

VLADA
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKE
ŽUPANIJE / KANTONA

**Strategija razvitka malog
gospodarstva/privrede Hercegovačko-
neretvanske županije/kantona
za period 2023-2027. godina**

Lipanj/Juni 2023.

Sadržaj

1	Uvod	3	
1.1	Svrha i značaj strateškog dokumenta.....	3	
1.2	Regulatorni okvir.....	4	
1.3	Proces izrade i konsultacije.....	4	
1.4	Usklađenost s ostalim strateškim dokumentima.....	5	
2	Strateška platforma	6	
2.1	Izvod iz situacione analize	7	
2.1.1	Rezime stanja po oblastima male privrede HNŽ/K	9	
2.1.2	Mjere za podršku razvoju male privrede sadržane u strateškim dokumentima ..	17	
2.1.3	Analiza utrošaka i efekata dodijeljenih poticajnih finansijskih sredstava za razvoj male privrede	22	
2.1.4	Analiza organizacione strukture i popunjenost kapaciteta Ministarstva privrede	26	
2.2	Analiza vanjskog i unutarnjeg okruženja razvoj male privrede HNK/Ž – SWOT analiza	30	
2.3	Strateško fokusiranje	34	
2.3.1	Strateški fokus 1. Konkurentnost, inovativnost i internacionalizacija male privrede	35	
2.3.2	Strateški fokus 2. Digitalna transformacija male privrede	36	
2.3.3	Strateški fokus 3. Zelena tranzicija male privrede	37	
2.3.4	Strateški fokus 4. Unaprijeđeno poslovno okruženje.....	37	
2.3.5	Strateški fokus 5. Poduzetnička infrastruktura	38	
2.3.6	Strateški fokus 6. Ciljani oblici poduzetništva i inkluzivnost male privrede	39	
2.4	Vizija razvitka malog gospodarstva HNK/Ž i strateški ciljevi	39	
2.4.1	Vizija razvitka	39	
2.4.2	Strateški ciljevi razvoja male privrede HNK/Ž	40	
3	Prioriteti i mjere sa indikatorima	44	
3.1	Prioriteti za Strateški cilj 1. Konkurentno, inovativno, internacionalizirano, malo gospodarstvo na pravcima digitalne transformacije i zelene tranzicije	46	
3.1.1	Prioritet 1.1. Unaprijediti konkurentnost i inovativnost subjekata male privrede	47	
3.1.2	Prioritet 1.2. Uspostaviti sustav podrške za projekte digitalne transformacije i zelene ekonomije	50	
3.1.3	Prioritet 1.3. Poticati internacionalizaciju i umrežavanje subjekata male privrede	52	
3.2	Prioriteti za Strateški cilj 2. Unaprijeđeno poslovno okruženje, poduzetnička infrastruktura i ciljani oblici poduzetništva	55	
3.2.1	Prioritet 2.1. Unaprijediti poslovno okruženje za razvoj male privrede	56	
3.2.2	Prioritet 2.2. Poticati razvoj poduzetničke infrastrukture.....	58	
3.2.3	Prioritet 2.3. Podržati programe poduzetništva mladih, poduzetništva žena i društvenog poduzetništva	60	
4	Strateški projekti	62	
5	Indikativni finansijski okvir	63	
6	Okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja	66	
	Provedba	66	
	Monitoring i izvještavanje	67	
	Evaluacija.....	68	
7	PRILOZI	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.	
7.1	Detaljan pregled mjera.....	68	
7.2.	Socio-ekonomska analiza		

1 Uvod

1.1 Svrha i značaj strateškog dokumenta

Strategija razvitka male privrede u Hercegovačko-neretvanskoj županiji/kantonu je integrirani, multisektorski strateški dokument Hercegovačko-neretvanske županije/kantona koji definira politike razvoja sektora male privrede, strateške ciljeve i prioritete koji predstavljaju putokaz za sveukupni društveni razvoj. Strategija razvitka male privrede u Hercegovačko-neretvanskoj županiji/kantonu za razdoblje 2023 -2027. godina je, definisana prije svega, u skladu sa razvojnim pravcima definiranim u Strategiji razvoja HNŽ/K za razdoblje 2021-2027., kao i drugim relevantnim strateškim dokumentima HNŽ/K, BiH i Federacije BiH, dokumentima relevantnim za proces europskih integracija i drugim međunarodno preuzetim obavezama Bosne i Hercegovine, uključujući i Agendu 2030 koju je donijela Generalna skupština UN-a.

Ovaj dokument naslanja se na prethodno izrađenu i implementiranu Strategiju razvoja malog i srednjeg poduzetništva HNŽ/K za razdoblje 2012-2020. godina iz koje su proizlazili četverogodišnji programi rada usmjereni ka operacionalizaciji aktivnosti fokusiranih ka razvoju resorne oblasti. Uvažavajući iskustva Ministarstva gospodarstva HNŽ/K u pripremi i implementaciji ovog sektorskog strateškog dokumenta kao izuzetno značajne planske osnove za usmjeravanje razvoja resorne oblasti, ukazana je potreba za izradom nove sektorske Strategije – Strategije razvitka male privrede HNŽ/K za razdoblje 2023-2027. godina. Do izrade ove sektorske strategije, Ministarstvo gospodarstva HNŽ(K izradilo je Program razvoja malog gospodarstva za razdoblje 2021-2024. oslanjajući se na integrisanu Strategiju razvitka HNŽ/K za razdoblje 2021-2027. godina.

U procesu izrade strategije razvitka male privrede HNŽ/K za razdoblje 2023-2027. godina korišten je i Izvještaj o razvoju koji se na godišnjem nivou izrađuje za nivo HNŽ/K, Izvještaj o razvoju koji Federalni zavod za programiranje razvoja izrađuje svake godine, Strateške smjernice za harmonizaciju podrške razvoju MSP i preduzetništva u BiH 2021-2027, SBA (Small Business Act) i Indeks MSP politika, akcioni planovi implementacije SBA principa za Federaciju Bosne i Hercegovine, informacije o implementaciji akta o malom biznisu (SBA), akcioni planovi za razvoj MSP-a FBiH kao i drugi relevantni dokumenti i naučene lekcije iz procesa njihove pripreme i implementacije.

Proces izrade Strategije započeo je donošenjem Odluke o izradi Strategije razvitka male privrede u Hercegovačko-neretvanskoj županiji/kantonu za razdoblje 2023 -2027. godina od strane Vlade HNŽ/K na sjednici održanoj 22.11.2022. godine.

Nositelj izrade Strategije razvitka male privrede HNŽ/K za razdoblje 2023-2027. je Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K dok je Radno tijelo – Županijski koordinacioni odbor razvoja Ministarstva gospodarstva (ŽKOR Ministarstva gospodarstva) imenovano Rješenjem od strane ministra gospodarstva u Vladi HNŽ/K zaduženo da u saradnji sa angažiranim konsulantima izradi nacrt i prijedlog Strategije razvitka male privrede u Hercegovačko-neretvanskoj županiji/kantonu.

Ovakav dokument treba da definira viziju razvoja malog gospodarstva HNŽ/K, razvojne ciljeve i prioritete. U procesu izrade Strategije posebno je bilo važno osigurati

dosljednu primjenu načela planiranja utvrđenih članom 4. Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji.

Značaj izrade ovog sektorskog dokumenta ogleda se u planskom usmjeravanju razvoja malog i srednjeg poduzetništva na nivou HNŽ/K kako bi se u skladu sa dostupnim resursima ostvarili maksimalni efekti u poticanju razvoja ove razvojne oblasti.

Ostvarenje razvojne vizije malog i srednjeg poduzetništva HNŽ/K realizovaće se kroz dva strateška cilja, razrađena u 6 prioriteta i 15 mjera. Pripremljen je indikativni budžet za realizaciju Strategije, kao i indikatori za mjerenje stepena njenog ostvarenja.

1.2 Regulatorni okvir

Primarni segment regulatornog okvira u skladu sa kojim je tekao proces izrade Strategije razvitka male privrede HNŽ/K za razdoblje 2023.-2027. jeste Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH (Službene novine Federacije BiH broj 32/17). Navedeni Zakon je temeljni normativni akt kojim je definisana svrha sistema za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u FBiH kroz „transparentno i usaglašeno razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Federaciji, kantonima i jedinicama lokalne samouprave”, kao i „koordinacija i integracija strateških dokumenata i javnih i drugih finansijskih resursa radi realizacije utvrđenih razvojnih prioriteta”.

Članom 19. stav (1) navedenog Zakona utvrđeno je da se sektorskim strategijama kantona/županija utvrđuju ciljevi i prioriteti razvoja sektora, način njihovog ostvarivanja, finansijski i institucionalni okvir za implementaciju, monitoring, evaluaciju i izvještavanje. Zakon propisuje i da se sektorske strategije kantona izrađuju na osnovu Strategije razvoja kantona, prioriteta sektorskih strategija u Federaciji i strateških dokumenata na nivou Bosne i Hercegovine, te dokumenata relevantnih za proces integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju. Zakon propisuje i da u procesu izrade sektorskih strategija kantonalni/županijski organi uprave uključuju federalne organe uprave, druge kantonalne institucije i jedinice lokalne samouprave, u skladu sa principom otvorenog metoda koordinacije.

Proces izrade Strategije razvitka male privrede HNŽ/K u potpunosti je usklađen i sa podzakonskim aktima koji pobliže određuju i preciziraju odredbe Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem FBiH i to: Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH, Uredbom o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH, Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine.¹

1.3 Proces izrade i konsultacije

Na temelju člana 9. stav (4) Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH, broj 74/19), Vlada Hercegovačko-neretvanske županije, na sjednici, održanoj 22.11. 2022. godine, donijela je Odluku o izradi Strategije razvoja male privrede HNŽ/K 2023.- 2027. čime je pokrenut proces izrade ove sektorske Strategije.

Odluka propisuje da je nositelj izrade Strategije razvitka male privrede Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K a da su sudionici u procesu izrade Strategije nadležne institucije HNŽ/K, Federacije BiH, jedinica lokalne samouprave u sastavu HNŽ/K, predstavnici poduzetnika i obrtnika, te socio-ekonomski partneri. Odlukom je Ministarstvo gospodarstva zaduženo da

primjenom otvorenog metoda koordinacije i poštujući princip horizontalne i vertikalne koordinacije, formira radno tijelo za izradu

¹Sve uredbe objavljene su u Službenim novinama Federacije BiH broj 74/19.

strategije. Radno tijelo za izradu Strategije razvitka male privrede HNŽ/K je Županijski koordinacioni odbor Ministarstva gospodarstva uspostavljenom Rješenjem koje je donio ministar gospodarstva razvoja u čijem sastavu su predstavnici Ministarstva gospodarstva HNŽ/K, Ministarstva financija HNŽ/K, Ministarstva trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K, Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja HNŽ/K, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ/K, Ministarstva prometa i veza HNŽ/K i Ureda predsjednika Vlade HNŽ/K. U procesu izrade strateške platforme Strategije razvitka malog i srednjeg poduzetništva HNŽ/K Radno tijelo (ŽORK Ministarstva gospodarstva) održalo je xx sastanaka tokom kojih je razmatran i usvojen Metodološki okvir i Akcioni plan izrade Strategije razvitka malog i srednjeg poduzetništva HNŽ/K, razmatrana analiza stanja malog i srednjeg poduzetništva HNŽ/K, prijedlog razvojnih pravaca, vizije razvoja i strateških ciljeva razvoja malog i srednjeg poduzetništva HNŽ/K te u konačnici i nacrt Strateške platforme razvoja malog i srednjeg poduzetništva HNŽ/K. Kroz rad ŽORK-a Ministarstva gospodarstva osigurano je usaglašavanje ključnih razvojnih sektorskih i međusektorskih izazova i potencijala, usaglašavanje razvojnih ciljeva i odabira prioriteta razvitka malog i srednjeg poduzetništva.

Nacrt Strateške platforme razmatran je i od strane Županijskog odbora za razvitak HNŽ/K na sjednici održanoj 30.03.2022. dok će nacrt Strategije razvitka male privrede HNŽ/K za razdoblje 2023.-2027. godina razmatrati i Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem HNŽ/K kojeg čini 19 članova i čine ga predsjednik Vlade HNŽ/K, općinski načelnici odnosno gradonačelnici jedinica lokalne samouprave u sastavu Županije/Kantona, predsjednici Gospodarske i Obrtničke komore HNŽ/K, rektori univerziteta i drugi socijalnoekonomski partneri.

Nacrt strateške platforme Strategije razvitka HNŽ/K za razdoblje 2023.-2027. upućuje se u proces javnih konsultacija, koji uključuje širi krug zainteresovanih aktera, a isti će se realizovati u razdoblju od 30 dana odnosno od 04.04.2022. do 04.05. 2022. godine.

1.4 Usklađenost s ostalim strateškim dokumentima

Prilikom izrade Strategije razvitka male privrede HNŽ/K za razdoblje 2023.-2027. vođeno je računa o poštivanju vertikalne koordinacije i usklađivanja kao koordinacije odgovornosti i procesa između nadležnih institucija na različitim nivoima vlasti u Federaciji, kao i usklađivanje strateških dokumenata na različitim nivoima vlasti u Federaciji prema zajedničkim razvojnim ciljevima. Isto podrazumijeva da se prilikom procesa izrade ove sektorske strategije vodilo računa o usklađenosti sa strateškim dokumentima na nivou FBiH kao i jedinica lokalne samouprave u sastavu Hercegovačko-neretvanske županije/kantona. Također, kroz formiranje Županijskog koordinacionog odbora Ministarstva gospodarstva HNŽ/K osigurana je i horizontalna koordinacija i usklađivanje odnosno koordinacija odgovornosti i procesa institucija, kao i usklađivanje strateških dokumenata, odnosno usklađivanje Strategije razvitka malog i srednjeg poduzetništva HNŽ/K sa Strategijom razvitka HNŽ/K za razdoblje 2021.-2027. i postojećih sektorskih strategija na nivou HNŽ/K prema zajedničkim razvojnim ciljevima.

S tim u vezi, strateški ciljevi i prioriteti razvitka male privrede HNŽ/K za razdoblje 2023.-2027. godina usklađeni su sa Strategijom razvitka HNŽ/K za razdoblje 2021.-2027., nacrtom Strategije razvoja male privrede FBiH za period 2022.-2027., Strategijom razvoja Federacije BiH 2021.-2027., Strategijom ruralnog razvitka HNŽ/K za razdoblje 2021.-2027. te drugim ključnim strateškim i sektorskim dokumentima u HNŽ/K, FBiH i BiH.

Strategija razvitka male privrede HNŽ/K za razdoblje 2023.-2027. godina, prije svega, proizilazi iz Strategije razvitka HNŽ/K za razdoblje 2021-2027. godina u okviru koje su definisani prioriteti koji se odnose na sektor malog i srednjeg poduzetništva i to Prioritet 1.1. Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta i Prioritet 1.2. Poticanje održivog razvitka poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvitka.

Pored Strategije razvitka HNŽ/K za razdoblje 2021.-2027. godina u procesu izrade Strategije razvitka malog i srednjeg poduzetništva HNŽ/K u obzir su uzeti i razvojna opredjeljenja, strateški ciljevi i prioriteti koji se odnose na malo i srednje poduzetništvo definirani u sljedećim strateško-planskim dokumentima:

- Strategija razvoja male privrede FBiH za period 2022.-2027. godina (nacrt)
- Strategija ruralnog razvitka Hercegovačko-neretvanske županije za razdoblje 2021.-2027. godina
- Strategija razvoja FBiH za period 2021.-2027. godina
- Strateške smjernice za harmonizaciju podrške razvoju malih i srednjih preduzeća preduzetništva u BiH za period 2021 – 2027. (radna verzija),
- Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja FBiH 2021-2027 (nacrt)
- Strategija razvoja turizma FBiH 2021-2027. - nacrt
- Strategija zaštite okoliša FBiH 2022.-2032. godina
- Transportna strategija Federacije BiH 2016.-2030. godina

Detaljna analiza ocjene usklađenosti, predstavljena je u Aneksu 2 dokumenta.

Dodatno, prilikom izrade Strategije razvitka male privrede HNŽ/K vođeno je računa i o usklađenosti razvojnih pravaca u oblasti malog i srednjeg poduzetništva sa međunarodno prihvaćenim globalnim ciljevima održivog razvoja. Naime, u BiH su utvrđena tri pravca održivog razvoja: (1) Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, (2) Pametan rast i (3) Društvo jednakih mogućnosti, te dvije horizontalne teme (1) Ulaganje u ljudski kapital i (2) Princip “niko ne smije biti isključen”). Prilikom definisanja razvojnih pravaca i strateških ciljeva razvoja malog i srednjeg poduzetništva na nivu HNŽ/K navedeni pravci održivog razvoja, kao i horizontalne teme, su na odgovarajući način uzeti u obzir i reflektovani. S tim u vezi, dio opisa i pregleda strateških ciljeva sadrži segment povezanosti navedenih ciljeva sa globalnim ciljevima održivog razvoja.

2 Strateška platforma

Strateška platforma male privrede HNŽ/K izrađena je u procesu izrade Strategije razvitka male privrede HNŽK za period 2023.-2027. godina i sadrži detaljan prikaz socio-ekonomskih kretanja u posljednjih 5 godina. Strateška platforma sadrži: analizu stanja, SWOT analizu, strateške fokuse, strateške ciljeve kao i definiranu viziju razvoja male privrede HNŽ/K.

2.1 Izvod iz situacione analize ²

Hercegovačko-neretvanska županija/kanton je prema indeksu razvijenosti na četvrtom mjestu u Federaciji BiH, prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja za 2021. godinu. Indeks razvijenosti je komparativni indikator stupnja razvoja JLS i županija/kantona u Federaciji BiH, koji obuhvaća više socioekonomskih pokazatelja: prihode od poreza na dohodak, stupanj zaposlenosti, kretanje stanovništva, udio starog stanovništva i stupanj obrazovanja radne snage. Vrijednosti indeksa razvijenosti jedinica lokalne samouprave (JLS) u HNŽ/K za 2021. godinu prikazane su u tablici ispod, a među istima na prvom mjestu je Grad Mostar, dok je na posljednjem mjestu općina Ravno.

Tablica 1. Vrijednosti indeksa razvijenosti JLS u HNŽ/K za 2021. godinu

	Rang	Rast / pad	Grupa	Indeks 2021.	Prihod od poreza na dohodak	Stupanj zaposlenosti	Kretanje stanovništva 2013-2021	Udio starog stanovništva	Stupanj obrazovanja radne snage
Čapljina	39	5	III	0,80	0,75	0,57	0,73	0,87	1,10
Čitluk	15	-1	II	1,05	0,80	1,09	1,04	1,00	1,34
Mostar	10	-1	II	1,20	1,35	1,37	1,07	0,91	1,19
Jablanica	32	0	III	0,88	0,93	0,84	0,75	0,94	0,95
Konjic	37	0	III	0,85	1,07	1,10	0,69	0,86	0,49
Neum	26	-1	III	0,93	0,82	1,03	0,74	0,71	1,33
Prozor	62	2	IV	0,65	0,38	0,40	0,67	1,02	0,96
Ravno	67	1	V	0,58	0,00	0,18	1,14	0,42	1,29
Stolac	56	-1	IV	0,70	0,55	0,36	0,88	0,88	0,92

**Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja, Makroekonomski pokazatelji po županijama za 2021. godinu, Socioekonomski pokazatelji razvoja po općinama za 2021. godinu*

U pogledu vrijednosti osnovnih indikatora razvoja u HNŽ/K u proteklom petogodišnjem razdoblju (2017.-2021.) vidljivo je da je pandemija Covida-19 imala je značajan utjecaj na njihove vrijednosti. Naime, iako je do 2020. godine ekonomija HNŽ/K bilježila kontinuirani pozitivni trend u vrijednostima većine indikatora, u ovoj godini došlo je promjene trenda. Ipak, indikatori razvoja HNŽ/K u 2021. godini ukazuju na postupni oporavak u odnosu na 2020. godinu. Vrijednosti osnovnih indikatora razvoja HNŽ/K u razdoblju 2017.-2021. godina prikazani su u tablici ispod.

Tablica 2. Osnovni indikatori razvoja HNŽ/K u razdoblju 2017.-2021. godina

²Puni tekst situacione analize dat je u prilogu dokumenta.

Indikatori razvoja	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Stanovništvo (procjena sredinom godine)	218.473	217.765	216.970	216.248	214.523
Radno sposobno stanovništvo (15-64)	150.555	149.499	148.293	146.950	145.485
Radna snaga - broj	80.741	84.785	84.434	83.873	83.312
Zaposlenost - prosjek	48.459	54.133	55.213	52.336	52.673
Stopa registrirane zaposlenosti u %	32,2	36,2	37,2	35,6	36,2
Stopa aktivnosti u %	53,6	56,7	56,9	57,1	57,3
Nezaposlenost - prosjek	32.282	30.652	29.221	31.537	30.639
Stopa registrirane nezaposlenosti u %	40,0	36,2	34,6	37,6	36,8
Porezi na dohotke fizičkih osoba u mil. KM	49,0	46,0	48,0	46,0	51,9
Porezi na dohotke fizičkih osoba po stan. u KM	224	212	219	213	242
Neto plaća - prosječna u KM	933	946	1.011	1.029	1.080
Industrijska proizvodnja - indeks	91,5	122,3	97,5	73,9	127,4
Izvoz robe - u 000 KM	784.529	863.117	721.180	480.967	1.057.703
Uvoz robe - u 000 KM	1.368.980	1.395.143	1.445.547	1.048.283	1.598.723
Trgovinski bilans u 000 KM (deficit)	-584.452	-532.026	-724.366	-567.316	-541.020
Pokrivenost uvoza izvozom u %	57,3	61,9	49,9	45,9	66,2
Mirovina - prosječna u KM	409	441	465	481	485
Broj umirovljenika - stanje 31.12.	37.603	38.279	38.605	38.623	38.509
Broj poslovnih subjekata - stanje 31.12.	13.335	13.945	14.200	14.202	14.423
Ostvarene investicije u nova stalna sredstva u tis. KM	267.944	295.797	345.325	368.826	

**Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja, Makroekonomski pokazatelji po županijama; Federalni zavod za statistiku, HNŽ/K u brojkama*

Prema **broju zaposlenih**, HNŽ/K sudjeluje s 10,0% u ukupnom broju uposlenih u Federaciji BiH. Prosječan broj zaposlenih u HNŽ/K u 2021. godini iznosio je 52.673, što je povećanje za 337 zaposlenih u odnosu na prethodnu godinu (0,6%). Stopa registrirane zaposlenosti bilježi rast u odnosu na 2020. godinu, te je u 2021. godini dosegla razinu iz predpandemijske 2018. godine (36,2). Registrirana nezaposlenost u HNŽ/K u 2021. godini iznosila 30.639 osoba što je manje za 2,8% u odnosu na godinu prije, dok je stopa neuposlenosti smanjena za 0,8%. Međutim, i dalje je prisutan trend smanjenja broja stanovnika, a u proteklom petogodišnjem razdoblju u HNŽ/K broj radno sposobnog stanovništva je smanjen za oko 5.070.

U HNŽ/K je tijekom 2021. godine prikupljeno 51,9 mil. KM **poreza na dohodak fizičkih osoba**, što je u odnosu na godinu prije povećanje od 13%. Najviši porezi na dohodak prikupljeni su u Mostaru (31,8 mil. KM), Konjicu (5,8 mil. KM) i Čapljini (4,5 mil. KM), a najniži u Ravnom i Neumu (29.000, odnosno 859.000 KM)³. Porezi na dohotke fizičkih osoba po stanovniku u 2021. godini iznosili su 242 KM, što je u odnosu na prethodnu godinu više za 13,9%. Očekivano, najviši porezi na dohotke fizičkih osoba po stanovniku ostvareni su u Gradu Mostaru (305 KM), dok su najniži u općini Ravno (29 KM).

Nakon pada u 2020. godini, **obim industrijske proizvodnje** u HNŽ/K u 2021. godini bilježi rast za 27,4%, što je iznad prosjeka u Federaciji BiH (9,8%). Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja, najveći rast indeksa industrijske proizvodnje u HNŽ/K u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu

³ Federalni zavod za programiranje razvoja: Makroekonomski pokazatelji po županijama za 2021. godinu

je u području vađenja ruda i kamena, nakon čega slijedi proizvodnja energije, te prerađivačka industrija.

2.1.1 Rezime stanja po oblastima male privrede HNŽ/K

U okviru rezimea stanja po oblastima male privrede HNŽ/K prikazati će se rezime stanja iz oblasti ekonomskih pokazatelja poslovanja male privrede HNŽ/K; rezime stanja iz oblasti poduzetničke infrastrukture HNŽK; rezime stanja iz oblasti tržišta rada HNŽK; te rezime stanja iz oblasti obrazovnih profila potrebnih maloj privredi HNŽK.

2.1.1.1 Rezime stanja iz oblasti ekonomskih pokazatelja poslovanja male privrede u HNŽ/K

Hercegovačko-neretvanska županija/kanton je prema indeksu razvijenosti na četvrtom mjestu u FBiH podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja za 2021. godinu gdje je na prvom mjestu Grad Mostar a na posljednjem mjestu općina Ravno. U pogledu vrijednosti **osnovnih indikatora razvoja** u HNŽ/K u proteklom petogodišnjem razdoblju (2017.-2021.) vidljivo je da je pandemija Covida-19 imala je značajan utjecaj na njihove vrijednosti. Ipak, indikatori razvoja HNŽ/K u 2021. godini ukazuju na postupni oporavak u odnosu na 2020. godinu. Prema broju zaposlenih, HNŽ/K sudjeluje s 10,0% u ukupnom broju uposlenih u Federaciji BiH. Prosječan broj zaposlenih u HNŽ/K u 2021. godini iznosio je 52.673, što je povećanje za 337 zaposlenih u odnosu na prethodnu godinu (0,6%). U HNŽ/K je tijekom 2021. godine prikupljeno 51,9 mil. KM poreza na dohodak fizičkih osoba, što je u odnosu na godinu prije povećanje od 13%. Nakon pada u 2020. godini, obim industrijske proizvodnje u HNŽ/K u 2021. godini bilježi rast za 27,4%, što je iznad prosjeka u Federaciji BiH (9,8%). U ukupnom izvozu Federacije BiH, HNŽ/K sudjeluje s 11,1%, a u ukupnom uvozu s 10,6%. Nakon pada u 2020. godini i vanjskotrgovinska razmjena u HNŽ/K u 2021. godini bilježi rast. Izvoz u HNŽ/K u 2021. bilježi rast od 119,9% u odnosu na godinu prije, odnosno povećanje za 577 mil. KM. Prema statističkim podacima broj poslovnih subjekata u HNŽ/K kontinuirano raste u promatranom razdoblju 2017.-2021. godina. Ukupan broj poslovnih subjekata u 2021. godini je veći za 221 u odnosu na 2020. godinu, odnosno za 1.088 u odnosu na 2017. godinu. Ostvarene investicije u nova stalna sredstva u HNŽ/K bilježe kontinuirani rast, a prema dostupnim podacima kreću se od 267.944.000 KM u 2017. godini do 368.826.000 KM u 2020. godini (podaci za 2021. godinu nisu dostupni).

S obzirom na **zastupljenost male privrede u HNŽ/K** prema podacima Financijsko-informatičke agencije i Federalnog zavoda za statistiku, ona je u 2021. godini obuhvaćala ukupno 9.506 poslovnih subjekata, među kojima dominiraju obrti (71,2%), dok je udio malih i srednjih poduzeća u ovoj godini iznosio 28,8%. Kako podaci o zastupljenosti subjekata male privrede po JLS u HNŽ/K nisu bili dostupni, za potrebe izrade ovog dokumenta korišteni su podaci Financijsko-informatičke agencije koji se odnose na ukupan broj poduzeća (malih, srednjih i velikih), a u svrhu praćenja trendova po gradovima/općinama Županije/Kantona. Očekivano, najveći broj poduzeća i obrta aktivan je u Mostaru, čiji je broj u 2021. godini iznosio 5.247 (55,1%), a zatim slijede Čitluk (1.129 ili 11,8%), Konjic (785 ili 8,2%) te Čapljina (776 ili 8,1%). **Zaposlenost u maloj privredi u HNK/Ž** u 2021. godini iznosila je 62%. Naime, prema FIA-inim podacima u 2021. godini mala i srednja poduzeća HNŽ/K zapošljavala su 21.390 radnika, od čega njih 13.788 (64,5%) u malim i 7.612 (35,6%) u srednjim poduzećima. U 2021. godini najveći udio zaposlenih očekivano je u Mostaru (61,2%), a slijede ga Čitluk (14,3%) i Konjic (12,2%). Za razliku od Mostara i Čitluka koji bilježe blagi

pad u broju zaposlenih u odnosu na 2018.

godinu, Konjic u promatranom razdoblju bilježi porast broja zaposlenih. **Ukupna vrijednost prihoda** koje su ostvarila mala i srednja poduzeća u HNŽ/K tijekom 2021. godine iznosila su 2.882.295.458 KM, od čega su više od polovice prihoda ostvarila mala poduzeća u ovoj Županiji/Kantonu. Nakon pada ukupnih prihoda od malih i srednjih poduzeća u zabilježenog u 2020. godini, u 2021. godini ostvareno je značajno njihovo povećanje (za 1.380.256.145 KM). Sličan trend porasta u 2021. godini zabilježeno je i za **ukupne vrijednosti prihoda od izvora**, koji su u ovoj godini iznosili 366.221.365 KM, od čega 53,6% prihoda su ostvarila mala poduzeća, a njih 46,4% se odnosilo na prihode od srednjih poduzeća. U odnosu na godinu prije (2020. godinu) prihodi od izvoza su porasli za 195.922.139 KM. Analiza **rezultata poslovanja malih i srednjih poduzeća** tijekom 2021. godine pokazuje da je oko 68% malih i 89% srednjih poduzeća u HNŽ/K poslovalo s dobiti. Gubitke je iskazalo nešto manje od 27% malih poduzeća, dok je njih oko 6% poslovalo s neutralnim rezultatom. Među srednjim poduzećima gubitke je imalo 11% poduzeća. U HNŽ/K je u 2021. godini poslovalo 6769 obrta, što je oko 12,7% od ukupnog broja obrta u Federaciji BiH. Sektorska struktura obrta u HNŽ/K pokazuje da je više od polovice obrtnika u 2021. godini poslovalo u djelatnosti Hotelijerstva i ugostiteljstva (29,4%), te Trgovine na veliko i malo, popravke motornih vozila i motocikala (oko 23,5%).

Tablica 3. Razvojni problemi i perspektive ekonomskih pokazatelja HNŽK

RAZVOJNI PROBLEM	RAZVOJNA PERSPEKTIVA
Trend smanjenja broja pojedinih subjekata male privrede u HNŽ/K	Pružati podršku subjektima male privrede, a osobito obrtima i srednjim poduzećima čiji se broj u proteklom razdoblju smanjivao, kroz programe podrške za osnivanje novih i razvoj postojećih MSP, aktivnostima na smanjenju administrativnih prepreka prilikom njihovog osnivanja i rasterećenja obveza poslodavaca, zatim programe kroz podrške ulagačima, te poticanja inovativnosti, digitalizacije i primjene novih tehnologija. Potaknuti ozelenjivanje MSP i tranziciju ka zelenoj ekonomiji uvođenjem održivih praksi u poslovanje poduzeća, te uključenost MSP-ova u programe EU i Program za Zapadni Balkan
Niska stopa zaposlenosti i samnjenje broja radno sposobnog stanovništva	Pružati podršku programima i aktivnostima koje doprinose otvaranju novih radnih mjesta, osobito u JLS s niskom stopom zaposlenosti kao bi se smanjile prisutne veike razlike u zaposlenosti među JLS u HNŽ/K. Podržati unaprjeđenje uvjeta rada kroz rasterećenje obveza poslodavaca i poticanje povećanja neto plaća. Podržati programe doškoloavanja i usavršavanja sukladno potrebama tržišta rada
Niska pokrivenost uvoza izvozom	Pružati podršku domaćim proizvođačima za plasiranje domaćih proizvoda na tuzemno i inozemno tržište, što će osigurati daljnji rast i razvoj MSP i povećanje zaposlenosti

2.1.1.2 Rezime stanja iz oblasti poduzetnička infrastruktura HNŽ/K

Razvoj i unaprjeđenje poduzetničke infrastrukture HNŽ/ K je poticanje gospodarskog rasta kroz planiranje i pravodobnu izgradnju poduzetničke infrastrukture koja je u funkciji ravnomjernoga regionalnog razvoja, bržeg rasta poduzetništva i povećanja investicija i zaposlenosti unutar područja a kojem se poduzetnička infrastruktura izgrađuje. Poslovne zone HNŽ/K su infrastrukturno opremljene lokacije na teritoriji Federacije BiH namijenjene za obavljanje različitih poslovnih djelatnosti. Svojim korisnicima poslovne zone nude različite

pogodnosti. One mogu biti iskazane kroz povoljnije rente ili najamnine, odloženo plaćanje, poreske olakšice, lakši pristup kreditnom financiranju za novoosnovane

kompanije, organiziran marketinški nastup, pomoć u izvozu i dr. Poslovna zona može biti organizirana i upravljana od lokalne samouprave ili međunarodnih nevladinih organizacija uz učešće regionalnih vlada (hibridne nevladine organizacije), može imati privatni status ili neki drugi oblik organiziranja. Razvoju gospodarstva i poduzetnika mogu pridonijeti jedinice lokalne samouprave osnivanjem i razvijanjem poduzetničkih zona. Poduzetničkim zonama se želi poticati razvoj malog i srednjeg poduzetništva, prije svega tako da se osiguraju povoljnosti poduzetnicima pri gradnji poslovnog prostora na potpuno infrastrukturno opremljenom zemljištu. Poduzetničke zone dugoročno rješavaju potrebe poduzetnika za poslovnim prostorom te omogućavaju poduzetnicima zajedničko korištenje pripadajuće pripremljene infrastrukture. Prema prikupljenim podacima JLS Hercegovačko neretvanska županija/kanton ima 13 mikro poduzetničkih zona; 11 malih poduzetničkih zonata 3 velike poduzetničke zone. Prema vrstama poduzetničkih zona 27 ih je proizvodno prerađivačkih; 16 ih je uslužno mješovitih te 2 su logističko distributivne. Prema stupnju aktivacije 3 poduzetničke zone su u potpunom stupnju aktivacije. Poduzetničke potpore institucije su gospodarski subjekti te kao dio ukupne poduzetničke infrastrukture usmjerene na stvaranje kvalitetnog poduzetničkog okruženja i provođenje programa za razvoj poduzetništva. Temeljem obrađenih podataka dobivenih od JLS HNŽK evidentno je da je u **HNŽK prisutno 13 poduzetničkih potpornih institucija** od kojih je 5 razvojnih agencija; 1 poduzetnički centar; 1 poslovni inkubator; 2 poslovna parka; te 4 klastera. **Jablanica - Poslovni inkubator Jablanica** uspostavljen je kroz projekat "Regionalni poduzetnički centar Hercegovina" kojeg su u partnerstvu realizovali Udruženje za poduzetništvo i posao "LiNK" iz Mostara te opštine Trebinje i Jablanica. Projekat je finansiran sredstvima EC, opština i LiNK-a. Poslovni inkubator Jablanica nalazi se u krugu muzeja „Bitka za ranjenike na Neretvi“, i ima kapacitet od 7 poslovnih prostora. **Udruženje Kamen klaster Hercegovina** osnovano je u junu 2017. godine s ciljem međusobnog povezivanja članova radi uspostavljanja poslovne saradnje i unaprjeđivanja djelatnosti obrade kamena i usluga, zastupanja i predstavljanja interesa članova, zajedničkih nastupa prema svim razinama vlasti u realizaciji mjera za poboljšanje poslovnog okruženja, saradnje sa strukovnim udruženjima i organizacijama u zemlji i inostranstvu te drugih aktivnosti. Klaster broji 26 članica iz čitave Hercegovine. Sjedište klastera je u Jablanici. U općini **Konjic** aktivna je razvojna agencija Prvi korak d.o.o. Konjic. U gradu **Mostaru** prisutne su sljedeće poduzetničke potpore institucije: **Udruženje za ekonomski razvoj REDAH** osnovano je od strane gradova i općina Hercegovine kao Regionalnu razvojnu agenciju za Hercegovinu. REDAH provodi niz projekata u partnerstvu sa gradom i u kojima je grad korisnik. Sjedište REDAH-a je u Mostaru. **Udruženje za poduzetništvo i posao LiNK Mostar** osnovano je 2001. godine i promoviše ekonomski razvoj putem udruživanja, zastupanja interesa poduzetnika, kao i pružanja kvalifikovanih usluga. U svom radu Udruženje LiNK se oslanja na Regionalni poduzetnički centar – Centar usluga, koji pruža poslovno – savjetodavne usluge svojim korisnicima. **INTERA Tehnološki Park** je neprofitna i nevladina organizacija osnovana 2011. godine s ciljem poticanja i podupiranja razvojnih privrednih procesa u regiji Hercegovine. Inicijativa za osnivanje je potekla iz poduzetničke zajednice grada Mostara, a nastala je kao rezultat potrebe za razvojnim tehnološkim i inovativnim projektima te kvalitetnom i obrazovanom radnom snagom koja će biti konkurentna na domaćem i inozemnom tržištu. INTERA pruža usluge inkubiranja, edukacija i treninga, poslovnog savjetovanja, internacionalizacije. U sastavu INTERA je i coworking CodeHub. **Asocijacija poduzetnika Hercegovine** djeluje kao udruženje poslodavaca, s osnovnim ciljem poticanja razvoja povoljnog okruženja za privredni razvoj i očuvanja poslovnog morala. Zajedničkim snagama privrednika članova naše organizacije ustrajno razvijamo i provodimo aktivnosti, koji doprinose razvoju regije Hercegovine kao snažnog privrednog i urbanog regionalnog središta. Svojim djelovanjem želimo pokazati ustrajno i dosljedno vođstvo u poticanju dugoročno održivog privrednog i društvenog rasta. **Drvni klaster Hercegovina** osnovan je 2014. godine na inicijativu Ministarstva privrede HNK, razvojnih agencija REDAH i LiNK i

privatnih tvrtki kako bi zajedničkim djelovanjem postigli bolje rezultate u proizvodnji i preradi drveta. **Turistički klaster Hercegovine** je regionalna organizacija prepoznata na

turističkoj karti šire regije i Europe. Čine ga entuzijasti i uspješni poduzetnici i predstavnici javnog i civilnog sektora, koji zajedno stvaraju proizvode i usluge visoke dodane vrijednosti i za najzahtjevnije goste iz različitih kultura i običaja. TKH je također pokretač (i središte) održivog privrednog razvoja regije Hercegovina. **Klaster metala i plastike** povezuje tvrtke, istraživačke institucije i obrazovne institucije u području obrade metala, plastike i proizvodne tehnologije. Klaster je osnovan u suradnji sa Fakultetom strojarstva, računarstva i elektrotehnike Sveučilišta u Mostaru. U **Neumu** je uspostavljena **Razvojna agencija Nera**. U **Prozor Rama** uspostavljena je **Agencija za lokalni razvoj d.o.o. Prozor – Rama**. U **Čapljini, Čitluku, Stocu i Ravnom** nisu uspostavljene poduzetničke potporne institucije.

Tablica 4. Razvojni problemi i perspektive poduzetničke infrastrukture HNŽK

RAZVOJNI PROBLEM	RAZVOJNA PERSPEKTIVA
Poduzetničke potporne institucije u HNŽK nisu povezane s interesima male privrede prema promjenama okoline u kojima se poslovni subjekti nalaze (digitalizacija, inovacija, zelena tranzicija...)	Osnažiti programe podrške jačanju edukativnih programa održivih poslovnih subjekata HNŽK usmjerenih prema implementaciji digitalnog poslovanja, inovacije, zelene tranzicije u cilju održivosti i konkurentnosti malog gospodarstva HNŽK.
Poduzetničke potporne institucije u HNŽK nisu jednako dostupne subjektima male privrede i imaju izazove osiguranja održivosti	Kreirati i implementirati programe podrške osnivanju novih i jačanju postojećih PPI posebno u kontekstu jačanja kapaciteta za osiguranje održivosti poslovanja kako bi služile funkciji pružalaca usluga podrške subjektima male privrede
U brojnim poduzetničkim zonama HNŽK nije urađena osnovna infrastruktura (saobraćajnice, sistemi snabdijevanja električnom energijom, snabdijevanja vodom i sl.), ili pak postoje problemi imovinsko-pravne prirode	Osnažiti programe podrške jačanju osnovne infrastrukture poduzetničkih zona uz jačanje kapaciteta JLS za rješavanje imovinsko-pravnih pitanja za uređenje poduzetničkih zona

<p>Nerazvijena infrastruktura inovacije HNŽK uz nedovoljnu saradnju relevantnih aktera kao i nedovoljno razvijene inovativne kapacitete subjekata male privrede u HNŽK</p>	<p>Kreirati i testirati vaučer šeme za inovacije i ozelenjavanje MSP. Promovirati konkretne mrežne platforme duž quintuple helix modela (uključujući privatni i javni sektor, institucije znanja, kao i organizacije civilnog društva i organizacije za zaštitu životne sredine, kako bi se ojačao dijalog i zajednički promovisale konkretna saradnja i inovativne aktivnosti). Pružiti podršku jačanju inovacione infrastrukture koja je već planirana, prijeko potrebna i provodiva, kako bi se implementirala i bila zasnovana na iskustvima koja se također mogu primijeniti i u drugim oblastima. Potaknuti uključenosti u programe EU i Zapadnog Balkana radi boljeg korištenja EU mreža za učenje, kao i raspoloživih sredstava što uključuje poboljšanje mogućnosti prijavljivanja za ove fondove, ali i bolje umrežavanje i razmjenu iskustava između zainteresiranih strana u HNŽK i svih drugih županija /kantona u FBiH.</p>
<p>Kratkotrajne i nedovoljno efikasne mjere podrške ženskom poduzetništvu koje dovode do privremenih poboljšanja</p>	<p>Osigurati sistemski pristup dugoročnom rješavanju problema nezaposlenosti u BiH, te ravnopravnom tretmanu i učešću žena i muškaraca na tržištu rada i pristupu ekonomskim resursima</p>
<p>Online portal za javno-privatne konsultacije na nivou HNŽ/K nije u funkciji niti operativan</p>	<p>Realizirati aktivnosti na finalizaciji uspostave online portala za javne konsultacije kako bi se osigurao mehanizam za promptniji ali i veći obuhvat i mogućnosti učešća u konsultacijama</p>
<p>Nedovoljan nivo digitalizacije javnih usluga na nivou HNŽK</p>	<p>Intenzivirati aktivnosti na nastavku digitalizacije javnih usluga, posebno omogućavanju sprovedbe postupaka od strane korisnika online</p>

2.1.1.3 Rezime stanja iz oblasti tržišta rada HNŽ/K

Broj zaposlenih osoba u Federaciji BiH u 2021. godini iznosi 525.397, što je za 5.235 ili 1,0 % više u odnosu na prethodnu godinu. Stopa registrovane zaposlenosti u HNŽ u 2021.godini po EU metodologiji - broj zaposlenih u odnosu na radno sposobno stanovništvo, iznosi 36,2%, dok je stopa zaposlenosti u FBiH 35,0%. Na području Hercegovačko-neretvanske županije u 2021. godini registrovano je 52.673 zaposlenih lica, što je u poređenju sa 2020. godinom više za 337 lica, odnosno 0,6%. Broj zaposlenih u HNŽ učestvuje u ukupnom broju zaposlenih u FBiH učestvuje sa 10,0

%. Povećanje broja zaposlenih zabilježeno je u skoro svim općinama u Županiji, najviše u Konjicu za 3,5%, te oćini Ravno za 3,1%, dok je smanjenje broja zaposlenih zabilježeno u općini Čitluk za 7,8% i Čapljina za 1,9% u odnosu na prethodnu godinu. Broj nezaposlenih osoba u Federaciji BiH u 2021. godini iznosi 311.679 što je manje za 9.902 ili 3,1 % u odnosu na 2020. godinu. Stepenn nezaposlenosti u odnosu na radnu snagu u FBiH u 2020. godini iznosi 37,2% . Na području Hercegovačko-neretvanske županije u 2021. godini registrovano je 30.639 nezaposlenih osoba, što je u poređenju sa 2020. godinom manje za

898 lica, odnosno 2,8%.

Stepen nezaposlenosti u odnosu na radnu snagu iznosi 36,8% (u odnosu na radnu snagu), dok broj nezaposlenih u HNŽ u ukupnom broju nezaposlenih u FBiH učestvuje sa 9,8 %.

Gledano po općinama, najveći broj nezaposlenih lica u odnosu na ukupan broj nezaposlenih u HNŽ, nalazi se u Gradu Mostaru (48%), zatim u općini Konjic (12%), slijedi Čapljina (10%), Čitluk (10%), Jablanica (7%), Stolac (6%), Prozor-Rama (6%), Neum (1%). Na kraju studenog 2022. godine u evidenciji Službe za zapošljavanje Hercegovačko-neretvanske županije/kantona bilo je evidentirano

27.389 nezaposlenih osoba što je u usporedbi sa prosječnom nezaposlenošću u 2021. godini manje za 10,7 %, . Prema pregledu stanja i fluktuacije nezaposlenih osoba tijekom mjeseca studenog 2022.godine prosječni broj nezaposlenih u 2021. godini je 30.654; broj novo prijavljenih je 961; Broj brisanih osoba zbog zaposlenja je 742 osobe. Prosječan broj nezaposlenih osoba najviši je bio u Mostaru 14.758 osoba. Prema pregledu broja novoprijavljenih osoba u evidenciji u mjesecu studenom 2022. godine prema stupnju stručnog obrazovanja ukupno je bilo 961 osoba od čega 492 žene. Najveći broj novoprijavljenih osoba imao je četvrtu razinu stručnog obrazovanja (356 osoba). Prema pregledu broja nezaposlenih osoba u evidenciji na dan 30.11.2022. godine prema stupnju stručnog obrazovanja i spolu ukupno ih je brojilo 27.389 od čega žena 14 984. Prema stupnju stručnog obrazovanja najveći broj ih zauzima četvrtu razinu obrazovanja. Prema pregledu broja nezaposlenih osoba po godinama starosti i stupnju stručnog obrazovanja na dan 30.11.2022. najranjivija skupina nezaposlenih je od 55- 59 godina (3.701. nezaposlenih) te te skupina 25-29 godina (3.380. nezaposlenih). Prema pregledu broja nezaposlenih osoba po godinama starosti, dužini čekanja na zaposlenje i spolu na dan 30.11.2022.godine bilo je ukupno 27.389 nezaposlenih od čega 14.984 žena. Prema dužini čekanja na zaposlenje najveći broj pripada razdoblju preko 9 godina 7.973 od čega su 4.793. bile žene. Namanji broj nezaposlenih prema razdoblju čekanja pripada razdoblju 9-12 mjeseci 978 od čega su 501 žene.

Prema pregledu broja nezaposlenih osoba u evidenciji (30.11.2022.) - zaposlene osobe bez radnog iskustva po stupnju stručnog obrazovanja ukupno ih je bilo 8.229 od toga žena 4.791 među kojima su najbrojniji po srupnju stručnosti treći stupanj 2.444 a najmanje brojni peti i osmi stupanj stručnog obrazovanja. Općina Neum i općina Ravno imaju najmanju zastupljenost nezaposlenih osoba po stručnom stupnju obrazovanja trećeg stupnja. Prema pregledu broja ukupno brisanih osoba iz evidencije (studeni 2022) po stupnju stručnog obrazovanja ukupno ih je u HNŽK brisano 1.000 od toga žena 545. Najveći broj brisanih osoba ima grad Mostar (520) od čega 291 ženu gdje najveći broj brisanih osoba iz evidencije ima četvrti stupanj stručnog obrazovanja. Neum, Stolac i Ravno nisu imali brisanje osoba iz evidencije nezaposlenih.

Koncem veljače 2023. godine u evidenciji Službe za zapošljavanje Hercegovačko-neretvanske županije/kantona bilo je evidentirano 27.466 nezaposlenih osoba što je u usporedbi sa prosječnom nezaposlenošću u 2022. godini manje za 1,9 %, a u odnosu na prošli mjesec manje za 0,2 %. Gledano prema općinama najveći broj registriranih nezaposlenih osoba nalazi se u općinama: Mostar (13.174 ili 48,0 %), Konjic (3.250 ili 11,8 %), Čapljina (2.888 ili 10,5 %), Čitluk (2.595 ili 9,4 %), Jablanica (1.786 ili 6,5%), Prozor-Rama (1.731 ili 6,3 %), Stolac (1.634 ili 5,9 %), Neum (370 ili 1,3 %) i općina Ravno s 38 nezaposlenih osoba u evidenciji. U kvalifikacijskoj strukturi nezaposlenih osoba najveći broj čine osobe u trećem stupnju obrazovanja 9.069 što predstavlja udio od 33,0 %, zatim slijedi četvrti stupanj sa 8.838 osoba ili 32,2 %, prvi stupanj 5.402 ili 19,7 %, stupanj 62 sa 1.269 ili 4,6 %, stupanj 72 sa 1.267 osoba ili 4,6 %, stupanj 71 sa 912 osoba ili 3,3 %, stupanj 61 sa 366 ili 1,3 %, drugi stupanj 307 ili 1,1 %, peti stupanj 34 ili 0,1 % i osmi stupanj dvije osobe. Od ukupnog broja osoba koje traže zaposlenje koncem veljače 2023.godine bilo je 15.059 žena što čini 54,8 %. U ukupnom broju na posao čeka do godinu dana 6.865 osoba ili 25,0 %, a preko 9 godina čeka njih 7.903 ili 28,8 %. U evidenciji nezaposlenih, osobe do 30 godina starosti čine 23,3 % (6.404 osobe), a svaka treća osoba u evidenciji je stara preko 50 godina (9.812 ili 35,7 %). Nezaposlenih osoba koje traže prvo zaposlenje je bilo 7.940, što od ukupnog broja predstavlja 28,9 %. Broj žena koje prvi put traže zaposlenje iznosi 4.647 ili 16,9 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba. Najviše nezaposlenih osoba na dan 28.02.2023. godine po pojedinim stupnjevima stručnog

Tržište rada Hercegovačko-neretvanske županije/kantona u proteklom periodu bilježilo je pozitivne trendove. Uz kontinuirani pad broja nezaposlenih, rasla je zaposlenost te je tokom 2019. godine zabilježena stopa zaposlenosti od 37,2%, koje je ujedno bila viša od stope zaposlenosti u FBiH (34,8%). Međutim, u kontekstu zaposlenosti, stope značajno variraju među pojedinim lokalnim zajednicama HNŽ/K. Strukturu nezaposlenih osoba HNŽ/K preovladavaju KV radnici (32,95%), zatim osobe sa SSS (31,35%), te nekvalifikovana lica (20,53%). U ukupnom broju nezaposlenih, visokoobrazovana lica učestvuju sa 13,71% (VŠS i VSS). Smanjenje nezaposlenosti može se pripisati i gospodarskoj djelatnosti ali je ujedno i posljedica iseljavanja radno sposobne mlade populacije. Prosječna plaća u HNŽ/K u 2019. godini iznosila je 1.011 KM i više je u odnosu na prosjek u FBiH za 8,9%. Svakako da je i COVID 19 pandemija u 2020. godini utjecala kako na pad gospodarske djelatnosti tako i na povećanje stope nezaposlenosti, što je značajna implikacija za naredni planski period. Tržište rada na području FBiH tako i na području HNŽ/K karakteriše i postojanje sive ekonomije, ali i nedovoljna usklađenost programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada te se kao razvojna potreba definiše i potreba za većom sinergijom službi za zapošljavanje, obrazovnih institucija i gospodarstva kako u kontekstu modifikacije i/ili uvođenja novih obrazovnih modula/zanimanja u obrazovni sistem tako i u kontekstu vođenja evidencije ali i sprečavanja rada na crno.

Tablica 5. Razvojni problemi i perspektive tržišta rada na području HNŽK

RAZVOJNI PROBLEM	RAZVOJNA PERSPEKTIVA
Nedovoljno naglašena potreba strukovnih zanimanja koja su pokretači razvitka novih i postojećih malih i srednjih poduzeća i obrta HNŽ/K	Promovirati i privlačiti mlade u uključivanje prema strukovnim zanimanjima uz povezivanje resornih ministarstava (ministarstvo gospodarstva HNŽK /ministarstvo obrazovanja HNŽK)
Visok udio nisko obrazovane radne snage (KV i NKV) u ukupnom broju nezaposlenih osoba	Implementirati programe za poboljšanje kvalifikacija i stručno osposobljavanje nisko obrazovane radne snage, u skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih HNK.
Nepostojanje strateškog pristupa planiranja deficitarnih zanimanja	Kontinuirano organizirati konferencije i okrugle stolove na kojima bi se povezali dionici koji bi utjecali na privlačenje, održavanje te zadržavanje deficitarnih zanimanja Uspostaviti koordinacijsko tijelo praćenja potreba deficitarnih zanimanja.
Nedovoljno razvijeno poduzetničko okruženje koje je poticaj povećanju broja novozaposlenih	Realizovati aktivnosti na smanjenju administrativnih procedura za osnivanje, rast i razvoj biznisa. Olakšati pristup kapitalu. Poticati osnivanje novih i razvoj postojećih subjekata poduzetničke infrastrukture. Kreirati programe za osnivanje, rast i razvoj MSP-a i obrta.
Neusaglašenost programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada, te ponude i potražnje na tržištu rada, čemu doprinosi i nedovoljna saradnja aktera u oblasti rada i zapošljavanja (akademski sektor, privredni sektor, vladin sektor, zavodi za zapošljavanje, nevladin sektor)	Uvođenje novih obrazovnih modula/zanimanja u škole i ukidanje (ili privremeno ukidanje) obrazovnih ciklusa za struke u kojima je očita hiperprodukcija, koje tržište rada nije u mogućnosti zaposliti. Sistem visokog obrazovanja treba usaglasiti s potrebama savremenih i traženih zanimanja. Unaprijediti saradnju i koordinaciju svih aktera u oblasti rada i zapošljavanja.

2.1.1.4 Rezime stanja iz oblasti obrazovnih profila potrebnih maloj privredi HNKŽ

Okosnicu obrazovanja u HNŽ/K, osim 123 redovite osnovne škole, čini 28 srednjih škola, te dvije javne i tri privatne visokoškolske institucije, u koje je tijekom 2021./2022. godine bio upisan 23.301 učenik i 11.605 studenata. U odnosu na školsku/akademsku 2018./2019. godinu primjetan je trend smanjenja broja upisanih na sve tri razine obrazovanja: 4,2% u osnovnim školama, 9,9% u srednjim školama i 13,6% na visokoškolskim institucijama. Usklađivanje obrazovnog sustava s tržištem rada obavlja se djelomično prilikom kreiranja Plana upisa u srednje škole, pri čemu se sektor obrazovanja konzultira s predstavnicima tržišta rada, a koriste se i podaci Službe za zapošljavanje HNŽ/K o broju i obrazovnim profilima neuposlenih.

Strukovni trogodišnji programi zastupljeni su u većini srednjih škola u HNŽ/K u svim JLS, osim u općini Ravno. Prema Planu upisa u 1. razrede srednjih škola u školskoj 2022./2023. godini, predviđeno je ukupno 50 trogodišnjih programa na području Županije/Kantona, pri čemu su u srednjim školama bili najzastupljeniji programi za zanimanje kuhara (7), konobara (6), automehaničara (5) i frizera (4). U proteklom petogodišnjem razdoblju (2018./2019. – 2022./2023.) broj trogodišnjih strukovnih programa kontinuirano se smanjuje. S obzirom da je u istom razdoblju povećan broj četverogodišnjih programa, navedeni negativni trend vjerojatno je posljedica smanjenog zanimanja učenika za trogodišnjim usmjerenim zanimanjima, iako je prema anketama najveća potražnja među poslodavcima na području

HNŽ/K upravo za radnicima sa srednjom stručnom spremom III. stupnja. Prema Pranu upisa u I. razrede srednjih škola na području HNŽ/K u školskoj 2022./2023. godini, budućim učenicima

je bilo ukupno dostupno 90 programa četverogodišnjeg programa srednjoškolskog obrazovanja. U odnosu na školsku 2018./2019. godinu broj ovih programa je porastao za 10%, a zastupljeni su u svim JLS u HNŽ/K, osim u općini Ravno. U proteklom petogodišnjem razdoblju srednjoškolcima su osim ukupno 14 gimnazijskih programa bili dostupni i usmjereni programi, odnosno zanimanja iz oblasti ekonomije, hotelijerstva i turizma, građevinarstva, strojarstva, elektrotehnike, prometa i dr.

U oblasti visokog obrazovanja na području HNŽ/K djeluju dva javna sveučilišta: Sveučilište u Mostaru i Univerzitet „Džemal Bijedić“ i tri privatne visokoškolske institucije: Sveučilište Hercegovina, Univerzitet modernih znanosti i Visoka škola „Logos“ Mostar. Prema dostupnim podacima na području HNŽ/K izvodi se ukupno 256 studijskih programa, od čega 131 program trogodišnjeg (180 ECTS), odnosno četverogodišnjeg (240 ECTS) I. ciklusa obrazovanja, 119 programa jednogodišnjeg (60 ECTS), odnosno dvogodišnjeg (120 ECTS) II. ciklusa obrazovanja i šest integriranih studijskih programa (300 ECTS).

Poduzetništvo kao predmet djelomično je uključeno u nastavne programe srednjih škola u HNŽ/K, osobito škola ekonomskog smjera. Unaprjeđenje poduzetničkih znanja i vještina na razini visokog obrazovanja provodi se kroz usmjerene redovite studijske programe, putem sustava izbornih kolegija i programe cjeloživotnog obrazovanja. Na razini visokog obrazovanja u HNŽ/K izvode se preddiplomski, diplomski i doktorski studijski programi iz poslovne ekonomije na javnim sveučilištima, te pojedinim privatnim visokoškolskim institucijama. Osim toga, poduzetništvo kao predmet izučava se pored fakulteta ekonomskog smjera također i na pojedinim fakultetima drugih smjerova. Jačanje poduzetničke kompetencije u visokom obrazovanju u HNŽ/K provodi se i kroz sustav izbornih kolegija, koji su dostupni svim studentima, bez obzira na odabrano matično usmjerenje. Osim toga u novije vrijeme programi poduzetništva obuhvaćeni su i neformalnim obrazovanjem, odnosno cjeloživotnim obrazovanjem i usavršavanjem, poput Osnova poduzetništva, Poduzetništva žena i dr.

Tablica 6. Razvojni problemi i perspektive obrazovnih profila potrebnih HNŽK

RAZVOJNI PROBLEM	RAZVOJNA PERSPEKTIVA
Nedovoljna usklađenost obrazovnog sustava s potrebama tržišta rada	Usklađivanje obrazovnih profila s potrebama male privrede kroz uvođenje novih obrazovnih programa i revidiranje postojećih na svim razinama obrazovanja, te promociju i pružanje podrške deficitarnim zanimanjima, kao i unapređenje suradnje ključnih dionika u obrazovanju i u oblasti zapošljavanja. Poticati programe i aktivnosti koji doprinose jačanju tehničko-stručnih znanja i praktičnih vještina. Pružiti podršku programima dualnog obrazovanja
Nedostatna suradnja subjekata male privrede sa znanstveno-istraživačkim institucijama i akademskom zajednicom	Nastaviti pružati podršku znanstveno-istraživačkim institucijama, kroz programe financijske podrške, ali i aktivnostima na umrežavanju i bliskoj suradnji subjekata male privrede s znanstveno-istraživačkim institucijama i akademskom zajednicom, a osobito u svrhu usvajanja novih znanja i spoznaja iz oblasti digitalizacije i zelene tranzicije, te upravljanja projektima, potrebnih za povlačenje sredstava iz EU fondova
Nedovoljno razvijen sustav cjeloživotnog usavršavanja i jačanja vještina	Pružanje podrške, implementacija i promicanje programa jačanja organizacijskih, analitičkih i planskih vještina predstavnika male privrede, kao stručnog usavršavanja u oblastima upravljanja projektima, digitalizacije, inovativnosti i ozelenjivanja poslovanja, a osobito s aspekta kružnoga gospodarstva

Nedovoljna integracija poduzetničkog učenja i poduzetničke kompetencije u formalnom i neformalnom obrazovanju	Uspostaviti i unaprijediti suradnju ključnih dionika za implementaciju poduzetničkog učenja na svim razinama formalnog obrazovanja, kao i u neformalnom obrazovanju i obrazovanju odraslih. Podizanje svijesti i promoviranje poduzetničkog učenja u osnovnom, srednjem i visokom
	obrazovanju. Podržati i/ili implementirati programe edukacija o društvenom poduzetništvu, a posebno programe usmjerene na jačanje poduzetničkih aktivnosti osjetljivih društvenih skupina

2.1.2 Mjere za podršku razvoju male privrede sadržane u strateškim dokumentima

Strategija razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2021.-2027. predstavlja integrirani multisektorski strateški dokument kojim se definišu javne politike i integralno usmjerava razvoj Hercegovačko-neretvanskog kantona i jedinica lokalne samouprave unutar HNK-a. Prilikom izrade Strategije razvoja HNK-a, u potpunosti su praćene odredbe Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH, a posebna pažnja posvećena je naučenim lekcijama iz procesa pripreme i implementacije prethodne integrirane Strategije razvoja HNK-a kao i usaglašenost s relevantnim strategijama drugih nivoa vlasti u BiH, obavezama proisteklim iz procesa evropskih integracija i ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih nacija (SDGs).

Ostvarenje razvojne vizije definisane kao „Hercegovačko-neretvanski kanton je ekonomski i društveno najrazvijeniji region u Bosni i Hercegovini, PREPOZNATLJIV kao region ugodnog življenja i visokog životnog standarda, PRIVLAČAN za investicije, s jakim preduzetništvom koje se temelji na malim i srednjim preduzećima, poljoprivredi i turizmu i koji svoj ekonomski razvoj i društveno blagostanje gradi na SINERGIJI RAZLIČITOSTI, uvažavajući komponente ekonomske, društvene i okolišne održivosti“ će se realizovati kroz 3 strateška cilja, razrađena u 11 prioriteta i 44 mjere.

2.1.2.1 Mjere u Strategiji razvoja HNK/Ž za koje je Ministarstvo privrede označeno kao koordinator mjere

Od 44 mjere definisanih Strategijom razvoja HNK/Ž, Ministarstvo privrede HNK/Ž je utvrđeno kao institucija odgovorna za koordinaciju 9 mjera unutar strategije kako je prikazano u Tabeli i to:

Tabela 7. Pregled mjera sadržanih u Strategiji razvoja HNK/Ž 2021-2027 za koje je Ministarstvo privrede HNK/Ž označeno kao koordinator mjere

Naziv strateškog cilja	Naziv prioriteta	Naziv mjere
SC 1: Dinamičan i održiv ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa	Prioritet 1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti	Mjera 1.1.2 Podržati unapređenje konkurentnosti postojećih i novih preduzeća i obrta.
		Mjera 1.1.3. Podržati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija
		Mjera 1.1.4. Podrška uspostavi i razvoju poslovnih zona i

	konkurentnost preduzeća i obrta	preduzetničkih potpornih institucija
		Mjera 1.1.5. Podrška za jačanje kapaciteta i razvoj inovativnih digitalnih rješenja izvozno orijentisanih preduzeća strateških oblasti prerađivačke industrije i preduzeća u softverskoj djelatnosti
		Mjera 1.1.6. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti (klasteri)

		Mjera 1.1.7. Oslobođanje poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novouposlene radnike koji stižu prvo radno iskustvo Ko-koordinator mjere: JU Služba za zapošljavanje
	Prioritet 1.2. Podsticanje održivog razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja	Mjera 1.2.3. Kvalitet i konkurentnost poljoprivredno prehrambene proizvodnje Ko-koordinator mjere: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
SC 2: Podizanje kvaliteta i savremenog sektora	Prioritet 2.3. Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite	Mjera 2.3.4. Jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora
SC 3: Upravljanje resursima i uslugama ekosistema u skladu s postojećim kapacitetima okoliša	Prioritet 3.3. Podsticati efikasnu energetska tranziciju	Mjera 3.3.2. Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora

Mjera 1.1.2. Podržati unapređenje konkurentnosti postojećih i novih preduzeća i obrta podrazumijeva aktivnosti pružanja podrške preduzetnicima početnicima, obrtima, socijalnim preduzetnicima, malim preduzetnicima te ženskom preduzetništvu. Cilj mjere je stvoriti uslove za osnivanje novih te očuvanje, rast i razvoj postojećih privrednih subjekata i razvoj različitih tipova i vrsta preduzetničke aktivnosti, uz podršku unapređenju konkurentnosti privrednih subjekata kroz standardizaciju poslovanja. Za realizaciju mjere predviđeno je osiguranje sredstava u iznosu od 2,1 miliona KM iz sredstava Budžeta HNK/Ž.

Mjera 1.1.3. Podržati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija podrazumijeva razvoj bolje saradnje privrede i naučno-istraživačkih institucija sa ciljem stvaranja kvalitetnijih uslova podrške osnivanju novih i razvoju postojećih privrednih subjekata i, kroz podršku razvojnih projekata i investicija, podržati ekonomski razvoj HNK-a. Aktivnosti mjere uključuju pružanje podrške osnivanju i radu strukovnih udruženja kroz izdavanje naučnih časopisa, održavanje konferencija i dr. te pružanje podrške saradnji univerziteta i privrede: „Jačanje visokotehnološkog obrazovanja kroz više studenata, bolju opremu i infrastrukturu.“ Za realizaciju mjere predviđeno je osiguranje sredstava u iznosu od 1 milion KM, kako iz sredstava Budžeta HNK/Ž tako i ostalih izvora.

Mjera 1.1.4. Podrška uspostavi i razvoju poslovnih zona i preduzetničkih potpornih institucija podrazumijeva kreiranje povoljnog poslovnog ambijenta u svim općinama/gradovima na području HNK-a, gdje će se, kroz funkcionalnu mrežu preduzetničkih potpornih institucija i poslovnih zona, olakšati ulazak u preduzetništvo, podržavati razvoj preduzeća svih veličina te generisati specifično znanje korisno za sve privredne subjekte. Ova mjera se fokusira i na podršku uspostavi biznis centara i centara za preduzetništvo mladih u općinama Prozor-Rama, Jablanica, Čitluk i Konjic te pružanje podrške programima unapređenja koje realizuje Obrtnička komora HNK/Ž i Privredna komora HNK/Ž. Za realizaciju mjere predviđeno je osiguranje sredstava u iznosu od 3 miliona KM, značajnim dijelom iz Budžeta HNK/Ž.

Mjera 1.1.5. Podrška za jačanje kapaciteta i razvoj inovativnih digitalnih rješenja izvozno orijentisanih preduzeća strateških oblasti prerađivačke industrije i preduzeća u softverskoj djelatnosti podrazumijeva jačanje konkurentnosti privrednih subjekata koji pripadaju strateško-važnim privrednim oblastima na području HNK/Ž kroz digitalizaciju poslovanja i unapređenje inovativnog i izvoznog potencijala ovih kompanija. Jedna od važnijih aktivnosti ove mjere jeste Formiranje Revolving fonda za podršku maloj privredi HNK/Ž i njegovim programima (npr. program pomoći pri pripremi izvoza) kao i Osiguranje fonda za sufinansiranje projektnih aplikacija i programa EU-a. Cilj mjere jeste povećanje zaposlenosti kao i jačanje konkurentnosti privrede HNK/Ž kroz jačanje izvoznog potencijala ovih sektora, a za realizaciju mjere predviđeno je osiguranje sredstava u iznosu od 8 miliona KM, i to 6,6 miliona KM iz Budžeta HNK/Ž a ostatak iz kreditnih sredstava.

Mjera 1.1.6. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti (klasteri) podrazumijeva pružanje podrške preduzetnicima u procesima udruživanja i umrežavanja a sve u cilju povećanja konkurentnosti i uspješnosti poslovanja, kako međusobno na području HNK/Ž kroz funkcionalne klasterne tako i s preduzetnicima iz bh. dijasporne, čime bi se dodatno osigurao transfer znanja i tehnologije. Umrežavanje poduzetnika sa dijasporom ali i međusobno na području HNK/Ž se planira ostvariti i kroz organizovanje preduzetničkih susreta u HNK/Ž sa krajnjim ciljem povećanja investicija, stepena zaposlenosti te jačanja sveukupnog razvoja HNK/Ž. Za realizaciju mjere predviđeno je osiguranje sredstava u iznosu od 1 milion KM iz Budžeta HNK/Ž .

Mjera 1.1.7. Oslobođanje poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novouposlene radnike koji stiču prvo radno iskustvo podrazumijeva pružanje podršku poslovnim subjektima u zapošljavanju kroz realizaciju programa sufinansiranja zapošljavanja, odnosno oslobođanja poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novouposlene radnike koji stiču prvo radno iskustvo. Ova mjera je zajednički koordinisana od strane Ministarstva privrede HNK/Ž i JU Službe za zapošljavanje HNK/Ž, a za realizaciju mjere predviđeno je osiguranje sredstava u iznosu od 700.000 KM iz Budžeta HNK/Ž .

Mjera 1.2.3. Kvalitet i konkurentnost poljoprivredno prehrambene proizvodnje podrazumijeva kreiranje boljih uvjeta i okoline za rast i razvoj poljoprivrednih gazdinstva te jačanje privredne profitabilnosti koju prate investicijske aktivnosti za unapređenje i poboljšanje uslova za poljoprivrednu proizvodnju. Osnovni planirani razvojni efekat ove mjere jeste skraćivanje lanca polje-potrošač te jačanej konkurentnosti poljoprivrednih proizvođača. Neke od planiranih aktivnosti se odnose na kreiranje digitalne tržnice HNK/Ž, potom izgradnja infrastrukturnih projekata (prostora za skladištenje, sušenje i hlađenje, tržnica) za smanjenje gubitaka kakvoće i kvaliteta i očuvanje prirodnih svojstava, uz povećanje valorizacije poljoprivrednih proizvoda i ostvarenje većih prihoda te podsticanje poljoprivrednih sajмова, manifestacija i izložbi. Za realizaciju mjere predviđeno je osiguranje sredstava u iznosu od 1,8 miliona KM iz Budžeta HNK/Ž .

Mjera 1.2.4. Održivi ruralni razvoj podrazumijeva podršku za zaštitu i jačanje autohtonih genetskih resursa, realizaciju poljoprivredno-okolišnih mjera i mjera za ublažavanje klimatskih promjena, promociju saradnje među poljoprivrednim proizvođačima, marketing lokalnih proizvoda i usluga te podršku organskoj proizvodnji. Također aktivnosti ove mjere uključuju i realizaciju investicija u infrastrukturu i opremu na gazdinstvima te podršku formiranju grupa proizvođača (formiranje klastera). Cilj mjere je povećanje broja poljoprivrednih gazdinstava kao i povećanje obima organske proizvodnje. Za realizaciju mjere predviđeno je osiguranje sredstava u iznosu od 9,3 miliona KM, kako iz sredstava Budžeta HNK/Ž tako i ostalih izvora.

Mjera 2.3.4. Jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora podrazumijeva jačanje saradnje javnog sektora sa nevladinim sektorom a sa ciljem bržeg postizanja razvojnih ciljeva uz

manja novčana izdvajanja. Ključne aktivnosti koje je potrebno poduzeti u ovoj mjeri su uspostaviti registar nevladinih

organizacija koje djeluju i rade području HNK/Ž, formirati koordinaciono tijelo koje će koordinisati razvojne potrebe HNK-a i aktivnosti koje provode nevladine organizacije te izraditi bazu podataka potencijalnih donatora i pripremiti plan mobilisanja dostupnih sredstava iz nacionalnih i inernacionalnih razvojnih fondova. Za realizaciju mjere predviđeno je osiguranje sredstava u iznosu od 3 miliona KM kako iz sredstava Budžeta HNK/Ž tako i ostalih izvora.

Mjera 3.3.2. Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora podrazumijeva kreiranje uslova za povećanje proizvodnje energije iz alternativnih izvora, a posebno energije vjetra, sunca i biomase u skladu s prirodnim kapacitetima ovog područja. Aktivnosti koje podrazumijeva ova mjera uključuju izradu baze podataka instaliranih postrojenja obnovljivih izvora energije u HNK/Ž te promovisanje i podsticanje korištenja obnovljivih izvora energije u javnim objektima i u sektoru privrede. Za realizaciju mjere predviđeno je osiguranje sredstava u iznosu od 800.000 KM kako iz sredstava Budžeta HNK/Ž tako i ostalih izvora.

2.1.2.2 Mjere u Strategiji razvoja HNK/Ž za koje je Ministarstvo privrede označeno kao nosilac mjere

Uz navedenih 9 mjera, Ministarstvo privrede HNK/Ž utvrđeno je i kao jedan od nosilaca za dodatne 4 mjere čiji je pregleda dat u narednoj Tabeli.

Tabela 8. Pregled mjera sadržanih u Strategiji razvoja HNK/Ž 2021-2027 za koje je Ministarstvo privrede HNK/Ž označeno kao jedan od nosilaca mjere

Naziv strateškog cilja	Naziv prioriteta	Naziv mjere	
SC 1: Dinamičan i održiv ekonomski razvoj uz održivo korištenje resursa	Prioritet 1.1. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za investitore i unaprijediti konkurentnost preduzeća i obrta	Mjera 1.1.1. Unapređenje poslovnog ambijenta kroz smanjenje administrativnih prepreka i jačanje institucionalne podrške postojećim i novim poslovnim subjektima	
	Prioritet 1.3. Podizanje kvaliteta i konkurentnosti turističkog proizvoda HNK-a	Mjera 1.3.1. Razvoj novih i kvalitetnih sadržaja turističke ponude	
	Prioritet 1.4. Efikasna i djelotvorna javna uprava, finansije i pravosuđe		Mjera 1.4.2. Transparentnost u upravljanju javnim finansijama
			Mjera 1.4.3. Efikasno i djelotvorno pravosuđe i pravni sistem

Mjera 1.1.1. Unapređenje poslovnog ambijenta kroz smanjenje administrativnih prepreka i jačanje institucionalne podrške postojećim i novim poslovnim subjektima podrazumijeva aktivnosti na unapređenju regulatornog okruženja u cilju smanjenja obima potrebne dokumentacije za izdavanje urbanističke i građevinske saglasnosti te osiguravanja preduslova za lakšu registraciju poslovnih subjekata. Mjera također podrazumijeva uspostavu funkcionalnog jednošalterskog sistema registracije poslovnih subjekata kao i promociju investicijskih mogućnosti u HNK i uspostavljanju baze investicija u HNK-u. Za realizaciju

mjere predviđeno je osiguranje sredstava u iznosu od 5 miliona KM, kako iz sredstava Budžeta HNK/Ž tako i ostalih izvora. Institucija odgovorna za koordinaciju ove mjere je Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNK/Ž.

Mjera 1.3.1. Razvoj novih i kvalitetnih sadržaja turističke ponude podrazumijeva podizanje kvaliteta smještajne i ostale turističke ponude, fokusiranje na razvoj kvalitetnih turističkih proizvoda s višim udjelom dodane vrijednosti i bolje označavanje i interpretacija turističkih atrakcija, što će direktno doprinijeti podizanju konkurentnosti ukupnog turističkog proizvoda HNK/Ž na lokalnom i regionalnom turističkom tržištu. Aktivnosti mjere uključuje izgradnju novih i podizanje kvaliteta postojećih smještajnih objekata s naglaskom na male i porodične hotele, razvoj „nišnih“ turističkih proizvoda visoke dodane vrijednost, razvoj turizma događanja i manifestacija te razvoj sistema „labelinga“ i sistema označavanja kvaliteta. Za realizaciju mjere predviđeno je osiguranje sredstava u iznosu od 4,6 miliona KM, kako iz sredstava Budžeta HNK/Ž tako i ostalih izvora. Institucija odgovorna za koordinaciju ove mjere je Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNK/Ž.

Mjera 1.4.2. Transparentnost u upravljanju javnim finansijama podrazumijeva unapređenje efikasnosti sistema javnih finansija u planiranju i trošenju javnih finansijskih sredstava a razvojni efekat mjere se ogleda u namicanju sredstava iz vanjskih izvora i rastu ekonomije povećanim javnim investicijama kao i rasterećenju privrede na održiv način. Ključne aktivnosti ove mjere su implementacija i unapređenje programskog budžetiranja te povećanje efikasnosti u naplati javnih prihoda kao i povećanje efekta u trošenju javnih sredstava i obima i efikasnosti javnih investicija. Za realizaciju mjere predviđeno je osiguranje sredstava u iznosu od 800.000 KM, kako iz sredstava Budžeta HNK/Ž tako i ostalih izvora. Institucija odgovorna za koordinaciju ove mjere je Ministarstvo finansija HNK/Ž.

Mjera 1.4.3. Efikasno i djelotvorno pravosuđe i pravni sistem podrazumijeva poboljšanje i pojednostavljivanje komunikacije s građanima, skraćivanje trajanja stečajnih postupaka i jačanje povjerenja u njihovu djelotvornost te unapređenje ljudskih resursa i uslova rada. Aktivnosti mjere podrazumijevaju unapređenje kompetencija i upravljačkih vještina u pravosudnom sistemu, edukacija stečajnih sudija i upravnika, optimizacija i digitalizacija usluga i procesa u pravosudnom sistemu i nastavak smanjivanja broja neriješenih predmeta i skraćivanje trajanja sudskih postupaka poboljšanjem efikasnosti. Za realizaciju mjere predviđeno je osiguranje sredstava u iznosu od 2 miliona KM, kako iz sredstava Budžeta HNK/Ž tako i ostalih izvora. Institucija odgovorna za koordinaciju ove mjere je Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNK/Ž

2.1.2.3 Mjere u Strategiji razvoja male privrede Federacije BiH za koje je Ministarstvo privrede označeno kao nosilac mjere

Tokom 2022. godine pristupljeno je izradi Strategija razvoja male privrede Federacije BiH za period 2022.-2027. godina koji kao integrisani, multisektorski strateški dokument Federacije Bosne i Hercegovine definira politike razvoja sektora male privrede, strateške ciljeve i prioritete koji predstavljaju putokaz za sveukupni društveni razvoj. Značaj izrade ovog sektorskog dokumenta ogleda se u planskom usmjeravanju razvoja male privrede Federacije BiH kako bi se u skladu sa dostupnim resursima ostvarili maksimalni efekti u poticanju razvoja ove razvojne oblasti Federacije BiH.

Unutar definisanih mjera u Strategiji razvoja male privrede Federacije BiH za period 2022-2027, za četiri mjere su označena kantonalna ministarstva kao jedan od nosioca mjere te samim time ove mjere će utjecati na razvojne aktivnosti i Ministarstva privrede HNK/Ž. Naredna tabela daje pregled mjera.

Tabela 9. Pregled mjera sadržanih u Strategiji razvoja male privrede Federacije BiH 2022-2027 za koje su kantonalna ministarstva označena kao jedan od nosilaca mjere

Naziv strateškog cilja	Naziv prioriteta	Naziv mjere
SC 1: Konkurentna mala privreda temeljena na digitalizaciji i zelenoj ekonomiji	Prioritet 1.2. Zelena tranzicija male privrede	Mjera 1.2.1. Pružati podršku malim i srednjim preduzećima na poboljšanju energijske efikasnosti i principa „zelene ekonomije“ i „ekologizacije“ (Mjera 3.3.2. SR FBiH)
	Prioritet 2.2. Poduzetničko učenje i ciljani oblici poduzetništva	Mjera 2.2.1. Podrška razvoju i integraciji programa poduzetničkog učenja u formalno i neformalno obrazovanje i planiranje karijere
SC 2: Razvoj poslovnog okruženja i unapređenje poduzetničke infrastrukture	Prioritet 2.3. Poduzetnička infrastruktura	Mjera 2.3.1. Podržavati uspostavu i razvoj poduzetničkih zona
		Mjera 2.3.2. Podržati uspostavu i razvoj poduzetničkih potpornih institucija

2.1.3 Analiza utrošaka i efekata dodijeljenih poticajnih financijskih sredstava za razvoj male privrede

Ministarstvo privrede Hercegovačko-neretvanskog kantona (u daljem tekstu: Ministarstvo) za 2019. i 2020. godinu godišnje planove rada temeljilo je na Programu razvoja male privrede HNK 2016.-2020. godine i Strategiji razvoja malog i srednjeg poduzetništva u Hercegovačko-neretvanskom kantonu za period 2012.-2020. godine, a za 2021. i 2021. godinu na Programu razvoja male privrede HNK 2021.- 2024. godine. Inače, Plan Ministarstva za svaku godinu izrađuje se na osnovu Budžeta HNK za tekuću godinu, odnosno rebalansa Budžeta ako postoji u toj godini. Zbog uticaja pandemije korona virusa COVID 19 Budžet HNK je rebalansiran u posamtranom četverogodišnjem periodu za tri godine a u 2020. godini čak dva puta. U posmatranom periodu planirana sredstva iz Budžeta kontinuirano su rasla iz godine u godinu, tako da je sa početnih 1.220.000 KM u 2019. godini iznos planiranih sredstava narastao na 2.250.000 KM u 2022. godini. Za četverogodišnji period ukupno je planirano za finansiranje subjekata male privrede u skladu s Zakonom o poticaju razvoja male privrede i zaštiti tradicionalnih djelatnosti (obrta) iznos od 6.210.000 KM. Kretanje planiranih iznosa po godinama prikazano je u tabeli ispod.

Tablica 10. Planirana sredstva Ministarstva privrede/gospodarstva za podršku razvoju HNŽ/K

Kod	Pozicija	2019.		2020.		2021.		2022.		UKUPNO 19-22
		Proračun	Proračun	Rebalans	Rebalans	Proračun	Rebalans	Proračun	Rebalans	
614500	Subvencija privatnim preduzećima i poduzetnicima	1.100.000	1.100.000	1.000.000	1.000.000	1.200.000	1.300.000	1.500.000	1.700.000	5.100.000
614300	Tekući transferi neprofitnim organizacijama	120.000	200.000	140.000	140.000	140.000	300.000	100.000	350.000	910.000

614500	Tekući transfer za implementaciju znanja i tehnologija i standarda								200.000	200.000
		1.220.000	1.300.000	1.140.000	1.140.000	1.340.000	1.600.000	1.600.000	2.250.000	6.210.000

Zakon o poticaju razvoja male privrede i zaštiti tradicionalnih djelatnosti (obrta), propisuje obavezu Ministarstva da nadzire i prati provođenje Programa i Godišnjeg plana, analizira rezultate, te izrađuje izvještaj o izvršenju godišnjih planova svih zakonskih nosioca Programa, koji se, u konačnici, podnosi na razmatranje Skupštini HNK.

Plan provođenja godišnjih programa Ministarstva privrede sačinjen izrađuje se na osnovu godišnjeg Budžeta, odnosno rebalansa Budžeta u kojem su za Ministarstvo utvrđena novčana sredstva na poziciji

„Subvencije privatnim poduzećima i poduzetnicima“, ekonomski kod - 614500. Sredstva sa ove pozicije namijenjena su podršci sektora malog i srednjeg poduzetništva, na način da bi se, kao grant sredstva, dodijelila neodređenom broju odabranih korisnika, pod utvrđenim uslovima, a na poziciji „Tekući transferi neprofitnim organizacijama (drvni i metalni klaster)“, organizacijska jedinica 36010003, ekonomski kod - 614 300 planiraju se sredstva koja se kao grant sredstva dodjeljuju klasterima i neprofitnim organizacijama koje svojim radom podržavaju razvoj male privrede.

U posmatranom četverogodišnjem periodu Ministarstvo je uspješno operacionaliziralo i u cijelosti utrošilo planirana sredstva, na način da su blagovremeno donesene potrebne odluke za provođenje godišnjih programa utroška sredstava, raspisivani i provedeni javni pozivi za odabir korisnika poticajnih sredstava Ministarstva, odabrani korisnici poticajnih sredstava Ministarstva. U četverogodišnjem periodu Ministarstvo je na podršku subjektima male privrede i neprofitnim organizacijama koje u svojim programima realizuju različite aktivnosti podrške razvoju male privrede utrošilo 6.210.000 KM ili prosječno godišnje 1.552.500 KM. Pregled utroška sredstava po godinama prikazan je u Tabeli 36.

Poslovni subjekti male privrede koji su podržani sredstvima Ministarstva uložili su iz značajna vlastita sredstva što je rezultiralo pozitivnim razvojnim efektima kao i povećanju novozaposlenih što je bio jedan od kriterija za dodjelu poticajnih sredstava od strane Ministarstva.

Revolving kreditna linija, uspostavljena još 2001. godine, iz sredstava ostvarenih privatizacijom poduzeća, na području HNŽ/K, realizira se preko Vakufske banke d.d. Sarajevo Glavne filijale Mostar. Ministarstvo ima svog predstavnika u Kreditnom odboru Banke, a krediti iz ove linije se odobravaju fizičkim i pravnim osobama, po fiksnoj kamatnoj stopi od 4% godišnje, uz grace period u trajanju od 3- 6 mjeseci i rok otplate do 3 (tri) godine, za uslužne djelatnosti, odnosno do 6 (šest) godina, za proizvodne djelatnosti. U razdoblju od 2001.-2016. godine odobreno je 158 kredita, u ukupnoj vrijednosti od 3.851.685,00 KM, za proizvodne i uslužne djelatnosti, te za poljoprivredu. Nakon 2017. godine, u kojoj nije bilo odobrenih kredita, u 2018. godini odobren je svega jedan kredit (za uslužnu djelatnost), u visini od 70.000,00 KM, istom korisniku kojemu je odobren kredit, u visini od 70.000,00 KM. U izvješćima o stanju fonda i odobrenih kredita, za prethodne godine, već je isticano da je broj kreditnih zahtjeva u stalnom opadanju (2013., 2014., 2017., te 2019. godine, uopće nije bilo odobrenih kredita). Pretpostavka slabijeg zanimanja za ovu kreditnu liniju je, vjerojatno, visina kamatne stope, koja, u odnosu na kredite koje nude komercijalne banke, više nije tako povoljna, zbog čega se odavno nameće potreba revidiranja uvjeta ponude kredita, a samim

tim i ugovora Ministarstva sa Bankom.

U kontekstu naprijed navedenog nameće se logičan zaključak o potrebi donošenje odluke o pokretanju procedure raskida ugovora, kojeg je Vlada HNK zaključila sa Vakufskom bankom d.d. Sarajevo Glavna filijala Mostar, 2001. godine, putem Kantonalnog javnog pravobranilaštva, a u cilju povrata sredstava, deponiranih kod Banke, prilikom pokretanja Revolving kreditne linije. Nakon što budu doznačena

sredstva ista treba staviti u funkciju poticanja razvoja male privrede kroz implementaciju mjera koje će biti predložene u razvojnoj strategiji male privrede HNK.

Regionalni garancijski fond (RGF) je pokrenut krajem 2008. godine, zajedničkim sredstvima Vlade HNK i Udruženja za poduzetništvo i posao LiNK Mostar, koja su uvećana, korištenjem multiplikatora (4) UniCredit Banke Mostar. Posredstvom Banke su realizovani krediti, kao vid pomoći u finansiranju poduzetnika, s područja HNK. Fond je u startu imao na raspolaganju 600.000,00 KM, od kojih sredstva Ministarstva, u iznosu od 100.000,00 KM, ostaju trajno u vlasništvu HNK, a kasnije su pridružena i sredstva donatora, Ministarstva spoljnih poslova Italije i Grada Mostara. Prema podacima, koje Ministarstvu dostavlja Udruženje LiNK, o dinamici otplate kredita, odnosno, o povratu sredstava u RGF, u osnovi nema promjena, u periodu od 2017.-2019. godine, pa se navodi da je kroz RGF podržano 18 MSP s područja HNK, ukupan plasman iznosio je 590.000,00 KM, u momentu realizacije kredita podržana 153 radna mjesta, novokreirana 34 radna mjesta. Zadnji odobreni kredit bio u IV/2012. godine. Obzirom da nisu dostavljeni podaci za 2020. godinu, nije poznat iznos nenaplaćenog duga, u postupku naplate od klijenata, protiv kojih su pokrenuti sudski sporovi. Dakle, analizirajući svrsishodnost korištenja sredstava koja su na raspolaganju, zaključak je da je upitno dalje postojanje RGF-a, jer bi se sredstva Vlade HNK, koja su godinama „zarobljena“ u tom fondu, mogla upotrijebiti u različite druge svrhe. Udruženje LiNK, već tri godine, ne dostavlja Ministarstvu podatke o stanju RGF-a i visini nenaplaćenog duga.

Iz navedenih činjenica jasno je da je odavno prestalo korištenje sredstava za odobrene namjene pa je potrebno donijeti odluku o pokretanju procedure raskida ugovora, raskinuti ugovor a kada sredstva budu doznačena na račun Ministarstva koristiti ih za podršku programima razvoja poduzetničkih potpornih institucija.

Gradovi i općine Hercegovačko neretvanskog kantona u periodu 2019-2022. godine uložila su značajna sredstva za poticaj programima podrške subjektima male privrede. Visina izdvojenih sredstava pojedig gradova i općina oscilira u iznosima i po godinama, ali i po broju programa i namjeni sredstava. Sredstva su izdvajana za poduzetničku infrastrukturu, kreditiranje poduzetnika (subvencioniranjem kamata), subvencioniranje upošljavanje volontera i osoba sa završenom VSS/VŠS, za stipendiranje đaka i studenata, organizaciju sajmova, ciljanu podršku subjektima male privrede u poljoprivred, turizmu i drugim. Neke od općina su iskazale značajno više iznose u odnosu na druge općine i gradove kao što je općina Prozor-Rama al je dio sredstva uložen u podršku poljoprivredi, stočarstvu podršci infrastrukturnim projektima i javnim preduzećima što se ne može dovesti u kontekst direktne podrške subjektima male privrede. Iznosi podrške su veoma različiti po općinama/gradovima, njihova dinamika ali dinamika ulaganja po godinama promatrana u odnosu na svaku pojedinačnu općinu/grad. Očito je da postoji neusklađen pristup podrške razvoju male privrede po općinama/gradovima ali isto tako neusklađenost je prisutna u odnosu na programe podrške sa nadležnim kantonalnim i federalnim ministarstvima. U četverogodišnjem periodu općine/gradovi su uložile u programe podrške razvoju male privrede cca 40 miliona KM ili prosječno godišnje 10 miliona KM.

Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, u periodu 2016-2021. godina, realiziralo je podršku razvoju male privrede kroz dva programa poticaja:

- Tekući transferi
- Kreditni poticaj razvoja poduzetništva i obrta

Programi poticaja nisu realizirani u 2020. godini zbog pandemije korona virusa COVID-19.

Potrebno je istaći da je Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta godišnje programe poticaja nastojalo unaprijediti na osnovu povratnih informacija od strane korisnika programa podrške

ali i drugih relevantnih institucija koje zastupaju interese MSP i obrta u FBiH, kao i uzimajući u obzir preporuke iz Izvješća revizije učinka „Podrška razvoju malog i srednjeg poduzetništva u FBiH“.

Tablica 11. Razvojni problemi i perspektive iz oblasti utrošaka i efekata dodijeljenih poticajnih finansijskih sredstava, analize mjera i organizacijske strukture

RAZVOJNI PROBLEM	RAZVOJNA PERSPEKTIVA
Nedovoljna harmonizacija programa podrške sa većim nivoima vlasti	Kako bi se ostvarili veći razvojni efekti utroška sredstava, potrebno je izvršiti analitu programa ulaganja maloj privredi i zapošljavanju u posljednjih deset godina te na osnovu dobivenih zaključaka, kreirati smjernice za buduće programe dodjele sredstava. Također, harmonizacija programa ulaganja sa nivoa kantona i JLS te harmonizacija programa podrške Ministarstva privrede sa programima podrške FMRPO i drugim programima podrške federalnih i državnih organa vlasti će omogućiti bolje razvojne efekte koji će se ogledati u poboljšanom poslovnom okruženju.
Nedovoljno korištenje međunarodnih grant sredstava za razvoj lokalnih zajednica i male privrede	Uspostavljanje Agencije za upravljanje projektima prvi Vladi HNK koja bi imala za cilj pisati i implementirati projekte finansirane iz IPA fondova i programa EU kao i drugih međunarodnih donatora u BiH. Postoje značajna sredstva namijenjena za razvoj lokalnih zajednica posebno u domenu digitalizacije, zelene ekonomije i održivog razvoja a područje HNŽ/K obiluje resursima i potencijalima za razvoj ovih oblasti. Pored namicanja sredstava, ovakva Agencija bi mogla sprovoditi i edukativne programe za pripadnike male privrede te multiplicirati razvojne efekte u zajednici.
Programi podrške ne podržavaju digitalizaciju, zelenu ekonomiju i održivi razvoj u mjeri u kojoj je potrebno	Grant sredstva su od velikog značaja poslovnoj zajednici, ali Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K treba strateški upravljati tim sredstvima kako bi maksimizirao efekte uloženi sredstava. U narednom periodu potrebno je sredstva usmjeriti u oblasti koje imaju potencijal za ubrzani razvoj, za stvaranje visokokvalificiranih radnih mjesta te da budu spona u povezivanju sa dijasporom i EU u procesu transfera tehnologije i znanja.
Nepostojanje zaštite domaćih proizvođača te nepostojanje programa usmjerenih na podršku izvoznorijentiranih preduzeća	HNŽ/K bilježi nisku pokrivenost uvoza izvozom, a pri tome se izvozi veliki broj proizvoda koji nemaju dodanu vrijednost. Imajući u vidu potencijale male privrede, potrebno je implementirati programe koji će jačati kapacitete domaćih proizvođača (razvoj proizvoda, marketing, zaštita brenda, povezivanje sa inostranim partnerima i sl.) kako bi se povećao kvalitet finalnog proizvoda a samim time i njegov izvozni potencijal.
Nedovoljna institucionalna podrška resornog kantonalnog ministarstva razvoju male privrede	Potrebno je reorganizirati resorno ministarstvo odnosno izraditi analizu poslova, sistematizacije i organizacije rada Ministarstva privrede i predložiti novi organizacioni model koji će uspješno odgovoriti izazovima okruženja i novim poslovima proizašlim iz strateških dokumenata na nivou kantona, JLS, viših nivoa vlasti. Također, optimizirati i digitalizirati usluge prema subjektima male privrede, poduzetničkim zonama, poduzetničkim potpunim institucijama, komorama, udruženjima čija djelatnost doprinosi razvoju poduzetništva na nivou HNK/Ž

2.1.4 Analiza organizacione strukture i popunjenost kapaciteta Ministarstva privrede

Analiza organizacione strukture i popunjenost kapaciteta Ministarstva privrede prikazane su u točkama koje slijede.

2.1.4.1 Organizaciona struktura Ministarstva privrede HNKŽ

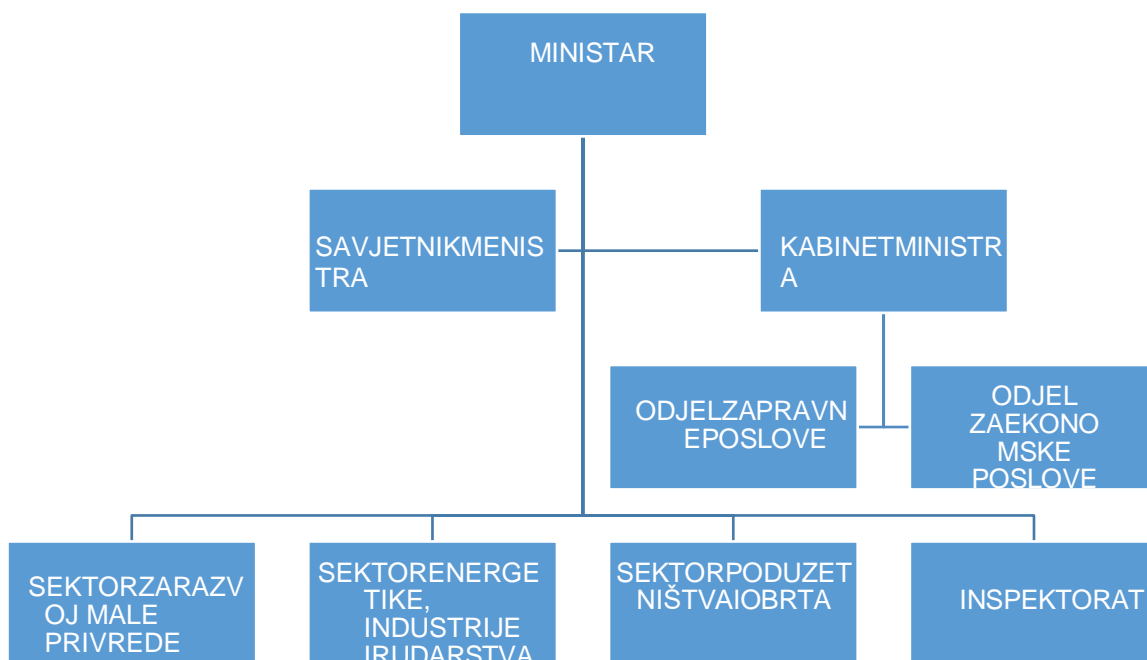
Ministarstvo gospodarstva Hercegovačko-neretvanske županije/kantona zaduženo je da vrši upravne i druge stručne poslove koji se odnose na: industriju i rudarstvo, geološka istraživanja i eksploataciju mineralnih sirovina, korištenje prirodnih bogatstava, aktivnosti na provođenju postupaka dodijele koncesija iz oblasti rudarstva i izgradnje energetske objekata, organizaciju, unapređenje, izradu i praćenje provedbe istraživačkih projekata iz svoje mjerodavnosti, raspodjelu i distribuciju energenata, utvrđivanje bilansa proizvodnje ugljena i drugih industrijskih mineralnih sirovina, ustupanje i pribavljanje materijalnih prava na tehnologiju i industrijsko vlasništvo, praćenje proizvodnje i poduzimanje odgovarajućih mjera za njeno ostvarivanje i unapređenje, organiziranje energetske djelatnosti, utvrđivanje i praćenje ostvarivanja energetske bilanse, raspodjela i distribucija energije, izgradnja, korištenje i održavanje energetske objekata i postrojenja, izradu i predlaganje razvojnih programa i projekata od značaja za kanton/županiju, poticanje mjera korištenja novih tehnologija, materijala i standarda kvaliteta, upravljanje i usklađivanje sredstava za razvoj kantona, sistemsko poticanje poduzetništva (obrtništvo i zadrugarstvo), stvaranje poduzetničke infrastrukture, poboljšanja asortimana i dizajna proizvoda, politiku zaštite domaće proizvodnje, privrednu saradnju sa inostranstvom, poticanje izvoza i stranih ulaganja, davanje stručnih mišljenja, objašnjenja i naputaka, sudjelovanje u utvrđivanju generalne strategije razvoja kantona, vezano za industriju, energetiku, rudarstvo i obrtništvo, izrada nacrti zakona i drugih propisa iz svoje nadležnosti, izrada stručnih analiza i izvještaja, inspeksijski nadzor u svim oblastima iz svoje nadležnosti, upravni nadzor u okviru svoje nadležnosti, rješavanje u upravnom postupku iz svoje nadležnosti, te drugi poslovi koji mu se zakonom stave u nadležnost. Iz navedenog proizilazi da je Ministarstvo nadležno i za oblast poticanaj razvoja malog i srednjeg poduzetništva na području Hercegovačko-neretvanskog kantona/županije.

Za izvršavanje poslova i zadataka iz nadležnosti Ministarstva formirane su temeljne organizacijske jedinice, i to :

1. Ministar
2. Kabinet Ministarstva
3. Sektor za razvoj male privrede
4. Sektor industrije energetike i rudarstva
5. Sektor poduzetništva i obrta
6. Inspektorat

Osnovnim organizacionim jedinicama rukovode: sekretar ministarstva, pomoćnik ministra za razvoj male privrede, pomoćnik ministra za industriju, energetiku i rudarstvo, pomoćnik ministra za poduzetništvo i obrt, glavni kantonalni inspektor, a unutrašnjim organizacionim jedinicama rukovode: šef odjela za pravne poslove, šef odjela za ekonomsko-finansijske poslove.

Ministar gospodarstva, u skladu sa zakonom, predstavlja i zastupa Ministarstvo, te rukovodi njegovim radom. Kabinet Ministarstva, između ostalih poslova zadužen je za administrativno-financijske i protokolarne poslove Ministarstva kao i poslove informisanja odnosno poslove u vezi odnosa sa sredstvima javnog priopštavanja i internog informisanja, izrađuje izvještaje o ostvarivanju plana rada Ministarstva i dr. Sektor za razvoj male privrede obavlja poslove u vezi male privrede odnosno, između ostalog u oblasti privrednog razvoja, standarda kvaliteta, ulaganja kapitala u okviru svoje nadležnosti i to vezane za strategiju razvoja kantona i upravljanje i koordiniranje sredstava za razvoj Kantona i dr. Sektor industrije, energetike i rudarstva kao temeljna organizacijska jedinica Ministarstva obavlja upravne, normativne, stručne, i administrativne poslove vezane za energetiku, industriju i rudarstvo i ostale poslove iz svojeg djelokruga. Sektor poduzetništva i obrta obavlja upravne, normativne, stručne i administrativne poslove vezane za obrt i poduzetništvo, dok Inspektorat kao temeljna organizacijska jedinica Ministarstva obavlja poslove i zadatke inspeksijskog nadzora nad provođenjem zakona i drugih propisa i općih akata iz djelokruga rada Ministarstva. U sklopu Inspektorata formirane su slijedeće inspekcije: Rudarska inspekcija, Geološka inspekcija, Elektro- energetska inspekcija, Inspekcija posuda pod tlakom i Inspekcija za obrt.

Slika 2. Organigram Ministarstva privrede Hercegovacko-neretvanskog kantona

Uzimajući u obzir izmijenjene okolnosti vezane za savremene trendove u pravcima razvoja male privrede koji se najjasnije ogledaju u digitalnoj transformaciji i zelenoj tranziciji subjekata male privrede, dobivanje kandidatskog statusa Bosne i Hercegovine za članstvo u EU što će staviti dodatni fokus na potrebe ispunjenja uslova za članstvo ali i korištenja sredstava iz predpristupnih fondova, činjenicu da su sektori različito kapacitirani a njihove nadležnosti se prepliću, smatramo da postoji potreba za preispitivanjem postojeće organizacione strukture Ministarstva. U tom kontekstu će biti potrebno obaviti široke konsultacije s ministrom, sekretarom ministarstva, pomoćnicima ministra, savjetnicima ministra, zaposlenim državnim službenicima i namještenicima ali i sa premijerom Vlade HNK kako bi se otvorio proces reorganizacije Ministarstva što bi rezultiralo predlaganjem i usvajanjem nove organizacione strukture koja će omogućiti viši stepen efikasnosti i efektivnosti.

2.1.4.2 Popunjenost sistematiziranih radnih mjesta u Ministarstvu privrede

Pravilnikom o sistematizaciji radnih mjesta Ministarstva privrede HNK sistematizirano je 45 radnih mjesta od čega je popunjeno 33 radna mjesta, što čini stepen popunjenosti sistematizacije od 73%. Nizak stepen popunjenosti radnih mjesta, pogotovu na ključnim pozicijama kao što su pomoćnik ministra za razvoj kantona, šef odjela za ekonomsko finansijske poslove, viši stručni suradnik za poduzetništvo, viši stručni suradnik za privredna društva i prenošenje poslova na druge zaposlenike u velikoj mjeri otežavaju pravovremeno obavljanje poslova iz nadležnosti Ministarstva i smanjuju efikasnost rada. Pregled sistematizovanih i popunjenih radnih pokazuje sve

Tablica 12. Popunjenost sistematiziranih radnih mjesta u Ministarstvu privrede

NAZIV RADNOG MJESTA/POZICIJA	Sistematizovano	Popunjeno	Razlika
UKUPNO	45	33	-12
MINISTAR	1	1	0
Savjetnik ministra	2	2	0
KABINET MINISTARSTVA	2	2	0
Sekretar ministarstva	1	1	0
viši referent - sekretarica ministra	1	1	0
Odjel za pravne poslove	6	5	-1
šef odjela za pravne poslove	1	1	0
stručni savjetnik za upravno rješavanje, normativne poslove i upravno-nadzorne poslove	3	3	0
stručni saradnik za radne odnose	1	1	0
stručni suradnik za analizu stanja u oblasti koncesija	1		-1
Odjel za ekonomsko-finansijske, opšte i zajedničke poslove	13	10	-3
šef odjela za ekonomsko-finansijske poslove	1	0	-1
stručni savjetnik za poslove sa trezorom	1	0	-1
stručni savjetnik za informatiku i javne nabavke	1	1	0
stručni saradnik za ekonomsko-finansijske poslove	1	0	-1
viši referent u pisarnici	1	1	0
viši referent za arhiviranje	1	1	0
viši referent-vozač	2	2	0
viši referent za računovodstveno materijalne poslove	1	1	0
referent za poslove centrale telefonista	1	1	0
referent za poslove kopiranja	1	1	0
pomoćni radnik spremačica	2	2	0
SEKTOR ZA RAZVOJ MALE PRIVREDE	5	3	-2
pomoćnik ministra za razvoj kantona	1	0	-1
stručni savjetnik za prikupljanje i koordinaciju podataka o kantonalnom Programu javnih investicija (PJI)	1	1	0

stručni savjetnik za strategiju i plan razvoja male privrede	1	0	-1
stručni savjetnik za malu privredu	1	1	0
stručni savjetnik za projekte Evropske unije i drugih stranih donatora u BiH	1	1	0
SEKTOR INDUSTRIJE, ENERGETIKE I RUDARSTVA	7	5	-2
pomoćnik ministra za energetiku, industriju i rudarstvo,	1	1	0
stručni savjetnik za alternativne izvore energije	1	1	0
stručni savjetnik za elektroenergetiku	1	1	0
stručni savjetnik za geološka istraživanja	1	1	0
stručni savjetnik za industriju	1	0	-1
stručni savjetnik za poslove podzemne i površinske eksploatacije	1	1	0
stručni saradnika za energetske efikasnost	1	0	-1
SEKTOR PODUZETNIŠTVA I OBRTA	5	2	-3
pomoćnik ministra za obrt i poduzetništvo,	1	1	0
stručni savjetnik za obrt	1	1	0
viši stručni suradnik za poduzetništvo	1	0	-1
viši stručni suradnik za privredna društva	1	0	-1
stručni suradnik za analitiku obrta i poduzetništva i vođenje obrtnog registra	1	0	-1
INSPEKTORAT	6	5	-1
Glavni kantonalni inspektor	1	1	0
kantonalni rudarski inspektor	1	1	0
kantonalni rudarsko geološki inspektor	1	1	0
kantonalni inspektor za elektroenergetiku	1	1	0
kantonalni termoenergetski inspektor	1	0	-1
kantonalni inspektor za obrt	1	1	0

Kadrovka struktura Ministarstva gospodarstva prikazana je u narednoj tabeli.

Tabela 13. Kadrovska struktura Ministarstva gospodarstva HNŽ/K

Organizaciona jedinica	Broj državnih službenika		Broj namještenika		Ukupno		Muškarci	Žene
	Sistematizirano	Popunjeno	Sistematizirano	Popunjeno	Sistematizirano	Popunjeno		
Ministar					1	1	1	0
Kabinet Ministarstva					2	2		
Sektor za razvoj male privrede					5	3		
Sektor industrije, energetike i rudarstva					7	5		
Sektor poduzetništva i obrta	7	4	0	0	7	4	4	0

Inspektorat	6	6	2	2	8	8	4	4

2.1.4.3 Fiskalni kapacitet HNK/Ž za finansiranje Strategije razvoja male privrede HNK/Ž

Na temelju analize stanja i dinamike ulaganja u programe i projekte razvoja male privrede HNK/Ž u periodu 2016-2021. godina, te projekcija prihoda i rashoda iz Dokumenta okvirnog budžeta (DOB) HNK- Ž za period 2023-2025., Ministarstvo privrede HNK-Ž uradilo je okvirnu projekciju ulaganja u razvoj male privrede HNK-Ž za period 2023-2027. godina.

Tablica 14. Projekcija ulaganja u razvoj male privrede HNK-Ž za period 2023-2027. godina.

	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	Ukupno
(I) Ministarstvo privrede HNK	2.000.000	2.500.000	3.000.000	3.000.000	3.500.000	14.000.000
(II) Eksterni izvori - HNK i F BiH	16.025.000	19.525.000	21.030.000	22.540.000	24.050.000	103.170.000
Jedinice lokalne samouprave	10.000.000	12.000.000	13.000.000	14.000.000	15.000.000	64.000.000
Služba za zapošljavanje HNK	4.500.000	5.000.000	5.500.000	6.000.000	6.500.000	27.500.000
Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta	1.500.000	2.500.000	2.500.000	2.500.000	2.500.000	11.500.000
Neprofitne organizacije HNK	25.000	25.000	30.000	40.000	50.000	170.000
(III) Eksterni izvori (Sredstva EU, međunarodne organizacije, donatori ...)	1.000.000	1.500.000	1.500.000	1.500.000	1.500.000	6.000.000
UKUPNO (I+II+III)	19.025.000	23.525.000	25.530.000	27.040.000	29.050.000	124.170.000

2.2 Analiza vanjskog i unutarnjeg okruženja razvoj male privrede HNK/Ž – SWOT analiza

Na osnovu izrađene socio-ekonomske analize u nastavku je dat pregled ključnih faktora iz unutrašnjeg okruženja (snage i slabosti) i vanjskog okruženja (prilike i prijetnje) koji imaju značajan utjecaj na razvoj HNK/Ž. Pored nalaza iz socio-ekonomske analize, SWOT analiza okruženja male privrede HNK/Ž uzima u obzir SWOT analizu iz dokumenta Strategije razvoja HNK/Ž 2021-2027 i Strategija razvoja male privrede Federacije BiH 2022-2027.

Strateški pristup razvoju male privrede HNŽ/K treba se oslanjati na korištenje snaga i eliminaciju utvrđenih slabosti u pojedinačnim područjima, uz iskorištavanje prilika iz okruženja kako bi se izbjegle prijetnje ili smanjio njihov utjecaj iz vanjskog okruženja

Tablica 15. SWOT analiza malog gospodarstva HNŽK

INTERNO OKRUŽENJE	SNAGE	SLABOSTI
	<ul style="list-style-type: none"> • Duga tradicija u proizvodnji i industrijskoj kulturi. • Postojanje relevantnih zakonskih i podzakonskih akata koji regulišu oblast malog i srednjeg poduzetništva (MSP) u HNK. • Postojanje strateških okvira (Strategija razvoja MSP u HNK 2012.-2020. godine, Strategije razvoja jedinica lokalne samouprave HNK, te strategija na višim nivoima vlasti) • Povećan obim razvoja proizvodnje hrane i pića (nove farme; vinogradi i podrumi; pomaci u brendiranju Žilavke i Blatine; proizvodnja sira). • Kontinuiran porast proizvodnje i izvoza subjekata male privrede (drveni sektor, metalni sektor, prerađivačka industrija, IT sektor). • Postojanje Vijeća za konkurentnost i razvoj HNK (VKR) kao savjetodavnog tijela Vlade HNK, sastavljenog od: 16 predstavnika javnog sektora, 9 predstavnika privatnog sektora, 4 predstavnika civilnog/nevladnog sektora. • Spomenici pod zaštitom UNESCO-a, vjerski turizam (Međugorje, Blagaj..) i ostali turistički brendovi. • Povoljan geografski položaj HNŽ/K i blizina EU tržišta (granica sa Hrvatskom, EU) • Unapređenje zakonskog okvira, promocije i podrške razvoju obrta u okviru MP-e na višim nivoima što omogućava i unapređenje zakonskog okvira na nižim nivoima vlasti • Obim industrijske proizvodnje bilježi veći rast od prosjeka F BiH od čega značajan dio zauzima proizvodnja energije • Povoljni trendovi u analizi makroekonomskog ambijenta 	<p>Nedovoljno razvijeno poduzetništvo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nerazvijena poduzetnička znanja (radna snaga se ne obrazuje u skladu sa potrebama MSP; nedovoljan broj treninga za poduzetnike). • Neadekvatna poduzetnička orijentacija (lokalno tržište, neproizvodni sektori). • Kreditni uslovi nisu pogodni za održavanje rasta kompanija. Posebno kad se radi o pristupu obrtnom kapitalu i sredstvima za pokretanje poslovanja (visoke kamate, visoki zahtjevi za kolateralom). • Izvozi se veliki broj proizvoda koji nemaju dodanu vrijednost, za što postoji više razloga, među kojima loš dizajn proizvoda, loša finalna obrada i kvaliteta proizvoda, visoki troškovi vezani za loše upravljanje kvalitetom • Slabo brendiranje turističkih i prehrambenih proizvoda. • Nedovoljno promovisanje i poticanje inovacija, istraživanja i razvoja. • Nova poduzeća imaju ograničen pristup finansiranju ili vlasničkom kapitalu kod počinjanja poslovanja. • Neiskorišteni potencijali za eko proizvodnju u poljoprivredi. <p>Neadekvatan pravno institucionalni okvir</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sporo djelovanje sudova. • Nepostojanje zakonske i podzakonske regulative, iz nadležnosti F BiH, koja se dotiče i MSP sektora. • Nedostatak zakonske regulative u važnim privrednim oblastima dodjele koncesija (mineralne sirovine, šume). • Administrativne procedure (duge, komplicirane i skupe procedure nastanka i prestanka djelovanja MSP i izdavanja građevinskih dozvola; uknjižba vlasništva, dobijanje izvoznih dozvola i investiranje, priključenje na el.distributivnu mrežu).

(povećan

	<p>izvoz, povećan broj poslovnih subjekata, povećane investicije)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obrazovni sustav raspolaže kvalitetnim kadrovima, kao i mrežom škola i institucija visokog obrazovanja koji su temelj razvitka malog gospodarstva HNŽK 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno povlačenje sredstva iz EU fondova za projekte od važnosti za HNK, zbog nepostojanja Agencije ili nekog stručnog tijela pri Vladi HNK, zaduženog za pisanje i implementaciju projekata, financiranih iz IPA fondova, programa EU i fondova drugih međunarodnih donatora u BiH, te za koordinaciju i davanje preporuka Vladi o vezanim temama. <p>Nedostatak političke podrške</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedosljedna primjena Zakona o poticaju razvoja male privrede i zaštiti tradicionalnih djelatnosti (obrta), („Službene novine HNK”, broj: 4/10, 1/13 i 1/16). • Nedovoljna institucionalna podrška inicijativama za osnivanje novih klastera (u oblasti poljoprivrede i prerađivačke industrije). • Slab pristup kapitalu (Razvojna banka F BiH, nepovoljni krediti, nepostojanje razvojnih fondova, ni fondova riziko- kapitala). • Nepostojanje olakšica u većini JLS u cilju privlačenja stranih ulaganja. • Određene industrije ne mogu doći do dovoljne količine ulaznih materijala (drvoprerađivačka zato što nisu uspostavljeni sistemi koji će osigurati da prerađivači imaju prednost u odnosu na prerađivačke kompanije koje dodaju manju vrijednost. <p>Slabosti sektora MSP</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nizak nivo korištenja novih tehnologija (sporo uvođenje, nedovoljna znanja). • Loša povezanost između privatnog sektora i institucija za istraživanje i razvoj • Slaba produktivnost MSP (nepovoljna struktura zaposlenih; mala sposobnost privrede da apsorbuje novu radnu snagu). • Djelimično nepostojanje udruženja poduzetnika na nivou JLS i šire (npr. obrtnika u JLS). • Slaba zainteresovanost
--	--	---

privrednih subjekata za
povezivanje u lance
vrijednosti (klastere).

		Niska svijest o značaju energetske efikasnosti i zaštite okoliša
EKSTERN O OKRUŽENJE	<p>PRILIKE</p> <p>Aktiviranje poduzetničkih potencijala</p> <ul style="list-style-type: none"> • Institucionaliziranje razvojnih agencija, tp, udruženja ili organizacija, u službi poduzetništva (REDAH, INTERA TP Mostar, LiNK). • Formiranje mreža poduzetnika i povezivanje s internacionalnim mrežama. • Novi trendovi rasta potražnje (ruralni, wellness, zdravstveni, avanturistički, kulturni, nautički i drugi selektivni oblici turizma), i općenito rast potražnje za turističkim uslugama. • Tradicionalna proizvodnja (vinogradarstvo i vinarstvo, stočarstvo, povrtlarstvo, ljekovito bilje). • Certificiranje jedinica lokalne samouprave (JLS) na području HNK. • Pozitivni ekonomski pokazatelji osnovanih klastera u HNK (Drvni klaster, Turistički klaster) <p>Aktiviranje neiskorištenih resursa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aktivirati infrastrukturne resurse u vlasništvu državnih institucija (neaktivne građevinske objekte). • Mlada, prilagodljiva i relativno jeftinarađna snaga. • Pristup kapitalu preko dijaspor – mreža poslovnih anđela • Prirodni uslovi i resursi: klima, pitka voda, nezagađeno tle, čist zrak, šljunak, granit- gabro, gips, AG kamen; šume, pašnjaci, ljekovito bilje; hidropotencijal, sunce, vjetar. <p>Razvoj MPS sektora</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razvoj obnovljivih izvora energije (voda, vjetar i sunce). • Razvoj turizma: vjerski (Međugorje, Blagaj), ljetni (Neum), planinski (Risovac, Ruište, Rama), rute sa prezentacijom autohtonih proizvoda (koziji sir, vino), ekstremni (rafting na Neretvi) i lovni sportovi. • Razvoj industrije (metal, drvo, plastika, hrana, IT sektor). <p>Jača politička podrška</p>	<p>PRIJETNJE</p> <p>Domaće</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nepovoljni demografski trendovi (negativan prirodni priraštaj, povećanje udjela starijeg stanovništva u ukupnom broju stanovnika, smanjenje broja stanovnika na području Kantona) • Globalne klimatske promjene i ranjivost područja prema klimatskim ekstremima i elementarnim nepogodama (poplave, požari) • Iseljavanje domicilnog stanovništva – obrazovani mladi ljudi • Nedostatak radne snage • Sporost u provođenju reformi i prilagođavanju EU standardima i Sporazumu o PP (posebno u donošenju propisa, koji su nekvalitetni i nedorečeni, što stvara teškoće u njihovoj primjeni, naročito u oblasti uprave, pravosuđa i obrazovanja). • Nesigurnost u pravni sistem potencijalnih ulagača zbog stalne promjenjivosti zakonskih okvira. • Nezainteresovanost viših nivoa vlasti za osmišljeno poticanje privrednog razvoja i specifičnih potreba lokalnih zajednica (nema posebnih programa podrške). • Nepostojanje izvoznih stimulacija (za izvozno orjentisana poduzeća). • Nepostojanje prostornih planova u JLS. • Devastacija prostora. • Generiranje nelikvidnosti i od strane javnih institucija/ustanova, javnih i privatnih poduzeća. • Nelojalna konkurencija (značajno prisustvo „sive“ ekonomije). • Neadekvatno finansijsko tržište (nerazvijena lepeza finansijskih institucija i instrumenta). • Prisutnost korupcije. • Smanjenje broja stanovnika (naročito u ruralnim područjima). • Neadekvatno praćenje stanja privrede, od strane finansijskih institucija. • Visok nivo uvoza • Postojanje minskih polja <p>Inostrane</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Bolja koordinacija regionalnih i lokalnih vlasti. • Razvoj i jačanje institucija za potporu MSP-a (trening centri, shopovi itd.) i poslovne infrastrukture (s naglaskom na klastere, inkubatore, poslovne zone i tehnološke parkove). • Razvoj partnerstva javnog i privatnog sektora i civilnog društva. • Kreiranje posebnih instrumenata finansijske podrške, namijenjenih poduzetništvu. • Međuopćinska, regionalna i međudržavna saradnja. • Privlačenje stranih i domaćih partnera i investitora, radi uključivanja u različite fondove (predpristupne EU fondove), programe i inicijative. <p>Razvoj obrazovanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reforma obrazovnog sistema (posebno srednjoškolskog). • Trening za uvođenje novih tehnologija, razvoj novih proizvoda i izradu poslovnih planova. • Afirmiranje obrtničkih zanimanja (u saradnji sa srednjim, stručnim školama). 	<ul style="list-style-type: none"> • Snažna regionalna konkurencija, posebno u turizmu i prehrambenoj industriji • Nepovoljne globalne monetarne politike. • Visoki standardi koje očekuju strani turisti • Atraktivnija radna mjesta u regiji i EU • Poremećaji na globalnom tržištu uslijed rata Rusija Ukrajina – osciliranje cijena energenata
--	---

2.3 Strateško fokusiranje

Strateški fokusi predstavljaju usporedbu sadašnjeg stanja i kretanja u ključnim djelatnostima razvitka malog gospodarstva HNŽ/K sa trendovima u širem okruženju, kao i strateškim usmjerenjima sa nivoa BiH, sadržanim prvenstveno u Okviru za ciljeve održivog razvoja u BiH 2030. Pritom se nastoje iskoristiti postojeće prednosti (snage) i raspoložive prilike u regionalnom i globalnom okruženju, s jedne strane, uz nastojanje da se poboljšaju uočene slabosti i bitno ograniči negativan utjecaji prijetnji iz okruženja.

Slika 3. Strateški fokusi malog gospodarstva HNŽK

2.3.1 Strateški fokus 1. Konkurentnost, inovativnost i internacionalizacija male privrede

S obzirom na ograničenost resursa male privrede HNŽK te dinamičnu okolinu u kojoj posluju, ističu se nekoliko značajnih ograničenja koja predstavljaju izazov ostvarenju *konkurentnosti* male privrede HNŽK: neadekvatna tehnologija i ostali resursi; visoki troškovi razvoja proizvoda; nedostatak efektivne prodaje i istraživanja tržišta; nedostatak tehnoloških kompetencija; jaz između proizvodnih i tržišnih informacija te nedostatak sredstava za uvođenje potrebnih programskih rješenja. Svi navedeni izazovi su zasigurno i ograničenje za jedan od najvažnijih procesa male privrede HNŽK koji se smatra i temeljem konkurentnosti – sposobnost inoviranja. Malo gospodarstvo značajno pridonosi gospodarskom rastu, zapošljavanju i konkurentnosti gospodarstva kao i socijalnoj i ekonomskoj koheziji. Na rastuću važnost MSP ukazuje udio malih i srednjih poduzeća u ukupnom broju poduzeća, ukupnoj zaposlenosti, ukupnom prihodu, ukupnom izvozu i ukupnoj dodanoj vrijednosti. Podrška konkurentnosti maloj privredi HNŽK je vezana uz postojanje interesa Bosne i Hercegovine da učestvuje u Stupu 2 Programa – Konkurentnost i održivost malih i srednjih poduzeća za period 2022. – 2027. godina, koji je nastavak ranijeg (COSME) programa EU u kojem je učestvovala BiH. S tim u vezi, zaduženo je Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa da, kao nosilac aktivnosti, a u suradnji sa Direkcijom za evropske integracije kao koordinatorom za programe pomoći Evropske unije, provede aktivnosti potrebne za zaključivanje Sporazuma o učešću Bosne i Hercegovine u Programu Evropske unije za jedinstveno tržište u dijelu Programa Stup 2 – Konkurentnost i održivost malih i srednjih poduzeća.

Menadžeri subjekata male privrede HNŽK su svjesni činjenice da njihova konkurentna prednost proizlazi iz kontinuirane *inovacije*, a sposobnost poduzeća da zadrži taj poduzetnički duh je temelj njegove održivosti na turbolentnom i neizvjesnom tržištu na kojima se nalaze subjekti male privrede. Prepoznavanje prilika zahtijeva inovativne

pojedince, koji se najbolje prepoznaju od strane vlasnika/menadžera subjekata male privrede HNŽK koji imaju relevantno znanje o tržištu. Kroz takvo kontinuirano traženje prilika i shvaćanje važnosti inoviranja, subjekti male privrede HNŽK osiguravaju konkurentnost na tržištu. Posljednjih godina, raste broj poduzetničkih poduzeća koja stvaraju inovacije u HNŽK , i koja su u mogućnosti iskoristiti svoje ograničene resurse tako što se uključuju u tehnološke alijanse i time povećavaju svoju međunarodnu konkurentnost. Konačno, konkurentnost je važna radi

osiguranja dugoročne performanse poduzeća, koja mora biti bolja u odnosu na konkurente, a temelji se na interakciji različitih čimbenika i načina koji su ključni za postizanje i održavanje konkurentnosti. Subjekti male privrede HNŽK moraju svoj put u međunarodno okruženje temeljiti na inovativnosti, jer su upravo su inovacije jedna od najznačajnijih snaga poduzeća i osnovni element osiguranja konkurentnosti.

Internacionalizacija poslovnih suvjekata male privrede objašnjava procese koji se značajno razlikuju od procesa u velikim poduzećima HNŽK te pokušava objasniti pristupe i uspješnost tih procesa u malim i srednjim poduzećima. Internacionalizacija je nešto više od samog procesa odabira tržišta te mnoga MSP još uvijek uvelike ovise o domaćem tržištu, ne razmišljaju o mogućnostima internacionalizacije poslovanja (nedovoljno znanja i kompetencija), a kada u procese internacionalizacije i uđu, zbog nedovoljne pripreme, suočavaju se s brojnim preprekama u ovom procesu. U procesu internacionalizacije subjekti male privrede HNŽK moraju odlučiti o načinu, vremenu i opsegu ulaska na strana tržišta, a te odluke su pod utjecajem niza unutarnjih i vanjskih čimbenika te potencijalnih izazova. Kako bi do procesa internacionalizacije uopće došlo, postoje različite pretpostavke odnosno čimbenici koji vode mala i srednja poduzeća ka internacionalizaciji. Sam poduzetnik HNŽK ima izrazito važnu ulogu u procesu internacionalizacije, u vidu njegovih vještina, kompetencija i upravljačkog znanja koje mora razviti kako bi taj proces bio što uspješniji. Također razina obrazovanja poduzetnika, iskustvo života u stranoj državi, iskustvo iz međunarodnih poslova i slično, oblikuju percepciju poduzetnika HNŽK i mijenjaju sliku o udaljenosti među državama. Suradničke mreže mogu biti važan čimbenik u procesu internacionalizacije malih i srednjih poduzeća HNŽK posebno u vidu dijeljenja znanja, stjecanja informacija o stranim tržištima i omogućavanja brze međunarodne ekspanzije i rasta. Svi navedeni čimbenici moraju biti promatrani u kontekstu okruženja u kojem poduzeće posluje. Okruženje ima veliku ulogu za internacionalizaciju malih i srednjih poduzeća. Karakteristike i promjene u HNŽK u ekonomskim, pravnim, političkim i društvenim čimbenicima stvaraju prilike i/ili izazove koje MSP prilikom internacionalizacije iskorištavaju.

2.3.2 Strateški fokus 2. Digitalna transformacija male privrede

Stupanj digitalne transformacije poslovanja općenito je povezan s internacionalizacijom i usklađenosti poduzeća s međunarodnim standardima poslovanja, što posljedično zahtijeva i promjenu poslovnih modela i digitalizaciju rada. Iako je postignut određeni tehnološki napredak nakon pandemije Covid-19, ipak digitalizacija poslovanja još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini, te je stoga digitalna transformacija istaknuta kao strateški fokus za razvoj male privrede u Hercegovačko-neretvanskoj županiji.

Digitalizacija i digitalna transformacija predstavljaju značajan izazov za poduzeće, no ipak unapređenje stupnja digitalne transformacije poslovanja ima niz prednosti. Naime, više razine digitalizacije jačaju konkurentnost, jer digitalni procesi poboljšavaju kvalitetu proizvoda, sigurnost radnika, brzinu i preciznost poslovanja, dok istovremeno smanjuju stopu neuspjeha. Zbog svoje veličine, lake prilagodljivosti i fleksibilnosti mala i srednja poduzeća se lakše uključuju u proces digitalne transformacije u odnosu na velika poduzeća, osiguravajući time svoju konkurentnost na tržištu. Osim što digitalna transformacija osigurava bolji učinak male privrede jačajući njihovu konkurentnost, ovaj proces osigurava i jačanje njihove otpornosti, ali i rast i razvoj poslovanja, kao i gospodarski napredak društva. Stoga strateški fokus koji se odnosi na digitalnu transformaciju male privrede ima za cilj stvoriti povoljno poslovno okruženje za mala i srednja poduzeća kroz bolji pristup inovativnim tehnologijama, vještinama i uslugama širom vrijednosnih lanaca kako bi uspješno provodila digitalizaciju.

2.3.3 Strateški fokus 3. Zelena tranzicija male privrede

Jačanje zelene tranzicije male privrede strateški je pravac razvoja Hercegovačko-neretvanske županije kojim se doprinosi razvoju kružne, otporne i zelene ekonomije, osigurava održivi gospodarski rast i unapređuje konkurentnost, te se potiče pravedna i uključiva tranzicija u prosperitetno društvo. Naime, konkurentno, a istodobno resursno učinkovito gospodarstvo temeljna je odrednica strategija održivoga rasta - Europskoga zelenog plana i Zelene agende za Zapadni Balkan. Strategije prelaska na održivo gospodarstvo ugrađene su i u Ekonomski investicijski plan, usmjeravajući investicije u državama zapadnoga Balkana u pet stupova Zelene agende: dekarbonizaciju, kružno gospodarstvo, smanjenje onečišćenja sastavnica okoliša, održive prehrambene sustave i ruralna područja te zaštitu i obnovu biološke raznolikosti i ekosustava. Kako su mala i srednja poduzeća važan element gospodarstva, temeljna načela koncepta održivoga razvoja inkorporirane su i u Zeleni akcijski plan za mala i srednja poduzeća, u svrhu razvoja poduzetničkih aktivnosti i ideja koje su u skladu s načelima zaštite okoliša.

Hercegovačko-neretvanska županija ima značajna prirodna bogatstva koja su u značajnoj mjeri još uvijek očuvana, što je dobar preduvjet i potencijal za ozelenjivanje malih i srednjih poduzetnika, poticanje ekoloških inovacija i usvajanje resursno učinkovitijih tehnologija u MSP-ovima. Kroz resursnu učinkovitost orijentacija poduzetnika na tzv. zelena poslovna rješenja doprinosi smanjenju proizvodnih troškova i poboljšanju proizvodne učinkovitosti, a samim time i snažnijoj konkurentnosti i održivosti MSP-ova. Kružno gospodarstvo, kao ključni segment zelene tranzicije osobito ima potencijala za primjenu u resursno intenzivnim ekonomijama, jer osim što osigurava resursnu učinkovitost i s tim u vezi uvjetuje smanjenje pritiska po okoliš, također ima značajan potencijal za kreiranje ekonomskih i društvenih vrijednosti, dok se na razini poduzeća smanjuju troškovi poslovanja, povećava konkurentnost, te stimulira razvoj inovacija. Primjeri u EU su pokazali da primjena načela kružnosti ima osobito pozitivan neto učinak na stvaranje radnih mjesta, ali pod uvjetom da radnici steknu vještine potrebne za zelenu tranziciju. U svrhu poticanja tranzicije s linearnog na kružno gospodarstvo, a samim time i zelene tranzicije potrebno je i poticati poslovne modele za kreiranje kružne vrijednosti, a osobito naprednije poslovne modele poput kružnih inputa, produljenja uporabe proizvoda, platformi za dijeljenje i proizvoda kao usluga, koji su slabije zastupljeni na našem području.

2.3.4 Strateški fokus 4. Unaprijeđeno poslovno okruženje

Mala privreda je nositelji gospodarskog razvitka kako u HNŽK tako i širom globalnog tržišta. Širom svijeta doneseni su zakoni i implementirane mjere posebne podrške za malu privredu. Premda i u Bosni i Hercegovini dominiraju mala i srednja poduzeća, naša zemlja nije razvila adekvatne legislativne, regulatorne, tehničke i financijske mjere potpore ovoj skupini poduzeća. U HNŽK kao i u cijeloj Bosni i Hercegovini zbog složenog državnog ustrojstva i nedostatka koordinacije, ne postoji jedinstveni ekonomski prostor. Enititeti i županije imaju svoje zakone i uredbe kojima reguliraju područje malog gospodarstva te svoje institucije za tehničku, stručnu i financijsku potporu. Pored navedenog, MSP u HNŽK posluju u izrazito nepovoljnom poslovnom ambijentu – u uvjetima još uvijek neobnovljenog gospodarstva, neuspješne privatizacije, nelikvidnosti, gubitka nekadašnjeg tržišta kao i nepostojanja razvojnog aspekta u proračunima uz glomazni administrativni aparat. Nedostatak strateškog usmjerenja i koordinacije je posebice došao do izražaja u vrijeme pandemije izazvane corona virusom. Dok je u svijetu implementiran širok dijapazon mjera podrške gospodarstvu, Vlada Federacija BiH i županije među kojima je i HNŽK su se odlučile za ograničen broj

instrumenata finansijske potpore čiji

je cilj bio prvenstveno održanje tekuće likvidnosti poduzeća. Vidljivo je da su reakcije u mnogim oblastima bile nedostatne i prilično zakašnjele, nisu obuhvatile sve korisnike odnosno nisu bile pravilno distribuirane. Bez dugoročnog, strateškog i koordiniranog pristupa potporama i razvitku gospodarstva, posebice malim i srednjim poduzećima, učinci svih mjera će biti neadekvatni i privremeni.

Malo gospodarstvo značajno je određeno poticajnom poslovnom okolinom koja onda generira i poticajnu poduzetničku klimu za investicije i razvoj. Kvaliteta poslovne okoline u HNŽK upućuje na neizgrađenost mnogih elemenata okoline: od javnih politika prema poduzetništvu i programa za razvoj poduzetništva do nedostatka finansijskih instrumenata za poticanje poduzetništva i neprilagođenosti procesa obrazovanja za izgradnju poduzetničkih kompetencija. Elementi poduzetničke okoline HNŽK zahvaćaju mnoge segmente gospodarskog i društvenog djelovanja, unutar kojeg se mogu izdvojiti tri sektora u kojima su potrebne značajne promjene: javni sektor, poslovni sektor i obrazovni sektor. S obzirom da se u procesu oblikovanja poduzetničke klime elementi okoline međusobno prožimaju te da svaki sektor pojedinačno teško može adekvatno odgovoriti na sve složenije izazove društva, nameće se potreba unapređenja javno-privatnog dijaloga u društvu i poboljšanja suradnje između ovih sektora. Na razvoj malih i srednjih poduzeća utječu brojni i raznovrsni činitelji kao i nepredviđena kretanja u okolini (koja nisu samo ekonomske naravi), pri čemu je dinamika tog razvoja značajno određena poticajnim ili ograničavajućim činiteljima poslovne okoline. Pokazatelji o razvijenosti polovnog okruženja u HNŽK ukazuju da ta okolina djeluje više ograničavajuće nego poticajno na razvoj malih i srednjih poduzeća kao i na cjelokupni gospodarski-društveni razvoj. Razina kvalitete najvećeg broja činitelja poslovnog okruženja znatno je ispod prosječne kvalitete tih činitelja u odnosu na države Europske unije, što se manifestira kroz mali broj rastućih poduzeća i poduzetničku motivaciju koju značajno određuje pokretanje poslovnih poduhvata iz nužde, a ne iz poslovne prilike. Podizanje razine kvalitete javnih politika u malom gospodarstvu valja sagledavati u okviru cjelovitih strukturnih promjena, pri čemu se restrukturiranje javne uprave (organizacijsko i upravljačko), postavlja kao nužni uvjet povećanja njene efikasnosti. Mogućnosti poboljšanja javnih politika kao i izgradnje poticajne poslovne okoline, nalaze se u unapređenju horizontalne i vertikalne koordinacije kod usklađivanja politika, strategija i programa, kao i uspostavi javno-privatnog dijaloga u HNŽK odnosno cijeloj Bosni i Hercegovini. Razina kvalitete poslovnog okruženja određena je kvalitetom svakog činitelja posebno, ali samo oni činitelji okoline koji su poticajni i u konačnici podižu razinu demokratizacije društva, u interakciji sa poticajnim poduzetničkim uvjetima mogu generirati zdravu i poticajnu poslovnu okolinu za razvoj malog gospodarstva u HNŽK te investiranje i gospodarski rast.

Unapređenje poslovnog okruženja HNŽK treba se temeljiti na smanjenju administrativnih prepreka te jačanju institucionalne podrške MSP u HNŽK.

2.3.5 Strateški fokus 5. Poduzetnička infrastruktura

Razumijevajući da poduzetnička infrastruktura doprinosi bržem rastu poduzetništva i povećanje investicija i zaposlenosti unutar područja na kojem se poduzetnička infrastruktura planira, odnosno gradi te potiče privredni rast planiranjem i pravovremenom izgradnjom poduzetničke infrastrukture, koja je u funkciji ravnomjernog razvoja Hercegovačko-mneretvanskog kantona i jedinica lokalne samouprave, Ministarstvo privrede će se značajnije fokusirati na njen razvoj. Sistem poduzetničke infrastrukture u HNK čine poduzetničke zone i poduzetničke potporne institucije (razvojne agencije, poduzetnički centri, poslovni inkubatori, poslovni parkovi, klasteri).

Analiza stanja pokazala je veoma različit stepen uspostave po broju i vrsti poduzetničke

infrastrukture u gradovima i općinama Hercegovačko-neretvanskog kantona što doprinosi i različitoj razini lokacijske

konkurentnosti. Posljedica je to nedovoljno izgrađenog sistema potpora za poslovanje u pojedinim gradovima i općinama usljed gubitka fokusa ili nedostatka finansijskih sredstava u budžetima gradova i općina za progreme potpora poduzetničkoj infrastrukturi. Ministarstvo privrede će u saradnji sa Federalnim ministarstvom razvoja poduzetništva i obrta, gradovima i općinama uspostaviti kontinuiranu koordinaciju aktivnosti i sinhronizovati mjere podrške razvoju uspostavljenim poslovnim zonama, ali i pokrenuti opsežne aktivnosti na uspostavi novih poslovnih zona s ciljem njihove što bolje opremljenosti energetsom, komunalnom, prometnom i komunikacijskom infrastrukturom. Istovremeno će se raditi na kreiranju i implementaciji programa podrške poduzetničkim potpornim institucijama koje su uspostavljene i kontinuirano propitivati potreba uspostave novih poduzetničkih potpornih institucija kao što su centri kompetencije i naučno-tehnološki park.

2.3.6 Strateški fokus 6. Ciljani oblici poduzetništva i inkluzivnost male privrede

Inkluzivnost, ili jednaka prava za sve, u kontekstu strateškog pravca razvoja male privrede na području Hercegovačko-neretvanske županije se odnosi na kreiranje povoljnog ambijenta i prilika za poduzetništvo posebno osjetljivim društvenim grupama koje uključuju žene, mlade i osobe umanjenih radnih sposobnosti. Strateški pravac će biti najefikasnije realiziran kroz educiranje ovih društvenih grupa a posebno u oblastima koje doživljavaju ekspanziju a to su radna mjesta povezana sa digitalizacijom, zelenom privredom te inovacijama, te olakšavanja pristupa finansijskim sredstvima za pokretanje i vođenje poslovanja. Aktuelni trendovi digitalizacije doprinose smanjenju udjela manuelnog rada što će imati što će imati najveći uticaj na žene i manjine. Prepreke u razvoju vještina i pristupu tehnologiji moraju se prevazići kako bi žene, mladi i osobe umanjenih radnih sposobnosti dobili nove mogućnosti za zaposlenje i samozaposlenje.

Društveno ili socijalno poduzetništvo, kao poseban oblik poduzetništva, naslanja se na Strategiju Europa 2020, a odnosi se na poduzetništvo koje teži pružanju inovativnih rješenja postojećih društvenih problema te zbog tog razloga često ide ruku pod ruku s procesima društvenih inovacija usmjerenima unapređivanju života ljudi kroz promoviranje društvenih promjena. Društveno poduzetništvo se u velikoj mjeri preklapa sa poduzetništvom osjetljivih društvenih grupa, a u narednom periodu je označeno kao poduzetništvo budućnosti jer sve više preduzeća želi kreirati više od profita odnosno želi kreirati promjene na bolje u društvu. Podržavanje ove vrste poduzetništva može polučiti razne pozitivne promjene na području županije, ali i pomoći prepoznatljivosti županije po uspješnim poduzetničkim primjerima.

2.4 Vizija razvitka malog gospodarstva HNŽ/K i strateški ciljevi

Vizija razvitka malog gospodarstva HNŽ/K i strateški ciljevi predstavljeni su u točkama koje slijede.

2.4.1 Vizija razvitka

U ovom dijelu Strategije razvitka malog gospodarstva HNŽ/K za period 2023.-2027. godina daje se razvojna perspektiva malog gospodarstva HNŽ/K ogledana u viziji malog gospodarstva i izvan vremenskog horizonta ove strategije.

Vizija razvoja predstavlja težnju, dugoročnu namjeru, pravac djelovanja i poželjno stanje u budućnosti.

Članovi Koordinacijskog tijela za razvitak malog gospodarstva HNŽ/K razmatrali su viziju razvitka malog gospodarstva HNŽ/K za period 2023.-2027. godina i zaključili da je definirana Vizija u svim svojim elementima prihvatljiva, izazovna i realna da u strateškom periodu 2023.-2027. godina bude ostvarena.

Temeljem prethodno iznesenog Vizija razvitka malog gospodarstva Hercegovačko-neretvanske županije/kantona 2023-2027. glasi:

VIZIJA: 5 I

1. I-straživanja,
2. I-novacije,
3. I-nvesticije,
4. I-nfrastruktura (poslovna i druga),
5. I-nformaciono-komunikacijske tehnologije (kao infrastruktura moderne ekonomije)

Realizacijavizije „5I„ bitrebalaučinitiHercegovačkoNeretvansk
u županiju/kanton **najpoduzetnijom** regijom u Bosni i
Hercegovini.

2.4.2 Strateški ciljevi razvoja male privrede HNK/Ž

Strateški ciljevi ove sektorske strategije su usklađeni s nacrtom Strategije razvoja Hercegovačko-neretvanske županije za period 2022-2027 te Strategijom razvoja male privrede Federacije BiH za period 2022-2027 godine, kao i sa Okvirom za ciljeve održivog razvoja u BiH, kojim se utvrđuju zajednički podciljevi i indikatori za sve nivoe vlasti u BiH (zajednički minimum) te usmjeravaju budući procesi strateškog planiranja. Imajući na umu naprijed navedeno te strateške fokuse razvoja, kreirana su dva strateška cilja razvoja male privrede Hercegovačko neretvanske županije za naredni period i to:

1. Konkurentna, inovativna, internacionalizirana, mala privreda na pravcima digitalne transformacije i zelene tranzicije
2. Unaprijeđeno poslovno okruženje, poduzetnička infrastruktura i ciljani oblici poduzetništva

2.4.2.1 *Strateški cilj 1: Konkurentna, inovativna, internacionalizirana, mala privreda na pravcima digitalne transformacije i zelene tranzicije*

Prvi strateški cilj je zasnovan na sljedećim ključnim pretpostavkama:

- da programi podrške privredi budu sistematično dizajnirani i usmjereni na jačanje konkurentnosti poslovnih subjekata sa posebnim fokusom na mikro, mala i srednja poduzeća koja su umrežena u globalne lance vrijednosti i izvozno orijentirana.
- da se kroz donošenje adekvatnih politika i programa podrške stimuliše proces digitalizacije poslovanja i tranzicije ka zelenoj privredi

- da se osmišljenim i strateškim ulaganjima stimuliše razvoj oblasti održive poljoprivrede i turizma, i da se regija Hercegovačko-neretvanske županije učini prepoznatljivima po njima
- da se kroz promociju principa i prednosti zelene ekonomije, programe podrške poboljšanju EnE i korištenju OIE, stvore pretpostavke za zelenu tranziciju subjekata male privrede, sa naglaskom na „ozelenjavanje“ proizvodnje. Poseban naglasak stavlja se na promociju značaja sticanja „zelenih vještina“ i otvaranja novih „zelenih radnih“ mjesta
- da se kroz udruživanje i umrežavanje poduzetnika kako međusobno na području HNŽ/ kroz funkcionalne klastere, tako i sa poduzetnicima iz bh dijaspore čime bi se dodatno osigurao transfer znanje i tehnologije te doprinijelo internacionalizaciji i poticanju uključivanja preduzeća u globalne lance vrijednosti
- da se kreiraju povoljni uvjeti za investiranje a naročito investiranje u visokotehnološke industrije kako bi se kreirali proizvodi zasnovani na znanju i jedinstvenim prirodnim resursima i na takav način povećali prihodi poslovnih subjekata i stanovništva
- da se kroz suradnju između subjekata male privrede i naučno-istraživačkih institucija doprinese boljoj suradnji u realizaciji razvojnih projekata, investicija i sl. te time i unapređenju kvaliteta života i poslovanja na području HNŽ/K.

Pri definisanju prvog strateškog cilja uzet je u obzir i Okvir za ciljeve održivog razvoja u BiH koji utvrđuje zajedničke podciljeve i indikatore za sve nivoe vlasti u BiH (zajednički minimum), gdje su definisani elementi relevantni u odnosu na sljedeće razvojne pravce i akceleratora

Tablica 16. Strateški cilj 1- Konkurentna inovativna, internacionalizirana, mala privreda na pravcima digitalne transformacije i zelene tranzicije

STRATEŠKI CILJ 1 Konkurentna inovativna, internacionalizirana, mala privreda na pravcima digitalne transformacije i zelene tranzicije				
CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA		PRAVCI RAZVOJA		
	Pametni rast		Društvo jednakih mogućnosti	
	Akceleratori	Podciljevi	Akceleratori	Podciljevi
	Povećanje investicija u infrastrukturu	Jačati infrastrukturu u oblasti digitalnih tehnologija	Finansijska inkluzija	Bolja pristupačnost mikrokreditima sa povoljnim kamatnim stopama
	Zeleni rast i čista energija	Razvoj „zelenih“ vještina i poslova		
	Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem	Razvoj sistema cirkularne ekonomije		

	Povoljno okruženje za poduzetništvo i inovacije	Povećanje investicija u infrastrukturu istraživanja, razvoja i inovacija u javnom i privatnom sektoru;		
--	---	--	--	--

Ostvarenje strateškog cilja pratit će se kroz odabrane indikatore uticaja nakon kojih će se moći ocijeniti vrsta i stepen promjena u okruženju. Tabela sumira indikatore za koje su definisane početne i ciljne vrijednosti ostvarenja strateških ciljeva.

Tablica 17. Indikatori strateškog cilja 1

	Indikator (uticaja)	Izvor	Polazna vrijednost (2021.)	Ciljna vrijednost (2027.)
STRATEŠKI CILJ 1 Konkurentna inovativna, internacionalizirana, mala privreda na pravcima digitalne transformacije i zelene tranzicije	Udio malih i srednjih HNK/Ž u ukupnom broju malih i srednjih preduzećima F BiH	FZS	9,2% (21.390/ 232.501)	10,2%
	Udio zaposlenih u malim i srednjim preduzećima HNK u ukupnom broju zaposlenih u preduzećima HNK/Ž	FIA	61,61% (21.390/ 34.717)	67,5%
	Udio obrta u ukupnom broju subjekata male privrede HNK/Ž	FZS	71,2% (6.769/ 9.506)	74,0%
	Udio prihoda od izvoza u ukupnim prihodima malih i srednjih preduzeća u HNK/Ž	FZS	12,7%	16%
	Broj podržanih projekata digitalne transformacije i zelene tranzicije subjekata male privrede sredstvima Ministarstva privrede HNK/Ž	MG HNK/Ž	0	3

2.4.2.2 *Strateški cilj 2: Unaprijeđeno poslovno okruženje, poduzetnička infrastruktura i ciljani oblici poduzetništva*

Drugi strateški cilj je zasnovan na sljedećim ključnim pretpostavkama:

- da strateške intervencije budu tako dizajnirane i disperzirane da osiguraju ravnomjeran ekonomski razvoj svih dijelova Hercegovačko-neretvanske županije, zasnovano na posebnostima svake općine/grada
- da se kroz suradnju male privrede sa vladinim sektorom osmisle programi podrške specijalno dizajnirani za prilike i izazove sa kojima se nose subjekti male privrede na području županije

- da se fokusiranjem na razvoj savremenih obrazovnih profila i kroz poticanje osnivanja preduzeća novog doba osigura jači razvoj i prepoznatljivost preduzeća te na taj način poveća konkurentnost i uspješnost preduzeća sa područja županije
- kroz funkcionalnu mrežu poduzetničkih potpornih institucija i poslovnih zona olakša ulazak u poduzetništvo, podržava razvoj poduzeća svih veličina te generira specifično znanje korisno za sve privredne subjekte
- kroz stimulatívne programe podrške zapošljavanju i samozapošljavanju potiče snažniji razvoj društvenog poduzetništva te poduzetništva mladih i žena
- da se kroz olakšani pristup finansiranju potaknu investicije u poslovne aktivnosti, te da se ojačaju kapaciteti poduzetnika za pristup EU fondovima

Pri definisanju **drugog strateškog cilja** uzet je u obzir i **Okvir za ciljeve održivog razvoja u BiH** koji utvrđuje zajedničke podciljeve i indikatore za sve nivoe vlasti u BiH (zajednički minimum), gdje su definisani elementi relevantni u odnosu na sljedeće razvojne pravce i akcelerateore.

Tablica 18. Strateški cilj 2 - Unaprijeđeno poslovno okruženje, poduzetnička infrastruktura i ciljani oblici poduzetništva

STRATEŠKI CILJ 2 Unaprijeđeno poslovno okruženje, poduzetnička infrastruktura i ciljani oblici poduzetništva				
CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA		PRAVCI RAZVOJA		
   	Pametni rast		Društvo jednakih mogućnosti	
	Akceleratori	Podciljevi	Akceleratori	Podciljevi
	Povećanje investicija u infrastrukturu	Jačati infrastrukturu u oblasti digitalnih tehnologija	Aktivacija i zapošljavanje sa fokusom na ranjive kategorije	Povećanje stope aktivnosti i uključivanje ranjivih kategorija na tržište rada
	Povoljno okruženje za poduzetništvo i inovacije	Olakšavanje poslovanja i podrška brzorastućim firmama		
		Finansijska inkluzija	Unapređenje dostupnosti finansijskih usluga za najranjivije kategorije stanovništva	
			Bolja pristupačnost mikrokreditima sa povoljnim kamatnim stopama	

Ostvarenje strateškog cilja pratit će se kroz odabrane indikatore uticaja nakon kojih će se moći ocijeniti vrsta i stepen promjena u okruženju. Tabela sumira indikatore za koje su definisane početne i ciljne vrijednosti ostvarenja strateških ciljeva.

Tablica 19. Indikatori strateškog cilja 2

STRATEŠKI CILJ 2	Indikator (uticaja)	Izvor	Polazna vrijednost (2021.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Unaprijeđeno poslovno okruženje, poduzetnička infrastruktura i ciljani oblici poduzetništva	Uspostavljen jednošalterski sistem registracije poslovnog subjekta (broj JLS u HNK)	MP HNK/Ž	Ne	Da
	Iznos sredstava namijenjenih za pokretanje - pomoć novoosnovanim subjektima	MP HNK/Ž	150.000	350.000
	Broj potpuno aktivnih poduzetničkih zona u HNK/Ž	MP HNK/Z	3	6
	Broj poduzetničkih potpornih institucija u HNK/Ž	MP HNK/Ž	13	15
	Broj novoosnovanih društvenih preduzeća u HNK/Ž	MP HNK/Ž	0	5

3 Prioriteti i mjere sa indikatorima

U cilju ostvarenja postavljene i definirane vizije razvitka malog gospodarstva HNŽ/K i osiguranja razvojnog smjera definiranim kroz strateške fokuse, definirana su dva strateška cilja koja su prethodno objašnjena, uz 6 prioriteta operacionaliziranih kroz 15 mjera.

1. Konkurentna, inovativna, internacionalizirana, mala privreda na pravicima digitalne transformacije i zelene tranzicije
2. Unaprijeđeno poslovno okruženje, poduzetnička infrastruktura i ciljani oblici poduzetništva

Realizacija strateškog cilja 1. Konkurentna, inovativna, internacionalizirana, mala privreda na pravicima digitalne transformacije i zelene tranzicije ostvarit će se kroz ostvarenja tri prioriteta, prvog koji se odnosi na unaprijediti konkurentnost i inovativnost subjekata male privrede koji obuhvata dvije postavljene mjere vezane uz podržavanje unapređenja konkurentnosti postojećih novih poduzeća i obrta te podržavanjem unapređenja inovativnosti postojećih i novih poduzeća i obrta uz poticanje kreativnih industrija; drugog prioriteta uspostavljanja sustava podrške digitalne transformacije i zelene ekonomije koji obuhvata tri postavljene mjere podrška razvoju zelenog poduzetništva, povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora, podrška za jačanje kapaciteta i razvoj

inovativnih digitalnih rješenja poduzeća prerađivačke industrije i poduzeća u softverskoj djelatnosti; trećeg prioriteta poticati internacionalizaciju i umrežavanje subjekata male privrede koji obuhvata tri mjere podrška za jačanje kapaciteta i razvoj inovativnih digitalnih rješenja izvozno orijentiranih poduzeća, podržati povezivanje privrede i znanstveno-istraživačkih institucija, jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti.

Realizacija strateškog cilja 2. Unaprijeđeno poslovno okruženje, poduzetnička infrastruktura i ciljani oblici poduzetništva tranzicije ostvarit će se kroz ostvarenje tri prioriteta, prvog koji se odnosi na unaprijediti poslovno okruženje za razvoj male privrede koji obuhvata tri postavljene mjere vezane uz jačanje administrativnih kapaciteta i zakonodavnog okvira u oblasti poduzetništva na nivou HNŽ/K; harmoniziranje i usklađivanje programa podrške subjektima male privrede i zapošljavanju te oslobađanje poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novouposlene radnike koji stječu prvo radno iskustvo; drugog prioriteta poticati razvoj poduzetničke infrastrukture koji obuhvata dvije postavljene mjere podrška razvoju poduzetničkih zona te mjeru podrška razvoju poduzetničkih potpornih institucija; trećeg prioriteta podržati programe poduzetništva mladih, poduzetništva žena i društvenog poduzetništva koji obuhvata dvije postavljene mjere vezane uz poticanje poduzetničkih aktivnosti osjetljivih skupna u društvu te podrška programima poduzetničkog učenja i razvoja poduzetničkih vještina u svrhu implementacije društvenog poduzetništva.

Pregled definiranih strateških ciljeva sa ključnih poljima djelovanja definiranih u okviru prioriteta te pregled pripadajućih mjera dat je u sljedećem tabličnom prikazu.

Tablica 20 .Pregled strateških ciljeva, prioriteta i mjera Strategije razvoja malog gospodarstva 2023-2027. godine

Strateški ciljevi	Prioriteti	Mjere
1.Konkurentna, inovativna, internacionalizirana, mala privreda na pravcima digitalne transformacije i zelene tranzicije	1.1.Unaprijediti konkurentnost i inovativnost subjekata male privrede	1.1.1. Podržati unapređenje konkurentnosti postojećih i novih poduzeća i obrta (Mjera iz SR HNK; 1.1.2.) 1.1.2. Podržati unapređenje inovativnosti postojećih i novih poduzeća i obrta uz poticanje kreativnih industrija
	1.2. Uspostaviti sistem podrške za projekte digitalne transformacije i zelene ekonomije	1.2.1. Podrška razvoju zelenog poduzetništva 1.2.2. Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora ((Mjera iz SR HNK; 3.3.2.) 1.2.3. Podrška za jačanje kapaciteta i razvoj inovativnih digitalnih rješenja poduzeća prerađivačke industrije i poduzeća u softverskoj djelatnosti (Mjera iz SR HNK; 1.1.5. dio)

	1.3. Poticati internacionalizaciju i umrežavanje subjekata male privrede	1.3.1. Podrška za jačanje kapaciteta i razvoj inovativnih digitalnih rješenja izvezno orijentisanih poduzeća (Mjera iz SR HNK; 1.1.5. dio)
		1.3.2. Podržati povezivanje privrede i znanstveno-istraživačkih institucija (Mjera iz SR HNK; 1.1.3.) 1.3.3. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti (klasteri) (Mjera iz SR HNK; 1.1.6.)
2. Unaprijeđeno poslovno okruženje, poduzetnička infrastruktura i ciljani oblici poduzetništva	2.1. Unaprijediti poslovno okruženje za razvoj male privrede	2.1.1. Jačanje administrativnih kapaciteta i zakonodavnog okvira u oblasti poduzetništva na nivou HNŽ/K 2.1.2. Harmoniziranje i usklađivanje programa podrške subjektima male privrede i zapošljavanju 2.1.3. Oslobađanje poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novouposlene radnike koji stječu prvo radno iskustvo
	2.2. Poticati razvoj poduzetničke infrastrukture	2.2.1. Podrška razvoju poduzetničkih zona (Mjera iz SR HNK; 1.1.4. dio) 2.2.2. Podrška razvoju poduzetničkih potpornih institucija (Mjera iz SR HNK; 1.1.4. dio)
	2.3. Podržati programe poduzetništva mladih, poduzetništva žena i društvenog poduzetništva	2.3.1. Poticanje poduzetničkih aktivnosti osjetljivih skupna u društvu 2.3.2. Podrška programima poduzetničkog učenja i razvoja poduzetničkih vještina u svrhu implementacije društvenog poduzetništva

Prioriteti su okvirne značajke smjernica djelovanja za ostvarenje vizije i strateških ciljeva i kao takvi imaju najveću ulogu za razvitak odnosno ostvarenje strateških indikatora. Definirani prioriteti su podijeljeni pod relevantnim strateškim ciljevima kako je prikazano u nastavku.

3.1 Prioriteti za Strateški cilj 1. Konkurentno, inovativno, internacionalizirano, malo gospodarstvo na pravcima digitalne transformacije i zelene tranzicije

Strateški cilj 1. „Konkurentno, inovativno, internacionalizirano, malo gospodarstvo na pravcima digitalne transformacije i zelene tranzicije“ operacionalizira se kroz 3 prioriteta i 8 mjera čije ostvarenje će se pratiti preko **10** indikatora.

Tablica 21. Pregled prioriteta i indikatora izlaznih rezultata sa izvorima, polaznim i ciljnim vrijednostima u okviru Strateškog cilja 1

Stratešk i cilj 1.	Prioritet	Indikatori izlaznih rezultata	Izvor	Polazna vrijedno st (2021.)	Ciljna vrijedno st (2027.)
-------------------------------	------------------	--	--------------	--	---

1.1. Unaprijediti konkurentnost i inovativnost subjekata male privrede	Broj obrta	FZZPR	6.769	7000
	Broj poslovnih subjekata	FZZPR	7.454	8.000
	Vrijednost izvoza HNŽ/K (KM)	FZZPR	1.058.000.000	1.200.000.000
	Industrijska proizvodnja- indeks	FZZPR	127,4	146,51
1.2. Uspostaviti sistem podrške za projekte digitalne transformacije i zelene ekonomije	Iznos sredstava za podršku MSP u procesu digitalne transformacije (KM)	MG	800.000	1.000.000
	Broj zaposlenih u ITK sektoru	FZS	1.891	2200
	Broj podržanih privrednih subjekata kroz programe ozelenjivanja MSP	MG	0	10
1.3. Poticati internacionalizacij u i umrežavanje subjekata male privrede	Broj klastera u HNK	MG	9	16
	Izvoz HNŽK u ukupnom izvozu FBiH (%)	FZZPR	11,1%	15%
	Pokrivenost uvoza izvozom HNŽK (%)	FZZPR	66,2%	70%

*FZS – Federalni zavod za statistiku

**FZZPR – Federalni zavod za programiranje razvoja

***FMOIT – Federalno ministarstvo okoliša i turizma

****MPZKŠ – Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K

*****MF – Ministarstvo financija HNŽ/K

3.1.1 Prioritet 1.1. Unaprijediti konkurentnost i inovativnost subjekata male privrede

Unapređenje konkurentnosti i inovativnosti malih i srednjih poduzeća HNŽ/K preduvjet je održivog gospodarstva u HNŽ/K. Ograničeni resursi malih i srednjih poduzeća HNŽK te turbulentna okolina u kojoj posluju implicira nekoliko značajnih ograničenja koja predstavljaju izazov ostvarenju konkurentnosti MSP HNŽK među kojima su najistaknutiji neadekvatna tehnologija i ostali resursi; visoki troškovi razvoja proizvoda; nedostatak efektivne prodaje i istraživanja tržišta; nedostatak tehnoloških kompetencija; jaz između proizvodnih i tržišnih informacija te nedostatak sredstava za uvođenje potrebnih programskih rješenja. Svi navedeni izazovi su zasigurno i ograničenje za jedan od najvažnijih procesa u MSP HNŽK koji se smatra i temeljem konkurentnosti – sposobnost inoviranja. Mala i srednja poduzeća HNŽK pridonose gospodarskom rastu, zapošljavanju i konkurentnosti gospodarstva kao i socijalnoj i ekonomskoj koheziji. Na rastuću važnost MSP ukazuje udio malih i srednjih poduzeća u ukupnom broju poduzeća, ukupnoj zaposlenosti, ukupnom prihodu, ukupnom izvozu i ukupnoj dodanoj vrijednosti. Dionici malih i srednjih poduzeća HNŽ/K upoznati su da konkurentna prednost proizlazi iz kontinuirane inovacije, a sposobnost poduzeća da zadrži taj poduzetnički duh je temelj njegove održivosti na turbulentnom i neizvjesnom tržištu na kojima se nalaze MSP. Prepoznavanje

prilika zahtijeva inovativne pojedince, koji se najbolje prepoznaju od strane vlasnika/menadžera MSP HNŽK koji imaju relevantno znanje o tržištu. Kroz takvo kontinuirano traženje prilika i shvaćanje važnosti inoviranja, MSP HNŽK osiguravaju konkurentnost na tržištu. U prethodnom periodu raste broj poduzetničkih poduzeća koja stvaraju inovacije u HNŽK i koja su u mogućnosti iskoristiti svoje ograničene resurse tako što se uključuju u tehnološke alijanse i time povećavaju svoju međunarodnu konkurentnost. Konkurentnost malih srednjih poduzeća HNŽ/K značajna je komponenta osiguranja dugoročne performanse poduzeća, koja mora biti bolja u odnosu na industrijske konkurente, a temelji se na interakciji različitih čimbenika i načina koji su ključni za postizanje i održavanje konkurentnosti. MSP HNŽK svoj put u međunarodno okruženje trebaju temeljiti na inovativnosti jer su inovacije jedna od najznačajnijih snaga poduzeća i osnovni element osiguranja konkurentnosti kako na domaćem tako i na globalnom tržištu.

Cilj prioriteta je utjecati i stvoriti unapređenje konkurentnosti i inovativnosti malog gospodarstva HNŽ/K te osigurati podršku unapređenju konkurentnosti gospodarskih subjekata HNŽ/K kako bi osigurali razvoj temeljen na inovacijama i novim tehnologijama, te postali dio globalnih lanaca vrijednosti koji su prepoznati i održivi.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz aktivnosti podržanih novoosnovanih poslovnih subjekata, vrijednosti realiziranih sredstava podrške za nove početničke poduhvate, obrte, socijalne poduzetnike, mlade poduzetnike i žene poduzetnice; povećanja programa podrške unapređenju inovativnog poslovanja i konkurentnosti novih i postojećih poslovnih subjekata. Sve prethodno iskazano rezultirati će većoj vrijednosti izvoza inovativnih poslovnih subjekata ; povećanju broja zaposlenih u prerađivačkoj industriji te većem broju inovativnih poslovnih subjekata HNŽ/K u ukupnim globalnim lancima vrijednosti.

Prioritet se operacionalizira kroz 2 mjera čije ostvarenje će se pratiti preko 5 indikatora.

Tablica 22. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.1. Unaprijediti konkurentost i inovativnost subjekata male privrede

Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2021.)	Ciljna vrijednost (2027.)
1.1.1. Podržati unapređenje konkurentnosti postojećih i novih poduzeća i obrta	Broj podržanih novoosnovanih privrednih subjekata	MG	22	70
	Vrijednost realiziranih sredstava podrške za nove početničke poduhvate, obrte, TSO, socijalne poduzetnike, mlade poduzetnike i žene poduzetnice.	MG	90.000	400.000
	Broj ukupno podržanih subjekata male privrede	MG	110	300
1.1.2. Podržati unapređenje inovativnosti postojećih i novih poduzeća i obrta	Broj subjekata podržanih kroz program "Implementacija novih znanja i tehnologija i standarda kvalitete"	MG	0	20

uz poticanje kreativnih industrija	Iznos sredstava namjenjenih za program "Implementacija novih znanja i tehnologija i standarda kvalitete	MG	0	400
------------------------------------	---	----	---	-----

Prioritet 1.1. Unaprijediti konkurentnost i inovativnost subjekata male privrede

U cilju održivog i stabilnog razvitka gospodarstva HNŽ/K potrebno je osigurati uvjete za osnivanje novih te očuvanje, rast i razvoj postojećih poslovnih subjekata i obrta te razvoj različitih tipova i vrsta poduzetničke aktivnosti uz podršku unapređenju konkurentnosti poslovnih subjekata i obrta kroz standardizaciju poslovanja poslovnih subjekata i standardizaciju poslovanja i održivosti obrta.

Programima podrške jačanju konkurentnosti gospodarskih subjekata koji pripadaju strateško važnim gospodarskim područjima na području HNŽ/K u digitalizaciji poslovanja, te unapređenju inovativnog i izvoznog potencijala ovih kompanija uz podršku klsterskom povezivanju subjekata malog gospodarstva i radu formiranih klastera u HNŽ/K, doprinijeti će se unapređenju konkurentnosti gospodarskih subjekata HNŽ/K, njihovoj inovativnosti te lakšem uključivanju u globalne lance vrijednosti.

U promicanju konkurentnosti postojećih i novih poduzeća i obrta svakako naglasak treba ići u smjeru promicanja podrške poduzetnicima koji iniciraju poslovnu aktivnost; podrška obrtima i starim i tradicionalnim djelatnostima koje treba certificirati. Poseban naglasak u promicanju konkurentnosti i održivosti postojećih i novih poduzeća i obrta vezano je uz podršku poduzetništva žena, mladih i socijalnom poduzetništvu uz podršku međunarodnih standarda i dobrovoljnoj certifikaciji.

Malo i srednje gospodarstvo su pokretači razvitka ekonomije, a inovativno poslovanje omogućuje im ostvarenje uspjeha, rasta i razvoja na sve dinamičnijoj tržišnoj utakmici. Kreativnost malog gospodarstva je preduvjet inovativnosti stoga smjernice konkurentnosti postojećih i novih poduzeća i obrta zavisni su od pojedinca, grupa i menadžera i vlasnika koji osiguravaju kulturu i klimu zakreativno i inovativno poslovanje.

U cilju poticanja inovativnosti i kreativnosti poslovanja potrebne su smjernice kojima će se menadžeri poslovnih subjekata upoznati s korelacijom inovacija i kreativnih industrija sa konkurentnošću. Stoga podrška povezanosti znanstvenih institucija i malog poduzetništva kroz edukativne programe značenja inovacija i kreativnih industrija potiče i osigurava uvjete za uspješno, inovativno poslovanje.

Podrška zajedničkim projektima gospodarstva sveučilišta/univerziteta i znanstveno-istraživačkih instituta, osnivanju i radu strukovnih udruženja te boljoj suradnji gospodarskog, akademskog, nevladinog i vladinog sektora u funkciji je stvaranja uvjeta za kreiranje kvalitetnijih uvjeta i osnove za konkurentnost gospodarstva HNŽ/K.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG9 Industrija, inovacije i infrastruktura; SDG17 partnerstvom do ciljeva; SDG10 smanjenje nejednakosti; SDG8 dostojan rad i ekonomski rast.

*MG- Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K

***JLS – Jedinice lokalne samouprave (gradovi i općine HNŽ/K)*

****MPZKŠ – Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K*

*****MGPU – Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNŽ/K*

******MPULU – Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNŽ/K*

3.1.2 Prioritet 1.2. Uspostaviti sustav podrške za projekte digitalne transformacije i zelene ekonomije

Izazovi prilagodbe tržištu rada i jačanja konkurentnosti sve su izazovnije za subjekte male privrede, a stvaranje preduvjeta i jačanje kapaciteta za uspješnu digitalnu i zelenu tranziciju, koju diktiraju tržište i politike EU, prestaju biti izbor u poslovanju, već postaju obveza. S druge strane, digitalna transformacija i prelazak na održivije modele poslovanja donose i nove poslovne mogućnosti, a poslovni subjekti sposobni za brzu promjenu poslovnoga okruženja postaju resursno učinkovitiji i tržišno konkurentniji. Strateškim planiranjem i sustavnom podrškom navedenim tranzicijskim procesima mogu se postići višestruki pozitivni učinci, koji se ogledaju u povećanju učinkovitosti poslovanja i korištenja resursa, te u optimizaciji troškova poslovanja MSP-ova.

Digitalizacija poslovnih procesa i razvoj IT sektora dugoročno doprinosi da MSP-ovi budu konkurentniji na tržištu EU. Nove prilike za MSP pružaju nova, tzv. zelena tržišta i poslovni modeli za kreiranje kružne vrijednosti, definirani Strategijom kružnog gospodarstva. Iako su u HNŽ/K posljednjih godina intenzivirani projekti iz oblasti energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije (OIE), mali broj subjekata male privrede koristi mogućnosti implementiranja istih, iako su ovi projekti, kao i projekti zelene tranzicije jedan od prioriteta financiranja od strane međunarodnih i EU fondova. Digitalna i zelena tranzicija doprinose i razvoju društvenog poduzetništva i društvene odgovornosti kroz društvenu koheziju i razvoj novih radnih mjesta dostupnih za osjetljive društvene skupine, te održivi razvoj zajednice kroz poštivanje načela zaštite okoliša. Naime, kružno gospodarstvo pridonosi održivoj potrošnji i proizvodnji, kao i razvoju resursno-pametnih prehrambenih sustava, te je jedan od mehanizama provedbe Ciljeva održivoga razvoja UN-a i Agende 2030, doprinoseći postizanju najmanje 12 od ukupno 17 Ciljeva održivoga razvoja.

Kako bi se procesi digitalne i zelene tranzicije uspješno implementirali, nužno je osigurati potrebne preduvjete, što podrazumijeva podršku razvoju digitalnih vještina zaposlenih u maloj privredi, kao i unaprjeđenju znanja o mogućnostima implementacije i dobitima Zelene agende za Zapadni Balkan i dostupnosti financijske podrške za njenu provedbu kroz IPA III programski paket. Osim toga potrebno je jačati interne kapacitete kako Ministarstva gospodarstva HNŽ/K tako i drugih dionika digitalne transformacije i zelene tranzicije, kroz programe edukacije i usavršavanja koji će uključivati konzultantsku podršku, kako bi programi podrške navedenim procesima bili prilagođeni potrebama subjekata male privrede. Važan segment provedbe navedenih tranzicijskih procesa je svakako promicanje dobiti od digitalne transformacije te razvoja zelenog i održivog poduzetništva subjektima male privrede i značaja za njihovo poslovanje.

Cilj prioriteta je ubrzati digitalnu transformaciju te jačati kapacitete subjekata male privrede u HNŽ/K za tranziciju ka zelenoj ekonomiji, u svrhu jačanja konkurentnosti MSP-ova i približavanja okolišnim politikama EU, te korištenju dostupnih sustava financijske podrške za implementaciju istih.

Realizacija prioriteta postići će se kroz razvoj programa poticanja malih i srednjih poduzeća na digitalnu i zelenu tranziciju, te edukacijom i promoviranjem primjera dobrih praksi u realizaciji načela zelene ekonomije.

Prioritet se operacionalizira kroz 3 mjere, čije će se ostvarenje pratiti preko 9 indikatora

Tablica 23. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.2. Uspostaviti sistem podrške za projekte digitalne transformacije i zelene ekonomije

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2021.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 1.2. Uspostaviti sustav podrške za projekte digitalne transformacije i zelene ekonomije	1.2.1. Podrška razvoju zelenog poduzetništva	Kreiran program za pružanje podrške poslovnim modelima kružne vrijednosti u HNŽK	MG	Ne	Da
		Broj MSP podržanih kroz programe podrške u oblasti kružne vrijednosti zelenog poduzetništva	MG	0	20
		Vrijednost sredstava sufinanciranja za programe podrške u oblasti kružne vrijednosti zelenog poduzetništva	MG	0	200.000
	1.2.2. Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora	Izrađena baza podataka instaliranih solarnih postrojenja u HNŽ/K	MG	Ne	Da
		Izrađena baza podataka instaliranih vjetro postrojenja u HNŽ/K	MG	Ne	Da
		Broj novih koncesija za objekte OIE	MG	0	130
	1.2.3. Podrška za jačanje kapaciteta, tehnološki razvoj i razvoj inovativnih digitalnih rješenja MSP-ova	Vrijednost realiziranih financijskih sredstava usmjerenih za podršku modernizaciji – digitalizaciji, tehnološkom razvoju poslovnih procesa	MG	810.000 KM	1.200.000 KM
		Broj MSP-a koja su podržani u procesu digitalizacije poslovanja	MG	39	50
		Prosječna neto plaća u IKT sektoru	FZS	1.527 KM	20%povećanje

Prioritet 1.2. doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. *Konkurentna, inovativna, internacionalizirana mala privreda na pravcima digitalne transformacije i zelene tranzicije* kroz implementaciju aktivnosti obuhvaćenih mjerama kako slijedi:

Mjerom 1.2.1. *Podrška razvoju zelenog poduzetništva* osigurava se ozelenjivanje malih i srednjih poduzeća sukladno *Zelenim akcijskim planom EU za MSP-ove*, za snažniju konkurentnost i održivost, kroz smanjenje proizvodnih troškova i poboljšanje proizvodne učinkovitosti. Mjerom se također promiču svi oblici ekoloških inovacija i primjena čistih tehnologija u MSP-ovima; osnažuju se mogućnosti za male i srednje poduzetnike u zelenijem vrijednosnom lancu (primjenom modela kružnog gospodarstva, kao što su ponovna uporaba materijala, proizvoda i otpada i sl., te se olakšava pristup međunarodnim tržištima za zelene poduzetnike, poticanjem usvajanja tehnologija za resursnu učinkovitost partnerskih država prekograničnom, odnosno regionalnom i transnacionalnom suradnjom s europskim MSP-ovima.

Mjerom 1.2.2. *Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora* potiče se zelena energetska tranzicija HNŽ/K. U sklopu ove mjere pruža se podrška ulaganjima u obnovljive izvore energije i

potiče uporaba okolišno prihvatljivijih oblika tehnologija, čime se potiču ulaganja u nove tehnologije, a istodobno jača energetska sigurnost poslovanja. Mjera obuhvaća i aktivnosti na jačanju svijesti i potiče edukacija šire javnosti u sektoru zelene energetske tranzicije.

Mjera 1.2.3. Podrška za jačanje kapaciteta, tehnološki razvoj i razvoj inovativnih digitalnih rješenja MSP-ova temelji se na programima podrške jačanju konkurentnosti privrednih subjekata koji pripadaju strateško-važnim privrednim oblastin području HNŽ/K u digitalizaciji poslovanja, te njihovoj inovativnosti te lakšem uključivanju u globalne lance vrijednosti.

Ovaj prioritet i pripadajućemjere u skladu su s Ciljevima održivog razvoja: SDG 7 – Pristupačna energija iz čistih izvora, SDG 8 – Dostojanstven rad i ekonomski rast, SDG 9 – Industrija, inovacije i infrastruktura, SDG 11 – Održivi gradovi i zajednice, SDG 12 –

3.1.3 Prioritet 1.3. Poticati internacionalizaciju i umrežavanje subjekata male privrede

Poticanje internacionalizacije i umrežavanje subjekata malog gospodarstva HNŽ/K putanja je prema uključivanju u globalne lance vrijednosti i objašnjava procese koji su imperativ održivosti malog gospodarstva HNŽ/K. Internacionalizacija je nešto više od samog procesa odabira tržišta te mnoga poduzeća malog gospodarstva još uvijek uvelike ovise o domaćem tržištu, ne razmišljaju o mogućnostima internacionalizacije poslovanja (nedovoljno znanja i kompetencija), a kada u procese internacionalizacije i uđu, zbog nedovoljne pripreme, suočavaju se s brojnim preprekama u ovom procesu. Temeljem toga malo gospodarstvo HNŽ/K treba se usmjeriti prema pametnoj specijalizaciji regije (županije) te na osnovu komparativne prednosti i mogućnosti postizanja ekonomije obujma treba mapirati postojeće lance vrijednosti HNŽ/K odnosno FBiH sa stanovišta veličine dodane vrijednosti izvoza. Potrebno je definirati strateške gospodarske prilike koje će podržati pametnu specijalizaciju uz uvažavanje određenih kriterija za strateške djelatnosti kao što su orijentiranost na izvoz, tehnička opremljenost rada, tehnološki sadržaj proizvoda, ulaganja u istraživanja i razvoj, brojnost i specijaliziranost istraživačko-razvojnog kadra, iznadprosječno plaćena radna mjesta, vezivanje drugih industrijskih grana, investicije i razvoj novih tehnologija, važnost industrije u kriznim situacijama i sl. Razvijenost HNŽ/K u odabranim djelatnostima može biti vodeća regija u pružanju podrške lancima vrijednosti zasnovanim na znanju, kako bi se lakše integrirali u regionalne i globalne lance vrijednosti. Upravo Mostar kao središte HNŽ/K sa Sveučilištem u Mostaru i Univerzitetom u Mostaru su preko svojih strateških dokumenata prepoznali vrijednost internacionalizacije osnivajući centre znanja iz područja digitalizacije, zelene i kružne ekonomije što je svakako korak prema umrežavanju malog gospodarstva na širem tržištu. Kako bi se ostvarila internacionalizacija i uključivanje u lance vrijednosti, potrebno je raditi na putnom, željezničkom, energetskom, podatkovnom jačanju ključnih infrastrukturnih veza. U procesu internacionalizacije malo gospodarstvo HNŽ/K moraju odlučiti o načinu, vremenu i opsegu ulaska na

strana tržišta, a te odluke su pod utjecajem niza unutarnjih i vanjskih čimbenika te potencijalnih izazova. Kako bi do procesa internacionalizacije uopće došlo, postoje različite pretpostavke odnosno čimbenici koji vode MSP ka internacionalizaciji. Sam poduzetnik HNŽ/K ima izrazito važnu ulogu u procesu internacionalizacije, u vidu njegovih vještina, kompetencija i upravljačkog znanja koje mora razviti kako bi taj proces bio što uspješniji. Također razina obrazovanja poduzetnika, iskustvo života u stranoj državi, iskustvo iz međunarodnih poslova i slično, oblikuju percepciju poduzetnika HNŽK i mijenjaju sliku o udaljenosti među državama. Suradničke mreže mogu biti važan čimbenik u procesu internacionalizacije malih i srednjih poduzeća HNŽK posebno u vidu dijeljenja znanja, stjecanja informacija o stranim tržištima i omogućavanja brze međunarodne ekspanzije i rasta. Svi navedeni čimbenici moraju biti promatrani u kontekstu okruženja u kojem poduzeće posluje. Okruženje ima veliku ulogu za internacionalizaciju MSP. Karakteristike i promjene u HNŽK u ekonomskim, pravnim, političkim i društvenim čimbenicima stvaraju prilike i/ili izazove koje MSP prilikom internacionalizacije iskorištavaju. Pored navedenog neophodno je pokrenuti inicijativu prema Ministarstvima koja u nadležnosti imaju jačanje funkcije ekonomske diplomacije u ambasadama BiH ili putem komora i udruženja poslodavaca i na druge načine osigurati bolju informiranost gospodarskih subjekata o tržišnim uvjetima, zahtjevima i preferencijama potrošača na izvoznim tržištima, pri čemu posebno treba imati u vidu brojnost i rasprostranjenost dijaspore koja također može biti kodač internacionalizacije i umrežavanja subjekata malog gospodarstva HNŽ/K.

Cilj prioriteta je utjecati i potaknuti internacionalizaciju i umrežavanje subjekata malog gospodarstva HNŽ/K preko segmentacije postojećih lanaca vrijednosti uz pružanje podrške koja će se temeljiti na znanju kako bi se subjekti malog gospodarstva lakše integrirali u regionalne i globalne lance vrijednosti.

Realizacija prioriteta biti će evidentna preko podrške jačanja kapaciteta i razvoja inovativnih digitalnih rješenja izvozno orijentiranih poduzeća; podrške povezivanja malog gospodarstva i znanstveno istraživačkih institucija te jačanja internacionalizacije kroz različite programe podrške prema uključivanju u globalne lance vrijednosti.

Prioritet se operacionalizira kroz 3 mjere, čije će se ostvarenje pratiti preko 8 indikatora

Tabelica 24. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.3. „Poticati internacionalizaciju i umrežavanje subjekata male privrede“

Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2021.)	Ciljna vrijednost (2027.)
1.3.1. Podrška za jačanje kapaciteta i razvoj inovativnih digitalnih rješenja izvozno orijentisanih poduzeća (Mjera iz SR HNK; 1.1.5. dio)	Broj poduzeća korisnika sredstava iz Revolving fonda za podršku male privrede HNK/Ž	MG	1	12
	Vrijednost realiziranih finansijskih sredstava usmjerenih za podršku modernizaciji – digitalizaciji, tehnološkom razvoju poslovnih procesa	MG	810.000	1.200.000
	Broj poduzeća korisnika podrške iz sektora prerađivačke industrije i IT industrije	MG	38	100

1.3.2. Podržati povezivanje privrede i	Broj pripremljenih i realiziranih zajedničkih projekata privrede,	MPZKŠ	0	10/5
---	--	-------	---	------

znanstveno-istraživačkih institucija (Mjera iz SR HNK; 1.1.3.)	sveučilišta/univerziteta i naučno-istraživačkih instituta			
	Broj sklopljenih memoranduma o suradnji na realizaciji zajedničkih aktivnosti između privrednim subjekata i sveučilišta/univerziteta	MG I MPZKŠ	0	7
1.3.3. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti (klasteri) (Mjera iz SR HNK; 1.1.6.)	Broj klastera koji djeluju na području HNK/Ž	MG	7	11
	Broj održanih poduzetničkih susreta na području HNK/Ž	MG	1	10
	Broj privrednih subjekata pokrenutih od strane dijaspore na području HNK/Ž	MG INTERA	4	20

Prioritet 1.3. Poticati internacionalizaciju i umrežavanje subjekata male privrede“ doprinosi ostvarenju rateškog cilja 1. „Konkurentna, inovativna, internacionalizirana, mala privreda na pravicima digitalne transformacije i zelene tranzicije”.

Proces internacionalizacije malog gospodarstva HNŽ/K mora se vezati uz odluku o načinu, vremenu i segu ulaska na strana tržišta, a te odluke su pod utjecajem niza unutarnjih i vanjskih čimbenika te tencijalnih izazova. Kako bi do procesa internacionalizacije uopće došlo, postoje različite pretpostavke nosno čimbenici koju vode akteri malog gospodarstva internacionalizaciji. Sam poduzetnik HNŽK ima azito važnu ulogu u procesu internacionalizacije, u vidu njegovih vještina, kompetencija i upravljačkog anja koje mora razviti kako bi taj proces bio što uspješniji. Također razina obrazovanja poduzetnika, ustvo života u stranoj državi, iskustvo iz međunarodnih poslova i slično, z oblikuju percepciju poduzetnika HNŽK i mijenjaju sliku o udaljenosti među državama. Suradničke mreže mogu biti važan čimbenik u procesu internacionalizacije malih i srednjih poduzeća HNŽK posebno u vidu dijeljenja znanja, stjecanja informacija o stranim tržištima i omogućavanja brze međunarodne ekspanzije i rasta. Svi navedeni čimbenici moraju biti promatrani u kontekstu okruženja u kojem poduzeće posluje. Okruženje ima veliku ulogu za internacionalizaciju MSP. Karakteristike i promjene u HNŽK u ekonomskim, pravnim, političkim i društvenim čimbenicima stvaraju prilike i/ili izazove koje MSP prilikom internacionalizacije iskorištavaju. Za održivost, rast i razvoj preduzeća, lokalna i domaća tržišta često budu nedovoljna te se prilike za ekspanziju pronalaze u internacionalizaciji poslovanja odnosno širenju na inostrana tržišta. Proces internacionalizacije nije jednostavan i često je obilježen brojnim preprekama koje preduzeća HNŽ/K moraju prevazići kako bi uspostavila saradnju sa inozemnim kupcima. Sa preprekama su suočeni subjekti malog gospodarstva HNŽ/K uvažavajući nedostatak infrastrukture za e-trgovinu i e-plaćanja, nedovoljno razvijeni kapaciteti za standardizaciji u ispunjavanje uslova neophodnih za izvoz u EU I dr. Međutim, upravo je internacionalizacija i pozicioniranje u regionalnim i globalnim lancima vrijednosti, subjekata male privrede FBiH strateški razvojni pravac koji se treba temeljiti na pametnoj specijalizaciji, posebno pametnoj specijalizaciji regije HNŽ/K, zasnovano na njihovim komparativnim prednostima, uspostavi regionalnih lanaca vrijednosti u zelenoj i kružnoj ekonomiji, te jačanju kapaciteta subjekata male privrede za ispunjavanje tržišnih uvjeta, zahtjeva i preferencija potrošača na izvoznim tržištima. Iako je globalizacija izjednačila potrebe i želje potrošača širom svijeta, subjekti malog gospodarstva HNŽ/K koji izvoze proizvode na inozemna tržišta moraju detaljno analizirati i identificirati inozemna tržišta, te pripremiti i modificirati one elemente marketinških planova koji direktno utječu na profitabilnost proizvoda ili usluga na stranim tržištima.

Preko podrške za jačanje kapaciteta i razvoj inovativnih digitalnih rješenja izvozno

Ovaj prioritet pripadajućem jereu skladu sa ciljevima održivog razvoja: SDG9 Industrija, inovacije i infrastruktura; SDG17 partnerstvom do ciljeva; SDG10 smanjenje nejednakosti; SDG8 dostojan rad i ekonomski rast.

*MG- Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K

**JLS – Jedinice lokalne samouprave (gradovi i općine HNŽ/K)

***MPZKŠ – Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K

****MGPU – Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNŽ/K

*****MPULU – Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNŽ/K

3.2 Prioriteti za Strateški cilj 2. Unaprijeđeno poslovno okruženje, poduzetnička infrastruktura i ciljani oblici poduzetništva

Strateški cilj 2. „Unaprijeđeno poslovno okruženje, poduzetnička infrastruktura i ciljani oblici poduzetništva“ operacionalizira se kroz 3 prioriteta te 7 mjera čije ostvarenje će se pratiti preko 8 indikatora.

Tablica 25. Pregled prioriteta i indikatora izlaznih rezultata sa izvorima, polaznim i ciljnim vrijednostima u okviru Strateškog cilja 2

Prioritet	Indikatori izlaznih rezultata	Izvor	Polazna vrijednost (2021.)	Ciljna vrijednost (2027.)	
Strateški cilj 2	2.1. Unaprijediti poslovno okruženje za razvoj male privrede	Broj subjekata registriranih koristeći online sistem za registraciju	MG	0	20%
		Broj donesenih zakona iz nadležnosti Ministarstva gospodarstva	MG	0	4
		Broj podržanih subjekata male privrede kroz programe suradnje sa JU Službe za zapošljavanje HNŽK.	MG	2	8
	2.2. Poticati razvoj poduzetničke infrastrukture	Broj subjekata u aktivnim poslovnim zonama	MG	20	50
		Broj novouspostavljenih poduzetničkih	MG	0	5

potpornih institucija u HNŽKMG		MG	Ne	Da
2.3. Podržati programe poduzetništva mladih, poduzetništva žena i društvenog poduzetništva	Uspostavljena baza dostupnih poticaja i korisnika poticaja specifičnih oblika poduzetništva			
	Vrijednost sredstava usmjerenih na programe poticanja poslovnih poduhvata osjetljivih supina stanovništva	MG	Indikator Cekamo iza javne rasprave	
	Broj NPP visokog obrazovanja u HNŽ/K kojima je obuhvaćeno društveno poduzetništvo	MG	0	6

*FZS – Federalni zavod za statistiku

**FZZPR – Federalni zavod za programiranje razvoja

***FMOIT – Federalno ministarstvo okoliša i turizma

****MPZKŠ – Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K

*****MF – Ministarstvo financija HNŽ/K

3.2.1 Prioritet 2.1. Unaprijediti poslovno okruženje za razvoj male privrede

Kreiranje poticajnog poslovnog okruženja u kojem se uspješno odvija nova, ali i postojeća poduzetnička aktivnost prepoznata je fokus razvoja oblasti male privrede Federacije BiH za predstojeći period te kao prioritetni zadatak razvoja u Strategiji razvoja HNŽ/K za period 2022-2027. Unapređenje poslovnog okruženja u HNŽ/K za subjekte male privrede prije svega se odnosi na unaprijeđenje administrativnog i zakonodavnog okvira čime bi se otklonile barijere koje stoje na putu razvoja poduzetništva. Kreiranje institucionalnog okvira koji podržava malu privredu kroz aktivno promatranje, prepoznavanje i uvažavanje izazova sa kojima se poslovna zajednica suočava te efikasno rješavanje istih značajno bi ohrabrilo postojeće poduzetnike da nastave sa razvojem svojih poslovnih aktivnosti te motivisalo nove poduzetnike da započnu svoj poduzetnički put. Stoga, Ministarstvo gospodarstva kao resorno ministarstvo treba biti primjer efikasne, produktivne i moderne organizacije koja stoji na usluzi poduzetnicima te zajedno s njima aktivno radi na razvoju gospodarstva HNŽ/K. Digitalizacija, kao nezaobilazni val promjene i sastavni dio budućnosti poslovnog života, mora biti primjenjena i u radu institucija te je s toga potrebno optimizirati i digitalizirati usluge prema subjektima male privrede te značajno podići kvalitetu ponuđenih elektronskih usluga građanima.

Pored efikasnog resornog ministarstva i osuvremenjivanja zakonodavnog okvira, za poticajno poslovno okruženje potrebno je strateški podržavati razvoj male privrede kroz programe podrške. Iako pogrami podrške postoje i od velikog su značaja subjektima male privrede, u narednom periodu je potrebno harmonizirati aktivnosti programa podrške sa višim niovima u cilju postizanja većih razvojnih efekata poput razvoja poduzetničkih zona, poduzetničkih potpornih institucija te podržavanje poduzeća budućnosti. Potrebno je analizirati dosadašnje

programe podrške kao i programe zapošljavanja kako bi

se prikupili vrijedni podaci o efektima ulaganja te na osnovu dobivenih rezultata i strateških smjernica za razvoj u predstojećem periodu kreirati programe usklađene sa postavljenim ciljevima.

Cilj prioriteta je je modernizirati, inovirati i osnažiti zakonski, regulatorni i organizacijski okvir, ukloniti prepreke ulasku u poslovnu aktivnosti i povećati efekte programa utrošaka sredstava za poticaj razvoju male privrede, kako bi se osigurao rast broja privrednih subjekata, što doprinosi rastu zaposlenosti i ekonomskom razvoju HNŽ/K.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz aktivnosti koje se odnose na usklađivanje, osuvremenjivanje i dopuna Zakona o poticaju razvitka malog gospodarstva i zaštiti tradicionalnih djelatnosti (obrta) sa zakonskim propisima na nivou F BiH i zakona iz nadležnosti FMRPO, reorganizaciju Ministarstva gospodarstva, optimizaciju i digitalizaciju usluga MG prema subjektima, uspostavljanje jednošalterskog sistema registracije poslovnih subjekata, analizu programa ulaganja podrške maloprij privredi i zapošljavanju u općina HNŽ/K, te harmoniziranje aktivnosti programa podrške sa programima podrške maloj privredi i poduzetništvu koje implementiraju ostale institucije.

Prioritet se operacionalizira kroz 3 mjere, čije će se ostvarenje pratiti preko 8 indikatora.

Tabelica 26. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.1. „Unaprijediti poslovno okruženje za razvoj male privrede“

Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2021.)	Ciljna vrijednost (2027.)
2.1.1. Jačanje administrativnih kapaciteta i zakonodavnog okvira u oblasti poduzetništva na nivou HNŽ/K	Izrađena analiza stanja i implementiran novi organizacionim model Ministarstva privrede HNK/Ž	MG	Ne	Da
	Uspostavljen jednošalterski sistem registracije poslovnih subjekata u JLS HNK/Ž	MG	Ne	Da
	Funkcionalan sistem za on-line registraciju poslovnih subjekata na nivou HNK/Ž	MG	Ne	Da
2.1.2. Harmoniziranje i usklađivanje programa podrške subjektima male privrede i zapošljavanju	Broj harmoniziranih programa podrške na liniji JLS - HNK/Ž - FMRPO	MG	0	4
	Broj aplikacije na projekte viših nivoa vlasti, EU projekte i projekte međunarodnih organizacija Ministarstva privrede u partnerstvu sa JLS i NVO	MG	Ne	Da
	Iznos implementiranih sredstava zajedničkih projekta Ministarstva privrede, JLS i NVO iz vanjskih izvora	MG	Ne	Da
2.1.3. Oslobođanje poslodavaca od plaćanja poreza i	Broj korisnika mjere	MG	0	140

doprinosa za novouposlene radnike koji stječu prvo radno iskustvo	Broj dodatno uposlenih osoba unutar podržanih poslodavaca	MG	0	70
---	---	----	---	----

Prioritet 2.1. Unaprijediti poslovno okruženje za razvoj male privrede, SC2. „Unaprijeđeno poslovno okruženje, poduzetnička infrastruktura I ciljani oblici poduzetništva”.

Poslovno okruženje može biti značajan faktor podrške razvoju poslovne aktivnosti ali može biti i kamen spoticanja I razlog izlaska iz poslovne aktivnosti. Cilj ovog prioriteta jeste kreirati okruženje koje podržava uspjeh poslovnih subjekata na području HNŽ/K kroz otklanjanje barijera, pojednostavljenje procedura, mijenjanje zakonodavnog okvira te davanje finansijske podrške. Kako bi bilo moguće kreirati ovakvo okruženje, Ministarstvo gospodarstva kao resorno ministarstvo treba proći put transformacije prema efikasnoj, otvorenoj i digitaliziranoj instituciji čime će se otvoriti I pojednostaviti kanal komunikacije između javnog i privatnog sektora. Uspostavljanjem jednošalterskog sistema registracije poslovnih subjekata u svim općinama HNŽ/K te uspostavljanjem online servisa za administrativne procedure potrebne poslovnoj zajednici, MG će učini saradnju I komunikaciju efikasnom, produktivnom I motivirajućom. Rezultati ove promjene će imati pozitivan efekat i na privlačenje stranih investitora.

Pored otvorene I digitalizirane administrativne uprave, za razvoj poslovnog okruženja potrebno je unaprijediti oblast programa podrške poslovnoj zajednici kako bi se povećali efekti uloženi sredstava te kako bi se zaista podržali oni projekti koji imaju najveći značaj za razvoj kako lokalnih zajednica tako I HNŽ/K u cjelosti. Dio programa podrške treba biti usmjeren na zelenu ekonomiju I digitalizaciju kao procese budućnosti, te je potrebno I podržavati zapošljavanje I edukaciju takvog kadra.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG9 Industrija, inovacije i infrastruktura; SDG17 partnerstvom do ciljeva; SDG10 smanjenje nejednakosti; SDG8 dostojan rad i ekonomski rast.

*MG- Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K

3.2.2 Prioritet 2.2. Poticati razvoj poduzetničke infrastrukture

Poduzetnička infrastruktura je, kako na području F BiH, tako i na području HNŽ/K nedovoljno razvijena te je u narednom planskom periodu potrebno strateški usmjeravati resurse ka ravnomjernom razvoju poduzetničke infrastrukture koja se sastoji od poduzetničkih zona i poduzetničkih potpornih institucija. Uspostavljanje suvremene poduzetničke infrastrukture ostvaruje doprinos bržem rastu poduzetništva i povećanju investicija i zaposlenosti i u funkciji je ravnomjernoga razvitka jedinica lokalne samouprave na području HNŽ/K-a.

Uz istovremenu realizaciju prioriteta 2.1. koji se odnosi na kreiranje povoljnog poslovnog okruženja kroz osuvremenjavanje zakonodavnog okvira i administrativnih procedura te optimiziranje ulaganja grant sredstava u razvojne projekte, fokus na razvoj poduzetničke infrastrukture može dodatno podržati razvoj preduzeća svih veličina te olakšati ulazak u poduzetništvo novim preduzećima.

Međusobna povezanost i saradnja između preduzeća u poduzetničkim zonama, kao i aktivan rad poduzetničkih potpornih institucija poput biznis centara i centara za poduzetništvo mladih, će pomoći u kreiranju motivirajućeg i produktivnog okruženja što je pretpostavka za snažniji razvoj HNŽ/K u narednom periodu. Također, pored razvijanja poduzetničkih potpornih institucija i poduzetničkih zona, potrebno je istovremeno se fokusirati na one sektore i zanimanja koja mogu donijeti visokoplaćena radna mjesta, razvojne šanse te ugled ovoj regiji. Na taj način će se značajno doprinijeti kvalitetu i standardu života na ovom području ali i zadržavanju stanovništva na području HNŽ/K-a.

Cilj prioriteta je jeste kreiranje povoljnog poslovnog okruženja u svim općinama/gradovima na području HNŽ/K gdje će se kroz funkcionalnu mrežu poduzetničkih zona i poduzetničkih potpornih institucija olakšati ulazak u poduzetništvo, povećati broj registriranih biznisa i broj zaposlenih u njima sa posebnim fokusom na razvoj visokoplaćenih poslova u budućnosti, a sve sa ciljem kreiranja ekonomskog rasta i boljeg okruženja za život i rad na području HNŽ/K.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz podršku izgradnji i unaprijeđenju poduzetničkih zona i poduzetničkih potpornih institucija na području HNŽ/K, uspostavu biznis centara i centara za poduzetništvo mladih, realizaciju programa finansijske podrške jačanja konkurentnosti poslovnih zona i potpornih institucija, te realizaciju aktivnosti jačanja poduzetničkih kompetencija menadžmenta poduzetničkih zona i potpornih institucija kao i njihovih korisnika.

Prioritet se operacionalizira kroz 2 mjere, čije će se ostvarenje pratiti preko 6 indikatora.

Tabelica 27. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.2. „Poticati razvoj poduzetničke infrastrukture“

Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2021.)	Ciljna vrijednost (2027.)
2.2.1. Podrška razvoju poduzetničkih zona (Mjera 1.1.4. iz SR HNK; prvi dio)	Urađena analiza stanja, potreba, mogućnosti i potencijala poduzetničke infrastrukture HNK/Ž	MG	0	1
	Vrijednost realiziranih sredstava za podršku poduzetničkim zonama (godišnje, KM)	MG	0	400.000
	Broj podržanih poduzetničkih zona na području HNŽ/K	MG	1	12
2.2.2. Podrška razvoju poduzetničkih potpornih institucija (Mjera 1.1.4. iz SR HNK; drugi dio)	Broj uspostavljenih biznis centara i centara za poduzetništvo mladih	MG	0	4
	Vrijednost realiziranih sredstava za podršku poduzetničkim potpornim institucijama (KM)	MG	170.000	840.000
	Broj podržanih poduzetničkih potpornih institucija na području HNŽ/K	MG	13	18

Prioritet 2.2. Poticati razvoj poduzetničke infrastrukture, SC2. „Unaprijeđeno poslovno okruženje, poduzetnička infrastruktura I ciljani oblici poduzetništva”.

Poduzetnička infrastruktura ima za cilj poticanje privrednog rasta kroz pružanje infrastrukturne, mentorske I edukativne podrške korisnicima poduzetničke infrastrukture. Poduzetničke zone su trenutno najzastupljeniji oblik poduzetničke infrastrukture na području HNŽ/K ali je u narednom periodu potrebno raditi na osavremenjavanju poduzetničkih zona, snažnijem povezivanju korisnika poduzetničkih zona, kapacitiranju poduzetničkih zona te promociji korisnika poduzetničkih zona kako bi se postigao sinergijski efekat razvoja. Pored poduzetničkih zona, značajan dio poduzetničke infrastrukture čine biznis centri I centri za poduzetništvo.

Aktivnosti mjera u ovom prioritetu predviđaju podizanje kvaliteta usluga poduzetničkih potpornih institucija uključujući pružanje savjetodavnih i mentorskih usluga, razvojno-istraživačkih i tehničko-tehnoloških usluga, ciljano privlačenje investicija, pružanje stručne pomoći za razvoj poslovanja, umrežavanje i širenje tržišta, te realizaciju programa finansijske podrške jačanja poduzetničkih kompetencija. Razvoj poduzetničkih kompetencija značajno utiče na razvoj samog poslovnog subjekta.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: **SDG9 Industrija, inovacije i infrastruktura; SDG17 partnerstvom do ciljeva; SDG10 smanjenje nejednakosti; SDG8 dostojan rad i ekonomski rast.**

*MG- Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K

3.2.3 Prioritet 2.3. Podržati programe poduzetništva mladih, poduzetništva žena i društvenog poduzetništva

Poslovanje temeljeno na načelima društvene, okolišne i ekonomske održivosti novi je način poslovanja koji kombinira pozitivnu poduzetničku praksu i vrijednosti, te ih povezuje s načelima održivoga razvoja. Stoga je društveno poduzetništvo u srži politika EU, doprinoseći ostvarenju njenih strateških ciljeva, posebice društvenoj koheziji, borbi protiv siromaštva i povećanom zapošljavanju, kreiranju novih proizvoda, konkurentnosti, očuvanju resursa, vrednovanju baštine i biološke raznolikosti, te unapređenju kvalitete života kroz poslovanje za društvenu dobrobit. Prihvatanje i adekvatna primjena koncepta društvenog poduzetništva donosi poduzeću brojne prednosti, kao što su: povećanje prodaje i udjela na tržištu, jačanje pozicije branda, jačanje imidža i utjecaja, jačanje sposobnosti za privlačenje, motiviranje i zadržavanje uposlenika, smanjenje troškova poslovanja, povećanje interesa investitora i finansijskih analitičara. Da bi se navedeno postiglo, sastavni dio društvenog poduzetništva je nefinancijsko izvještavanje ili ESG izvještavanje, odnosno izvještavanje o utjecaju poduzeća na okoliš i društvo. Ovaj novi trend izvještavanja poduzeća o njegovim društveno odgovornim i/ili okolišno prihvatljivim aktivnostima doprinosi promoviranju poduzetničkih aktivnosti kod osviještenih potrošača, odnosno investitora. Društveno poduzetništvo također podrazumijeva osiguranje potrebnih preduvjeta za jačanje poduzetničkih aktivnosti osjetljivih skupina u društvu, kao što su mladi, žene i osobe umanjene radne sposobnosti. Temeljni preduvjet za poticanje aktivnosti društvenog, ali

i ostalih oblika poduzetništva, te jačanja poduzetničkih kompetencija je usvajanje znanja o poduzetništvu kroz programe formalnog i neformalnog obrazovanja.

Cilj prioriteta je podržati razvoj novih i integraciju postojećih programa poduzetničkog učenja i razvoja poduzetničkih vještina u formalno i neformalno obrazovanje u HNŽ/K, s posebnim naglaskom na društveno poduzetništvo, te potaknuti poduzetničke aktivnosti osjetljivih skupina društva.

Realizacija prioriteta postići će se kroz programe tehničke i financijske podrške poduzetničkom učenju na različitim razinama obrazovanja, uključujući i cjeloživotno obrazovanje te podršci unaprjeđenja poduzetništva mladih, žena i osoba umanjениh radnih sposobnosti, kao i realizacijom aktivnosti predviđenih legislativom iz oblasti društvenog poduzetništva.

Prioritet se operacionalizira kroz 2 mjere, čije će se ostvarenje pratiti preko 6 indikatora.

Tabelica 28. Pregled mjera unutar Prioriteta Podržati programe poduzetništva mladih, poduzetništva žena i društvenog poduzetništva

Prioritet 2.3. Podržati programe poduzetništva mladih, poduzetništva žena i društvenog poduzetništva	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2021.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	2.3.1. Poticanje poduzetničkih aktivnosti osjetljivih skupina u društvu	Broj programa podrške ženskog poduzetništva u MSP-ovima	MG	0	3
		Kreirani programjačanja poduzetničkih aktivnosti mladih	MG	Ne	Da
		Kreirani programi osposobljavanja osjetljivih skupina u društvu	MG	Ne	Da
	2.3.2. Podrška programima poduzetničkog učenja i razvoja poduzetničkih vještina u svrhu implementacije društvenog poduzetništva	Uspostavljena baza podataka i online portal o dostupnim obukama razvoja poduzetničkih vještina	MG	Ne	Da
		Kreiranje novih programa edukacije o društvenom poduzetništvu	MG	Ne	Da
		Kreiranje programa stručnog usavršavanja u oblastima upravljanja projektima, digitalizacije, inovativnosti i ozelenjivanja poslovanja, a osobito s aspekta kružnoga gospodarstva	MG	Ne	Da

Prioritet 2.3. doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. *Unaprijeđeno poslovno okruženje, poduzetnička infrastruktura i ciljani oblici poduzetništva* kroz implementaciju mjera koje se odnose na poticanje društveno- odgovornoga poduzetništva i kao i specijaliziranih oblika poduzetništva, osobito mladih, žena i osoba umanjениh radnih sposobnosti za jače uključivanje u poduzetničke poduhvate i jačanje uvjeta za samozapošljavanje i samostalnost na tržištu rada. U tu svrhu nužno je unaprijediti i kompetencije za razvoj društveg poduzetništva, te su prioritetom obuhvaćene i aktivnosti koje se odnose na razvoj kompetencija društvenog poduzetništva kroz sustav formalnog i neformalnog obrazovanja u HNŽ/K.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu dokumenta.

Ovaj prioritet pripada jućem jereuskladusus Ciljevima održivog razvoja: SGD8 – Dostojanstveni radi ekonomski rast, SDG 9 – Industrija, inovacije i infrastruktura i SDG 11 – Održivi gradovi i zajednice.

4 Strateški projekti

Uspješnoj implementaciji Strategije razvoja male privrede HNŽ/K 2023.-2027. doprinijeti će i implementacija 3 strateška projekata kao intervencije od najvećeg značaja za ostvarenje strateških ciljeva. Strateški projekti imaju višestruki efekat na razvoj male privrede HNŽ/K. Rezultati strateških projekata trebaju dprinjeti pozitivnom utjecaju na poboljšanje indikatora razvoja male privrede HNŽK.

SP1. Unaprjeđenje mjera i instrumenata razvoja male privrede (Digitalizacija procesa dodjela subvencija maloj privredi)

Kratki opis: Strateškim projektom *Unaprjeđenje mjera i instrumenata razvoja male privrede (Digitalizacija procesa dodjela subvencija maloj privredi)* treba podići kvalitetu i transparentnost procesa dodjele subvencija subjektima male privrede na području HNK, ali ujedno osigurati jaču kadrovsku, analitičku i stručnu osnovu za unapređenje pružanja ovih usluga na području HNK.

Očekivani efekti: Realizacija ovog projekta omogućila bi veći broj kvalitetno urađenih prijava na javne pozive za subvencije maloj privredi, kao i znatno vremensko skraćenje procesa prijave, odnosno uštedu resursa vremena subjektima male privrede, te pojednostavljenje samog procesa prijave

Indikativni financijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 1.000.000 KM.

SP2. Program jačanja poslovne infrastrukture poduzetnički zona u Hercegovačko neretvanskom kantonu

Kratki opis: Programom jačanja poslovne infrastrukture poduzetničkih zona u HNŽK-a utjecati će se na unapređenje poduzetničke aktivnosti na HNŽK području te povećati zaposlenost u poduzetništvu i ukupne rezultate poslovanja poduzetnika putem poticanja inovacija u poduzetništvu, zelenog poduzetništva i gospodarstva, ulaganja u obrazovanje i jačanje kapaciteta poduzetnika, povezivanje znanstvene zajednice s poduzetništvom te jačanje potpornih institucija i diversifikaciju potpornih programa namijenjenih poduzetništvu. Programom jačanja poslovne infrastrukture poduzetničkih zona HNŽK poboljšati će se postojeće poduzetničke infrastrukture, uključujući ulaganja u materijalnu i nematerijalnu imovinu, u svrhu pružanja poslovnih usluga malim i srednjim

poduzetnicima (što

uključuje izradu projektno-tehničke dokumentacije, ishođenje potrebnih dozvola, rekonstrukciju, opremanje, upravljanje projektom gradnje, nadzor, koordinacija zaštite na radu); Ulaganja u stvaranje nove poslovne poduzetničke infrastrukture, uključujući ulaganja u materijalnu i nematerijalnu imovinu, u svrhu pružanja poslovnih usluga malim i srednjim poduzetnicima (što uključuje izradu projektno- tehničke dokumentacije, ishođenje potrebnih dozvola, izgradnju, opremanje, upravljanje projektom gradnje, stručni nadzor, koordinacija zaštite na radu).

Očekivani efekti: Strateškim projektom jačanja poslovne infrastrukture poduzetnički zona u Hercegovačko neretvanskom kantonu dobijamo maksimalnu dodatnu vrijednost za uložena sredstva jer bi na taj način osim domaćih privrednih subjekata privukli i strane investitore koji bi doprinjeli razvoju male privrede i otvaranje novih radnih mjesta.

Indikativni financijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 5.000.000 KM.

SP3. Osnivanje javnog preduzeća za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije

Kratki opis: Strateškim projektom osnivanjem javnog preduzeća za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije fokusirali bi se na energetske sektor kako zbog njegove važnosti tako i za jačanje privrede na području Hercegovačko neretvanskog. Obzirom da je Bosna i Hercegovina preuzela obavezu postepenog uvođenja takse na emisije CO₂ kako bi do 2030. godine postala dio EU ETS sistema te povećanjem proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije značajno bi doprinjeli Bosni i Hercegovini da postane dio EU ETS sistema.

Očekivani efekti: Trošak električne energije sastavni je dio troškova svih proizvoda i usluga , uključujući i elemente troškova života , te otvaranje Javnog preduzeća za proizvodnju električne energije i samom proizvodnjom električne energije na području HNK znatno bi doprinijeli smanjivanju tih istih troškova, te razvoju male privrede na području Hercegovačko neretvanskog kantona.

Indikativni financijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 1.000.000 KM.

5 Indikativni financijski okvir

Indikativni finansijski okvir implementacije Strategije malog gospodarstva HNŽ/K za period 2023.-2027. godina sadrži pregled finansijskog okvira prema strateškim ciljevima, prioritetima, mjerama.

Tabela 29. Indikativni finansijski okvir implementacije Strategije malog gospodarstva HNŽ/K za period 2023.-2027. godi

Oznaka strateškog cilja, prioriteta i mjere		Struktura financiranja	Ukupno (KM)	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
		(%)			Iznos (KM)	Naziv potencijalnog izvora
STRATEŠKI CILJ 1.	Konkurentna, inovativna, internacionalizirana, mala privreda na pravcima digitalne transformacije i zelene tranzicije	36,7%	16.110.000	8.200.000	7.910.000	
PRIORITET 1.1.	Unaprijediti konkurentnost i inovativnost subjekata male privrede	14,1%	6.200.000	1.900.000	4.300.000	
MJERA 1.1.1.	Podržati unapređenje konkurentnosti postojećih i novih poduzeća i obrta (Mjera 1.1.2. iz Strategije razvoja HNŽ/K)	7,3%	3.200.000	1.200.000	2.000.000	FMRPO
MJERA 1.1.2.	Podržati unapređenje inovativnosti postojećih i novih poduzeća i obrta uz poticanje kreativnih industrija	6,8%	3.000.000	700.000	2.300.000	
PRIORITET 1.2.	Uspostaviti sistem podrške za projekte digitalne transformacije i zelene ekonomije	10,3%	4.500.000	3.400.000	1.100.000	
MJERA 1.2.1.	Podrška razvoju zelenog poduzetništva	1,1%	500.000	200.000	300.000	FMOiT
MJERA 1.2.2.	Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora	1,4%	600.000	200.000	400.000	FMOiT
MJERA 1.2.3.	Podrška za jačanje kapaciteta i razvoj inovativnih digitalnih rješenja poduzeća prerađivačke industrije i poduzeća u softverskoj djelatnosti (Mjera 1.1.5. iz Strategije razvoja HNŽ/K - dio)	7,8%	3.400.000	3.000.000	400.000	Revolving fond
PRIORITET 1.3.	Poticati internacionalizaciju i umrežavanje subjekata	12,3%	5.410.000	2.900.000	2.510.000	

	male privrede					
MJER A 1.3.1.	Podrška za jačanje kapaciteta i razvoj inovativnih digitalnih rješenja izvozno orijentisanih poduzeća (Mjera 1.1.5. iz Strategije razvoja HNŽ/K -dio)	6,8%	3.000.000	1.000.000	2.000.000	Revolving fond (1.000.000); FMRPO 1000.000
MJER A 1.3.2.	Podržati povezivanje privrede i znanstveno-istraživačkih institucija (Mjera 1.1.3. iz Strategije razvoja HNŽ/K)	2,7%	1.200.000	900.000	300.000	
MJER A 1.3.3.	Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti (klasteri) (Mjera 1.1.6. iz Strategije razvoja HNŽ/K)	2,8%	1.210.000	1.000.000	210.000	
STRATEŠKI CILJ 2.	Unaprijeđeno poslovno okruženje, poduzetnička infrastruktura i ciljani oblici poduzetništva	63,3%	27.750.000	5.800.000	21.950.000	
PRIORITET 2.1.	Unaprijediti poslovno okruženje za razvoj male privrede	39,2%	17.200.000	800.000	16.400.000	
MJER A 2.1.1.	Jačanje administrativnih kapaciteta i zakonodavnog okvira u oblasti poduzetništva na nivou HNŽ/K	1,6%	700.000	500.000	200.000	JLS
MJER A 2.1.2.	Harmoniziranje i usklađivanje programa podrške subjektima male privrede i zapošljavanju	1,1%	500.000	300.000	200.000	JLS
MJER A 2.1.3.	Oslobađanje poslodavaca od porez i doprinosa za novozaposlene radnike koji stiču prvo radno iskustvo	36,5%	16.000.000	0	16.000.000	JU Služba za zapošljavanje HNŽ/K

PRIORITET 2.2.	Poticati razvoj poduzetničke infrastrukture	20,7%	9.100.000	3.700.000	5.400.000	
MJER A 2.2.1.	Podrška razvoju poduzetničkih zona (Mjera 1.1.4. iz Strategije razvoja HNŽ/K -dio)	13,0%	5.700.000	1.700.000	4.000.000	JLS i FMRPO
MJER A 2.2.2.	Podrška razvoju poduzetničkih potpornih institucija (Mjera 1.1.4. iz Strategije razvoja HNŽ/K - dio)	7,8%	3.400.000	2.000.000	1.400.000	JLS i FMRPO
PRIORITET 2.3.	Podržati programe poduzetništva mladih, poduzetništva žena i društvenog poduzetništva	3,3%	1.450.000	1.300.000	150.000	
MJER A 2.3.1.	Poticanje poduzetničkih aktivnosti osjetljivih skupna u društvu	1,5%	650.000	600.000	50.000	
MJER A 2.3.2.	Podrška programima poduzetničkog učenja i razvoja poduzetničkih vještina u svrhu implementacije društvenog poduzetništva	1,8%	800.000	700.000	100.000	
UKUPNO STRATEGIJA		100,0%	43.860.000	14.000.000	29.860.000	
		0,0%	0			

6 Okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja

Provedba

Temeljem propisanog regulatornog okvira u oblasti planiranja i upravljanja razvojem u narednom planskom periodu, kao jedan od prioriteta za uspostavu efikasnog sistema upravljanja razvojem Ministarstva privrede nameće se potreba uspostave tijela Vijeća konkurentnosti (JLS, ministarstvo gospodarstva, potporne institucije) i Operativnog tijela (tijelo praćenja monitoringa i evaluacije dokumenta strategije) kako bi se osiguralo adekvatno planiranje, praćenje, implementacija i izvještavanje o realizaciji strateških prioriteta za Ministarstvo privrede

Uz navedeno neophodna je i kontinuirana izgradnja kapaciteta svih uključenih u proces implementacije Strategije kako bi postojali razvijeni kapaciteti koji će na najbolji način

odgovoriti izazovima razvojnih procesa. Jačanje koordinacije i komunikacije između šireg kruga socio-ekonomskih partnera u cilju aktivnog uključivanja u procese razvojnog planiranja, implementacije i izvještavanja neophodno je također, a ujedno doprinosi stvaranju vlasništva nad procesima.

Pri uspostavljanju institucionalnog i organizacijskog okvira za provedbu Strategije, potrebno je svakako uz Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17) voditi računa i o preostalim podzakonskim aktima: Uredbi o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH, Uredbi o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH i Uredbi o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine kao i nalazima analize o dosadašnjem procesu funkcioniranja sistema za razvojno planiranje i upravljanje razvojem HNŽ/K..Provedba

Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH propisuje izradu i usvajanje trogodišnjih i godišnjih planova rada tijela uprave na nivou županijskih/kantonálnih organa uprave koji se izrađuju u skladu sa članovima 11. i 12. navedene Uredbe. Sam proces trogodišnjeg planiranja rada započinje izradom smjernica za trogodišnje planiranje koje priprema ministar privrede, u suradnji sa tijelom Vijeća konkurentnosti i operativnim timom. Proces izrade i usvajanja Smjernica usklađen je sa izradom Akcionog plana za implementaciju Strategije razvoja male privrede čiju izradu treba koordinirati Konkurencijsko vijeće i operativni tim svake planske godine po principu 1+2.

Trogodišnji plan rada županijskih/kantonalnih organa uprave je dokument provedbe koji operacionalizira strateške ciljeve, prioritete i mjere iz Strategije male privrede HNŽ/K u skladu s nadležnostima organa uprave te predstavlja osnovu za izradu Dokumenta okvirnog budžeta i Programa javnih investicija

Trogodišnji plan rada se usvaja svake godine, a prilikom izrade istog preuzimaju se mjere iz Strategije razvoja sa pripadajućim indikatorima, kao i polazne i ciljne vrijednosti indikatora za svaku godinu trogodišnjeg perioda. Definirane mjere iz Strategije razvoja male privrede HNŽK su programi u trogodišnjem planu rada, dok se svaki program u trogodišnjem planu rada utvrđuje i kao program u Dokumentu okvirnog budžeta (DOB-u) sa dodijeljenom šifrom. U odnosu na svaku utvrđenu mjeru ili program utvrđuju se aktivnosti/projekti čija realizacija u trogodišnjem periodu doprinosi ostvarenju mjere, prioriteta i strateškog cilja iz Strategije razvoja male privrede HNŽK.

Godišnji plan rada je provedbeni dokument koji, pored redovnih aktivnosti sadrži i aktivnosti na godišnjem nivou koje će se poduzimati kako bi se implementirali strateški ciljevi, prioriteti i mjere iz usvojenih strateških dokumenata. Godišnji plan rada se priprema na osnovu usvojenih trogodišnjih planova. U godišnji plan rada županijski/kantonalni organi uprave preuzimaju odabarane programe iz trogodišnjeg plana rada.

Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH propisuje da koordinaciju u procesu planiranja, monitoringa i izvještavanja u županijskom/kantonalnom organu uprave vrši Tajnik/Sekretar, a pomoćnik rukovoditelja je odgovoran za neposrednu izradu dijela trogodišnjeg plana rada, godišnjeg plana rada, te godišnjeg izvještaja o radu osnovne organizacijske jedinice kojom rukovodi, dok je za izradu trogodišnjeg plana rada, godišnjeg plana rada i godišnjeg izvještaja o radu, kao i drugih akata u procesu programiranja razvoja, odgovoran je rukovodilac županijskog/kantonalnog organa uprave. Ukoliko županijski/kantonalni organi uprave, pored trogodišnjih i godišnjih planova rada, izrađuju i akcione planove za implementaciju sektorskih strateških dokumenata, obaveza je da se aktivnosti iz takvih planova, evidentiraju u godišnjim planovima rada.

Usvojeni trogodišnji i godišnji planovi rada objavljuju se na web stranici Ministarstva male privrede HNŽ/K.

Monitoring i izvještavanje

Monitoring predstavlja sustavno i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realizacije Strategije razvoja male privrede HNŽ/K, u svrhu poduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i unapređenje efikasnosti izvršenja te izvještavanja o ostvarenim rezultatima.

Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, kao i Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH propisuje obavezu monitoringa realizacije trogodišnjeg plana rada, odnosno godišnjeg plana rada i pripadajućeg izvještavanja svake organizacione jedinice u županijskom/kantonalnom organu uprave

U procesu monitoringa uspostavljaju se i redovno ažuriraju elektronske evidencije indikatora ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz strateških dokumenata, te indikatora iz godišnjeg plana rada, i navedene evidencije ujedno su osnov za izradu godišnjeg izvještaja o radu kao i izvještaja o razvoju.

U oblasti monitoringa i izvještavanja važnu ulogu ima i Vijeće konkurentnosti i operativni tim koje kroz savjetodavnu ulogu u procesima implementacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji razvojnih prioriteta, razmatra godišnji izvještaj o razvoju, daje preporuke za unapređenje provedbe te time uječe i na kvalitetu pripremljenog izvještaja.

Evaluacija

Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17), kao i Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19) definirali su proces evaluacije strateških dokumenata.

Evaluacija je proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno programa, projekta ili sveukupne strategije razvoja, prema unaprijed definiranim kriterijima. U skladu sa navedenim regulatornim okvirom, za županijske/kantonalne strateške dokumente obavezna je evaluacija u toku. Evaluacija u toku se provodi s ciljem utvrđivanja stepena implementacije strateških dokumenata, ostvarivanja, te efektivnosti i efikasnosti planiranih mjera i direktnih rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima, kao i sumiranja rezultata i obezbjeđenja ulaznih elemenata za slijedeće strateške dokumente. Evaluacija u toku se provodi obavezno u predzadnjoj godini implementacije strateških dokumenata u Federaciji, a postignuti rezultati dostupni su i koriste se u toku izrade novih strateških dokumenata. Evaluacija u toku Strategije razvoja male privrede HNŽ/K za period 2023.-2027. godina raditi će se u predzadnjoj godini implementacije Strategije razvoja (2026. godine) a istu j emoguće uraditi i na polovini perioda implementacije (2025. godine) ukoliko se utvrdi potreba, a prvenstveno radi praćenja ostvarenja ciljeva, prioriteta i mjera zacrtanih Strategijom razvoja.

7 PRILOZI

7.1. Detaljan pregled mjera

Veza sa strateškim ciljem	1. KONKURENTNA, INOVATIVNA, INTERNACIONALIZIRANA MALA PRIVREDA NA PRAVCIMA DIGITALNE TRANSFORMACIJE I ZELENE TRANZICIJE
Prioritet	1.1. Unaprijediti konkurentost i inovativnost subjekata malog gospodarstva
Naziv mjere	1.1.1. Podržati unapređenje konkurentnosti postojećih i novih poduzeća i obrta
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere
	Cilj mjere treba osigurati uvjete za osnivanje novih te očuvanje, rast i razvoj postojećih poslovnih subjekata i razvoja različitih tipova i vrsta poduzetničke aktivnosti uz podršku unapređenju konkurentnosti poslovnih subjekata kroz standardizaciju poslovanja.
	Aktivnosti mjere
	Aktivnosti mjere uključuju: <ul style="list-style-type: none"> - Podrška poduzetnicima starije životne dobi (obrtnici) - Podršku poduzetnicima početnicima

	<ul style="list-style-type: none"> - Podršku obrtima, starim i tradicionalnim djelatnostima - Certifikacija tradicionalnih zanata - Podršku socijalnom poduzetništvu - Podršku poduzetništvu mladih - Podršku poduzetništva žena - Podršku primjeni međunarodnih standarda i dobrovoljnoj certifikaciji 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	- Broj podržanih novoosnovanih privrednih subjekata	22	70	MG	
	- Vrijednost realiziranih sredstava podrške za nove početničke poduhvate, obrte, TSO, socijalne poduzetnike, mlade poduzetnike i žene poduzetnice.	90.000	400.000	MG	
	- Broj ukupno podržanih subjekata male privrede	110	300	MG	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera će doprinijeti osnivanju novih te rastu i razvoju privrednih subjekata na području HNŽ/K, jačanju konkurentnosti sektora MSP i obrtništva, povećanju broja novih radnih mjesta te sveukupnom privrednom razvoju Kantona.				
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	Ukupno (KM)	Budžet sk a sredstv a (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	3.200.000	1.200.000	/	/	2.000.000
Period implementacije mjere	2023.-2027.godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K				
Nosioci mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, Privredna komora HNŽ/K, Obrtnička komora HNŽ/K, INTERA Tehnološki park				
Ciljne grupe	Obrtnici, mala i srednja poduzeća, potencijalni poduzetnici (zaposlene i nezaposlene osobe sa područja HNŽ/K koje žele pokrenuti vlastiti biznis), udruženja poduzetnika i obrtnika				

Veza sa strateškim ciljem	1. KONKURENTNA, INOVATIVNA, INTERNACIONALIZIRANA MALA PRIVREDA NA PRAVCIMA DIGITALNE TRANSFORMACIJE I ZELENE TRANZICIJE
Prioritet	1.1.Unaprijediti konkurentost i inovativnost subjekata malog gospodarstva
Naziv mjere	1.1.2. <i>Podržati unapređenje inovativnosti postojećih i novih poduzeća i obrta uz poticanje kreativnih industrija</i>
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere Cilj mjere treba osigurati uvjete za inovativne nove te očuvanje, rast i razvoj postojećih inovativnih poslovnih subjekata te razvitak različitih tipova i vrsta poduzetničke aktivnosti uz podršku kreativnih industrija u cilju unapređenju konkurentnosti poslovnih subjekata
	Aktivnosti mjere
	<ul style="list-style-type: none"> - Organizacija radionica kreativnih industrija sa obrtnicima - Planiranje programa i povezivanje obrazovnih institucija koje se bave kreativnim sektorom te osigurati njihovo povezivanje sa poslovnim sektorom (mala, srednja poduzeća, obrti) - Izrada programa dobre prakse „inovacije u starim obrtima“ - Poticati poslovne subjekte za učešće u EU projektima inovacija - Realizacija informativnih događaja o mogućnostima i načinima pristupa EU programima inovacija - Izrada promotivnih materijala i promocija dobrih praksi pristupa EU programima inovacija - Dalja primjena i razvoj ENN-a (Europske mreže poduzetništva) i jačanje osoblja EN - Aktivno učešće u programima i inicijativama WB, EBRD-a, OECD-a, UNDP-a, GIZ-a i drugih međunarodnih donatora - Poticati aktivnu ulogu u programiranju IPA III za BiH i Zapadni Balkan (istraživanje i iskorištavanje prilika iz EIP-a i Zelene agende za Zapadni Balkan) - Poticati implementaciju sustava upravljanja kvalitetom - Organizacija edukativnih programa sustava upravljanja kvalitetom - Osiguranje finansiranja za projekte podrške inovacijama - Uspostavljanje sektorskih mreža za inovacije i jačanje postojećih (sektor IT, drvo, ...) - Promoviranje inovacionih mreža između proizvodnih i IT uslužnih preduzeća - Predlaganje intervencija i politika za podršku inovacijama - Podržavati istraživačko-razvojne i inovacijske aktivnosti

Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	- Broj subjekata podržanih kroz program "Implementacija novih znanja, tehnologija i standarda kvalitete"	0	20	MG	
	- Iznos sredstava namjenjenih za program „Implementacija novih znanja, tehnologija i standarda kvalitete“	0	400.000	MG	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera će doprinijeti osnivanju novih inovativnih te rastu i razvoju postojećih inovativnih gospodarskih subjekata na području HNŽ/K uz poticanje kreativne industrije; doprinijeti će unapređenju okruženja u kojem inovacije nastaju i razvijaju se, time i cjelokupnoj inovativnosti malog gospodarstva HNŽK (time i BiH) stvarajući dodatnu vrijednost na tržištu uz povećanje zaposlenosti te drugih makroekonomskih varijabli.				
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	3.000.000	700.000	/	/	2.300.000
Period implementacije mjere	2023.-2027.godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K				
Nosioci mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, Privredna komora HNŽ/K, Obrtnička komora HNŽ/K, INTERA Tehnološki park				
Ciljne grupe	Obrtnici, mala i srednja poduzeća, potencijalni poduzetnici (zaposlene i nezaposlene osobe sa područja HNŽ/K koje žele pokrenuti vlastiti biznis), udruženja poduzetnika i obrtnika				

Veza sa strateškim ciljem

1. KONKURENTNA, INOVATIVNA, INTERNACIONALIZIRANA MALA PRIVREDA NA PRAVCIMA DIGITALNE TRANSFORMACIJE I ZELENE TRANZICIJE

Prioritet	1.2. Uspostaviti sustav podrške za projekte digitalne transformacije i zelene ekonomije			
Naziv mjere	1.2.1. Podrška razvoju zelenog poduzetništva			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere			
	Mjerom se potiče razvoj i diversifikacija poduzetničkih ideja koje su u skladu s okolišnim politikama EU, odnosno konceptom održivoga razvoja i načelima zaštite okoliša. Cilj mjere je orijentacija MSP-ova na			
	tzv. zelena poslovna rješenja, te razvoj zelenih poduzetničkih aktivnosti i ideja koje mogu doprinijeti ostvarenju zelenoga rasta HNŽ/K			
	Aktivnosti mjere			
	<ul style="list-style-type: none"> - Programi podrške usmjereni na edukaciju te razvoj vještina za implementaciju poslovnih modela kružnog gospodarstva u MSP-ovima i zelenijeg vrijednosnog lanca - Razvijanje namjenskih programa financijske i tehničke pomoći za financiranje programa zelene tranzicije - Poticanje ekoloških inovacija i primjene čistih tehnologija u MSP-ovima - Poticati otvaranje „zelenih“ radnih mjesta - Programi podrške uvođenja sustava upravljanja okolišem – EMS u MSP-ove, kao i programima primjene okolišnih standarda, kao što su procjena životnog ciklusa proizvoda, eko-označavanje, zelena mjerila, kao i ostalih dobrovoljnih instrumenta zaštite okoliša temeljenih na tržištu - Organizacija/suorganizacija promotivno-edukativnih događaja namijenjenih zaposlenim u MSP-ovima u svrhu unaprjeđenja znanja i vještina potrebnih za implementaciju zelene tranzicije i razvoja zelenog poduzetništva - Promotivne aktivnosti na temu resursne učinkovitosti i zelenog poduzetništva - Poticanje umrežavanje subjekata male privrede s znanstveno- istraživačkim institucijama i drugim dionicima u svrhu implementacije čistih tehnologija u MSP-ovima te suradnje na EU projektima i povlačenje dostupnih sredstava iz IPA III programa 			
	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	- kreiran program za pružanje podrške poslovnim modelima kružne vrijednosti u	Ne	Da	MG

Indikatori za praćenje rezultata mjere	HNŽK				
	- Broj MSP podržanih kroz programe podrške u oblasti kružne vrijednosti zelenog poduzetništva	0	20	MG	
	- Vrijednost sredstava sufinanciranja za programe podrške u oblasti kružne vrijednosti zelenog poduzetništva	0	200,000	MG	
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ozelenjivanjem malih i srednjih poduzetnika jača se njihova konkurentnost i održivost, smanjenju proizvodni troškovi, a kroz resursnu učinkovitost poboljšava se proizvodna učinkovitost uz smanjenje negativnih učinaka po okoliš				
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	Ukupno (KM)	Budžet sk a sredstv a (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	500.000	200.000	/	/	300.000
Period implementacije mjere	2023.-2027.godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K				
Nosioci mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K, Fond za zaštitu okoliša HNŽ/K				
Ciljne grupe	MSP				

Veza sa strateškim ciljem	1. KONKURENTNA, INOVATIVNA, INTERNACIONALIZIRANA MALA PRIVREDA NA PRAVCIMA DIGITALNE TRANSFORMACIJE I ZELENE TRANZICIJE
Prioritet	1.2. Uspostaviti sustav podrške za projekte digitalne transformacije i zelene ekonomije
Naziv mjere	1.2.2. Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora
	Cilj mjere

Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Mjerom se potiče povećanje proizvodnje energije iz alternativnih izvora, a osobito energije vjetra, Sunca i biomase, s obzirom na prirodne potencijale HNŽ/K za proizvodnju istih, te se pruža podrška MSP-ovima za implementaciju načela zelene energetske tranzicije u svoje poslovanje			
	Aktivnosti mjere <ul style="list-style-type: none"> - Izrada baze podataka instaliranih postrojenja OIE u HNŽ/K, - Promicanje korištenja OIE i unaprjeđenje EE u MSP-ovima, - Jačanje svijesti u sektoru gospodarstva i šire javnosti o mogućnostima i dobrobitima korištenja OIE u HNŽ/K - Organizacija radionica, seminara, okruglih stolova i informativnih događaja namijenjenih zaposlenim u subjektima male privrede o primjerima dobre prakse i mogućnostima sudjelovanja u EU projektima iz oblasti energetske tranzicije - Aktivno sudjelovanje u programiranju IPA III za BiH - Izrada promotivnih materijala, edukativnih brošura i priručnika o poslovnim prilikama MSP-ova i društvenim dobrobitima koje proizlaze iz implementacije energetske tranzicije 			
	<ul style="list-style-type: none"> - Poticanje suradnje i umrežavanja subjekata male privrede s znanstveno-istraživačkim institucijama u svrhu planiranja programa razvoja i primjene čistih energetskih tehnologija - Poticati povećanje iskoristivosti energije i smanjenje štetnih emisija - Programi podrške na edukaciji o energetskoj efikasnosti???? - Programi podrške za implementaciju aktivnosti energetske efikasnosti u poslovne objekte 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	- Izrađena baza podataka instaliranih solarnih postrojenja u HNŽ/K	Ne	Da	MG
	- Izrađena baza podataka instaliranih vjetro postrojenja u HNŽK	Ne	Da	MG
	- Broj novih koncesija za objekte OIE	0	130	MG
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni učinak mjere očituje se u poticanju primjene novih čistijih tehnologija dobivanja energije, sukladno prirodnim kapacitetima ovog područja, čime se doprinosi jačanju energetske stabilnosti, održivom korištenju prirodnih resursa i smanjenju negativnih utjecaja na kvalitetu zraka i globalne klimatske promjene.			

Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	600.000	200.000	/	/	400.000.
Period implementacije mjere	2023.-2027.godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K				
Nosioci mjere	Ministarstvo gospodarstva, Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K, FZO HNŽ/K				
Ciljne grupe	MSP				

Veza sa strateškim ciljem	1. KONKURENTNA, INOVATIVNA, INTERNACIONALIZIRANA MALA PRIVREDA NA PRAVCIMA DIGITALNE TRANSFORMACIJE I ZELENE TRANZICIJE
Prioritet	1.2. Uspostaviti sustav podrške za projekte digitalne transformacije i zelene ekonomije
Naziv mjere	1.2.3. Podrška za jačanje kapaciteta, tehnološki razvoj i razvoj inovativnih digitalnih rješenja MSP-ova
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Cilj ove mjere jeste jačanje konkurentnosti MSP-ova koji pripadaju strateško-vажnim privrednim oblasti na području HNŽ/K kroz digitalnu transformaciju poslovanja, poticati suradnju u svrhu unapređenja inovativnog i izvoznog potencijala ovih poduzeća, te poticanje razvoja IKT industrije u HNŽ/K
	Aktivnosti mjere
	<ul style="list-style-type: none"> - Formiranje Revolving fonda za podršku male privrede HNŽ/K i njegovih programa digitalne transformacije - Podrška MSP u sektoru IT industrije - Podrška aktivnostima traženja investitora i internacionalizacije - Realizacija programa podrške digitalizaciji i tehnološkom razvoju poslovnih procesa MSP - Osiguranje fonda za sufinanciranje projektnih aplikacija i programa EU - Poticanje MSP-ova na prihvaćanje e-trgovine i e-poslovanja - Promicanje benefita za MSP koji proizlaze iz digitalne transformacije poslovanja

Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti (2021.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	- Vrijednost realiziranih financijskih sredstava usmjerenih za podršku modernizaciji – digitalizaciji, tehnološkom razvoju poslovnih procesa		810.000	1.200.000	MG
	- Broj MSP-a koja su podržani u procesu digitalizacije poslovanja		39	50	MG
	- Prosječna neto plaća u IKT sektoru		1.527 KM	20% povećanje	FZS
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere odnosi se na unaprjeđenje učinkovitosti poslovanja MSP-ova, te osiguranje rasta i razvoja IT poduzetništva				
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	Ukupno (KM)	Budžet sk a sredstv a (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	3.400.000	3.000.000	/	/	400.000
Period implementacije mjere	2023.-2027.godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K				
Nosioci mjere	Ministarstvo gospodarstva, Privredna komora HNŽ/K, Obrtnička komora HNŽ/K				
Ciljne grupe	MSP, poduzeća u softverskoj industriji				

Veza sa strateškim ciljem

1. **KONKURENTNA, INOVATIVNA, INTERNACIONALIZIRANA MALA PRIVREDA NA PRAVCIMA DIGITALNE TRANSFORMACIJE I ZELENE TRANZICIJE**

Prioritet	1.3.Poticati internacionalizaciju i umrežavanje subjekata male privrede			
Naziv mjere	1.3.1. Podrška za jačanje kapaciteta i razvoj inovativnih digitalnih rješenja poduzeća orijentiranih globalnim lancima snadbjevanja			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere			
	Cilj ove mjere jeste jačanje konkurentnosti privrednih subjekata koji pripadaju strateško-važnim privrednim oblasti na području HNŽ/K kroz digitalizaciju poslovanja, te unapređenje inovativnog i izvoznog potencijala ovih kompanija.			
	Aktivnosti mjere			
	Aktivnosti mjere uključuju: <ul style="list-style-type: none"> - Podrška edukativnim programima (nastup na vanjskim tržištima; brendiranje; digitalne baze..) izvozno orijentiranih poduzeća - Podrška poduzećima orijentiranim globalnim lancima snadbijevanja programima digitalnih rješenja - Formiranje Revolving fonda za podršku male privrede HNK i njegovih programa (npr. program pomoći pri pripremi izvoza..) - Podrška firmama u sektoru prerađivačke industrije i IT industrije - Podrška aktivnostima traženja investitora i internacionalizacije - Podrška modernizaciji – digitalizaciji, tehnološkom razvoju poslovnih procesa MSP - Osiguranje fonda za sufinansiranje projektnih aplikacija i programa EU 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	- Broj poduzeća korisnika sredstava iz Revolving fonda za podršku male privrede HNK/Ž	1	12	MG
	- Vrijednost realiziranih finansijskih sredstava usmjerenih za podršku modernizaciji – digitalizaciji, tehnološkom razvoju poslovnih procesa	810.000	1.200.000	MG

	- Broj poduzeća korisnika podrške iz sektora prerađivačke industrije i IT industrije	38	120	MG	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere uključuje povećanje zaposlenosti kao i povećanje plaća radnika zaposlenih u ovom sektoru, te jačanje konkurenosti privrede HNK/Ž kroz jačanje izvoznog potencijala ovih sektora.				
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	3.000.000	1.000.000		/	2.000.000
Period implementacije mjere	2023.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K				
Nosioci mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, Ministarstvo poduzetništva i obrta FBiH				
Ciljne grupe	Postojeći privredni subjekti iz oblasti prerađivačke industrije i softverske djelatnosti, potencijalni privredni subjekti iz ove dvije oblasti koji namjeravaju započeti poduzetničku aktivnost				

Veza sa strateškim ciljem	1. KONKURENTNA, INOVATIVNA, INTERNACIONALIZIRANA MALA PRIVREDA NA PRAVCIMA DIGITALNE TRANSFORMACIJE I ZELENE TRANZICIJE
Prioritet	1.3.Poticati internacionalizaciju i umrežavanje subjekata male privrede
Naziv mjere	1.3.2. Podržati povezivanje privrede i znanstveno-istraživačkih institucija
	Cilj mjere
	Cilj mjere je da se kroz podršku povezivanju privrede i znanstveno-istraživačkih institucija doprinese boljoj suradnji u realizaciji razvojnih projekata, investicija i sl. te time i unapređenju kvaliteta života i poslovanja na području HNŽ/K.
	Aktivnosti mjere

Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Aktivnosti mjere uključuju: - Podršku zajedničkim projektima privrede, sveučilišta/univerziteta i naučno-istraživačkih instituta, te tehnoloških parkova - Podršku osnivanju i radu strukovnih udruženja kroz izdavanje naučnih časopisa, održavanje konferencija i dr. a u suradnji s sveučilištima/univerzitetima, institutima, strukovnom i akademskom zajednicom, - Uspostaviti i podršku suradnji sveučilišta/univerziteta i privrede „Jačanje visoko-tehnološkog obrazovanja kroz više studenata, bolju opremu i infrastrukturu“				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	- Broj pripremljenih i realiziranih zajedničkih projekata privrede, sveučilišta/univerziteta i naučno-istraživačkih instituta	0	10/5	MG MPZ KŠ	
	- Broj sklopljenih memoranduma o suradnji na realizaciji zajedničkih aktivnosti između privrdnih subjekata i sveučilišta/univerziteta	0	7	MG i MPZ KŠ	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere je stvaranje kvalitetnijih uvjete podrške osnivanju novih i razvoju postojećih privrednih subjekata, te kroz podršku razvojnih projekata i investicija podrži ekonomski razvoj Kantona.				
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	Ukupno (KM)	Budžet sk a sredstv a (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.200.000	900.000	/	/	300.000
Period implementacije mjere	2023.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K				
Nosioci mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K i Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K.				

Ciljne grupe	Sveučilišta/univerziteti, naučni instituti i druge znanstveno-istraživačke institucije, privredni subjekti HNŽ/K, udruženja studenata, udruženja poduzetnika i obrtnika
---------------------	---

Veza sa strateškim ciljem	1. KONKURENTNA, INOVATIVNA, INTERNACIONALIZIRANA MALA PRIVREDA NA PRAVCIMA DIGITALNE TRANSFORMACIJE I ZELENE TRANZICIJE			
Prioritet	1.3.Poticati internacionalizaciju i umrežavanje subjekata male privrede			
Naziv mjere	1.3.3. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti (klasteri)			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere			
	Cilj mjere je potaknuti poduzetnike na udruživanje i umrežavanje u cilju povećanja konkurentnosti i uspješnosti poslovanja, kako međusobno na području HNŽ/ kroz funkcionalne klasterne, tako i sa poduzetnicima iz bh dijasporne čime bi se dodatno osigurao transfer znanje i tehnologije.			
	Aktivnosti mjere			
	Aktivnosti mjere uključuju: <ul style="list-style-type: none"> - Podrška klasterskom povezivanju subjekata male privrede i podrška rada formiranih klastera u HNK - Podrška povezivanja sa bh dijasporom - Podrška organizaciji poduzetničkih susreta u HNK 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	- Broj klastera koji djeluju na području HNK/Ž	7	12	MG
	- Broj privrednih subjekata pokrenutih od strane dijasporne na području HNK/Ž	4	20	MG
	- Broj održanih poduzetničkih susreta na području HNK/Ž	1	3	MG
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere se ogleda u povećanju konkurentnosti privrednih subjekata sa područja HNK/Ž koji će rezultirati povećanju investicija, stepenu zaspolenosti te jačanju sveukupnog razvoja Kantona.			

Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.210.000	1.000.000	/	/	210.000
Period implementacije mjere	2023.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K				
Nosioci mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, Vlada HNŽ/K, INTERA TP MOSTAR, klasteri, Sveučilište Mostar, Univerzitet „Džemal Bijedić“ Mostar				
Ciljne grupe	Privredni subjekti HNK/Ž, pripadnici bh. Dijaspore,				

Veza sa strateškim ciljem	2. UNAPRIJEĐENO POSLOVNO OKRUŽENJE, PODUZETNIČKA INFRASTRUKTURA I CILJANI OBLICI PODUZETNIŠTVA
Prioritet	2.1.Unaprijediti poslovno okruženje za razvoj male privrede
Naziv mjere	2.1.1. <i>Jačanje administrativnih kapaciteta i zakonodavnog okvira u oblasti poduzetništva na nivou HNŽ/K</i>
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Cilj ove mjere jeste modernizirati, inovirati i osnažiti zakonski, regulatorni i organizacijski okvir, ukloniti prepreke ulasku u poslovnu aktivnosti i povećati efekte programa utrošaka sredstava za poticaj razvoju male privrede.
	Aktivnosti mjere
	<ul style="list-style-type: none"> - Inicijalne aktivnosti mjere uključuju: - Usklađivanje, osuvremenjivanje i dopuna Zakona o poticaju razvitka malog gospodarstva i zaštiti tradicionalnih djelatnosti (obrta) sa zakonskim propisima na nivou F BiH i zakona iz nadležnosti FMRPO (Zakona o poticanju razvoja male privrede; Zakona o poduzetničkoj infrastrukturi; Zakona o obrtu i srodnim djelatnostima; Zakona o socijalnom – društvenom poduzetništvu)

	<ul style="list-style-type: none"> - Poticati izmjene i dopune podzakonskih akata koji utiču na poslovanje subjekata male privrede iz nadležnosti Ministarstva privrede i drugih ministarstava HNK/Ž. - Izraditi Analizu poslova, sistematizacije i organizacije rada Ministarstva privrede i predložiti novi organizacioni model koji će uspješno odgovoriti izazovima okruženja i novim poslovima proizašlim iz strateških dokumenata na nivou kantona, JLS, viših nivoa vlasti. - Godišnji Program utroška sredstava Ministarstva privrede, inovirati, redizajnirati i temeljiti na trogodišnjim i godišnjim planovima koji obavezno uključuju realizaciju mjera iz strateških dokumenta na nivou Ministarstva privrede, HNK/Ž i FMRPO, F BiH - Optimizirati i digitalizirati usluge prema subjektima male privrede, poduzetničkim zonama, poduzetničkim potpornim institucijama, komorama, udruženjima čija djelatnost doprinosi razvoju poduzetništva na nivou HNK/Ž - Unaprjeđenje upravljanja ljudskim resursima na načelima profesionalizma i kompetentnosti te kvalitete javne uprave - Podizanje kvalitete i pojednostavljivanje pismene i internetske komunikacije Ministarstva privrede, interno i eksterno (sa organima JLS zaduženim za razvoj male privrede i poduzetništva. - Pružiti organizacionu i finansijsku pomoć JLS HNK/Ž za uspostavu funkcionalnog jedno šalterskog sistema registracije poslovnih subjekata, dobivanja potrebnih dozvola, te omogućiti online registraciju poslovnih subjekata i obezbijediti jedinstven registar poslovnih subjekata na nivou HNK/Ž. - Kontinuirano sprovoditi procjenu utjecaja propisa s ciljem pojednostavljenja zakonskog i regulatornog okvira za poslovanje male privrede HNK/Ž. 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2022.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacija
	- Izrađena analiza stanja i implementiran novi organizacionim model Ministarstava privrede HNK/Ž	Ne	Da	MG
	- Uspostavljen jedno šalterski sistem registracije poslovnih subjekata u JLS HNK/Ž	Ne	Da	MG
	- Funkcionalan sistem za on-line registraciju poslovnih subjekata na nivou HNK/Ž	Ne	Da	MG

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Rast broja privrednih subjekata, što doprinosi rastu zaposlenosti i ekonomskom rastu.				
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	700.000	500.000	/	/	200.000
Period implementacije mjere	2023.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, JLS				
Nosioci mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, JLS				
Ciljne grupe	Subjekti poduzetničke infrastrukture, obrtnici, MSP, potencijalni poduzetnici				

Veza sa strateškim ciljem	2. UNAPRIJEĐENO POSLOVNO OKRUŽENJE, PODUZETNIČKA INFRASTRUKTURA I CILJANI OBLICI PODUZETNIŠTVA
Prioritet	2.1. Unaprijediti poslovno okruženje za razvoj male privrede
Naziv mjere	2.1.2. <i>Harmoniziranje i usklađivanje programa podrške subjektima male privrede i zapošljavanju</i>
	Cilj mjere
	Cilj ove mjere jeste racionalizacija utroška sredstava za podršku razvoju male privrede, povećani efekti utroška sredstava i unaprijeđena saradnja svih sudionika sa područja HNK/Ž koji djeluju na pravcu razvoja male privrede HNK/Ž.
	Aktivnosti mjere

<p>Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Inicijalne aktivnosti mjere uključuju: - Analizu programa ulaganja podrške maloj privredi i zapošljavanju u gradovima (Mostar, Konjic, Čapljina, Stolac) i općina (Prozor-Rama, Jablanica, Neum, Čitluk, Ravno) u prethodnih deset godina; - Harmoniziranje programa ulaganja sa nivoa kantona i JLS radi postizanja većih razvojnih efekata (npr. programi razvoja poduzetničkih zona, poduzetničkih potpornih institucija, konkurentnosti, zelene tranzicije, digitalne transformacije MSP-a i sl.) - Analiza uticaja i efekata programa zapošljavanja na razvoj male privrede i poduzetništva koje je implementirala Služba za zapošljavanje HNK/Ž Mostar iz vlastitih sredstava u prethodnim godinama. - Izrada Smjernica za buduće programe zapošljavanja prema potrebama male privrede HNK/ž, zagovaranje kod Službe za 			
	<p>zapošljavanje HNK/Ž u Mostaru i Federalnog zavoda za zapošljavanje za implementaciju programa.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Harmoniziranje aktivnosti programa podrške sa programima podrške maloj privredi i poduzetništvu koje implementiraju Privredna komora HNK/Ž, Obrtnička komora HNK/Ž, udruženja poduzetnika, udruženja obrtnika, nevladine organizacije s ciljem postizanja efekata na rast male privrede i povećano zapošljavanje u subjektima male privrede. - Harmonizacija programa podrške Ministarstva privrede sa programima podrške FMRPO i drugim programima podrške federalnih i državnih organa vlasti. - Izrada aplikacija i realizacija projekata Ministarstva privrede u partnerstvo s NVO iz sredstava viših nivoa vlasti, EU projekata i projekata koji se financiraju iz međunarodnih organizacija. - Umrežavanje subjekata Javnog sektora i NVO sektora kroz organiziranje redovnih sastanaka (najmanje dva u toku godine) 			
<p>Indikatori za praćenje rezultata mjere</p>	<p>Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)</p>	<p>Polazne vrijednosti (2022.)</p>	<p>Ciljne vrijednosti (2027.)</p>	<p>Izvor verifikacije</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - Broj harmoniziranih programa podrške na liniji JLS - HNK/Ž - FMRPO - Broj aplikacije na projekte viših nivoa vlasti, EU projekte i projekte međunarodnih organizacija Ministarstva privrede u partnerstvu sa JLS i NVO 	<p>0</p> <p>Ne</p>	<p>4</p> <p>Da</p>	<p>MG</p> <p>MG</p>

	- Iznos implementiranih sredstava zajedničkih projekta Ministarstva privrede, JLS i NVO iz vanjskih izvora	Ne	Da	MG	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Racionalizacijom organizacionih, ljudskih i financijskih resursa povećan broj subjekata male privrede, povećano zapošljavanje u subjektima male privrede, povećan obim financiranja iz vanbudžetskih sredstava, poboljšano poslovno okruženje.				
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	500.000	300.000	/	/	200.000
Period implementacije mjere	2023.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, JLS				
Nosioci mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, JLS				
Ciljne grupe	Subjeki poduzetničke infrastrukture, obrtnici, MSP, potencijalni poduzetnici				

Veza sa strateškim ciljem	2. UNAPRIJEĐENO POSLOVNO OKRUŽENJE, PODUZETNIČKA INFRASTRUKTURA I CILJANI OBLICI PODUZETNIŠTVA
Prioritet	2.2.Unaprijediti poslovno okruženje za razvoj male privrede
Naziv mjere	2.1.3. <i>Oslobađanje poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novozaposlene radnike koji stječu prvo radno iskustvo</i>
Opis mjere sa	Cilj mjere je omogućavanje potpore poslovnim subjektima u pri zapošljavanju i utjecaj na povećanu razinu konkurentnosti poslovnih subjekata na području HNŽ/K-a
	Aktivnosti mjere

okvirnim područjima djelovanja**	<p>Inicijalne aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Analizu potreba za novim kadrovima od strane poslodavaca na području HNŽ/K-a; - Realizaciju programa sufinanciranja zapošljavanja, odnosno oslobađanja poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novouposlene radnike koji stječu prvo radno iskustvo. 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2022.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	- Broj korisnika mjere	0	140	SZZ MG	
	- Broj dodatno zaposlenih osoba unutar podržanih poslodavaca	0	70	SZZ MG	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Implementacija mjere će omogućiti povećanje kapaciteta poduzeća u smislu stručnosti ljudskih resursa, ali i olakšati poslovanje u uvjetima inflacije i odlaska mladih obrazovnih kadrova.. Također, mjera će utjecati na unaprjeđenje učinkovitosti, ali i produktivnosti njihova poslovanja. Zbog negativnih utjecaja gospodarske krize, program potpore pri zapošljavanju pomoći će u saniranju negativnih posljedica inflacije na gospodarstvo HNŽ/K-a i na taj način izravno utjecati na povećanje poreskih prihoda po osnovu zasnivanja radnog odnosa i pokretanja vlastitih poslovnih pothvata.</p>				
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	16.000.000	0	/	/	16.000.000
Period implementacije mjere	2023. -2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a i JU Služba za zapošljavanje HNŽ/K-a				
Nosioci mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a • Vlada HNŽ/K-a • JU Služba za zapošljavanje HNŽ/K-a • Obrtnička komora HNŽ/K-a • Gospodarska komora HNŽ/K-a 				
Ciljne grupe	Subjeki poduzetničke infrastrukture, obrtnici, MSP, potencijalni poduzetnici				

Veza sa strateškim ciljem		2. UNAPRIJEĐENO POSLOVNO OKRUŽENJE, PODUZETNIČKA INFRASTRUKTURA I CILJANI OBLICI PODUZETNIŠTVA		
Prioritet	2.2.Poticati razvoj poduzetničke infrastrukture			
Naziv mjere	2.2.1. <i>Podrška razvoju poduzetničkih zona (Mjera 1.1.4. iz SR HNK; prvi dio)</i>			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere			
	Cilj ove mjere jeste kreiranje povoljnog poslovnog okruženja u svim općinama/gradovima na području HNŽ/K gdje će se kroz funkcionalnu mrežu poduzetničkih zona olakšati ulazak u poduzetništvo, povećati broj registriranih biznisa i broj zaposlenih u njima.			
	Aktivnosti mjere			
	<ul style="list-style-type: none"> - Inicijalne aktivnosti mjere uključuju: - Podrška izgradnji i unapređenju poduzetničkih zona u svim u svim jedinicama JLS na području HNŽ/K - Realizirati programe finansijske podrške izradi planskih dokumenata i studija PZ – izrada studije opravdanosti osnivanja i uspostavljanja poduzetničke zone; izrada idejnog, glavnog i izvedbenog projekta svih sadržaja poduzetničke zone; izrada investicijske studije poduzetničke zone/studije izvodljivosti i dr. 			
	<ul style="list-style-type: none"> - Realizirati programe finansijske podrške za izgradnju energetske, komunalne, prometne i komunikacijske infrastrukture u poduzetničkoj zoni. - Realizirati programe finansijske podrške jačanja konkurentnosti PZ (za izlazak na nova, međunarodna tržišta i ciljano privlačenje potencijalnih investitora /korisnika poduzetničke zone - Realizirati programe finansijske podrške jačanja poduzetničkih kompetencija menadžmenta poduzetničkih zona i korisnika poduzetničkih zona. - Kontinuirano ažurirati podatke o poduzetničkim zonama na portalu „Poslovne zone F BiH“ koga administrira FMRPO 			
	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2022.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije

Indikatori za praćenje rezultata mjere	- Urađena analiza stanja, potreba, potencijala i mogućnosti razvoja poduzetničke infrastrukture HNK/Ž	0	1	MG	
	- Vrijednost realiziranih sredstava za podršku poduzetničkim zonama (godišnje, KM)	0	400.000	MG	
	- Broj podržanih poduzetničkih zona na području HNŽ/K	1	12	MG	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere je stvaranje poticajnog poslovnog okruženja koje će u konačnici dovesti do povećanja poduzetničke aktivnosti, rasta prihoda i broja zaposlenih odnosno sveukupnog ekonomskog razvoja gradova/općina na području HNK/Ž.				
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	5.700.000	1.700.000	/	/	4.000.000
Period implementacije mjere	2023.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, JLS				
Nosioci mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, JLS				
Ciljne grupe	Subjekti poduzetničke infrastrukture, obrtnici, MSP, potencijalni poduzetnici				
Veza sa strateškim ciljem	2. UNAPRIJEĐENO POSLOVNO OKRUŽENJE, PODUZETNIČKA INFRASTRUKTURA I CILJANI OBLICI PODUZETNIŠTVA				
Prioritet	2.2.Poticati razvoj poduzetničke infrastrukture				
Naziv mjere	2.2.2. Podrška razvoju poduzetničkih potpornih institucija (Mjera 1.1.4. iz SR HNK; drugi dio)				
	Cilj mjere				
	Cilj mjere je potaknuti i podržati osnivanje i razvoj poduzetničkih potpornih institucija kako bi se pružila sveobuhvatnija podrška razvoju poduzetništva.				
	Aktivnosti mjere				

<p>Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**</p>	<p>Inicijalne aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Podrška izgradnji i unapređenju poduzetničkih potpornih institucija (razvojne agencije, poduzetnički centri, poslovni inkubatori, poduzetnički akceleratori, poslovni parkovi, naučno-tehnološki parkovi, centri kompetencija, klaster) - Podršku uspostavi biznis centara i centara za poduzetništvo mladih u Prozor Rami, Jablanici, Čitluku i Konjicu - Realizirati programe financijske podrške podizanje kvalitete usluga PPI – pružanje savjetodavnih i mentorskih usluga, razvojno- istraživačkih i tehničko-tehnoloških usluga, ciljano privlačenje investicija, pružanje stručne pomoći za razvoj poslovanja, umrežavanje i širenje tržišta. - Realizirati programe financijske podrške jačanja poduzetničkih kompetencija – podizanje konkurentne sposobnosti poduzetnika edukacijom i unapređenjem poduzetničkih znanja i vještina - Realizirati aktivnosti promocije uspostavljenih poduzetničkih potpornih institucija. - Podrška programima unapređenja koje realizira Obrtnička komore HNK - Podrška programima unapređenja koje realizira Privredna komora HNK 				
<p>Indikatori za praćenje rezultata mjere</p>	<p>Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)</p>	<p>Polazne vrijednosti (2022.)</p>	<p>Ciljne vrijednosti (2027.)</p>	<p>Izvor verifikacije</p>	
	<p>- Broj uspostavljenih biznis centara i centara za poduzetništvo mladih</p>	<p>0</p>	<p>4</p>	<p>MG</p>	
	<p>- Vrijednost realiziranih sredstava za podršku poduzetničkim potpornim institucijama (KM)</p>	<p>170.000</p>	<p>840.000</p>	<p>MG</p>	
	<p>- Broj podržanih poduzetničkih potpornih institucija na području HNŽ/K</p>	<p>13</p>	<p>18</p>	<p>MG</p>	
<p>Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</p>	<p>Razvojni efekat mjere je stvaranje poticajnog poslovnog okruženja koje će u konačnici dovesti do povećanja poduzetničke aktivnosti, rasta prihoda i broja zaposlenih odnosno sveukupnog ekonomskog razvoja gradova/općina na području HNK/Ž.</p>				
<p>Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja (KM)</p>	<p>Ukupno</p>	<p>Budžetska sredstva</p>	<p>Kreditna sredstva</p>	<p>Sredstva EU</p>	<p>Ostali izvori</p>
	<p>3.400.000</p>	<p>2.000.000</p>	<p>/</p>	<p>/</p>	<p>1.400.000</p>

Period implementacije mjere	2023.-2027. godina
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, JLS
Nosioci mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, JLS
Ciljne grupe	Subjekti poduzetničke infrastrukture, obrtnici, MSP, potencijalni poduzetnici

Veza sa strateškim ciljem	2. UNAPRIJEĐENO POSLOVNO OKRUŽENJE, PODUZETNIČKA INFRASTRUKTURA I CILJANI OBLICI PODUZETNIŠTVA
Prioritet	2.3. Podržati programe poduzetništva mladih, poduzetništva žena i društvenog poduzetništva
Naziv mjere	2.3.1. Poticanje poduzetničkih aktivnosti osjetljivih skupna u društvu
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere
	Mjera se temelji na podršci osjetljivim skupinama društva, a osobito mladim, ženama i osobama umanjenih radnih sposobnosti za jače uključivanje u poduzetničke poduhvate i jačanje uvjeta za samozapošljavanje i samostalnost na tržištu rada
	Aktivnosti mjere
	Aktivnosti mjere uključuju: <ul style="list-style-type: none"> - Realizirati programe obuke iz poduzetništva i razvoja poduzetničkih kompetencija i vještina namijenjene osjetljivim skupinama društva - Provesti edukaciju slabije zapošljivih kategorija za rad u sektorima kreativne i IT industrije, a osobito poticati osjetljive skupine kao što su: nezaposlene žene i mladi, osobe s invaliditetom, žrtve nasilja, Romska populacija i dr. - Realizirati programe podrške razvoju poduzetništva mladih i poduzetničkoj aktivnosti mladih - Realizirati programe podrške razvoju poduzetništva žena i poduzetničkoj aktivnosti žena - Realizirati programe podrške za subjekte male privrede za osobe sa posebnim potrebama
	<ul style="list-style-type: none"> - Osigurati promociju primjera dobre prakse i uspješnih mladih poduzetnika i žena poduzetnika - Podržati regionalne i međunarodne programe umrežavanja žena u cilju promocije i poticanja žena na poduzetništvo

Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti (2021.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	- Broj programa podrške žena u poduzetništvu u MSP-ovima		0	3	MG
	- Kreirani program jačanja poduzetničkih aktivnosti mladih		Ne	Da	MG
	- Kreirani programi osposobljavanja osjetljivih skupina u društvu		Ne	Da	MG
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom mjere potaknuti će se mladi, žene, osobe s posebnim potrebama i osobe s umanjenih radnim sposobnostima, kao i druge osjetljive skupine društva na pokretanje vlastitog biznisa i samozapošljavanje te uz stručnu i mentorsku podršku, doprinoseći povećanju prihoda njihovih domaćinstava i ublažavanju negativnih demografskih trendova				
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	650.000	600.000	/	/	50.000
Period implementacije mjere	2023.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K				
Nosioci mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K, Služba za zapošljavanje HNŽ/K, Privredna komora HNŽ/K, Obrtnička komora HNŽ/K				
Ciljne grupe	Osjetljive skupine stanovništva: mladi, žene, žrtve nasilja, osobe s posebnim potrebama, osobe s umanjenim radnim sposobnostima, marginalizirane skupine stanovništva i dr.				

Veza sa strateškim ciljem	2. UNAPRIJEĐENO POSLOVNO OKRUŽENJE, PODUZETNIČKA INFRASTRUKTURA I CILJANI OBLICI PODUZETNIŠTVA
Prioritet	2.3. Podržati programe poduzetništva mladih, poduzetništva žena i društvenog poduzetništva
Naziv mjere	2.3.2. Podrška programima poduzetničkog učenja i razvoja poduzetničkih vještina u svrhu implementacije društvenog

	poduzetništva			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere			
	Cilj mjere je potaknuti razvoj kompetencija društvenog poduzetništva kroz sustav formalnog i neformalnog obrazovanja u HNŽ/K, u svrhu razvoja ljudskih kapaciteta za diversifikaciju poslovnih modela u MSP- ovima na području HNŽ/K i prilagodbe poslovanja tržištu EU			
	Aktivnosti mjere			
	Aktivnosti mjere uključuju:			
	<ul style="list-style-type: none"> - Realizacija programa podrške razvoju društvenog poduzetništva - Financijska podrška poduzetničkom učenju, a osobito jačanju kompetencija društvenog poduzetništva - Podrška programima usavršavanja kroz radionice, seminare i druge oblike edukacije zaposlenih u subjektima male privrede u oblasti nefinancijskoga (ESG) izvještavanja i benefitima koje pruža za unapređenje sustava promidžbe poslovanja - Realizacija programa podrške jačanja kompetencija nastavnika na svim razinama obrazovanja iz društvenog poduzetništva - Implementacija legislative o razvoju društvenog poduzetništva - Osigurati promociju primjera dobre prakse i uspješnih priča iz društvenog poduzetništva 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021.)	Ciljne vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	- Uspostavljena baza podataka i online portal o dostupnim obukama razvoja poduzetničkih vještina	Ne	Da	MG
	- Broj novih programa edukacije o društvenom poduzetništvu	Ne	Da	MG
	- Kreiranje programa stručnog usavršavanja u oblastima upravljanja projektima, digitalizacije, inovativnosti i ozelenjivanja poslovanja, a osobito s aspekta kružnoga gospodarstva	Ne	Da	MG

Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni učinak mjere ogleda se u jačanju kompetencija i diversifikaciju poslovnih modela iz društvenog poduzetništva, što je doprinos rastu i razvoju MSP-ova				
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
		sredstva (KM)			
	800.000	700.000	/	/	100.000
Period implementacije mjere	2023.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K				
Nosioci mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K, Privredna komora HNŽ/K, Obrtnička komora HNŽ/K				
Ciljne grupe	MSP, učenici, studenti, nastavnici				

7 2. Socio-ekonomska analiza

Makroekonomski ambijent HNK/Ž

Hercegovačko-neretvanska županija/kanton je prema indeksu razvijenosti na četvrtom mjestu u Federaciji BiH, prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja za 2021. godinu. Indeks razvijenosti je komparativni indikator stupnja razvoja JLS i županija/kantona u Federaciji BiH, koji obuhvaća više socioekonomskih pokazatelja: prihode od poreza na dohodak, stupanj zaposlenosti, kretanje stanovništva, udio starog stanovništva i stupanj obrazovanja radne snage. Vrijednosti indeksa razvijenosti jedinica lokalne samouprave (JLS) u HNŽ/K za 2021. godinu prikazane su u tablici ispod, a među istima na prvom mjestu je Grad Mostar, dok je na posljednjem mjestu općina Ravno.

Tablica 1. Vrijednosti indeksa razvijenosti JLS u HNŽ/K za 2021. godinu

	Rang	Rast / pad	Grupa	Indeks 2021.	Prihod od poreza na dohodak	Stupanj zaposlenosti	Kretanje stanovništva 2013-2021	Udio starog stanovništva	Stupanj obrazovanja radne snage
Čapljina	39	5	III	0,80	0,75	0,57	0,73	0,87	1,10
Čitluk	15	-1	II	1,05	0,80	1,09	1,04	1,00	1,34
Mostar	10	-1	II	1,20	1,35	1,37	1,07	0,91	1,19

Jablanica	32	0	III	0,88	0,93	0,84	0,75	0,94	0,95
Konjic	37	0	III	0,85	1,07	1,10	0,69	0,86	0,49
Neum	26	-1	III	0,93	0,82	1,03	0,74	0,71	1,33
Prozor	62	2	IV	0,65	0,38	0,40	0,67	1,02	0,96
Ravno	67	1	V	0,58	0,00	0,18	1,14	0,42	1,29
Stolac	56	-1	IV	0,70	0,55	0,36	0,88	0,88	0,92

**Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja, Makroekonomski pokazatelji po županijama za 2021. godinu, Socioekonomski pokazatelji razvoja po općinama za 2021. godinu*

U pogledu vrijednosti osnovnih indikatora razvoja u HNŽ/K u proteklom petogodišnjem razdoblju (2017.-2021.) vidljivo je da je pandemija Covida-19 imala je značajan utjecaj na njihove vrijednosti. Naime, iako je do 2020. godine ekonomija HNŽ/K bilježila kontinuirani pozitivni trend u vrijednostima većine indikatora, u ovoj godini došlo je promjene trenda. Ipak, indikatori razvoja HNŽ/K u 2021. godini ukazuju na postupni oporavak u odnosu na 2020. godinu. Vrijednosti osnovnih indikatora razvoja HNŽ/K u razdoblju 2017.-2021. godina prikazani su u tablici ispod.

Tablica 2. Osnovni indikatori razvoja HNŽ/K u razdoblju 2017.-2021. godina

Indikatori razvoja	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Stanovništvo (procjena sredinom godine)	218.473	217.765	216.970	216.248	214.523
Radno sposobno stanovništvo (15-64)	150.555	149.499	148.293	146.950	145.485
Radna snaga - broj	80.741	84.785	84.434	83.873	83.312
Zaposlenost - prosjek	48.459	54.133	55.213	52.336	52.673
Stopa registrirane zaposlenosti u %	32,2	36,2	37,2	35,6	36,2
Stopa aktivnosti u %	53,6	56,7	56,9	57,1	57,3
Nezaposlenost - prosjek	32.282	30.652	29.221	31.537	30.639
Stopa registrirane nezaposlenosti u %	40,0	36,2	34,6	37,6	36,8
Porezi na dohotke fizičkih osoba u mil. KM	49,0	46,0	48,0	46,0	51,9
Porezi na dohotke fizičkih osoba po stan. u KM	224	212	219	213	242
Neto plaća - prosječna u KM	933	946	1.011	1.029	1.080
Industrijska proizvodnja - indeks	91,5	122,3	97,5	73,9	127,4
Izvoz robe - u 000 KM	784.529	863.117	721.180	480.967	1.057.703
Uvoz robe - u 000 KM	1.368.980	1.395.143	1.445.547	1.048.283	1.598.723
Trgovinski bilans u 000 KM (deficit)	-584.452	-532.026	-724.366	-567.316	-541.020
Pokrivenost uvoza izvozom u %	57,3	61,9	49,9	45,9	66,2
Mirovina - prosječna u KM	409	441	465	481	485
Broj umirovljenika - stanje 31.12.	37.603	38.279	38.605	38.623	38.509
Broj poslovnih subjekata - stanje 31.12.	13.335	13.945	14.200	14.202	14.423
Ostvarene investicije u nova stalna sredstva u tis. KM	267.944	295.797	345.325	368.826	

**Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja, Makroekonomski pokazatelji po županijama; Federalni zavod za statistiku, HNŽ/K u brojkama*

Prema **broju zaposlenih**, HNŽ/K sudjeluje s 10,0% u ukupnom broju uposlenih u Federaciji BiH. Prosječan broj zaposlenih u HNŽ/K u 2021. godini iznosio je 52.673, što je povećanje za 337 zaposlenih u odnosu na prethodnu godinu (0,6%). Stopa registrirane zaposlenosti bilježi rast u odnosu na 2020. godinu, te je u 2021. godini dosegla razinu iz predpandemijske 2018. godine (36,2). Registrirana nezaposlenost u HNŽ/K u 2021. godini iznosila 30.639 osoba što je manje za 2,8% u odnosu na godinu prije, dok je stopa neuposlenosti smanjena za 0,8%. Međutim, i dalje je prisutan trend smanjenja broja

stanovnika, a u proteklom petogodišnjem razdoblju u HNŽ/K broj radno sposobnog stanovništva je smanjen za oko 5.070.

U HNŽ/K je tijekom 2021. godine prikupljeno 51,9 mil. KM **poreza na dohodak fizičkih osoba**, što je u odnosu na godinu prije povećanje od 13%. Najviši porezi na dohodak prikupljeni su u Mostaru (31,8 mil. KM), Konjicu (5,8 mil. KM) i Čapljini (4,5 mil. KM), a najniži u Ravnom i Neumu (29.000, odnosno 859.000 KM)⁴. Porezi na dohotke fizičkih osoba po stanovniku u 2021. godini iznosili su 242 KM, što je u odnosu na prethodnu godinu više za 13,9%. Očekivano, najviši porezi na dohotke fizičkih osoba po stanovniku ostvareni su u Gradu Mostaru (305 KM), dok su najniži u općini Ravno (29 KM).

Nakon pada u 2020. godini, **obim industrijske proizvodnje** u HNŽ/K u 2021. godini bilježi rast za 27,4%, što je iznad prosjeka u Federaciji BiH (9,8%). Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja, najveći rast indeksa industrijske proizvodnje u HNŽ/K u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu je u području vađenja ruda i kamena, nakon čega slijedi proizvodnja energije, te prerađivačka industrija.

Tablica 3. Indeksi industrijske proizvodnje u HNŽ/K i Federaciji BiH

	2021/2020	
	HNŽ/K	Federacija BiH
INDUSTRIJA - UKUPNO	127,4	109,8
Prema glavnim industrijskim grupacijama		
Intermedijarni proizvodi	112,3	112,0
Energija	136,1	102,9
Kapitalni proizvodi	153,9	129,0
Trajni proizvodi za široku potrošnju	120,5	114,9
Netrajni proizvodi za široku potrošnju	99,0	101,4
Prema područjima i oblastima KD-a		
Vađenje ruda i kamena	267,1	91,3
Prerađivačka industrija	111,7	112,6
Proizvodnja i snabdijevanje/opskrba električnom energijom i plinom	136,1	108,4

**Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja, Makroekonomski pokazatelji po županijama za 2021. godinu*

U ukupnom izvozu Federacije BiH, HNŽ/K sudjeluje s 11,1%, a u ukupnom uvozu s 10,6%. Nakon pada u 2020. godini i **vanjskotrgovinska razmjena** u HNŽ/K u 2021. godini bilježi rast. Izvoz u HNŽ/K u 2021. bilježi rast od 119,9% u odnosu na godinu prije, odnosno povećanje za 577 mil. KM. Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja najviše povećanje izvoza zabilježeno je u Mostaru (229,8%) i Neumu (163,5%), dok je njegovo smanjenje zabilježeno jedino u Jablanici (17,4%) i Stocu (3,0%). Uvoz je u 2021. godini također u HNŽ/K viši za 52,5% u odnosu na 2020. godinu (povećanje za 550 mil. KM). Najviše povećanje uvoza zabilježeno je u Mostaru (73,5%) i Ravnom (65,2%), dok je smanjenje uvoza u odnosu 2020. godinu zabilježeno u Prozoru (47,4%), Neumu (30,5%) i Stocu (7,1%)⁵. Trgovinski deficit u HNŽ/K u 2021. godini ostvaren je u iznosu od 541 mil. KM, te je manji za 4,6% u odnosu na 2020. godinu, dok na razini Federacije BiH u istom razdoblju trgovinski deficit bilježi

⁴ Federalni zavod za programiranje razvoja: Makroekonomski pokazatelji po županijama za 2021. godinu

⁵Federalni zavod za programiranje razvoja: Makroekonomski pokazatelji po županijama za 2021. godinu

povećanje za 15,6%. U 2021. godini pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 66,2%, što je najviša zabilježena vrijednost u proteklom petogodišnjem razdoblju.

Prema statističkim podacima **broj poslovnih subjekata** u HNŽ/K kontinuirano raste u promatranom razdoblju 2017.-2021. godina. Ukupan broj poslovnih subjekata u 2021. godini je veći za 221 u odnosu na 2020. godinu, odnosno za 1.088 u odnosu na 2017. godinu. U ukupnom broju poslovnih subjekata u Federaciji BiH, HNŽ/K sudjeluje s 12,3%, a na dan 31.12.2021. godine iznosio je 14.423. Najviše poslovnih subjekata registrirano je u Mostaru (4.370), Čitluku (981) i Čapljini (668), a najmanje u Neumu (141) i Ravnom (73)⁶.

Ostvarene investicije u nova stalna sredstva u HNŽ/K bilježe kontinuirani rast, a prema dostupnim podacima kreću se od 267.944.000 KM u 2017. godini do 368.826.000 KM u 2020. godini (podaci za 2021. godinu nisu dostupni). Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, ostvarene investicije prema namjeni ulaganja u 2020. godini odnose se na građevinske objekte (205.605.000 KM), strojeve, opremu i transportna sredstva (139.240.000 KM) i ostale namjene (23.981.000 KM).

Zastupljenost male privrede po JLS u HNK/Ž

Ukupan broj gospodarskih subjekata koji su poslovali na području HNŽ/K u 2021. godini iznosio je 2.760, prema podacima Financijsko-informatičke agencije (FIA)⁷, što je oko 11% od ukupnog broja poduzeća u Federaciji BiH. U strukturi navedenih poduzeća u 2021. godini dominiraju mala poduzeća (95,3%), a zatim slijede srednja(3,9%), te velika poduzeća (0,8%). U odnosu na 2019. i 2020. godinu, broj malih poduzeća je u porastu, dok srednja i velika poduzeća bilježe trend smanjenja broja. Konkretno, u 2021. godini broj malih poduzeća je porastao za 11,9%, dok je istodobno broj srednjih poduzeća smanjen za 41,6%, a broj velikih smanjen za 28,1% u odnosu na 2020. godinu.

Tablica 4. Broj poduzeća u HNŽ/K za razdoblje 2019.-2021. godine u HNŽ/K

HNŽ/K	2019.		2020.		2021.	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Mala poduzeća	2.320	86,8	2.317	87,3	2.631	95,3
Srednja poduzeća	262	9,8	255	9,6	106	3,9
Velika poduzeća	91	3,4	82	3,1	23	0,8
Ukupno HNŽ/K	2.673	-	2.654	-	2.760	-
Ukupno FBiH	23.895	-	23.424	-	24.821	-

**Izvor podataka: FIA*

Prema podacima Financijsko-informatičke agencije i Federalnog zavoda za statistiku, mala privreda u HNŽ/K u 2021. godini brojala je ukupno 9.506 poslovnih subjekata, među kojima dominiraju obrti (71,2%), dok je udio malih i srednjih poduzeća u ovoj godini iznosio 28,8%. U proteklom trogodišnjem razdoblju (2019.-2021.) ukupan broj subjekata male privrede bilježi pad u 2020. godini, što je

⁶Federalni zavod za statistiku: HNŽ/K u brojkama za 2021. godinu

⁷ Financijsko-informatička agencija – FIA (2022): Pregled poslovanja privrednih/gospodarskih društava po kantonima/županijama Federacije BiH za 2021. godinu

prvenstveno posljedica smanjenja broja obrta. Ukupan broj subjekata male privrede ponovno raste u 2021. godini, kada se bilježi povećanje broja malih poduzeća.

Tablica 5. Broj subjekata male privrede u HNŽ/K za razdoblje 2019.-2021.

	2019.		2020.		2021.	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Mala poduzeća	2.320	24,4	2.317	24,9	2.631	27,7
Srednja poduzeća	262	2,8	255	2,7	106	1,1
Ukupno mala i srednja poduzeća	2.582	27,1	2.572	27,6	2.737	28,8
Broj obrta	6933	72,9	6739	72,4	6769	71,2
Ukupno subjekata male privrede	9.515	-	9.311	-	9.506	-

**Izvor podataka: FIA, Federalni zavod za statistiku*

Kako podaci o zastupljenosti subjekata male privrede po JLS u HNŽ/K nisu bili dostupni, za potrebe izrade ovog dokumenta korišteni su podaci Financijsko-informatičke agencije koji se odnose na ukupan broj poduzeća (malih, srednjih i velikih), a u svrhu praćenja trendova po gradovima/općinama Županije/Kantona. Očekivano, najveći broj poduzeća i obrta aktivan je u Mostaru, čiji je broj u 2021. godini iznosio 5.247 (55,1%), a zatim slijede Čitluk (1.129 ili 11,8%), Konjic (785 ili 8,2%) te Čapljina (776 ili 8,1%). Dok u promatranom razdoblju od 2018. do 2021. godine ukupan broj poduzeća i obrta u Mostaru i Čapljini kontinuirano raste, u Čitluku i Konjicu njihov broj bilježi trend pada.

Tablica 6. Ukupan broj poduzeća (mala, srednja, velika) i obrta u JLS HNŽ/K za razdoblje 2018.-2021.

Grad/općina	2018.		2019.		2020.		2021.	
	poduzeća	obrti	poduzeća	obrti	poduzeća	obrti	poduzeća	obrti
Čapljina	232	498	233	500	229	524	242	534
Čitluk	439	817	445	836	448	717	471	658
Mostar	1.385	3.461	1.445	3.579	1.457	3.644	1.505	3.742
Jablanica	66	373	66	316	69	295	72	295
Konjic	189	773	187	753	186	642	191	594
Neum	59	279	62	300	61	300	61	314
Prozor	114	295	113	238	116	240	119	250
Ravno	15	22	19	24	19	25	22	27
Stolac	69	391	68	387	69	352	77	355
UKUPNO	2.568	6909	2.638	6933	2.654	6739	2.760	6769
UKUPNO (poduzeća + obrti)	9.477		9.571		9.393		9.529	

**Izvor podataka: FIA, Federalni zavod za statistiku*

Zaposlenost u maloj privredi u HNK/Ž

Mala i srednja poduzeća temelj su ekonomije svakoga društva. U EU mala i srednja poduzeća čine oko 65% ukupne zaposlenosti, a u nekim sektorima kreiraju više od tri četvrtine svih radnih mjesta. Prema podacima Financijsko-informatičke agencije za 2021. godinu omjer zaposlenih u malim i srednjim poduzećima u odnosu na zaposlene u velikim poduzećima u Federaciji BiH iznosio je 66% naspram 34%, a sličan omjer zabilježen je i u HNK/K (62% : 38%). Na obje razine udio zaposlenih u malim i srednjim poduzećima je porastu u odnosu na 2019. i 2020. godinu, kada su se kretali oko 47%.

Prema FIA-inim podacima u 2021. godini mala i srednja poduzeća HNK/K zapošljavala su 21.390 radnika, od čega njih 13.788 (64,5%) u malim i 7.612 (35,6%) u srednjim poduzećima. Uzimajući u obzir da je godišnji prosjek zaposlenih prema podacima Federalnog zavoda za statistiku za 2021. godinu iznosio 52.673 zaposlenih, evidentno je da je 41% od tog broja bilo uposljeno u malim i srednjim poduzećima HNK/K. Nakon što je u 2020. godini zabilježeno smanjenje broja zaposlenih (16.257) uslijed pandemije Covida-19 u odnosu na 2019. godinu (16.890), u 2021. godini broj zaposlenih porastao je za 5.133 zaposlena, pri čemu je najveći porast zapošljavanja zabilježen u malim poduzećima (4.562 zaposlena). Slični trendovi su zabilježeni i u Federaciji BiH.

Tablica 7. Broj uposlenih u malim, srednjim i velikim poduzećima u HNK/K i FBiH za razdoblje 2019.- 2021.

Pokazatelji broja zaposlenih	2019.		2020.		2021.	
	HNK/K	FBiH	HNK/K	FBiH	HNK/K	FBiH
Mala poduzeća	9.643	89.495	9.216	86.621	13.778	136.335
Srednja poduzeća	7.247	79.740	7.041	76.899	7.612	96.166
Velika poduzeća	19.037	196.524	18.099	185.587	13.327	121.945
Ukupno	35.927	365.759	34.356	349.107	34.717	354.446

**Izvor podataka: FIA*

Podaci o zaposlenosti u malim i srednjim poduzećima po JLS u HNK/K nisu bili dostupni tijekom izrade ovog dokumenta, te su za potrebe analize korišteni su podaci Financijsko-informatičke agencije koji se odnose na ukupan broj zaposlenih u malim, srednjim i velikim poduzećima, a u svrhu praćenja trendova po gradovima/općinama Županije/Kantona. U 2021. godini najveći udio zaposlenih očekivano je u Mostaru (61,2%), a slijede ga Čitluk (14,3%) i Konjic (12,2%). Za razliku od Mostara i Čitluka koji bilježe blagi pad u broju zaposlenih u odnosu na 2018. godinu, Konjic u promatranom razdoblju bilježi porast broja zaposlenih.

Tablica 8. Ukupan broj uposlenih u malim, srednjim i velikim poduzećima po JLS u HNK/K za razdoblje 2018.-2021.

	2018.		2019.		2020.		2021	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
Čapljina	1.733	4,90	1.814	5,02	1.652	4,78	1.604	4,62
Čitluk	5.214	14,73	5.603	15,52	5.171	14,97	4.952	14,26
Mostar	21.783	61,56	22.129	61,30	21.127	61,15	21.244	61,19
Jablanica	740	2,09	460	1,27	513	1,48	695	2,00

Konjic	4.064	11,48	4.171	11,55	4.122	11,93	4.240	12,21
Neum	624	1,76	649	1,80	606	1,75	632	1,82
Prozor	636	1,80	645	1,79	619	1,79	655	1,89
Ravno	63	0,18	71	0,20	75	0,22	81	0,23
Stolac	529	1,49	559	1,55	667	1,93	614	1,77

**Izvor podataka: FIA*

Struktura pokazatelja poslovanja male privrede u HNK/Ž

Ukupna vrijednost prihoda koja su ostvarila mala i srednja poduzeća u HNŽ/K tijekom 2021. godine iznosila su 2.882.295.458 KM, od čega su više od polovice prihoda ostvarila mala poduzeća u ovoj Županiji/Kantonu. Nakon pada ukupnih prihoda od malih i srednjih poduzeća u zabilježenog u 2020. godini, u 2021. godini ostvareno je značajno njihovo povećanje (za 1.380.256.145 KM).

Tablica 9. Ukupna vrijednost prihoda malih i srednjih poduzeća za razdoblje 2019.-2021.

Ukupni prihodi	2019.		2020.		2021.	
	Vrijednost	%	Vrijednost	%	Vrijednost	%
Mala poduzeća	692.670.098	43,0	644.270.165	42,9	1.471.741.716	51,1
Srednja poduzeća	919.602.764	57,0	857.769.148	57,1	1.410.553.742	48,9
Ukupno HNŽ/K	1.612.272.862	-	1.502.039.313		2.882.295.458	

**Izvor podataka: FIA*

Sličan trend porasta u 2021. godini zabilježeno je i za ukupne vrijednosti prihoda od izvora, koji su u ovoj godini iznosili 366.221.365 KM, od čega 53,6% prihoda su ostvarila mala poduzeća, a njih 46,4% se odnosilo na prihode od srednjih poduzeća. U odnosu na godinu prije (2020. godinu) prihodi od izvoza su porasli za 195.922.139 KM. U proteklom trogodišnjem razdoblju 2019.-2021. zabilježen je rast udjela prihoda od malih u ukupnom iznosu vrijednosti prihoda od izvoza, dok srednja poduzeća koja u promatranom razdoblju bilježe pad udjela.

Tablica 10. Ukupna vrijednost prihoda od izvoza malih i srednjih poduzeća za razdoblje 2019.-2021.

Prihodi od izvoza	2019.		2020.		2021.	
	Vrijednost	%	Vrijednost	%	Vrijednost	%
Mala poduzeća	64.446.175	33,7	65.725.725	38,6	196.264.869	53,6
Srednja poduzeća	126.546.900	66,3	104.573.501	61,4	169.956.496	46,4
Ukupno HNŽ/K	190.993.075	-	170.299.226	-	366.221.365	-

**Izvor podataka: FIA*

Analiza rezultata poslovanja malih i srednjih poduzeća tijekom 2021. godine pokazuje da je

oko 68% malih i 89% srednjih poduzeća u HNŽ/K poslovalo s dobiti. Gubitke je iskazalo nešto manje od 27% malih poduzeća, dok je njih oko 6% poslovalo s neutralnim rezultatom. Među srednjim poduzećima

gubitke je imalo 11% poduzeća. Analizirajući trendove odnosa dobiti i gubitaka u proteklom trogodišnjem razdoblju od 2019.-2021. godine, evidentno je povećanje koeficijenta u 2021. godini u odnosu na prethodne dvije godi. Najmanji koeficijenti zabilježeni su u 2020. godini., kada je gubitak malih poduzeća iznosio 31%, a iskazani gubitak srednjih poduzeća 18%. Mala poduzeća u razdoblju 2019.-2021. godine bilježe kontinuirani rast udjela izvoza u prihodima, dok se istodobno udio izvoza u prihodima srednjih poduzeća smanjuje.

Tablica 11. Struktura broja malih (MP) i srednjih poduzeća (SP) prema ostvarenom rezultatu poslovanja za razdoblje 2019.-2021.

Rezultat poslovanja malih i srednjih poduzeća	2019.		2020.		2021.	
	MP	SP	MP	SP	MP	SP
s dobiti	69,4%	85,9%	62,7%	80,8%	67,5%	88,7%
s neutralnim rezultatom	6,4%	1,2%	6,3%	1,2%	5,9%	-
s gubitkom	24,2%	13,0%	31,0%	18,0%	26,6%	11,3%
Odnos dobiti i gubitaka	3,0	4,5	2,4	1,5	4,5	4,7
Udio izvoza u prihodima	9,3%	13,8%	10,2%	12,2%	13,4%	12,1%

**Izvor podataka: FIA*

U HNŽ/K je u 2021. godini poslovalo 6769 obrta, što je oko 12,7% od ukupnog broja obrta u Federaciji BiH. Pokazatelj ukupnog broja obrta u proteklom petogodišnjem razdoblju (2017.-2021.) ima slične trendove kao i drugi pokazatelji razvoja: rast do 2019. godine, nakon čega slijed pad, te postupni oporavak u 2021. godini. Sektorska struktura obrta u HNŽ/K pokazuje da je više od polovice obrtnika u 2021. godini poslovalo u djelatnosti Hotelijerstva i ugostiteljstva (29,4%), te Trgovine na veliko i malo, popravke motornih vozila i motocikala (oko 23,5%). Ipak, navedene djelatnosti nakon pandemije Covida-19 u 2019., odnosno 2020. godini bilježe kontinuirani pad. Rast u proteklom petogodišnjem razdoblju imaju djelatnosti Proizvodnje i opskrba el. energijom, plinom, parom i klimatizacijom, zatim Informacije i komunikacije, kao i Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti.

Tablica 12. Registrirani obrti prema područjima KD BiH 2010. u HNŽ/K (stanje 31.12.)

Područja KD BiH 2010	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	403	481	473	428	411
B Vađenje rude i kamena	2	2	1	1	1
C Prerađivačka industrija	718	742	745	739	742
D Proizvodnja i opskrba el. energijom, plinom, parom i klimatizacijom	18	20	30	50	76
E Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	5	5	5	6	6
F Građevinarstvo	243	251	243	236	252
G Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala	1.729	1.807	1.742	1.617	1.593
H Prijevoz i skladištenje	367	371	359	341	333
I Djelatnost pružanja smještaja te pripremanja i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)	1.873	1.988	2.065	2.039	1.990
J Informacije i komunikacije	56	61	65	72	91

K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	7	7	12	13	16
L Poslovanje nekretninama	16	16	15	13	15
M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	328	341	343	354	398
N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	113	119	121	105	108
O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje					
P Obrazovanje	44	54	50	51	52
Q Djelatnost zdravstvene i socijalne zaštite	72	67	67	64	67
R Umjetnost, zabava i rekreacija	72	81	81	72	70
S Ostale uslužne djelatnosti	469	496	516	538	548
T Djelatnosti kućanstava kao poslodavca; djelatnosti kućanstava koja proizvode različita dobra i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe					
U Djelatnosti van teritorijalnih organizacija i organa					
UKUPNO	6535	6909	6933	6739	6769

**Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku*

Analiza poduzetničke infrastrukture na području HNK/Ž

Poduzetnička infrastruktura HNŽ/K obuhvaća:

- poduzetničke zone i
- poduzetničke potporne institucije.

Razvoj i unapređenje poduzetničke infrastrukture HNŽ/ K je poticanje gospodarskog rasta kroz planiranje i pravodobnu izgradnju poduzetničke infrastrukture koja je u funkciji ravnomjernoga regionalnog razvoja, bržeg rasta poduzetništva i povećanja investicija i zaposlenosti unutar područja a kojem se poduzetnička infrastruktura izgrađuje.

Poduzetničke zone

Poslovne zone HNŽ/K su infrastrukturno opremljene lokacije na teritoriji Federacije BiH namijenjene za obavljanje različitih poslovnih djelatnosti. Svojim korisnicima poslovne zone nude različite pogodnosti. One mogu biti iskazane kroz povoljnije rente ili najamnine, odloženo plaćanje, poreske olakšice, lakši pristup kreditnom financiranju za novoosnovane kompanije, organiziran marketinški nastup, pomoć u izvozu i dr. Poslovna zona može biti organizirana i upravljana od lokalne samouprave ili međunarodnih nevladinih organizacija uz učešće regionalnih vlada (hibridne nevladine organizacije), može imati privatni status ili neki drugi oblik organiziranja.

Razvoju gospodarstva i poduzetnika mogu pridonijeti jedinice lokalne samouprave osnivanjem i razvijanjem poduzetničkih zona. Poduzetničkim zonama se želi poticati razvoj malog i srednjeg poduzetništva, prije svega tako da se osiguraju povoljnosti poduzetnicima pri gradnji poslovnog prostora na potpuno infrastrukturno opremljenom zemljištu. Poduzetničke zone dugoročno rješavaju potrebe poduzetnika za poslovnim prostorom te omogućavaju poduzetnicima zajedničko korištenje pripadajuće pripremljene infrastrukture. Uz to poslovne zone nude određene povlastice koji mogu biti

iskazani kroz povoljnije rente ili najamnine, odloženo plaćanje, pu poreznoj politici, lakši pristup venture – kapitalu, organizirani marketinški nastup, pomoć u izvozu i drugo. Poduzetničke zone su infrastrukturno opremljena područja definirana prostornim planovima, namijenjena obavljanju određenih vrsta poduzetničkih, odnosno gospodarskih aktivnosti. Osnovna karakteristika poduzetničkih zona je zajedničko korištenje infrastrukturno opremljenog i organiziranog prostora od strane poduzetnika kojima se poslovanjem unutar poduzetničke zone omogućuje racionalizacija poslovanja i korištenje raspoloživih resursa poduzetničke zone zajedno s ostalim korisnicima poduzetničke zone. S obzirom na namjenu poduzetničke zone se svrstavaju u tri skupine: **Specijalizirane poslovne zone**, koje su specijalizirane za konkretne aktivnosti u poduzetničkim zonama. To može biti s aspekta djelatnosti te proizvodnje i transfera znanja; **Industrijske poslovne zone**, to su veća područja s različitim industrijskim djelatnostima gdje prevladavaju velika poduzeća; **Obrtničke poslovne zone** u kojima posebno dominiraju obrti i mala poduzeća. To je najrazvijeniji oblik poduzetništva u osnivanju. Uključuje zemljišne parcele namijenjene poduzetnicima, ali i prometnu površinu i ostalu infrastrukturu potrebnu za obavljanje poduzetničkih aktivnosti. Osnivanjem poduzetničke zone stvaraju se preduvjeti za nesmetani rad poduzetnika, te im se omogućuje da kod investicija koriste razne povlastice kao što je oslobađanje plaćanja komunalnog doprinosa ili dodatni popust, smanjenu komunalnu naknadu te olakšice za porez na tvrtku. Odobrene su od lokalne samouprave. To su sve prednosti poslovanja u poduzetničkoj zoni.

Prema veličini zone se dijele na: mikro zone - veličine ukupne površine do 10 ha; male zone - veličine ukupne površine od 10 do 50 ha; srednje zone - veličine ukupne površine od 50 do 100 ha; velike zone - veličine ukupne površine preko 100 ha
Prema aktivaciji zone mogu biti u statusu:

- neaktivne - u kojim stupanj aktivacije (popunjenost aktivnim poduzetnicima) raspoložive površine zone iznosi 0 % (0 ha aktivirane površine poduzetničke zone), nakon isteka prve godine od osnivanja poduzetničke zone
- u inicijalnoj aktivaciji - u kojim stupanj aktivacije poduzetničke zone iznosi < 20 % raspoložive površine poduzetničke zone, izraženo u hektarima površine poduzetničke zone
- srednje aktivne - u kojim stupanj aktivacije poduzetničke zone iznosi $\geq 20\%$ < 60 % raspoložive površine poduzetničke zone, izraženo u hektarima površine poduzetničke zone
- potpuno aktivne - u kojim stupanj aktivacije poduzetničke zone iznosi $\geq 60\%$ raspoložive površine poduzetničke zone, izraženo u hektarima površine poduzetničke zone.

Čapljina-PZZVIROVIĆI
Čitluk-PZTROMEDA;PZBLIZNE;GOMILE;PZBLIZANCI;PZHAMZIĆI
Jablanica- PZ DONJA JABLANICA 1; PZ DONJA JABLANICA 2; PZ DONJA JABLANICA 3;
PZ OSTROŽAC;PZ ZLATE;PZ LUG; PZ ŠANICA; PZ JARIŠTE; PZ ĆEHARSKO
POLJE;PZ MIRKE;PZ BUKOV DOL; PZDONJAJABLANICAKRIŽ;PZDOLJANI-
BIJELIPOTOK;PZINDUSTRIJSKAZONAŠLJUNKARA PZ UNIS GORNJA
KOLONIJA; PZ GRANIT
Konjic-PZDONJEPOLJE;PZŠIPAD
GradMostar-PZGAJEVI
Neum-PZCEROVICA;PZHUTOVO;PZDUBRAVA
ProzorRama-PZIZLAZ;PZOSOJE;PZPIONIR;PZGRAČANICA;PZBAREPROZOR
Ravno-0
Stolac-PZHODOVO

Slika 1. Popis poduzetničkih zona HNŽ/K prema JLS

Tablica 13. Poduzetničke zone u HNŽ/K⁸

⁸14 poslovnih zona 6 je u državnom vlasništvu, 7 je u mješovitom vlasništvu, a dvije su u privatnom vlasništvu. Dvije zone su popunjene tj. nema slobodnih površina. **Samo Poslovna zona Gajevi u Vrapčićima ima Odluku zakonodavnog tijela o proglašenju prostora zonom (Općinsko vijeće Sjever, 2003. godine, Odluka br. 01-25-46-/03, 18.02.2003. god.) i izrađen regulacijski plan.** Ostale zone su planirane ali se trebaju izraditi pojedinačni regulacijski planovi za iste i donijeti Odluke vijeća o proglašenju zonom.

PODUZETNIČKE ZONE											
OPĆINA/GRAD	veličina poduzetničke zone				vrsta aktivnosti poduzetničke zone			stupanj aktivacije raspoložive površine			
	Mikro ha	Male ha	Srednje ha	Velike ha	proizvodno-prerađivačke	uslužno-mješovite	logističko-distributivne	neaktivne	Uinicijalnoj aktivaciji	srednje aktivne	potpuno aktivne
Čapljina											
PZ ZVIROVIĆI		14			x	x	x	x			
Čitluk											
PZ TROMEDA				105		x				X	
PZ BLIZNE GOMILE		22,3			X					X	
PZ BLIZANCI		44,9			X					X	
PZ HAMZIĆI		20,6			X			X			
Jablanica											
PZ DONJA J 1	X				x	x		x			
PZ DONJA J 2		x			x		x	x			
PZ DONJA J 3	x					x		x			
PZ OSTROŽAC	x				X			x			
PZ ZLATE	x				x	x		x			
PZ LUG					X	X		x			
PZ ŠANICA					X	X		x			
PZ JARIŠTE					X	X		x			
PZ ČEHARSKO POLJE		x			X	X		x			
PZ MIRKE					X	X		x			
PZ BUKOV POD					X	X		x			
PZ DONJA J KRIŽ					X	X		x			
PZ DOLJANI-BIJELI POTOK	8,18				X						
PZ ŠLJUNKARA	3,66				x						X, 0.35ha raspoloživo
PZ UNIS GORNJA KOLONIJA	5,46				x	x				x	
PZ GRANIT	x				x						x
Konjic											
PZ DONJE POLJE		48			x						x
PZ ŠIPAD		20				x				x	
Grad Mostar¹											
PZ GAJEVI				207,43				14x	X		
Neum											
PZ CEROVICA		26,21			x			x			
PZ HUTOVO	8,70				x			x			
PZ DUBRAVA	7,63				x				x		
Prozor Rama											
PZ IZLAZ		63.1			x				x		

*Izvor: Rezultati temeljem poslanih podataka JLS u HNŽ/K (stanje siječanj 2023.)

Prema prikupljenim podacima JLS Hercegovačko neretvanska županija/kanton ima 13 mikro poduzetničkih zona; 11 malih poduzetničkih zonate 3 velike poduzetničke zone. Prema vrstama poduzetničkih zona 27 ih je proizvodno prerađivačkih; 16 ih je uslužno mješovitih te 2 su logističko distributivne. Prema stupnju aktivacije raspoloživih površina 31 poduzetnička zona je planirana i ne aktivna; te su 3 poduzetničke zone u potpunom stupnju aktivacije.

Poduzetničke potporne institucije

Poduzetničke potporne institucije su dio ukupne poduzetničke infrastrukture usmjerene na stvaranje kvalitetnog poduzetničkog okruženja i provođenje programa za razvoj poduzetništva.

Tablica 14. Poduzetničke potporne institucije

PODUZETNIČKE POTPORNE INSTITUCIJE								
OPĆINA/GRAD	razvojn e agencij e	poduzetnički centri	poslovni inkubatori	poduzetnički akceleratori	poslovn i parkovi	znanstveno- tehnološki parkovi	centri kompetencije	klasteri
Čapljina	-	-	-	-	-	-	-	-
Čitluk	-	-	-	-	-	-	-	-
Jablanica	-	-	x	-	-	-	-	x
Konjic	x	-	-	-	x	-	-	-
Grad Mostar	xx	x	-	-	x	-	-	xxx
Neum	x	-	-	-	-	-	-	-
Prozor Rama	x	-	-	-	-	-	-	-
Ravno	-	-	-	-	-	-	-	-
Stolac								
HNKŽ	5	1	1		2			4

*Izvor: Poduzetničke potporne institucije⁹ temeljem poslanih podataka JLS u HNŽ/K (stanje siječanj 2023.)

⁹NACRT ZAKONA O PODUZETNIČKOJ INFRASTRUKTURI U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE (članak 16. Oblici Poduzetničke potporne institucije

U skladu s odredbama članka 8. stavak (1) točka b) ovog Zakona poduzetničke potporne institucije, kao dio ukupne poduzetničke infrastrukture, su:

- a) **razvojne agencije** – registrirani poslovni subjekti koji obavljaju poslove razvoja gospodarstva i poduzetništva na lokalnoj, kantonalnoj, regionalnoj i federalnoj razini, provode aktivnosti na poticanju i privlačenju investicija te iniciraju i realiziraju projekte poticanja gospodarskog razvoja i poduzetništva, objedinjavajući rad gospodarskih subjekata, lokalnih, kantonalnih i federalnih poduzetničkih institucija te obrazovnih institucija u smislu odredaba propisa kojima se definira obrazovanje u Federaciji. Razvojne agencije mogu biti:
 - 1) lokalne razvojne agencije – osnovane od strane jedinica lokalne samouprave
 - 2) kantonalne razvojne agencije – osnovane od strane kantonalne vlade
 - 3) regionalne razvojne agencije – osnovane od strane više jedinica lokalne samouprave i kantona ili više kantona
 - 4) Razvojna agencija Federacije – osnovana od strane Vlade Federacije
 - 5) razvojne agencije određene djelatnosti – npr. energetska razvojna agencija, itd. – osnovane od strane jedinica lokalne samouprave ili kantonalnih vlada
- b) **poduzetnički centri** – registrirani poslovni subjekti koji obavljaju poslove provedbe mjera za razvoj i poticanje poduzetništva na lokalnom i/ili širem području (kanton, Federacija) te predstavljaju središta stručne i edukativne pomoći poduzetnicima u cilju razvoja poduzetništva u sredinama u kojima su osnovani
- c) **poslovni inkubatori** – registrirani poslovni subjekti koji pružaju pomoć i potporu poduzetnicima u ranoj fazi razvoja poduzetničkih projekata. Inkubatori pružaju stručnu, tehničku i edukativnu pomoć za pokretanje poduzetničkih projekata i poduzeća te njihov brz i održiv razvoj, uključujući poslovne (radne) prostore po povoljnijim uvjetima za poduzetnike početnike do treće godine poslovanja. Vrste poslovnih inkubatora su:
 - 1) poduzetnički inkubatori – registrirani poslovni subjekti koji pružaju potporu uspješnom razvoju poduzetništva kroz poslovne usluge i resurse za poduzetnike, uključujući poslovne (radne) prostore po povoljnijim uvjetima za poduzetnike početnike
 - 2) inovacijski centri – registrirani poslovni subjekti koji doprinose razvoju tehnološke kompetentnosti Federacije i izgradnji industrije visoke dodane vrijednosti provodeći razvojna istraživanja, pružajući infrastrukturu za inovacije te promičući nove tehnologije u područjima za koja su osnovani, a umreženi su s domaćom i međunarodnom akademskom zajednicom, gospodarskim i javnim

sektorom

- 3) inkubatori novih tehnologija – registrirani poslovni subjekti koji su specijalizirani, fokusirani i usmjereni na područja nove (visoke) tehnologije, koji podržavaju pokretanje i rast inovativnog poduzetništva kroz inkubacijske programe te koji novoosnovanim inovativnim poduzećima sličnog profila i interesa pružaju

Temeljem obrađenih podataka dobivenih od JLS HNŽK evidentno je da je u HNŽK prisutno 13 poduzetničkih potpornih institucija od kojih je 5 razvojnih agencija; 1 poduzetnički centar; 1 poslovni inkubator; 2 poslovna parka; te 4 klastera.

Jablanica - Poslovni inkubator Jablanica uspostavljen je kroz projekat "Regionalni poduzetnički centar Hercegovina" kojeg su u partnerstvu realizovali Udruženje za poduzetništvo i posao "LiNK" iz Mostara te opštine Trebinje i Jablanica. Projekat je financiran sredstvima EC, opština i LiNK-a. Poslovni inkubator Jablanica nalazi se u krugu muzeja „Bitka za ranjenike na Neretvi“, i ima kapacitet od 7 poslovnih prostora

Udruženje Kamen klaster Hercegovina osnovano je u junu 2017. godine s ciljem međusobnog povezivanja članova radi uspostavljanja poslovne saradnje i unaprjeđivanja djelatnosti obrade kamena i usluga, zastupanja i predstavljanja interesa članova, zajedničkih nastupa prema svim razinama vlasti u realizaciji mjera za poboljšanje poslovnog okruženja, saradnje sa strukovnim udruženjima i organizacijama u zemlji i inostranstvu te drugih aktivnosti. Klaster broji 26 članica iz čitave Hercegovine. Sjedište klastera je u Jablanici.

U općini **Konjic** aktivna je razvojna agencija Prvi korak d.o.o. Konjic.

U gradu **Mostaru** prisutne su sljedeće poduzetničke potporne institucije:

- **Udruženje za ekonomski razvoj REDAH** osnovano je od strane gradova i općina Hercegovine kao Regionalnu razvojnu agenciju za Hercegovinu. REDAH provodi niz projekata u partnerstvu sa gradom i u kojima je grad korisnik. Sjedište REDAH-a je u Mostaru.
- **Udruženje za poduzetništvo i posao LiNK Mostar** osnovano je 2001. godine i promoviše ekonomski razvoj putem udruživanja, zastupanja interesa poduzetnika, kao i pružanja kvalifikovanih usluga. U svom radu Udruženje LiNK se oslanja na Regionalni poduzetnički centar – Centar usluga, koji pruža poslovno – savjetodavne usluge svojim korisnicima.
- **INTERA Tehnološki Park** je neprofitna i nevladina organizacija osnovana 2011. godine s ciljem poticanja i podupiranja razvojnih privrednih procesa u regiji Hercegovine. Inicijativa za osnivanje je potekla iz poduzetničke zajednice grada Mostara, a nastala je kao rezultat potrebe

resurse i profesionalne usluge potrebne za rast i razvoj, uključujući istraživačko-razvojne jedinice te poslovne (radne) prostore po povoljnijim uvjetima za poduzetnike početnike

- d) **poduzetnički akceleratori** – registrirani poslovni subjekti koji su specijalizirani za pružanje usluga potpore poduzetnicima u postinkubacijskoj fazi, odnosno u fazi razvoja i širenja poslovanja na domaćem i inozemnom tržištu
- e) **poslovni parkovi** – registrirani poslovni subjekti s fizičkim prostorima, zemljištem i resursima za smještaj malih, srednjih i velikih poduzetnika na komercijalnoj osnovi s posebnim fokusom na privlačenje domaćih i inozemnih investicija
- f) **znanstveno-tehnološki parkovi** – registrirani poslovni subjekti koji komercijaliziraju znanstvene rezultate, potiču suradnju znanstvenika i poduzetnika, a u skladu s odredbama zakona kojima se regulira znanstvena djelatnost i visoko obrazovanje u Federaciji
Izrazi „znanstveno-tehnološki park“, „tehnopol“, „istraživački park“ i „znanstveni park“ obuhvaćaju širok pojam i zamjenjivi su unutar ove definicije.
- g) **centri kompetencije** - registrirani poslovni subjekti koji su specijalizirani za istraživačke projekte razvojnog ili proizvodnog obilježja i koji razvijaju kompetencije u pojedinim područjima te s kojima drugi poslovni subjekti mogu ugovarati usluge istraživanja i razvoja u svrhu jačanja pojedinih industrijskih grana. Usmjereni su na razvojna i primijenjena istraživanja i njihovu komercijalizaciju te potporu i jačanje intelektualnog vlasništva unutar specifičnih tematskih područja i grana kompetencije.
Izrazi „centri kompetencije“ i „centri izvrsnosti“ obuhvaćaju širok pojam i zamjenjivi su unutar ove definicije.
- h) **klasteri** – registrirani poslovni subjekti koji na jednom zemljopisnom području objedinjuju rad međusobno povezanih poslovnih subjekata koji posluju u istim, srodnim ili različitim djelatnostima i s njima povezanim specijaliziranim dobavljačima, pružateljima usluga, obrazovnim i znanstvenoistraživačkim institucijama, agencijama i drugima.

za razvojnim tehnološkim i inovativnim projektima te kvalitetnom i obrazovanom radnom snagom koja će biti konkurentna na domaćem i inozemnom tržištu. INTERA pruža usluge inkubiranja, edukacija i treninga, poslovnog savjetovanja, internacionalizacije. U sastavu INTERA je i coworking CodeHub.

- **Asocijacija poduzetnika Hercegovine** djeluje kao udruženje poslodavaca, s osnovnim ciljem poticanja razvoja povoljnog okruženja za privredni razvoj i očuvanja poslovnog morala. Zajedničkim snagama privrednika članova naše organizacije ustrajno razvijamo i provodimo aktivnosti, koji doprinose razvoju regije Hercegovine kao snažnog privrednog i urbanog regionalnog središta. Svojim djelovanjem želimo pokazati ustrajno i dosljedno vođstvo u poticanju dugoročno održivog privrednog i društvenog rasta.
- **Drvni klaster Hercegovina** osnovan je 2014. godine na inicijativu Ministarstva privrede HNK, razvojnih agencija REDAH i LINK i privatnih tvrtki kako bi zajedničkim djelovanjem postigli bolje rezultate u proizvodnji i preradi drveta.
- **Turistički klaster Hercegovine** je regionalna organizacija prepoznata na turističkoj karti šire regije i Europe. Čine ga entuzijasti i uspješni poduzetnici i predstavnici javnog i civilnog sektora, koji zajedno stvaraju proizvode i usluge visoke dodane vrijednosti i za najzahtjevnije goste iz različitih kultura i običaja. TKH je također pokretač (i središte) održivog privrednog razvoja regije Hercegovina.
- **Klaster metala i plastike** povezuje tvrtke, istraživačke institucije i obrazovne institucije u području obrade metala, plastike i proizvodne tehnologije. Klaster je osnovan u suradnji sa Fakultetom strojarstva, računarstva i elektrotehnike Sveučilišta u Mostaru.

U **Neumu** je uspostavljena **Razvojna agencija Nera**.

U **Prozor Rama** uspostavljena je **Agencija za lokalni razvoj d.o.o. Prozor – Rama**.

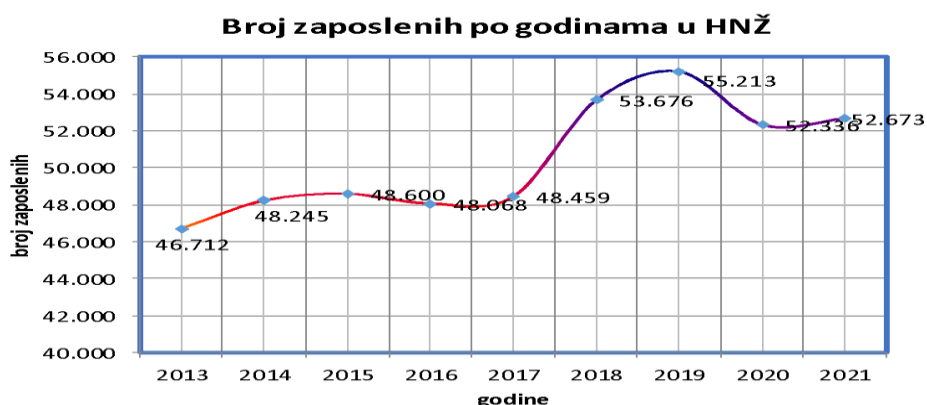
U **Čapljini, Čitluku, Stocu i Ravnom** nisu uspostavljene poduzetničke potporene institucije.

Analiza tržišta rada na području HNK/Ž

Nezaposlenost i zapošljavanje u period 2016-2021. godina

Broj zaposlenih osoba u Federaciji BiH u 2021. godini iznosi 525.397, što je za 5.235 ili 1,0 % više u odnosu na prethodnu godinu. Stopa registrovane zaposlenosti u HNŽ u 2021. godini po EU metodologiji - broj zaposlenih u odnosu na radno sposobno stanovništvo, iznosi 36,2%, dok je stopa zaposlenosti u FBiH 35,0%.

Na području Hercegovačko-neretvanske županije u 2021. godini registrovano je 52.673 zaposlenih lica, što je u poređenju sa 2020. godinom više za 337 lica, odnosno 0,6%. Broj zaposlenih u HNŽ učestvuje u ukupnom broju zaposlenih u FBiH učestvuje sa 10,0 %. Povećanje broja zaposlenih zabilježeno je u skoro svim općinama u Županiji, najviše u Konjicu za 3,5%, te općini Ravno za 3,1%, dok je smanjenje broja zaposlenih zabilježeno u općini Čitluk za 7,8% i Čapljina za 1,9% u odnosu na prethodnu godinu.

Grafikon 1. Zaposlenost HNŽK 2016-2021

Tablica 15. Struktura i stupanj zaposlenosti po općinama HNŽ/K

Grad/Općina	Broj stanovnika	Broj zaposlenih			Aktivno stanovništvo		Stepen zaposlenosti (%)	
		2020	2021	21/20	2020	2021	2020	2021
Čapljina	24.547	3.511	3.444	98,0	6.595	6.549	21,0	20,7
Čitluk	17.843	5.002	4.613	92,2	7.962	7.693	40,8	37,6
Jablanica	9.517	1.943	1.938	99,7	4.043	3.948	29,0	29,5
Konjic	23.445	5.803	6.007	103,5	9.686	9.697	35,9	37,9
Neum	4.371	1.059	1.066	100,6	1.394	1.402	35,2	35,5
Prozor-Rama	13.271	1.412	1.439	101,9	3.257	3.245	14,7	15,1
Ravno	3.210	162	167	103,0	199	203	7,8	8,0
Mostar	104.409	32.104	32.654	101,7	47.542	47.400	45,5	46,7
Stolac	13.910	1.340	1.345	100,3	3.216	3.175	13,6	13,9
HNŽ	214.523	52.336	52.673	100,6	83.893	83.312	35,6	36,2
F BiH	2.168.602	520.162	525.397	101,0	841.743	837.076	34,4	35,0

**Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja, Makroekonomski pokazatelji po županijama za 2021. godinu*

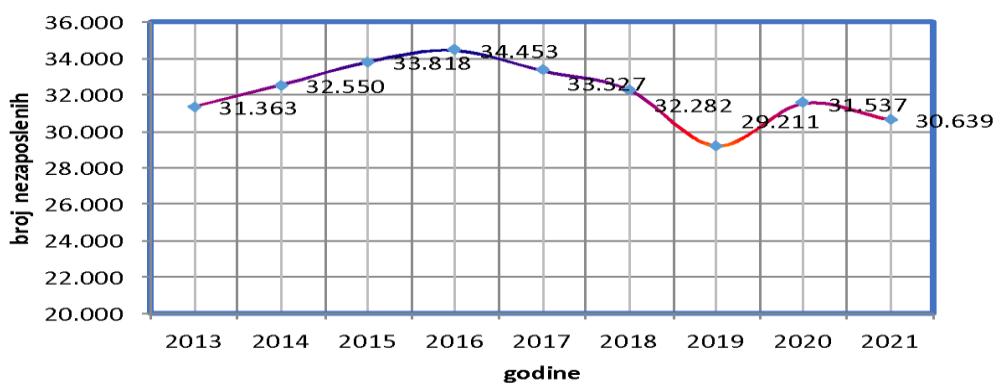
Broj nezaposlenih osoba u Federaciji BiH u 2021. godini iznosi 311.679 što je manje za 9.902 ili 3,1 % u odnosu na 2020. godinu. Stepenn nezaposlenosti u odnosu na radnu snagu u FBiH u 2020. godini iznosi 37,2% .

Na području Hercegovačko-neretvanske županije u 2021. godini registrovano je 30.639 nezaposlenih osoba, što je u poređenju sa 2020. godinom manje za 898 lica, odnosno 2,8%.

Stepenn nezaposlenosti u odnosu na radnu snagu iznosi 36,8% (u odnosu na radnu snagu), dok broj nezaposlenih u HNŽ u ukupnom broju nezaposlenih u FBiH učestvuje sa 9,8 %.

Gledano po općinama, najveći broj nezaposlenih lica u odnosu na ukupan broj nezaposlenih u HNŽ, nalazi se u Gradu Mostaru (48%), zatim u općini Konjic (12%), slijedi Čapljina (10%), Čitluk (10%), Jablanica (7%), Stolac (6%), Prozor-Rama (6%), Neum (1%).

Broj nezaposlenih po godinama u HNŽ

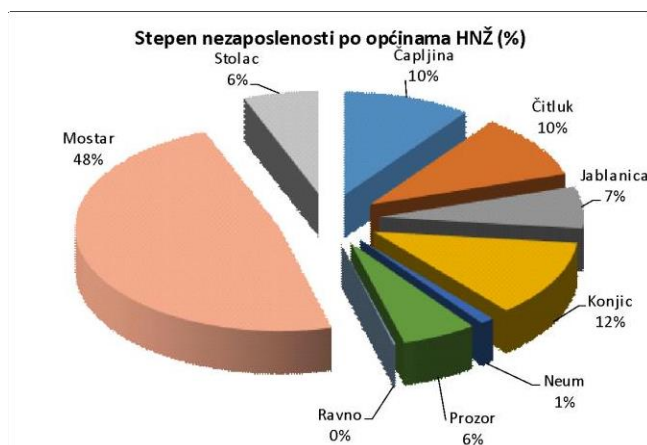

Grafikon 2. Nezaposlenost HNŽK 2016-2021

Tablica 16. Struktura i stupanj nezaposlenosti po općinama HNŽ/K

Grad/Općina	Broj stanovnika	Broj nezaposlenih			Aktivno stanovništvo		Stepen nezaposlenosti u (%)	
		2020	2021	21/20	2020	2021	2020	2021
Čapljina	24.547	3.076	3.105	100,9	6.595	6.549	46,7	47,4
Čitluk	17.843	2.959	3.080	104,0	7.962	7.693	37,2	40,0
Jablanica	9.517	2.101	2.010	95,7	4.043	3.948	52,0	50,9
Konjic	23.445	3.880	3.690	95,1	9.686	9.697	4,01	38,1
Neum	4.371	335	336	100,3	1.394	1.402	24,0	24,0
Prozor-Rama	13.271	1.845	1.806	97,9	3.257	3.245	56,6	55,7
Ravno	3.210	36	36	100,0	199	203	18,5	17,9
Mostar	104.409	15.432	14.746	95,5	47.542	47.400	32,5	31,1
Stolac	13.910	1.845	1.830	97,1	3.216	3.175	58,3	57,6
UKUPNO HNŽ:	214.523	31.537	30.639	97,1	83.893	83.312	37,6	36,8
F BiH:	2.168.602	321.581	311.679	96,9	841.743	837.076	38,2	37,2

*Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja, Makroekonomski pokazatelji po županijama za 2021. godinu

Grafikon 3. Stupanj nezaposlenosti 2021HNŽK

Najveći stupanj nezaposlenosti u odnosu na aktivno stanovništvo je u Stocu (57,6%). Pregled broja zaposlenih, nezaposlenih i umirovljenika prikazuje tablični prikaz 17.

Tablica 17. Pregled broja zaposlenih, nezaposlenih i umirovljenika u HNŽ za 2021. godinu

Grad/Općina	Broj stanovnika	Broj zaposlenih	Broj nezaposlenih	Broj umirovljenika		Br. zaposlenih na 1 nezaposlenog		Br. zaposlenih na 1 penzionera		Odnos zaposlenih /ukupan br. stanovnika (%)	
				2020	2021	2020	2021	2020	2021	2021	2021
Čapljina	24.547	3.444	3.105	4.165	4.149	1,14	1,10	0,84	0,83	14,1	14,0
Čitluk	17.843	4.613	3.080	2.514	2.525	1,69	1,49	1,98	1,83	27,9	25,8
Jablanica	9.517	1.938	2.010	2.001	2.020	0,92	0,96	0,97	0,96	20,2	20,3
Konjic	23.445	6.007	3.690	4.610	4.569	1,49	1,62	1,26	1,31	24,4	25,6
Neum	4.371	1.066	336	498	518	3,16	3,17	2,12	2,05	24,2	24,4
Prozor-Rama	13.271	1.439	1.806	1.375	1.383	0,76	0,79	1,03	1,04	10,2	10,8
Ravno	3.210	167	36	51	48	4,37	4,64	3,17	3,47	5,1	5,2
Mostar	104.409	32.654	14.746	21.269	21.168	2,08	2,21	1,50	1,54	30,5	31,2
Stolac	13.910	1.345	1.830	2.140	2.129	0,71	0,73	0,62	0,63	9,5	9,6
UKUPNO HNŽ	214.523	52.673	30.639	38.623	38.509	1,66	1,71	1,35	1,36	24,2	24,5
F BiH	2.168.602	525.397	311.679	428.117	429.545	1,62	1,68	1,21	1,22	23,8	24,2

Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja, Makroekonomski pokazatelji po županijama za 2021. godinu

Ukupan broj umirovljenika u Federaciji BiH u 2021. godini iznosi 429.545 i u odnosu na 2020. godinu došlo je do povećanja za 1.428 penzionera ili 0,3%. Ukupan broj umirovljenika u HNŽ u 2021. godini iznosi 38.509 u odnosu na 2020. godinu je veći za 114 umirovljenika ili 1,00 %.

Ukupan broj umirovljenika u HNŽ za 2021. godinu čini 9,00% od ukupne populacije umirovljenika u Federaciji BiH. Evidentno je da na 1,36 zaposlenih dolazi 1 umirovljenik, odnosno, na 1 zaposlenog dolazi 1,71 nezaposlenih. Zaposlena lica u HNŽ čine 24,5 % od ukupnog broja stanovnika HNŽ.

S aspekta **demografskih kretanja** na području HNK bilježi se kontinuiran pad broja stanovnika, a stopa prirodnog priraštaja je u posljednjih šest godina negativna. HNŽ/K ujedno spada u rijetko naseljena područja u FBiH (3. najrjeđe naseljeni kanton u FBiH). Najveći broj stanovnika HNŽ/K je u dobnoj skupini između 15 i 64 godine, a od 2016. godine se bilježi nepovoljan trend u starosnoj strukturi stanovništva, odnosno pad broja mladih stanovnika, uz prateći rast udjela stanovnika od 65 godina starosti i više. Kao i u cijeloj FBiH, negativni demografski trendovi HNŽ/K se uglavnom vežu za nepovoljan socio- ekonomski položaj stanovništva i nestabilno političko okruženje što vrlo često uzrokuje osjećaj besperspektivnosti kod stanovništva, posebno mlađeg, a time i „odliv mozgova“ sa područja HNŽ/K i FBiH. Brojni stanovnici HNŽ/K žive i rade u dijaspori što je potencijal kojem je potrebno strateški i sistemski pristupiti kako bi se potencijali dijaspore transferirali u korist razvoja HNŽ/K. Negativni demografski trendovi predstavljaju značajnu implikaciju za plansko usmjeravanje razvoja HNŽ/K pri čemu je poseban fokus, kroz strateške intervencije, potrebno staviti na osiguranje uvjeta za zadržavanje stanovništva kroz omogućavanje sticanja i razvoja vještina za poslove dostojne čovjeka (tzv. „decent jobs“), stvaranja prilika za zaposlenje i osnivanje biznisa, te unapređenje kvalitete života stanovnika ove Županije/Kantona u svim ključnim segmentima razvoja. Strategija integriranog razvitka HNŽ/K za period 2021.-2027. adresira ključne razvojne izazove, potrebe i perspektive te će kroz definirane mjere i implementaciju aktivnosti zasigurno stvoriti povoljnije okruženje za

kvalitetan život i rad na području HNŽ/K.

S aspekta **ekonomskih kretanja** ističe se činjenica da seobim vanjskotrgovinske razmjene HNŽ/K povećavao u periodu 2015.-2019. godina, ali je kontinuirano povećanja izvoza izostalo u 2019. godini, dok je uvoz nastavio rasti što je rezultiralo i rastom trgovinskog deficita i smanjenjem pokrivenosti uvoza izvozom. Padu izvoza ujedno i industrijske proizvodnje u 2019. godini doprinio je prestanak rada Alimunij d.d. Mostar. HNŽ/K ima snažnu prerađivačku industriju koju predvode poduzeća iz djelatnosti metalne industrije koja su ujedno najveći izvoznici sa područja Kantona, ali je u razvojnom kontekstu neophodna daljnja podrška i unapređenje okruženja za stvaranje dodatne vrijednosti (standardizacija, izvoz, transfer i razvoj tehnologija, inovacije, digitalna transformacija i zelena tranzicija) kako bi se ujedno unaprijedila i konkurentnost privrednih subjekata HNŽ/K na globalnim tržištima, time i potakao njihov uspješniji izlazak i opstanak u globalnim lancima vrijednosti. Na području HNŽ/K od 2017. godine bilježi se kontinuiran rast broja poslovnih subjekata uključujući sve pravno-organizacione oblike (pravna lica, jedinice u sastavu pravnih lica te obrte). Međutim, okvirni pokazatelji iz 2020. godine pokazuju da je tokom 2020. godine sa radom prestalo 145 obrta a kao posljedica krize izazvane pandemijom COVID-19, ponajviše iz razloga jer je većina obrtnika u HNŽ/K vezana za oblast turizma, a najveći broj obrta koji su zatvoreni čine suvenirnice, taksi prijevoznici i ugostiteljski objekti. Pored unapređenja cjelokupnog poslovnog okruženja za rad privrednih subjekata, posebno obrta, jedna od značajnih implikacija i razvojnih potreba jeste potreba za unapređenjem institucionalne povezanosti između obrazovnih institucija i obrtnika na području kantona/županije, kako bi se osigurala adekvatna i kvalifikovana radna snaga za bavljenje obrtništvom na području ove Županije/Kantona. U MSP-ima na području HNŽ/K zaposleno je 65,1% ukupnog broja zaposlenih na području Kantona, te se uz rast broja zaposlenih u ovim privrednim subjektima bilježi i rast ukupno ostvarene dobiti. Međutim, analizom stanja i razvojnih potreba utvrđen je nedovoljan nivo inovativnosti ali i manjak investicija od strane postojećih poduzeća, čemu doprinose i previsoka fiskalna i parafiskalna opterećenja što ne ostavlja dovoljan prostor i kapacitet za inovacije i investicije, ali i ujedno i nedovoljna i neadekvatna potpora u osnivanju, rastu i razvoju poduzeća. U kontekstu unapređenja poslovnog okruženja i ambijenta za poslovanje privrednih subjekata HNŽ/K, nameće se i potreba daljnje podrške uspostavi i razvoju poduzetničke infrastrukture odnosno poslovnih zona i poduzetničkih potpornih institucija kako bi se poduzetnicima i obrtnicima pružila i infrastrukturna, ali i savjetodavna i mentorska te druge vrste podrške u osnivanju, rastu i razvoju njihovih poslovnih poduhvata.

Nezaposlenost i zapošljavanje u studenom 2022. godine

Na kraju studenog 2022. godine u evidenciji Službe za zapošljavanje Hercegovačko-neretvanske županije/kantona bilo je evidentirano 27.389 nezaposlenih osoba što je u usporedbi sa prosječnom nezaposlenošću u 2021. godini manje za 10,7 %, a u odnosu na prošli mjesec manje za 0,1 %. Gledano prema općinama najveći broj registriranih nezaposlenih osoba nalazi se u općinama: Mostar(13.191ili48,2%),Konjic(3.236ili11,8%),Čapljina(2.809ili10,3%),Čitluk(2.537ili 9,3 %), Jablanica (1.797 ili 6,6%),Prozor-Rama (1.767 ili 6,5 %), Stolac (1.657 ili 6,0 %), Neum(357 ili 1,3 %) i općina Ravno s 38 nezaposlenih osoba u evidenciji.

Ukvalifikacijskojstrukturinezaposlenihosobanajvećibrojčineosobeutremstunju obrazovanja8.995štopredstavljaaudiood32,8%,zatimslijedičetvrtistupanja8.751osobaili32,0%,prvistup

anj5.388ili19,7%,stupanj62sa1.297ili4,7%,stupanj72sa1.293osobeili4,7%,stupanj 71sa 943 osoba ili

3,4 %, stupanj 61 sa 380 ili 1,4 %, drugi stupanj 303 ili 1,1 %, peti stupanj 38 ili 0,1 % i osmi stupanj jedna osoba. Oduknog broja osoba koje traže zaposlenje koncem studenog 2022. godine bilo je 14.984 žena što čini 54,7 %. U ukupnom broju na posao čeka do godinu dana 6.484 osobe ili 23,7 %, a preko 9 godina čeka njih 7.973 ili 29,1%. U evidenciji nezaposlenih, osobe do 30 godina starosti čine 23,9% (6.533 osobe), a svaka treća osoba u evidenciji je stara preko 50 godina (9.690 ili 35,4 %). Nezaposlenih osoba koje traže prvo poslenje je bilo 8.229, što od ukupnog broja predstavlja 30,0 %. Broj žena koje prvu put traže zaposlenje iznosi 4.791 ili 17,5% od ukupnog broja nezaposlenih osoba. Najviše zaposlenih osoba na dan 30.11.2022. godine po jedinim stupnjevima stručnog obrazovanja ima u sljedećim zanimanjima:

1, 2 STUPANJ STRUČNOG OBRAZOVANJA:

-Radnicizajednostavneposlove 5.390
-Kuhinjskipomoćnik 53
-Daktilograf 37
-Radnikutekstilnojproizvodnji 29
-Krojač 19
-Pomoćnicvjećar..... 17
-Moler 12
-Pomoćnizidar..... 9
- ltd...

3,5STUPANJSTRUČNOGOBRAZOVANJA

- Prodavač 1.630
- Frizerzažene 821
- Kuhar 748
- Bravar 637
- Automehaničar..... 556
- Konobar..... 532
- Kovinotokar 345
- Vozačeteretnogvozila 219
- Elektromehaničar..... 211
- ltd...

4STUPANJSTRUČNOGOBRAZOVANJA

- Ekonomskitehničar 1.559
- Maturantgimnazije 1.428
- Strojarskitehničar 692
- Turističkianimator..... 480
- Medicinskaestra 442
- Elektrotehničar 411
- Poljoprivrednitehničar 333
- Tehničarcestovnogprometa..... 310
- ltd...

61,62STUPANJSTRUČNOGOBRAZOVANJA

- Ekonomskisluzbenik..... 190
- Pravnik 168
- Kriminalist..... 66
- Fizioterapeut..... 65
- Učiteljpredškolskedjece..... 60
- Informatičar 54
- Građevinski inženjer 47
- Inženjerračunarstva 31

- Inženjerske medicinske radiologije..... 31

▪ Socijalni radnik	31
▪ Razredni učitelj.....	27
▪ Novinar.....	19
▪ Inženjer cestovnog prometa.....	14
▪ itd...	

71,72,8 STUPANJ STRUČNOG OBRAZOVANJA

▪ Pravnik	286
▪ Ekonomist	181
▪ Profesore engleskog jezika	129
▪ Inženjer agronom.....	102
▪ Pedagog.....	87
▪ Profesortjelesne izdavn. kulture	74
▪ Strojarski inženjer	74
▪ Psiholog	63
▪ Profesor razredne nastave	61
▪ Kriminalist.....	61
▪ Građevinski inženjer	57
▪ Inženjer prehrambene tehnologije	50
▪ Ekonomist za financije	48
▪ Novinar.....	47
▪ Socijalni radnik	47
▪ Politolog	42
▪ Profesor hrvatskog jezika	40
▪ Profesor biologije	38
▪ itd...	

U 11. mjesecu 2022. evidentirana je 961 novoprijavljena osoba. Istodobno su zbog apostenja brisane 742 osobe, 16 osoba brisano je prema osnovu registriranja obrta ili ostvarivanja prihoda po bilo kojem

osnovu u visini određenoju članku 3. stavak 2. Zakona, poraznim ostalim osnovama (promjena stupnja stručnog obrazovanja, neredovito javljanje, stjecanje uvjeta za mirovinu, preseljenje, uključanja u redovno školovanje, smrt, ostvarivanje prihoda iznad četvrtine prosječne mjesečne plaće u F BiH iz prethodne godine, itd...) brisane su iz evidencije još 242

osobe. Od ukupnog broja novoprijavljenih osoba 649 ih se javilo u evidenciju zbog prestanka radnog odnosa. Koncem studenog zdravstvenu zaštitu putem Službe za zapošljavanje koristilo je 22.045 nezaposlenih osoba ili 80,5 %. To znači da na svakih 5 osoba evidentiranih u Službi za zapošljavanje četiri su istodobno i korisnici zdravstvene zaštite.

Promatrano prema općinama najveći udio korisnika zdravstvene zaštite u ukupnom broju nezaposlenih ima Čitluk 86,5 %, Jablanica 85,1 %, Neum 83,5 %, Stolac 83,3 %, Čapljina 81,7 %, Mostar 79,7 %, Prozor-Rama 74,5 %, Konjic 68,1 % i Ravno 55,3 %.

Koncem mjeseca evidentirano je 1.024 korisnika novčane naknade što je u odnosu na prošlim mjesec više za 7,1 %. Od ukupnog broja 54,2 % korisnika novčane naknade otpada na Mostar, na Konjic 10,3

%, na Čitluk 10,2 %, na Čapljinu 6,8 %, na Jablanicu 6,8 %. U evidenciji se nalazi ukupno 3.511 razvojačen branitelja (svaki osmina u evidenciji), kao i 740

članova obitelji poginulih i nestalih branitelja. Broj branitelja je za 0,3 % manji nego prošlog mjeseca. U ukupnom broju nezaposlenih osoba koncem studenog nalaze se i 340 ratni vojni invalida, 193 osobe sa faktorom otežane zapošljivosti kao i 392 ostali invalida.

U studenom su poduzeća putem Službe za zapošljavanje iskazala potrebu za 150 djelatnika. Tijekom studenog 2022 godine 742 osobe iz evidencije nezaposlenih je zasnovala radni odnos.

Najbrojnijazanimanjaukojimasuseosobezaaposlilesu:radnikzajednostavneposlove64,maturant
gimnazije53,prodavač37,ekonomski

tehničar34,kuhar24,medicinskasestra23,turisti

čki

animator19,frizer19,doktormedicine(71)18,automehaničar17,elektrotehničar13,tehničarcestovn
og

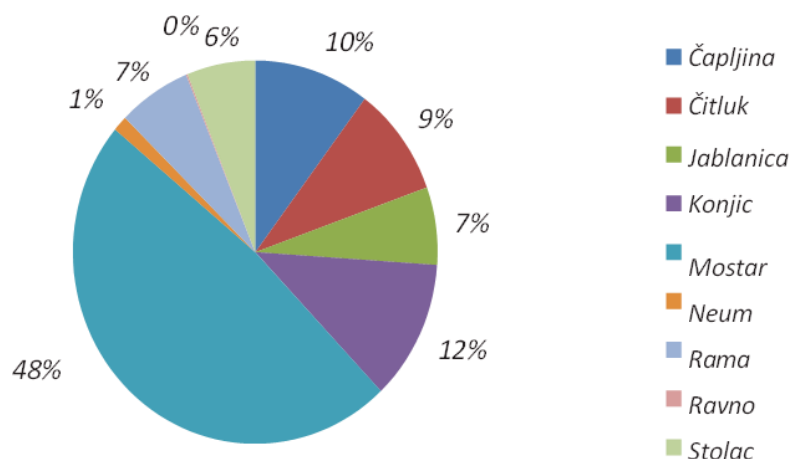
prometa 12, konobar 11, ekonomist (62) 11, bravar11, poljoprivredni tehničar9, strojarski tehničar8, računalnitechničar7,građevinskitechničar7,farmaceutskitechničar7,vozačeteretnogvozila6,ekonomist(72)6,šivačtekstila6,frizerzažene5,pravnik(72)5,medicinskasestra5,pravnik(62)5, kriminalist(62)5,keramičar5,električarodržavanja4,elektromehaničar4,ekonomist(71)4,tekstilni tehničar4,zubotechničar4,ekonomistmenadžmenta4,geodetskitechničar4,profesor tjeloesneizdravstvenekulturre(62)4,građevinskitechničarvisokogradnje4,građevinskiinženjer(72)4,profesorrazrednenastave(72)pedagog(71)3,informatičar(62)3,ekonomistmenadžmenta(72)3,inženjeragronom(71)3,inženjer računarstva(72)3,strojarskiinženjer(72)3,pravnik(71)3,logoped(72)3,doktorstomatologije(72)3,itd...

Najvišesezaposliloutrgovini,prerađivačkojindustriji,zdravstvenojisocijalnoj skrbi,ugostiteljstvu,ostalim javnim, društvenim, socijalnim i osobnim uslužnim djelatnostima, posredovanju nekretninama, obrazovanju, prijevozu, skladištenju i vezama, građevinarstvu, poljoprivreda, lov i šumarstvo, javnoj upravi i obrani, financijskom posredovanju, opskrbi električnom energijom, plinom i vodom, exteritorijalne organizacije i tijela, ribarstvu ... itd.UzprethodnusuglasnostFederalnogzavodazazapošljavanjetijekomizvještajnogmjesecaizdatesu 4 radne dozvola strancima.

Tablica 18. Pregled stanja i fluktuacije nezaposlenih osoba tijekom mjeseca studenog 2022.godine

PODRUŽNICA	Prosječan br. nezaposlenih u 2021.	STUDENI 2022. GODINE – NOVEMBER 2022.					INDEKS - INDEX	
		Stanje 31.10. 2022.	broj novoprijavljenih	brisani zbog zaposlenja	brisani ostalo	Stanje State 30.11. 2022.	7 : 2	7 : 3
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ČAPLJINA	3.110	2.806	93	71	19	2.809	90,3	100,1
ČITLUK	3.077	2.525	99	63	24	2.537	82,5	100,5
JABLANICA	2.010	1.792	61	45	11	1.797	89,4	100,
KONJIC	3.690	3.296	99	110	49	3.236	87,7	98,2
MOSTAR	14.758	13.225	486	398	122	13.191	89,4	99,7
NEUM	336	327	32	1	1	357	106,3	109,2
PROZOR-RAMA	1.806	1.762	38	18	15	1.767	97,8	100,0
RAVNO	36	37	1	0	0	38	105,6	102,7
STOLAC	1.831	1.658	52	36	17	1.657	90,5	99,9
UKUPNO	30.654	27.428	961	742	258	27.389	89,3	99,9

*Izvor:JU Služba za zapošljavanje HNK Ž <https://www.szzhnz-k.ba/statistika.php>(siječanj 2023).

Grafikon 4. Sudjelovanje nezaposlenih osoba prema općinama na dan 30.11.2022. *Izvor:JU Služba za zapošljavanje HNK Ž <https://www.szzhnz-k.ba/statistika.php>(siječanj 2023.)

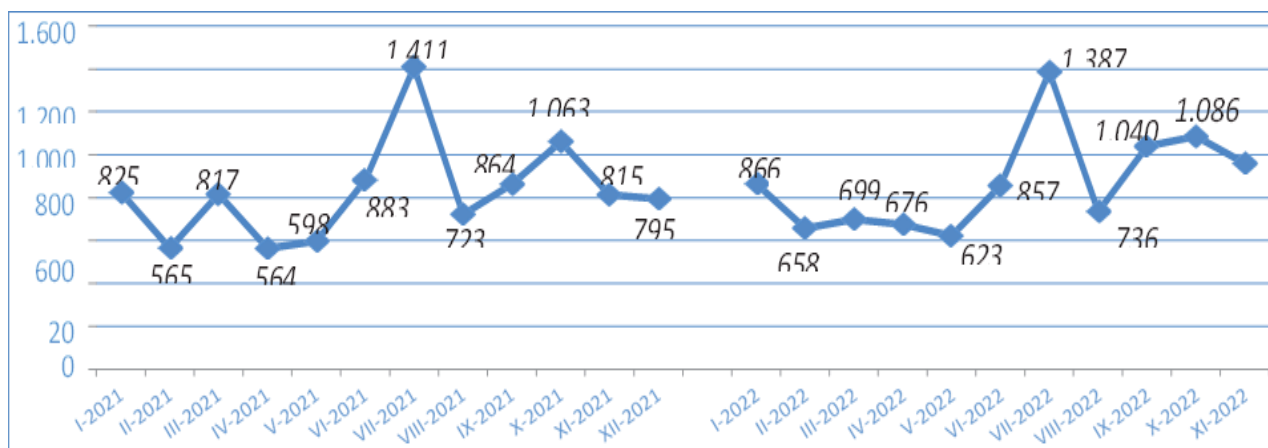
Prema tabličnom prikazu pregleda stanja i fluktuacije nezaposlenih osoba tijekom mjeseca studenog 2022.godine prosječni broj nezaposlenih u 2021. godini je 30.654; broj novo prijavljenih je 961; Broj brisanih osoba zbog zaposlenja je 742 osobe. Prosječan broj nezaposlenih osoba najviši je bio u Mostaru 14.758 osoba. Grafički prikaz daje prikaz učešća nezaposlenih osoba u HNŽK prema JLS.

Tablica 19.Pregled broja novoprijavljenih osoba u evidenciji u mjesecu studenom 2022. godine prema stupnju stručnog obrazovanja

PODRUŽNICA	Uku	odt o žena	PREMASTUPNJUSTRUČNOGOBRAZ									
			1	2	3	4	5	6 1	62	71	72	8
ČAPLJINA	93	50	16	1	28	25	1	2	9	1	12	0
ČITLUK	99	60	1	0	26	43	0	0	7	5	17	0
JABLANICA	61	33	5	1	22	23	0	0	5	2	3	0
KONJIC	99	47	20	0	33	31	0	0	9	3	3	0
MOSTAR	486	235	49	1	116	192	0	4	49	14	61	0
NEUM	32	16	3	0	13	9	0	0	2	1	4	0
PROZOR - RAMA	38	18	5	0	13	8	0	1	3	1	7	0
RAVNO	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
STOLAC	52	32	1	0	11	25	0	0	4	2	9	0
UKUPNO	961	492	100	3	260	356	1	7	88	29	117	0

*Izvor:JU Služba za zapošljavanje HNK Ž <https://www.szzhnz-k.ba/statistika.php> siječanj 2023.

Prema pregledu broja novoprijavljenih osoba u evidenciji u mjesecu studenom 2022. godine prema stupnju stručnog obrazovanja ukupno je bilo 961 osoba od čega 492 žene.Najveći broj novoprijavljenih osoba imao je četvrtu razinu stručnog obrazovanja (356 osoba).

Grafikon 5. Broj novoprijavljenih osoba u evidenciji nezaposlenih po mjesecima *Izvor:JU Služba za zapošljavanje HNK Ž <https://www.szzhnz-k.ba/statistika.php>(siječanj 2023).

Prema pregledu broja nezaposlenih osoba u evidenciji na dan 30.11.2022. godine prema stupnju stručnog obrazovanja i spolu ukupno ih je brojilo 27.389 od čega žena 14 984. Prema stupnju stručnog obrazovanja najveći broj ih zauzima četvrtu razinu obrazovanja.

Tablica 20. Pregled broja nezaposlenih osoba u evidenciji na dan 30.11.2022. godine prema stupnju stručnog obrazovanja i spolu.

PODRUŽNI	UKUPN	STUPA			STRUČNO				OBRAZOVAN			
		1	2	3	4	5	61	62	71	72	8	
ČAPLJINA	Svega	2.809	458	45	1.004	883	8	53	109	64	184	0
	Žena	1.571	236	27	495	508	4	38	77	49	137	0
ČITLUK	Svega	2.537	179	1	1.020	915	1	37	120	57	207	0
	Žena	1.412	97	0	484	528	1	26	80	42	154	0
JABLANICA	Svega	1.797	422	29	618	546	4	17	60	76	25	0
	Žena	1.045	277	14	268	355	0	13	44	53	21	0
KONJIC	Svega	3.236	1.152	13	1.012	763	3	20	158	72	43	0
	Žena	1.849	660	3	496	468	0	13	125	55	29	0
MOSTAR	Svega	13.191	2.369	191	3.829	4.590	15	216	720	597	663	1
	Žena	7.161	1.374	107	1.644	2.522	1	151	434	448	480	0
NEUM	Svega	357	40	1	138	120	2	3	20	7	26	0
	Žena	167	17	1	64	55	0	1	11	2	16	0
PROZOR-RAMA	Svega	1.767	464	10	702	438	1	14	53	19	66	0
	Žena	937	233	3	339	263	1	9	33	10	46	0
RAVNO	Svega	38	7	0	13	11	0	1	1	2	3	0
	Žena	21	3	0	5	7	0	1	0	2	3	0
STOLAC	Svega	1.657	297	13	659	485	4	19	56	48	76	0
	Žena	821	165	8	274	235	0	13	41	28	57	0
UKUPNO	Svega	27.389	5.388	303	8.995	8.751	38	380	1.297	943	1.293	1
	Žena	14.984	3.062	163	4.069	4.941	7	265	845	689	943	0

*Izvor:JU Služba za zapošljavanje HNK Ž <https://www.szzhnz-k.ba/statistika.php>(siječanj 2023).

Tablica 21. Pregled broja nezaposlenih osoba po godinama starosti i stupnju stručnog obrazovanja na dan 30.11.2022.

STAROS NADOB	UKUPNO	STUPANJ STRUČNOG OBRAZOVAN										
		1	2	3	4	5	61	62	71	72	8	
15– 19godi na	Svega	637	49	2	342	244	0	0	0	0	0	0
	Žena	259	15	1	142	101	0	0	0	0	0	0
20- 24godi na	Svega	2.516	127	25	709	1.236	1	4	270	13	131	0
	Žena	1.195	60	13	295	510	0	3	198	11	105	0
25- 29godi na	Svega	3.380	186	26	653	1.247	2	3	610	37	616	0
	Žena	1.877	96	7	321	603	0	2	381	29	438	0
30- 34godi na	Svega	2.880	251	27	705	1.041	0	10	279	182	385	0
	Žena	1.706	127	10	356	575	0	6	189	153	290	0
35- 39godi na	Svega	2.818	351	24	1.029	886	0	73	82	271	102	0
	Žena	1.647	182	10	524	536	0	60	48	209	78	0
40- 44godi na	Svega	2.728	563	16	1.088	746	1	82	25	185	22	0
	Žena	1.493	314	6	510	448	1	54	15	132	13	0
45- 49godi na	Svega	2.740	904	27	1.025	616	1	65	15	70	17	0
	Žena	1.540	542	18	484	388	1	46	8	43	10	0
50- 54godi na	Svega	3.084	974	44	1.217	749	4	35	8	42	11	0
	Žena	1.719	524	24	581	522	1	24	4	32	7	0
55- 59godi na	Svega	3.701	988	49	1.392	1.149	9	39	7	63	5	0
	Žena	1.923	548	26	535	737	4	29	2	41	1	0
>60go di na	Svega	2.905	995	63	835	837	20	69	1	80	4	1
	Žena	1.625	654	48	321	521	0	41	0	39	1	0
UK	Svega	27.389	5.388	303	8.995	8.751	38	380	1.297	943	1.293	1
UP NO	Žena	14.984	3.062	163	4.069	4.941	7	265	845	689	943	0

*Izvor: JU Služba za zapošljavanje HNK Ž [https://www.szzhnz-k.ba/statistika.php\(siječanj 2023\)](https://www.szzhnz-k.ba/statistika.php(siječanj 2023))

Kako je vidljivo iz tabelarnog prikaza prema pregledu broja nezaposlenih osoba po godinama starosti i stupnju stručnog obrazovanja na dan 30.11.2022. najranjivija skupina nezaposlenih je od 55-59 godina (3.701. nezaposlenih) te te skupina 25-29 godina (3.380. nezaposlenih).

Tablica 22. Pregled broja nezaposlenih osoba po godinama starosti, dužini čekanja na zaposlenje i spolu na dan 30.11.2022.godine

STAROSNA DOB	UKUPN O ŽEN A	D U Ž I N A					Č E K A N J A				
		Do 6 m j.	6-9 mj.	9-12 mj.	12-18 mj.	18-24 mj.	2-3g	3-5g	5-7g	7-9g	Pre k o 9 g
15–19godina	637	471	9	8	126	6	15	2	0	0	0
	259	195	3	5	50	1	5	0	0	0	0
20-24godina	2.516	840	174	157	326	114	335	410	143	15	2
	1.195	451	80	78	146	38	140	184	70	7	1
25-29godina	3.380	847	234	194	348	253	444	480	225	210	145
	1.877	467	110	102	222	151	266	277	108	102	72
30-34godina	2.880	524	149	129	197	164	382	438	274	179	444
	1.706	278	78	77	119	86	248	261	181	115	263
35-39godina	2.818	405	127	96	164	129	294	411	282	174	736
	1.647	214	63	43	87	67	168	236	186	110	473
40-44godina	2.728	362	124	99	111	115	239	326	258	176	918
	1.493	179	52	56	58	51	124	168	149	97	559
45-49godina	2.740	267	99	74	107	75	233	367	195	181	1.142
	1.540	152	54	42	50	41	125	194	98	94	690
50-54godina	3.084	278	75	78	107	95	249	349	259	184	1410
	1.719	155	42	38	49	46	135	162	140	105	847
55-59godina	3.701	241	79	82	138	112	344	468	310	214	1.713
	1.923	110	34	29	44	39	161	232	165	115	994
>60godina	2.905	143	58	61	98	102	218	371	219	172	1.463
	1.625	77	32	31	41	48	114	158	125	105	894
UKUPNO IŽENA	27.389	4.378	1.128	978	1.722	1.165	2.753	3.622	2.165	1.505	7.973
	14.984	2.278	548	501	866	568	1.486	1.872	1.222	850	4.793

*Izvor:JU Služba za zapošljavanje HNK Ž <https://www.szzhnz-k.ba/statistika.php>(siječanj 2023.)

Prema pregledu broja nezaposlenih osoba po godinama starosti, dužini čekanja na zaposlenje i spolu na dan 30.11.2022.godine bilo je ukupno 27.389 nezaposlenih od čega 14.984 žena. Prema dužini čekanja na zaposlenje najveći broj pripada razdoblju preko 9 godina 7.973 od čega su 4.793. bile žene. Namanji broj nezaposlenih prema razdoblju čekanja pripada razdoblju 9-12 mjeseci 978 od čega su 501 žene.

Tablica 23. Pregled broja nezaposlenih osoba u evidenciji (30.11.2022.) nezaposlene osobe bez radnog iskustva po stupnju stručnog obrazovanja

PODRUŽNICA	Ukupno	ukupno a žena	POSTUPNOSTI STRUČNOG OBRAZOVANJA									
			1	2	3	4	5	61	62	71	72	8
ČAPLJINA	701	415	113	12	218	218	0	12	51	12	65	0
ČITLUK	490	241	37	1	191	157	0	2	37	2	63	0
JABLANICA	563	366	149	6	173	172	0	6	29	17	11	0
KONJIC	1.308	906	550	4	365	281	0	4	71	16	17	0
MOSTAR	3.910	2.197	888	90	1.010	1.190	0	33	322	104	273	0
NEUM	33	8	5	0	12	9	0	0	2	0	5	0
PROZOR-RAMA	591	331	121	4	239	141	0	3	32	5	46	0
RAVNO	12	8	2	0	4	1	0	1	1	1	2	0
STOLAC	621	319	126	5	232	172	2	5	34	10	35	0
UKUPNO	8.229	4.791	1.991	122	2.444	2.341	2	66	579	167	517	0

*Izvor: JU Služba za zapošljavanje HNK Ž <https://www.szzhnz-k.ba/statistika.php> (siječanj 2023.)

Prema pregledu broja nezaposlenih osoba u evidenciji (30.11.2022.) - zaposlene osobe bez radnog iskustva po stupnju stručnog obrazovanja ukupno ih je bilo 8.229 od toga žena 4.791 među kojima su najbrojniji po stupnju stručnosti treći stupanj 2.444 a najmanje brojni peti i osmi stupanj stručnog obrazovanja. Općina Neum i općina Ravno imaju najmanju zastupljenost nezaposlenih osoba po stručnom stupnju obrazovanja trećeg stupnja.

Tablica 24. Pregled broja ukupno brisanih osoba iz evidencije (studeni 2022) po stupnju stručnog obrazovanja

PODRUŽNICA	UKUPNO		STUPANJ STRUČNOG OBRAZOVANJA									
	UKUPNO	ŽENA	1	2	3	4	5	61	62	71	72	8
ČAPLJINA	90		11	3	28	29	0	2	6	3	7	1
	52		7	3	14	14	0	2	3	3	5	1
ČITLUK	87		9	0	25	28	0	2	11	2	10	0
	54		6	0	16	12	0	2	8	2	8	0
JABLANICA	56		5	0	14	25	0	1	4	5	2	0
	25		2	0	4	10	0	1	4	3	1	0
KONJIC	159		34	0	37	59	0	2	20	1	6	0
	81		21	0	13	27	0	1	13	0	6	0
MOSTAR	520		43	5	128	190	2	8	50	25	69	0
	291		26	1	52	112	0	8	33	19	40	0
NEUM	2		0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
	0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PROZOR-RAMA	33		4	0	19	5	0	0	1	2	2	0
	14		2	0	5	3	0	0	1	1	2	0
RAVNO	0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
STOLAC	53		5	0	18	19	1	0	2	3	5	0

	28	4	0	5	13	0	0	1	1	4	0
UKUPNO	1.000	111	8	27	356	3	15	94	41	101	1
ŽENA	545	68	4	10	191	0	14	63	29	66	1

*Izvor:JU Služba za zapošljavanje HNK Ž <https://www.szzhnz-k.ba/statistika.php>(siječanj 2023.)

Prema pregledu broja ukupno brisanih osoba iz evidencije (studeni 2022) po stupnju stručnog obrazovanja ukupno ih je u HNŽK brisano 1.000 od toga žena 545. Najveći broj brisanih osoba ima grad Mostar (520) od čega 291 ženu gdje najveći broj brisanih osoba iz evidencije ima četvrti stupanj stručnog obrazovanja. Neum , Stolac i Ravno nisu imali brisanje osoba iz evidencije nezaposlenih.

Tablica 25. Pregled broja brisanih osoba iz evidencije u mjesecu studenom 2022 godine po razlozima prestanka vođenja evidencije

PODRUŽNICA	Ukupn o	Žena	PORAZLOZIMAPRESTANKAVOĐENJAEVIDENCIJE																			
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
ČAPLJINA	90	52	71	0	0	0	0	3	0	8	0	0	0	1	1	0	3	1	1	0	1	0
ČITLUK	87	54	63	0	2	0	0	2	0	2	0	0	0	5	0	0	2	5	0	3	3	0
JABLANICA	56	25	45	0	0	0	0	4	0	1	0	0	0	0	0	0	0	5	0	1	0	0
KONJIC	159	81	110	0	4	0	0	3	0	3	0	0	0	2	0	0	1	8	3	1	0	0
MOSTAR	520	291	398	0	10	0	0	21	0	21	0	0	0	17	0	0	8	28	21	11	4	0
NEUM	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
PROZOR - RAMA	33	14	18	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	8	0	0	0
RAVNO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
STOLAC	53	28	36	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	4	0	0	2	4	1	2	0	0
UKUP NO TOTAL	1.000	545	742	0	16	0	0	41	0	35	0	0	0	53	1	0	16	55	15	18	8	0

Tablica 25a. Popis razlog prestanka vođenja evidencije

Šif ra	Naziv
1	Zasnivanjeradnogodnosa
2	Registriraprivrednodruštvoilidrugopravnuosobuodnosnoostvaridividendunaosnovuudjelauprivrednomdruštvuilidrugojpravnoj osobi u visiniodređenojučlanku3.stavak2.zakona
3	Registriraobrtiilostvariprihodpobilokojemosnovuuvisiniodređenojučlanku3.stavak2.zakona
4	Bavljenjepoljoprivrednomdjelatnošću-upisuregistarpoljoprivrednihproizvođača
5	Zatečennaradubezugovoraoraduipisaneizjaveposlodavcaodnosnorješenjaozasnivanjuradnogodnosailiopostavljanju
6	Ispunjavanjeuvjetazamirovinupremapropisimaomirovinsko-invalidskomosiguranju
7	Trajnesposobnostzarad
8	Navršeni65godinaživota

9	Izdržavanje kazne zatvora, mjere sigurnosti, zaštitne ili odgojne mjere trajanjudužemodšestmjeseci
10	Odbijeno se uključiti u obrazovanje na istom stupnju stručne spreme kojije organizirala i snositi troškove službazapošljavanje a dijepovećanj a mogućnost izapošljavanjailiakobezopravdanograzlogaprekinuto, odnosnonezavršeno obrazovanje
11	Odbijen odgovarajućiposaio
12	Nejavljanje službizapošljavanjeudvauzastopnaroaka, bezobaviještavanje službeoopravdanimrazlozimanejavljanja
13	Neispunjavanje uvjetaoaktivnomtraženjuposla
14	Primanjenovčanenaknadeuskladusačlankom31azakona oizmjenama idopunamazakona oposredovanjuuzapošljavanje uiso cijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba
15	Stjecanje statusa redovnogučeni kailistudenta
16	Preseljenje napodručjedrugeopćine/države
17	Odjavljivanje se evidencije
18	Smrt
19	Prelazak kod drugog asavjetodavca
20	Ostvaruje ukupnemjesečne prihode veće od 25% prosječnemjesečne plaće uprethodnoj godini u FBiH, pobilo koje temelju, uključujući dividende

*Izvor: JU Služba za zapošljavanje HNK Ž <https://www.szzhnz-k.ba/statistika.php> (siječanj 2023.)

Kako je vidljivo iz prethodnog tabličnog prikaza broj brisanih osoba iz evidencije u mjesecu studenom 2022 godine po razlozima prestanka vođenja evidencije je 1000 a od toga su žene 545. Po razlozima prestanka vođenja evidencije najviše ih je brisano (742) zbog zasnivanja radnog odnosa; 55 ih je brisano zbog preseljenja u novu općinu ili državu; 53 ih je brisano zbog ne javljanja službi za zapošljavanje u dva uzastopna roka; 46 ih je ispunilo uvjete za mirovinu; te ih je 35 brisano zbog navršanih 65 godina starosti.

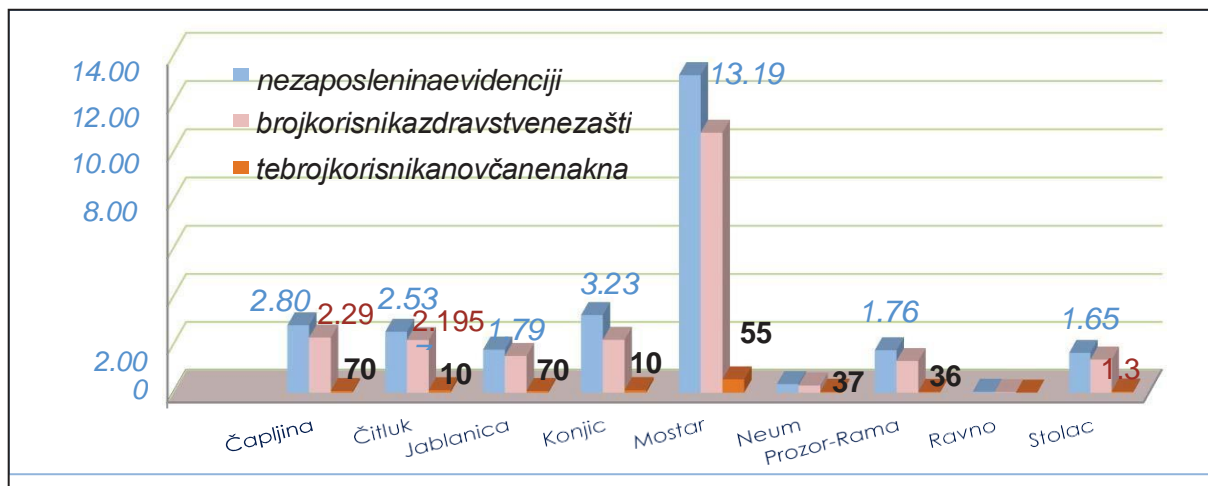
Tablica 26. Pregled broja korisnika zdravstvene zaštite i novčane naknade u evidenciji službe na dan 30.11.2022.

PODRUŽNICA	BROJ NEZAP OSL ENIH OSOBA NA DAN 30.11.2022.	BROJ KORISNIKA ZDRAVSTVENE ZAŠTITE	BROJ KORIS NIK A NOVČANEN AK NADE
ČAPLJINA	2.809	2.296	70
ČITLUK	2.537	2.195	104
JABLANICA	1.797	1.529	70
KONJIC	3.236	2.204	105
MOSTAR	13.191	10.805	555
NEUM	357	298	37
PROZOR-RAMA	1.767	1.317	36
RAVNO	38	21	2
STOLAC	1.657	1.380	45
UKUPNO	27.389	22.045	1.024

*Izvor: JU Služba za zapošljavanje HNK Ž <https://www.szzhnz-k.ba/statistika.php> (siječanj 2023.)

Kako se vidi iz prethodnog tabličnog prikaza pregled broja korisnika zdravstvene zaštite i

novčane naknade u evidenciji na dan 30.11.2022. od ukupnog broja nezaposlenih osoba 27.389 broj korisnika zdravstvene zaštite bio je 22.045 osoba te 1.024 bio je broj korisnika koji su primili novčanu naknadu.

Grafikon 6. Broj korisnika zdravstvene zaštite i novčane naknade *Izvor:JU Služba za zapošljavanje HNK Ž <https://www.szzhnz-k.ba/statistika.php>(siječanj 2023.)

Aktualni programi podrške zapošljavanju u subjektima male privrjede HNK/Ž

U Strategiji razvitka HNŽK 2021.-2027. godine, identificirani su različiti razvojni problemi, u području poslovnih subjekata, saradnje s dijasporom te **tržišta rada i upravljanja razvojem**, uz koje su naznačene i razvojne perspektive, kako je vidljivo iz Tabele.

Aktualni programi podrške zapošljavanju u subjektima male privrjede HNK/Ž proistječu iz uočenih razvojnih problema i razvojnih perspektiva vezanih uz visok udio nisko obrazovane radne snage u ukupnom broju nezaposlenih te neusaglašenosti programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada koje kroz treba usmjeravati kroz programe za poboljšanje kvalifikacija i stručnog osposobljavanje nisko obrazovane radne snage, u skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih HNŽK.

Tablica 27. Pregled uočenih razvojnih problema i razvojne perspektive u HNŽK (Strategija razvitka HNŽK 2021.-2027. godine - s naglaskom na radnu snagu i tržište rada)

RAZVOJNI PROBLEM	RAZVOJNA PERSPEKTIVA
Nedovoljno razvijeno poduzetničko okruženje	Realizovati aktivnosti na smanjenju administrativnih procedura za osnivanje, rast i razvoj biznisa. Olakšati pristup kapitalu. Poticati osnivanje novih i razvoj postojećih subjekata poduzetničke infrastrukture.Kreirati programe za osnivanje, rast i razvoj MSP-a i obrta.

Nizak nivo implementacije investicija i inovacija u malim i srednjim poduzećima	Kreirati i implementirati programe podrške za: <ul style="list-style-type: none"> - povećanje konkurentnosti i inovativnosti malih i srednjih poduzeća i obrta (standardizacija, orijentisanost na izvoz, povoljno finansiranje, uvođenje naprednih tehnoloških i organizacijskih rješenja, usaglašavanje kadrovske strukture sa trenutnim potrebama) - domaće i ino ulagače, bez prepreka birokratskog sistema;
	- poticanje inovacija i tehnološkog osavremenjavanja industrijske proizvodnje, te kreiranja inovativnih proizvoda, kao i restrukturisanje poduzeća.
Nepostojanje strateškog pristupa saradnji sa dijasporom	Kontinuirano organizovati susrete sa dijasporom, kroz konferencije i okrugle stolove. Sistemski poticati događaje koji su usmjereni na povezivanje sa dijasporom (kao što je npr. Connecto konferencija). Uspostaviti koordinacijsko tijelo za saradnju sa dijasporom.
Visok udio nisko obrazovane radne snage (KV i NKV) u ukupnom broju nezaposlenih osoba	Implementirati programe za poboljšanje kvalifikacija i stručno osposobljavanje nisko obrazovane radne snage, u skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih HNK.
Neusaglašenost programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada, te ponude i potražnje na tržištu rada, čemu doprinosi i nedovoljna saradnja aktera u oblasti rada i zapošljavanja (akademski sektor, privredni sektor, vladin sektor, zavodi za zapošljavanje, nevladin sektor)	Uvođenje novih obrazovnih modula/zanimanja u škole i ukidanje (ili privremeno ukidanje) obrazovnih ciklusa za struke u kojima je očita hiperprodukcija, koje tržište rada nije u mogućnosti zaposliti. Sistem visokog obrazovanja treba usaglasiti s potrebama savremenih i traženih zanimanja. Unaprijediti saradnju i koordinaciju svih aktera u oblasti rada i zapošljavanja.
Nepostojanje formalno uspostavljenog stalnog organa, pri Vladi HNK, za razvojno planiranje i upravljanje razvojem	Formirati službu za razvoj i međunarodne projekte, kao zasebnu službu Vlade HNK

Prema podacima Porezne uprave Federacije BiH, na području koje pokriva Služba za zapošljavanje HNŽ-HNK, krajem lipnja 2021. godine djelovalo je 7.430 poslovnih subjekata, a koji ukupno zapošljavaju 52.634 radnika. U odnosu na kraj prethodne godine radi se o povećanom broju zaposlenih za 1.197 osoba, odnosno 2,30%. Uslijed nepredviđenih okolnosti evidentna strukturalna neravnoteža na tržištu rada, odnosno neusklađenost ponude i potražnje za radnom snagom u pogledu zanimanja, obrazovanja, kvalifikacija ili regionalnoga rasporeda, je dodatno usložnjena i pogoršana. Problemi u oblasti zapošljavanja se ne mogu rješavati bez koordiniranoga pristupa svih aktera tržišta rada sa svih razina.

Porezna politika, obrazovni sustav, demografska politika, aktivna politika zapošljavanja, svi ti oblici djelovanja moraju proći kroz reformu, odnosno trebaju biti u skladu sa zahtjevima tržišta. Programom rada Služba za zapošljavanje HNŽ-HNK će svoje aktivnosti tijekom 2023. godine usmjeriti na zakonskom regulativom propisane poslove i procese, a sukladno sa Strateškim planom Službe 2021.-2023. Aktivna politika zapošljavanja Povećanje broja nezaposlenih osoba uslijed pandemije COVID-19 utjecalo je na raspodjelu dostupnih finansijskih sredstava i županijskih službi za zapošljavanje te Federalnoga zavoda za zapošljavanje. Značajna finansijska sredstva su preusmjerena na nedostajuća sredstva za ispunjavanje obveza u oblasti materijalne i socijalne sigurnosti nezaposlenih osoba. U 2021. godini su sredstva za provođenje aktivne politike za zapošljavanje bila preplavljena u odnosu na prethodne godine, a iskazane potrebe i zanimanje poslodavaca za sufinansiranje zapošljavanja se nisu značajno smanjile.

Temeljem svega navedenoga, realizacija programskih zadataka u 2022. godini je izravno ovisila od raspoloživih sredstava Službe i sredstava Federalnoga zavoda za zapošljavanje, ali i drugih izvora.

U 2023. godini, u suradnji s Federalnim zavodom za zapošljavanje, planira se nastavak realizacije programa sufinanciranja zapošljavanja, samozapošljavanja i pripreme za rad. Cilj je pružiti podršku zapošljavanju velikom broju osoba s evidencije nezaposlenih u Federaciji BiH s posebnom rodnom i socijalnom osjetljivošću, radi jačanja njihove konkurentnosti i brže integracije na tržištu rada, sprečavanja dugotrajne nezaposlenosti zatim stvaranja uvjeta za stjecanje prvoga radnoga iskustva,

samozapošljavanje odnosno registraciju (pokretanje) samostalne djelatnosti (privrednoga društva). Ciljna grupa su: mladi, žene, osobe dobi preko 40 godina, dugotrajno nezaposlene osobe (prijavljene na evidenciju 12 i više mjeseci), osobe nižih kvalifikacija ili bez kvalifikacija, osobe s invaliditetom, djeca i supružnici osoba s invaliditetom od 60,00% i više, razvojačeni branitelji i djeca razvojačenih branitelja, članovi obitelji poginulih branitelja, nezaposlene osobe romske nacionalnosti, samohrani roditelji, staratelji, hranitelji i njihova djeca, roditelji djeteta s posebnim potrebama i roditelji teško bolesne djece, bivši štíćenici doma za nezbrinutu djecu, žrtve nasilja, civilne žrtve rata, liječeni ovisnici i dr.

U 2023. godini planiran je nastavak implementiranja već poznatih mjera kao i prethodnih godina. Planirane aktivnosti su:

- sufinanciranje zapošljavanja kod poznatoga poslodavca;
- sufinanciranje samozapošljavanja kroz pokretanje START- UP biznisa;
- sufinanciranje obuke uz zapošljavanje;
- sufinanciranje društveno korisnoga rada.

Služba za zapošljavanje HNŽK će u suradnji s Federalnim zavodom za zapošljavanje i ostalim partnerima realizirati planirane mjere na području Hercegovačko-neretvanske županije. Također, po uzoru na prethodne godine, u 2023. godini očekuje se potpisivanje Sporazuma za:

- Program sufinanciranja zapošljavanja odgovarajućeg stručnoga kadra za djecu s poteškoćama u razvoju u osnovnom i srednjem obrazovanju u redovnoj nastavi u Federaciji BiH
- Program sufinanciranja zapošljavanja djece poginulih branitelja (boraca);
- Program sufinanciranja zapošljavanja djece ratnih vojnih invalida.

Cilj programa je zapošljavanje određenoga broja osoba s evidencije nezaposlenih radi jačanja njihove konkurentnosti i integracije na tržištu rada, sprečavanje dugotrajne nezaposlenosti, stvaranje uvjeta za stjecanje prvoga radnog iskustva, samozapošljavanja i mobilnosti radne snage. Strateško opredjeljenje Službe za zapošljavanje, a za razdoblje 2021.-2023. god., bit će unaprjeđenju aktivnih mjera sufinanciranja zapošljavanja za nezaposlene osobe. Nadalje, jedan od strateških ciljeva Službe je i razvoj sustava za monitoring i evaluaciju aktivnih mjera u zapošljavanju. Cilj je imati što bolji uvid u efekte provođenja tih mjera. U skladu s tim planirana je evaluacija dviju mjera sufinanciranja u 2022. godini. Posredovanje u zapošljavanju Služba za zapošljavanje će i dalje raditi na utvrđivanju potreba poslodavaca, razvijati nove usluge, koje su neophodne kako bi brže integrirali nezaposlene osobe na tržište rada, ali posvetiti se više praćenju učinka rada. Za učinkovitije posredovanje neophodno je praćenje informacija s tržišta rada, statistika i vođenje odgovarajućih evidencija. Kako bi se poboljšala usluga posredovanja, mora se raditi na što bržem protoku informacija i dostavljanju istih korisnicima. Stoga promjenjivi uvjeti na tržištu rada zahtijevaju stalnu fokusiranost na potrebe poslodavaca i tako Služba ne bi izgubila svoju najvažniju i ključnu funkciju kao posrednik. Unaprjeđenje rada s poslodavcima i intenziviranje posredovanja u zapošljavanju na lokalnoj razini, ali i u oblasti međumjesnoga i međudržavnoga posredovanja bit će jedna od ključnih aktivnosti Službe u 2022. godini. U skladu sa strateškim opredjeljenjem, koje se odnosi na povećanje značaja posredovanja u zapošljavanju kao ključne funkcije Službe, radit će se na unaprjeđenju procesa posredovanja u zapošljavanju te poboljšavanju procesa uključivanja nezaposlenih osoba u individualno savjetovanje. Zaključno s 2019. godinom trend povećanja broja obraćanja poslodavaca Službi je bio u stalnom porastu, a to potvrđuje da su poslodavci prepoznali aktivnosti Službe

kao značajnoga aktere u pronalaženju potrebnoga radnoga kadra. Tijekom 2020. godine Služba je ukupno prikupila i objavila

1.129 (26,60% manje u odnosu na 2019. godinu) oglasa i natječaja o slobodnim radnim mjestima za 6.092 radnika, tj. 20,00% manje u odnosu na prethodnu godinu. Od toga se 335 poslodavaca osobno javilo Službi sa zahtjevom za objavu natječaja, a iskazali su potrebu za 1.411 radnika. U prvoj polovici 2021. godine Služba je ukupno prikupila i objavila 686 oglasa (27,00% više u odnosu na isto razdoblje prošle godine) te natječaja o slobodnim radnim mjestima za 3.022 radnika. Navedeni podatci ukazuju na početak oporavka tržišta rada nakon poteškoća prouzrokovanih izvanrednom situacijom u 2020. godini. U 2022. godini nastaviti ćemo poslodavcima nuditi i obavljati usluge profesionalne selekcije potencijalnih zaposlenika. Posjedujemo ljudske kapacitete za provođenje i psihologijskih testiranja prema potrebi.

Izdavanje radnih dozvola u 2022. godini odvijalo se u skladu sa zakonskom regulativom i definiranom procedurom koja uvažava potrebe tržišta rada. CISO - Centar za informiranje, savjetovanje i obuku U Centru za informiranje, savjetovanje i obuku nastaviti će se već ustaljene aktivnosti: - dnevno ažuriranje oglasa na oglasnim pločama Službe HNŽ-HNK i Facebooku; - komunikacija s podružnicama Službe HNŽ- HNK - distribucija informacija, najčešće oglasa, vezanih za obrazovanje i zapošljavanje podružnicama Službe; - izravan rad s nezaposlenim osobama u prostorijama CISO-a kroz informiranje i savjetovanje; - profesionalno usmjeravanje - Služba za zapošljavanje HNŽ-HNK je već prepoznata od strane javnosti (obrazovne ustanove i njihovi djelatnici, učenici i roditelji) kao referentna ustanova za provođenje programa iz područja profesionalnoga usmjeravanja (profesionalno informiranje, psihološko testiranje i savjetovanje); - organiziranje i vođenje grupnoga rada nezaposlenih osoba u Job clubu, a u skladu s preporukama Županijskoga stožera civilne zaštite. Prema Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba, ali i Pravilniku o evidencijama u oblasti zapošljavanja plan je kreirati, izraditi, tiskati i distribuirati sredstva evidencija (registri, kartoni, obrasci i razne druge tiskanice). Informacijski sustav Carmen je prilagođen novim obveznim značajkama, koje je propisao Pravilnik o vođenju evidencija u oblasti zapošljavanja, a u 2022. godini bit će provedeno opsežno ažuriranje aktivne evidencije nezaposlenih osoba. Namjera je izvršiti profiliranje nezaposlenih osoba po stupnju zapošljivosti pa će za svaku od njih biti izrađen i individualni plan zapošljavanja. Na temelju prikupljenih podataka Služba će u kontinuitetu pratiti i analizirati kretanja u području zaposlenosti, nezaposlenosti i procesu zapošljavanja, utvrđivati pojave i tendencije te o tome obavještavati nadležna državna tijela i druge zainteresirane subjekte. U tom smislu će se raditi tematsko-problemske analize, redovni i periodični statističko-informativni pregledi s prijedlozima mjera za rješavanje uočenih, izraženih, konkretnih problema iz područja zapošljavanja. Obavit će se i istraživanje tržišta rada sukladno istraživanju na razini Federacije Bosne i Hercegovine.

Informacije o istraživanju tržišta rada u 2022. godini i veljača 2023.

Koncem prosinca 2022. godine u evidenciji Službe za zapošljavanje Hercegovačko-neretvanske županije/kantona bilo je evidentirano 27.588 nezaposlenih osoba što je u usporedbi sa prosječnom nezaposlenošću u 2021. godini manje za 10,0 %, a u odnosu na prošli mjesec više za 0,7 %. Gledano prema općinama najveći broj registriranih nezaposlenih osoba nalazi se u općinama: Mostar (13.261 ili 48,1 %), Konjic (3.240 ili 11,7 %), Čapljina (2.864 ili 10,4 %), Čitluk (2.592 ili 9,4 %), Jablanica (1.796 ili 6,5%), Prozor-Rama (1.786 ili 6,5 %), Stolac (1.644 ili 6,0 %), Neum (366 ili 1,3 %) i općina Ravno s 39 nezaposlenih osoba u evidenciji. U kvalifikacijskoj strukturi nezaposlenih osoba najveći broj čine osobe u trećem stupnju obrazovanja 9.032 što predstavlja udio od 32,7 %,

zatim slijedi četvrti stupanj sa 8.808 osoba ili 31,9 %, prvi stupanj 5.407 ili 19,6 %, stupanj 72 sa 1.352 osobe ili 4,9 %, stupanj 62 sa 1.336 ili 4,8 %, stupanj 71 sa 945 osoba ili 3,4 %, stupanj 61 sa 366 ili 1,3 %, drugi stupanj 306 ili 1,1 %, peti

stupanj 35 ili 0,1 % i osmi stupanj jedna osoba. Od ukupnog broja osoba koje traže zaposlenje koncem prosinca 2022.godine bilo je 15.131 žena što čini 54,8 %. U ukupnom broju na posao čeka do godinu dana 6.750 osoba ili 24,5 %, a preko 9 godina čeka njih 7.961 ili 28,9 %. U evidenciji nezaposlenih, osobe do 30 godina starosti čine 24,0 % (6.617 osoba), a svaka treća osoba u evidenciji je stara preko 50 godina (9.749 ili 35,3 %). Nezaposlenih osoba koje traže prvo zaposlenje je bilo 8.208, što od ukupnog broja predstavlja 29,8 %. Broj žena koje prvi put traže zaposlenje iznosi 4.793 ili 17,4 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba. Najviše nezaposlenih osoba na dan 31.12.2022. godine po pojedinim stupnjevima stručnog

Koncem veljače 2023. godine u evidenciji Službe za zapošljavanje Hercegovačko-neretvanske županije/kantona bilo je evidentirano 27.466 nezaposlenih osoba što je u usporedbi sa prosječnom nezaposlenošću u 2022. godini manje za 1,9 %, a u odnosu na prošli mjesec manje za 0,2 %. Gledano prema općinama najveći broj registriranih nezaposlenih osoba nalazi se u općinama: Mostar (13.174 ili 48,0 %), Konjic (3.250 ili 11,8 %), Čapljina (2.888 ili 10,5 %), Čitluk (2.595 ili 9,4 %), Jablanica (1.786 ili 6,5%), Prozor-Rama (1.731 ili 6,3 %), Stolac (1.634 ili 5,9 %), Neum (370 ili 1,3 %) i općina Ravno s 38 nezaposlenih osoba u evidenciji. U kvalifikacijskoj strukturi nezaposlenih osoba najveći broj čine osobe u trećem stupnju obrazovanja 9.069 što predstavlja udio od 33,0 %, zatim slijedi četvrti stupanj sa 8.838 osoba ili 32,2 %, prvi stupanj 5.402 ili 19,7 %, stupanj 62 sa 1.269 ili 4,6 %, stupanj 72 sa 1.267 osoba ili 4,6 %, stupanj 71 sa 912 osoba ili 3,3 %, stupanj 61 sa 366 ili 1,3 %, drugi stupanj 307 ili 1,1 %, peti stupanj 34 ili 0,1 % i osmi stupanj dvije osobe. Od ukupnog broja osoba koje traže zaposlenje koncem veljače 2023.godine bilo je 15.059 žena što čini 54,8 %. U ukupnom broju na posao čeka do godinu dana 6.865 osoba ili 25,0 %, a preko 9 godina čeka njih 7.903 ili 28,8 %. U evidenciji nezaposlenih, osobe do 30 godina starosti čine 23,3 % (6.404 osobe), a svaka treća osoba u evidenciji je stara preko 50 godina (9.812 ili 35,7 %). Nezaposlenih osoba koje traže prvo zaposlenje je bilo 7.940, što od ukupnog broja predstavlja 28,9 %. Broj žena koje prvi put traže zaposlenje iznosi 4.647 ili 16,9 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba. Najviše nezaposlenih osoba na dan 28.02.2023. godine po pojedinim stupnjevima stručnog

Tržište rada Hercegovačko-neretvanske županije/kantona u proteklom periodu bilježilo je pozitivne trendove. Uz kontinuirani pad broja nezaposlenih, rasla je zaposlenost te je tokom 2019. godine zabilježena stopa zaposlenosti od 37,2%, koje je ujedno bila viša od stope zaposlenosti u FBiH (34,8%). Međutim, u kontekstu zaposlenosti, stope značajno variraju među pojedinim lokalnim zajednicama HNŽ/K. Strukturu nezaposlenih osoba HNŽ/K preovladavaju KV radnici (32,95%), zatim osobe sa SSS (31,35%), te nekvalifikovana lica (20,53%). U ukupnom broju nezaposlenih, visokoobrazovana lica učestvuju sa 13,71% (VŠS i VSS). Smanjenje nezaposlenosti može se pripisati i gospodarskoj djelatnosti ali je ujedno i posljedica iseljavanja radno sposobne mlade populacije. Prosječna plaća u HNŽ/K u 2019. godini iznosila je 1.011 KM i više je u odnosu na prosjek u FBiH za 8,9%. Svakako da je i COVID 19 pandemija u 2020. godini utjecala kako na pad gospodarske djelatnosti tako i na povećanje stope nezaposlenosti, što je značajna implikacija za naredni planski period. Tržište rada na području FBiH tako i na području HNŽ/K karakteriše i postojanje sive ekonomije, ali i nedovoljna usklađenost programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada te se kao razvojna potreba definiše i potreba za većom sinergijom službi za zapošljavanje, obrazovnih institucija i gospodarstva kako u kontekstu modifikacije i/ili uvođenja novih obrazovnih modula/zanimanja u obrazovni sistem tako i u kontekstu vođenja evidencije ali i sprečavanja rada na crno.

Analiza obrazovnih profila potrebnih maloj privredi HNK/Ž

Okosnicu obrazovanja u HNŽ/K, osim 123 redovite osnovne škole, čini 28 srednjih škola, te dvije javne i tri privatne visokoškolske institucije, u koje je tijekom 2021./2022. godine bio upisan 23.301 učenik i 11.605 studenata. U odnosu na školsku/akademsku 2018./2019. godinu primjetan je trend smanjenja broja upisanih na sve tri razine obrazovanja: 4,2% u osnovnim školama, 9,9% u srednjim školama i 13,6% na visokoškolskim institucijama.

Tablica 28. Broj upisanih učenika/studenata

Broj upisanih učenika/studenata	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Osnovno obrazovanje	17.155	16.766	16.472	16.438
Srednje obrazovanje	7.614	7.047	7.055	6.863
Visoko obrazovanje	13.425	11.850	12.507	11.605
Ukupno	38.194	35.663	36.034	34.906

**Izvor: Federalni zavod za statistiku*

Usklađivanje obrazovnog sustava s tržištem rada obavlja se djelomično prilikom kreiranja Plana upisa u srednje škole, pri čemu se sektor obrazovanja konzultira s predstavnicima tržišta rada, a koriste se i podaci Službe za zapošljavanje HNŽ/K o broju i obrazovnim profilima neuposlenih. Usklađenost obrazovnog sustava u HNŽ/K s potrebama tržišta rada analizirana je tijekom 2020. i 2021. godine¹⁰ u koordinaciji Federalnog zavoda za zapošljavanje i županijskih službi za zapošljavanje, te uz podršku projekta „Unapređenje istraživanja tržišta rada“ koji financira EU. U uzorku na području HNŽ/K koji je obuhvatio 125 poslodavaca (od čega 97 mikro i malih poduzeća i 22 poslodavca poduzeća srednje veličine), 12,1% poslodavaca se izjasnilo da nije zadovoljno kvalitetom kvalifikacija, znanja i vještina radnika s kojima su surađivali, a osobito zbog nedostatka tehničkih-stručnih znanja i vještina, nedostatka organizacijskih, analitičkih i planskih vještina, kao i nedostatka znanja o upravljanju projektima. Poslodavci su također iskazali nezadovoljstvo zbog nedostatka praktičnoga rada tijekom obrazovanja.

Što se tiče upošljavanja novih radnika, 20% poslodavaca u HNŽ/K je iskazalo potrebe za novim zapošljavanjem. Poslodavci su za 2021. godinu procijenili da im nedostaje 407 novih radnika, od čega 32% u mikro i malim poduzećima i 47% u srednjim poduzećima. Najveće potrebe za novim zapošljavanjem iskazane su u djelatnosti trgovine (44%) i prerađivačke industrije (41%). Najveća potražnja kod anketiranih poslodavaca u HNŽ/K je za radnicima sa srednjom stručnom spremom III. stupnja – KV, VKV (51%), a najmanja za radnicima s višom i visokom stručnom spremom – VŠS, VSS (12%). Kao glavne razloge koji otežavaju pronalazak odgovarajućih novih radnika poslodavci u HNŽ/K navode nedostatak kadra sa znanjem i vještinama potrebnih za radno mjesto, kao i kadra odgovarajućeg radnog iskustva, te nedostatak kadra sa traženim zanimanjem.

Analiza obrazovnih profila u nižem srednjem obrazovanju/strukovnom obrazovanju

Strukovni trogodišnji programi zastupljeni su u većini srednjih škola u HNŽ/K u svim JLS, osim u općini Ravno. Prema Planu upisa u 1. razrede srednjih škola u školskoj 2022./2023. godini, predviđeno je

¹⁰ Federalni zavod za zapošljavanje (2021.): Istraživanje tržišta rada u Federaciji BiH 2020/2021. god.

ukupno 50 trogodišnjih programa na području Županije/Kantona, pri čemu su u srednjim školama bili najzastupljeniji programi za zanimanje kuhara (7), konobara (6), automehaničara (5) i frizera (4).

U proteklom petogodišnjem razdoblju (2018./2019. – 2022./2023.) broj trogodišnjih strukovnih programa kontinuirano se smanjuje. U odnosu na školsku 2018./2019. godinu broj programa je u školskoj 2022./2023. godini smanjen za 15,3%. S obzirom da je u istom razdoblju povećan broj četverogodišnjih programa, navedeni negativni trend vjerojatno je posljedica smanjenog zanimanja učenika za trogodišnjim usmjerenim zanimanjima, iako je prema anketama najveća potražnja među poslodavcima na području HNŽ/K upravo za radnicima sa srednjom stručnom spremom III. stupnja. Većina programa ima kontinuitet u zastupljenosti (upisuje učenike svake godine, ili svake druge godine), premda je primjetno da se struktura zastupljenih programa po školskim godinama mijenja. Primjerice, u programe za zanimanja poput pekara, mesara, krojača, grafičara tiska i dr. učenici nisu upisivani u posljednje dvije, odnosno tri godine. Istodobno, u proteklom petogodišnjem razdoblju učenicima su ponuđeni novi programi, odnosno zanimanja poput armirača-betonirca, fotografa, cvječara, zavarivača i dr.

Detaljna struktura trogodišnjih programa u razdoblju 2018./2019. – 2022./2023. prikazana je u tablici ispod.

Tablica 29. Broji vrsta trogodišnjih programa u školama HNŽ/K za razdoblje 2018/2019-2022/2023.

Program/zanimanje	2018/201	2019/202	2020/202	2021/202	2022/202
armirač-betonirac					1
automehaničar	5	7	6	4	5
bravar	2		1	1	1
CNC operater	2	3	4	4	3
dekorater zidnih površina	1	1			
elektromehaničar	3	2	2	1	2
elektromonter mreža i postrojenja	1	1	1	1	
elektroničar	1	1	1	1	
fotograf					1
frizer	3	4	2	4	4
grafičar tiska	1				
instalater	1	1	1	1	1
instalater grijanja, klima uređaja i vode	1			1	1
kamenorezac	1	1	1	1	1
keramičar-oblagač	1	1	1		1
keramičar-teracer	1	1		1	
keramičar-teracer-podopodlagač			1	1	1
klesar	1	1	1	1	1
konobar	6	8	9	8	6
krojač	1	1			
kuhar	7	8	8	8	7
kuhar-tehnolog			1	1	
mašinbravar	1	1	1		1
mesar	1	1	1		
monter suhe gradnje	1	1	1	1	1
nanosilac zaštitnih prevlaka				1	
pekar	1	1	1		
PK/KV cvječar (DPP)			1	1	1
PK/KV krojač (DPP)	1	1	1	1	1
plinski i vodoinstalater				1	
polukvalifikovani krojač (DPP)		1			

pomoćni kuhar (DPP)	1	1	1	1	1
prodavač	6	3	3	4	3
rukovoditelj građevinskih i pretovarnih	2	2	1	1	1
tesar-parketar			1	1	1
voćar-vinogradar	1	1			
vodoinstalater	2	1	2	1	1
vozač motornog vozila	2	2	2	1	1
zavarivač				1	1
zidar-fasader-izolater	1	1	1	1	1
UKUPNO	59	58	57	55	50

**Izvor: MOZKŠ HNŽ/K: Izvadak iz Plana upisa učenika u I. razred srednje škole*

Analiza obrazovnih profila u srednjem obrazovanju

Prema Pranu upisa u I. razrede srednjih škola na području HNŽ/K u školskoj 2022./2023. godini, budućim učenicima je bilo ukupno dostupno 90 programa četverogodišnjeg programa srednjoškolskog obrazovanja. U odnosu na školsku 2018./2019. godinu broj ovih programa je porastao za 10%, a zastupljeni su u svim JLS u HNŽ/K, osim u općini Ravno.

U proteklom petogodišnjem razdoblju srednjoškolcima su osim ukupno 14 gimnazijskih programa bili dostupni i usmjereni programi, odnosno zanimanja iz oblasti ekonomije, hotelijerstva i turizma, građevinarstva, strojarstva, elektrotehnike, prometa i dr. Detaljna struktura četverogodišnjih srednjoškolskih programa u razdoblju 2018./2019. – 2022./2023. prikazana je u tablici ispod.

Tablica 30. Broj i vrsta četverogodišnjih programa u školama HNŽ/K za razdoblje 2018/2019- 2022/2023.

Program/zanimanje	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023
agrotehničar	1	1			
akušersko-ginekološka sestra		1			
arhitektonski tehničar	1	1	1	1	1
carinski tehničar	1	1	2	2	1
dizajner tekstila i odjeće	1	2	1	2	1
dizajner unutrašnje arhitekture-	1	1	1	1	1
ekonomist	6	3	6	5	6
ekonomist-poslovna informatika		1	2	2	2
ekonomski tehničar	3	3	3	3	3
ekonomski tehničar digitalnog					2
ekonomsko-informatički tehničar		1	1	1	1
elektroenergetičar obnovljivih	1	1			
elektrotehničar	1	2	2	2	2
elektrotehničar energetike	1	1	1	1	
elektrotehničar informacijskih	2	1	1	1	2
elektrotehničar računarske	1	1	1	1	3
farmaceutski tehničar	2	2	1	3	3
financijsko-računovodstveni	1	1	1		
fizioterapeutski tehničar				1	
geodetski tehničar	1	1	1	1	1
gimnazija: jezičko-prevodilačka			1	1	1
gimnazija: jezična	2	2	2	2	2
gimnazija: matematičko-	1	1	2	2	2
gimnazija: opća	8	8	7	7	7

gimnazija: pedagoška					1
gimnazija: sportska			1		
građevinski tehničar		1			
građevinski tehničar za	1	1	1	1	1
građevinski tehničar za	1	1	1	1	1
građevinsko-informatički tehničar	1		1	1	1
grafički tehničar-dizajner	2	1	2	1	2
hotelsko-turistički tehničar	4	6	6	5	4
industrijski i reklamni dizajner		1		1	
komercijalist	1	1	1	1	2
kozmetički tehničar			1	1	1
kuhar-tehnolog					1
laboratorijski tehničar	1		1	1	1
likovni dizajner-tehničar	1	1	1	1	1
mašinski tehničar	1		1		
mašinski tehničar programer na	1	1	1	1	1
mašinski tehničar za	1	1	1	1	1
medicinska sestra-tehničar	3	3	3	3	2
medicinski kozmetičar	1				1
poljoprivredni tehničar-	2	1	1		
poljoprivredni tehničar- opći		2	1	1	2
poslovno-pravni tehničar	1	1	1	1	
prehrambeni tehničar EU VET		1			
prehrambeni tehničar- smjer kontrola kvalitete hrane					1
računalni operater u prometu		1	1	1	1
računalni tehničar u graditeljstvu	1	1	1	1	1
računalni tehničar u strojarstvu	2	1	2	1	3
računalni tehničar za CNC		1			
računalni tehničar-CNC	1	1	1	1	2
računalni tehničar-dizajner	1	1			
stomatološka sestra tehničar		1		1	
tehničar cestovnog prometa	2	2	2	2	2
tehničar dizajner enterijera	1	1	1	1	1
tehničar eko i održive gradnje		1	1	1	1
tehničar geodezije i	1	1	1	1	1
tehničar hortikulture				1	1
tehničar nutricionist	1	1	1	2	1
tehničar PT prometa	1	1	1	1	1
tehničar za bankarstvo i	1	1			
tehničar za elektroenergetiku	1	2	1	3	2
tehničar za komunikacijske	1	1	1		
tehničar za logistiku i špediciju	1	1	1	1	1
tehničar za mehatroniku	1	1	1	1	1
tehničar za računalstvo	1	1	1	1	1
tehničar za robotiku	1	1	1	1	1
tehničar za sigurnost cestovnog	1		1	1	
tehničar za zaštitu od požara	1				
tehničar za željeznički promet	1		1		1
turistički tehničar EU VET	1		1		1
upravni referent	1	1	1	1	1
web dizajner		1		1	
zdravstveno-laboratorijski		1			
zrakoplovni prometnik	1	1	1		1

zubotehničar			2		
UKUPNO	81	85	87	84	90

*Izvor: MOZKŠ HNŽ/K: Izvadak iz Plana upisa učenika u I. razred srednje škole

Analiza obrazovnih profila u višem i visokom obrazovanju

U oblasti visokog obrazovanja na području HNŽ/K djeluju dva javna sveučilišta: Sveučilište u Mostaru i Univerzitet „Džemal Bijedić“ i tri privatne visokoškolske institucije: Sveučilište Hercegovina, Univerzitet modernih znanosti i Visoka škola „Logos“ Mostar. Navedene institucije nude vrlo raznolike programe iz područja biotehničkih, tehničkih, biomedicinskih, prirodnih, društvenih i interdisciplinarnih znanosti, te umjetničkog područja, među kojima su i brojni obrazovni profili potrebni maloj privredi. Prema dostupnim podacima na području HNŽ/K izvodi se ukupno 256 studijskih programa, od čega 131 program trogodišnjeg (180 ECTS), odnosno četverogodišnjeg (240 ECTS) I. ciklusa obrazovanja, 119 programa jednogodišnjeg (60 ECTS), odnosno dvogodišnjeg (120 ECTS) II. ciklusa obrazovanja i šest integriranih studijskih programa (300 ECTS). Najveći broj studijskih programa zastupljen je na javnim sveučilištima: 128 na Sveučilištu u Mostaru i 61 na Univerzitetu „Džemal Bijedić“.

Tablica 31. Broj studijskih programa na visokoobrazovnim institucijama u HNŽ/K

Visokoškolske institucije	Ustrojbene jedinice na kojima se izvodi nastavni proces	Broj studijskih programa		
		I. Ciklus	II. Ciklus	Integrirani
Sveučilište u Mostaru	11 fakulteta i 1 sveučilišni odjel	60	64	4
Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru	8 fakulteta i 5 univerzitetskih studija	34	26	1
Sveučilište Hercegovina	2 fakulteta	13	13	
Univerzitet modernih znanosti - CKM Mostar	4 fakulteta	16	16	1
Visoka škola "Logos" Mostar		8		

Analiza programa poduzetničkog učenja i poduzetničkih vještina u srednjem, višem i visokom obrazovanju

Integracija poduzetničkog učenja i poduzetničke kompetencije u obrazovni sustav BiH napredovala donošenjem i implementacijom Strategije učenja o poduzetništvu u obrazovnim sustavima u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2012. - 2015. s akcijskim planom" ("Službeni glasnik BiH", br. 31/12). Strategija je obuhvatila sve razine formalnog obrazovanja - osnovno, srednje i visoko, kao i neformalno obrazovanje. Njome je utvrđeno šest strateških prioriteta: uspostava partnerstava za poduzetničko učenje, podizanje svijesti o poduzetničkom učenju na svim razinama, promocija poduzetničkog učenju u osnovnom i srednjem obrazovanju, formalno obrazovanje - pristup baziran na ključnoj kompetenciji, promocija poduzetničkog učenja u visokom obrazovanju, promocija poduzetničkog učenja u obrazovanju odraslih i neformalnom obrazovanju, provedba i monitoring Strategije. U sklopu implementacije navedene Strategije, u HNŽ/K provedena je obuka za savjetnike Pedagoškog zavoda HNŽ/K

i Zavoda za školstvo Mostar, te je poduzetnička ključna kompetencija uvedena u pojedine škole na ovom području. Također, u listopadu 2020. godine Vijeće ministara BiH je donijelo Odluku o

usvajanju prioriteta u integraciji poduzetničkog učenja i poduzetničke ključne kompetencije u obrazovne sustave u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2021.-2030. ("Službeni glasnik BiH", br. 79/20), kojom se nastavljaju i unapređuju razvijeni protokoli za razvoj poduzetničke kompetencije. S tim u vezi definirani prioriteti imaju za cilj da do 2030. godine bude postignuta puna integracija poduzetničkog učenja i poduzetničke kompetencije u obrazovne sustave u BiH, s posebnim osvrtom na EU EntreComp okvir. Također, u sklopu reformskog procesa poboljšanja kvalitete u obrazovanju u BiH, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (APOSO) prepoznala je poduzetništvo kao jednu od kroskurikularnih ključnih kompetencija, te izradila *Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa za kroskurikulsko i međupredmetno područje definirana na ishodima učenja* („Službeni glasnik BiH“, br. 87/15) i *Smjernice za provedbu Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za kroskurikulsko i međupredmetno područje definirane na ishodima učenja* („Službeni glasnik BiH“, br. 87/15). Sukladno navedenim dokumentima, komponenta poduzetništva je ugrađena u sklopu oblasti *Pojedinac i društvena odgovornost* u osnovno i srednje obrazovanje, te su definirani ishodi učenja s pripadajućim pokazateljima vezani uz poduzetništvo za određeni uzrast.

Poduzetništvo kao predmet djelomično je uključeno u nastavne programe srednjih škola u HNŽ/K, osobito škola ekonomskog smjera. Unaprjeđenje poduzetničkih znanja i vještina na razini visokog obrazovanja provodi se kroz usmjerene redovite studijske programe, putem sustava izbornih kolegija i programe cjeloživotnog obrazovanja. Na razini visokog obrazovanja u HNŽ/K izvode se preddiplomski, diplomski i doktorski studijski programi iz poslovne ekonomije na javnim sveučilištima, te pojedinim privatnim visokoškolskim institucijama. Osim toga, poduzetništvo kao predmet izučava se pored fakulteta ekonomskog smjera također i na pojedinim fakultetima drugih smjerova. Jačanje poduzetničke kompetencije u visokom obrazovanju u HNŽ/K provodi se i kroz sustav izbornih kolegija, koji su dostupni svim studentima, bez obzira na odabrano matično usmjerenje. Osim toga u novije vrijeme programi poduzetništva obuhvaćeni su i neformalnim obrazovanjem, odnosno cjeloživotnim obrazovanjem i usavršavanjem, poput Osnova poduzetništva, Poduzetništva žena i dr.

Analiza utrošaka i efekata dodijeljenih poticajnih financijskih sredstava za razvoj male privrede HBK/Ž u periodu 2016-2021.

Analiza utrošaka sredstava i efekta dodijeljenih maloj privredi iz Budžeta HNK-Ž

Ministarstvo privrede Hercegovačko-neretvanskog kantona (u daljem tekstu: Ministarstvo) za 2019. i 2020. godinu godišnje planove rada temeljilo je na Programu razvoja male privrede HNK 2016.-2020. godine i Strategiji razvoja malog i srednjeg poduzetništva u Hercegovačko-neretvanskom kantonu za period 2012.-2020. godine, a za 2021. i 2021. godinu na Programu razvoja male privrede HNK 2021.- 2024. godine. Inače, Plan Ministarstva za svaku godinu izrađuje se na osnovu Budžeta HNK za tekuću godinu, odnosno rebalansa Budžeta ako postoji u toj godini. Zbog uticaja pandemije korona virusa COVID 19 Budžet HNK je rebalansiran u posamtranom četverogodišnjem periodu za tri godine a u 2020. godini čak dva puta. U posmatranom periodu planirana sredstva iz Budžeta kontinuirano su rasla iz godine u godinu, tako da je sa početnih 1.220.000 KM u 2019. godini iznos planiranih sredstava narastao na 2.250.000 KM u 2022. godini. Za četverogodišnji period ukupno je planirano za finansiranje subjekata male privrede u skladu s Zakonom o poticaju razvoja male privrede i zaštiti tradicionalnih djelatnosti (obrta) iznos od 6.210.000 KM. Kretanje

planiranih iznosa po godinama prikazano je u tabeli ispod.

Tablica 32. Planirana sredstva Ministarstva privrede/gospodarstva za podršku razvoju HNŽ/K

Kod	Pozicija	2019.		2020.		2021.		2022.		UKUPNO 19-22
		Proračun	Proračun	Rebalans	Rebalans	Proračun	Rebalans	Proračun	Rebalans	
614500	Subvencija privatnim preduzećima i poduzetnicima	1.100.000	1.100.000	1.000.000	1.000.000	1.200.000	1.300.000	1.500.000	1.700.000	5.100.000
614300	Tekući transferi neprofitnim organizacijama	120.000	200.000	140.000	140.000	140.000	300.000	100.000	350.000	910.000
614500	Tekući transfer za implementacij u znanja i tehnologija i standarda								200.000	200.000
		1.220.000	1.300.000	1.140.000	1.140.000	1.340.000	1.600.000	1.600.000	2.250.000	6.210.000

Zakon o poticaju razvoja male privrede i zaštiti tradicionalnih djelatnosti (obrta), propisuje obavezu Ministarstva da nadzire i prati provođenje Programa i Godišnjeg plana, analizira rezultate, te izrađuje izvještaj o izvršenju godišnjih planova svih zakonskih nosioca Programa, koji se, u konačnici, podnosi na razmatranje Skupštini HNK.

Plan provođenja godišnjih programa Ministarstva privrede sačinjen izrađuje se na osnovu godišnjeg Budžeta, odnosno rebalansa Budžeta u kojem su za Ministarstvo utvrđena novčana sredstva na poziciji

„Subvencije privatnim poduzećima i poduzetnicima“, ekonomski kod - 614500. Sredstva sa ove pozicije namijenjena su podršci sektora malog i srednjeg poduzetništva, na način da bi se, kao grant sredstva, dodijelila neodređenom broju odabranih korisnika, pod utvrđenim uslovima, a na poziciji „Tekući transferi neprofitnim organizacijama (drvni i metalni klaster)“, organizacijska jedinica 36010003, ekonomski kod - 614 300 planiraju se sredstva koja se kao grant sredstva dodjeljuju klasterima i neprofitnim organizacijama koje svojim radom podržavaju razvoj male privrede.

U posmatranom četverogodišnjem periodu Ministarstvo je uspješno operacionaliziralo i u cijelosti utrošilo planirana sredstva, na način da su blagovremeno donesene potrebne odluke za provođenje godišnjih programi utroška sredstava, raspisivani i provedeni javni pozivi za odabir korisnika poticajnih sredstava Ministarstva, odabrani korisnici poticajnih sredstava Ministarstva. U četverogodišnjem periodu Ministarstvo je na podršku subjektima male privrede i neprofitnim organizacijama koje u svojim programima realizuju različite aktivnosti podrške razvoju male privrede utrošilo 6.210.000 KM ili prosječno godišnje 1.552.500 KM. Pregled utroška sredstava po godinama prikazan je u Tabeli 36.

Tablica 33. Pregled utroška sredstava po godinama

Pozicije/mjere utroška sredstava	2019.	2020.	2021.	2022.	2022.
(I) Subvencija privatnim preduzećima i poduzetnicima	1.100.000	1.000.000	1.300.000	1.700.000	5.100.000

Sufinansiranje poduzetnika početnika	120.000	100.000	200.000	250.000	670.000
Tehnološki razvoj	860.000	720.000	900.000	1.000.000	3.480.000
Poticaj obrtima, starim i tradicionalnim djelatnostima,	120.000	180.000	200.000	450.000	950.000
(II) Tekući transferi neprofitnim organizacijama (klasterizacija)	120.000	140.000	300.000	350.000	910.000
(III) Tekući transfer za implementaciju novih znanja i tehnologija i standarda	0	0	0	200.000	200.000
Ukupno utrošeno (I+II+III)	1.220.000	1.140.000	1.600.000	2.250.000	6.210.000

U posmatranom periodu podrška je dodijeljena za 608 subjekata male privrede iz novčanih sredstva na poziciji „Subvencije privatnim poduzećima i poduzetnicima“, 57 neprofitnih organizacija sa pozicije „Tekući transferi neprofitnim organizacijama (drvni i metalni klaster)“, a u 2022. godini podrška je dodijeljena za 4 subjekta male privrede sa pozicije „Tekući transfer za implementaciju novih znanja i tehnologija i standarda“. Ukupno je podržano 680 korisnika, od kojih su neki podržavani više godina.

Tablica 34. Pregled korisnika podrške

Odabrani korisnici s kojima su zaključeni ugovori	2019.	2020.	2021.	2022.	Ukupno
Broj podržanih korisnika sredstvima subvencija privatnim preduzećima i poduzetnicima	85	140	134	249	608
Broj podržanih korisnika interventnim sredstvima subvencija privatnim preduzećima i poduzetnicima	3	4	4		11
Broj podržanih korisnika neprofitnih organizacija	5	8	21	23	57
Broj podržanih korisnika sredstvima za implementaciju novih znanja i tehnologija i standarda				4	4
Ukupno	93	152	159	276	680

Poslovni subjekti male privrede koji su podržani sredstvima Ministarstva uložili su iz značajna vlastita sredstva što je rezultiralo pozitivnim razvojnim efektima kao i povećanju novozaposlenih što je bio jedan od kriterija za dodjelu poticajnih sredstava od strane Ministarstva.

Tablica 35. Razvojni efekti podrške poslovnih subjekata male privrede

Godina	Sredstva dodijeljena od Ministarstva	Vlastita sredstva subjekata male privrede	Ukupno	Učešće sredstava Ministarstva	Broj novozaposlenih
2019.	1.100.000	1.705.693	2.805.693	39,2%	26
2020.	1.000.000	1.499.200	2.499.200	40,0%	37

2021.	1.300.000		1.300.000		
2022.	1.700.000		1.700.000		
Ukupno	5.100.000				

Revolving kreditna linija (fond)

Revolving kreditna linija, uspostavljena još 2001. godine, iz sredstava ostvarenih privatizacijom poduzeća, na području HNŽ/K, realizira se preko Vakufske banke d.d. Sarajevo Glavne filijale Mostar. Ministarstvo ima svog predstavnika u Kreditnom odboru Banke, a krediti iz ove linije se odobravaju fizičkim i pravnim osobama, po fiksnoj kamatnoj stopi od 4% godišnje, uz grace period u trajanju od 3- 6 mjeseci i rok otplate do 3 (tri) godine, za uslužne djelatnosti, odnosno do 6 (šest) godina, za proizvodne djelatnosti. U razdoblju od 2001.-2016. godine odobreno je 158 kredita, u ukupnoj vrijednosti od 3.851.685,00 KM, za proizvodne i uslužne djelatnosti, te za poljoprivredu. Nakon 2017. godine, u kojoj nije bilo odobrenih kredita, u 2018. godini odobren je svega jedan kredit (za uslužnu djelatnost), u visini od 70.000,00 KM, istom korisniku kojemu je odobren kredit, u visini od 70.000,00 KM. U izvješćima o stanju fonda i odobrenih kredita, za prethodne godine, već je isticano da je broj kreditnih zahtjeva u stalnom opadanju (2013., 2014., 2017., te 2019. godine, uopće nije bilo odobrenih kredita). Pretpostavka slabijeg zanimanja za ovu kreditnu liniju je, vjerojatno, visina kamatne stope, koja, u odnosu na kredite koje nude komercijalne banke, više nije tako povoljna, zbog čega se odavno nameće potreba revidiranja uvjeta ponude kredita, a samim tim i ugovora Ministarstva sa Bankom.

U kontekstu naprijed navedenog nameće se logičan zaključak o potrebi donošenja odluke o pokretanju procedure raskida ugovora, kojeg je Vlada HNK zaključila sa Vakufskom bankom d.d. Sarajevo Glavna filijala Mostar, 2001. godine, putem Kantonalnog javnog pravobranilaštva, a u cilju povrata sredstava, deponiranih kod Banke, prilikom pokretanja Revolving kreditne linije. Nakon što budu doznačena sredstva ista treba staviti u funkciju poticanja razvoja male privrede kroz implementaciju mjera koje će biti predložene u razvojnoj strategiji male privrede HNK.

Regionalni garantni fond (RGF)

Regionalni garantni fond (RGF) je pokrenut krajem 2008. godine, zajedničkim sredstvima Vlade HNK i Udruženja za poduzetništvo i posao LiNK Mostar, koja su uvećana, korištenjem multiplikatora (4) UniCredit Banke Mostar. Posredstvom Banke su realizovani krediti, kao vid pomoći u finansiranju poduzetnika, s područja HNK. Fond je u startu imao na raspolaganju 600.000,00 KM, od kojih sredstva Ministarstva, u iznosu od 100.000,00 KM, ostaju trajno u vlasništvu HNK, a kasnije su pridružena i sredstva donatora, Ministarstva spoljnih poslova Italije i Grada Mostara. Prema podacima, koje Ministarstvu dostavlja Udruženje LiNK, o dinamici otplate kredita, odnosno, o povratu sredstava u RGF, u osnovi nema promjena, u periodu od 2017.-2019. godine, pa se navodi da je kroz RGF podržano 18 MSP s područja HNK, ukupan plasman iznosio je 590.000,00 KM, u momentu realizacije kredita podržana 153 radna mjesta, novokreirana 34 radna mjesta. Zadnji odobreni kredit bio u IV/2012. godine. Obzirom da nisu dostavljeni podaci za 2020. godinu, nije poznat iznos nenaplaćenog duga, u postupku naplate od klijenata, protiv kojih su pokrenuti sudski sporovi. Dakle, analizirajući svrsishodnost korištenja sredstava koja su na raspolaganju, zaključak je da je upitno dalje postojanje RGF-a, jer bi se sredstva Vlade HNK, koja su godinama „zarobljena“ u tom fondu, mogla upotrijebiti u različite druge svrhe. Udruženje LiNK, već tri godine, ne dostavlja Ministarstvu podatke o stanju RGF-a i visini nenaplaćenog duga.

Iz navedenih činjenica jasno je da je odavno prestalo korištenje sredstava za odobrene namjene pa je potrebno donijeti odluku o pokretanju procedure raskida ugovora, raskinuti ugovor a kada sredstva budu doznačena na račun Ministarstva koristiti ih za podršku programima razvoja poduzetničkih potpornih institucija.

Analiza utrošenih sredstava i efekata dodijeljenih maloj privredi iz budžeta općina i gradova HNK-Ž

Gradovi i općine Hercegovačko neretvanskog kantona u periodu 2019-2022. godine uložila su značajna sredstva za poticaj programima podrške subjektima male privrede. Visina izdvojenih sredstava pojedig gradova i općina oscilira u iznosima i po godinama, ali i po broju programa i namjeni sredstava. Sredstva su izdvajana za poduzetničku infrastrukturu, kreditiranje poduzetnika (subvencioniranjem kamata), subvencioniranje upošljavanje volontera i osoba sa završenom VSS/VŠS, za stipendiranje đaka i studenata, organizaciju sajмова, ciljanu podršku subjektima male privrede u poljoprivred, turizmu i drugim. Neke od općina su iskazale značajno više iznose u odnosu na druge općine i gradove kao što je općina Prozor-Rama al je dio sredstva uložen u podršku poljoprivredi, stočarstvu podršci infrastrukturnim projektima i javnim preduzećima što se ne može dovesti u kontekst direktne podrške subjektima male privrede. Iznosi podrške su veoma različiti po općinama/gradovima, njihova dinamika ali dinamika ulaganja po godinama promatrana u odnosu na svaku pojedinačnu općinu/grad. Očito je da postoji neusklađen pristup podrške razvoju male privrede po općinama/gradovima ali isto tako neusklađenost je prisutna u odnosu na programe podrške sa nadležnim kantonalnim i federalnim ministarstvima. U četverogodišnjem periodu općine/gradovi su uložile u programe podrške razvoju male privrede cca 40 miliona KM ili prosječno godišnje 10 miliona KM.

Tablica 36. Utrošena sredstva JLS u programe razvoja male privrede

Grad/Općina	2019.	2020.	2021.	2022.	Ukupno
Jablanica	7.229.134	471.617	717.189	405.215	8.823.155
Stolac	1.182.046	801.492	1.094.538	1.862.557	4.940.633
Prozor-Rama	755.106	2.044.860	5.753.182	9.987.469	18.540.617
Ravno	488.000	47.150	0	0	535.150
Neum	368.269	461.033	1.238.247	1.512.326	3.579.875
Konjic	324.241	230.422	249.428	210.456	1.014.547
Čitluk	208.641	396.453	72.503	92.610	770.207
Čapljina	0	0	100.000	76.000	176.000
Mostar	0	0	418.995	1.100.000	1.518.995
Ukupno	10.555.437	4.453.027	9.644.082	15.246.633	39.899.179

Analiza utrošenih sredstava i efekata dodijeljenih maloj privrvedi iz programa FMRPO

Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, u periodu 2016-2021. godina, realiziralo je podršku razvoju male privrede kroz dva programa poticaja:

- Tekući transferi
- Kreditni poticaj razvoja poduzetništva i obrta

Programi poticaja nisu realizirani u 2020. godini zbog pandemije korona virusa COVID-19.

Potrebno je istaći da je Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta godišnje programe poticaja nastojalo unaprijediti na osnovu povratnih informacija od strane korisnika programa podrške ali i drugih relevantnih institucija koje zastupaju interese MSP i obrta u FBiH, kao i uzimajući u obzir preporuke iz Izvješća revizije učinka „Podrška razvoju malog i srednjeg poduzetništva u FBiH“.

Sredstava „Tekućih transfera“ utvrđuju se Budžetom Federacije BiH za svaku godinu pojedinačno, a Vlada Federacije BiH na prijedlog Federalnog ministarstva. razvoja poduzetništva i obrta donosi odluku o usvajanju programa utroška sredstava s kriterijima raspodjele sredstava „Tekućih transfera“. Procedure propisane odlukama Vlade Federacije BiH o načinu izbora korisnika poticajnih sredstava (raspisivanja Javnog konkursa za dodjelu poticajnih sredstava, obrazovanje Stručne komisije za izbor korisnika, te objavljivanje rezultata Javnog konkursa u Službenim novinama Federacije BiH), u potpunosti se poštuju. Podrška projektima koji se realizuju različiti su po godinama i prilagođeni su potrebama subjekata male privrede. U 2019. godini realizirani su podržani su sljedeći projekti: Izgradnja poduzetničkih zona, Poticaji inovatorima-pojedincima, Unapređenje institucijske poduzetničke infrastruktura, Poticaj udruženjima, komorama i obrazovnim institucijama, Tehničko usklađivanje (uvođenje ISO, HACCAP standarda i osiguranje CE znaka), Poticaji tradicionalnim i starim obrtima, Poticaji razvoju vezanih i posebnih obrta, Poticaji novoosnovanim subjektima malog gospodarstva, Jačanje konkurentnosti MSP-a, Pružanje mentoring usluga za subjekte malog gospodarstva, Stipendiranje učenika koji se obrazuju za deficitarna zanimanja.

Prema odlukama Vlade Federacije sredstva za realizaciju **Programa „Kreditni poticaj razvoja poduzetništva i obrta“**, plasirana su putem Razvojne banke Federacije Bosne i Hercegovine, na revolving osnovi, sa rokom povrata sredstava na JRR Budžeta Federacije Bosne i Hercegovine do 2030, grejs periodom do dvije godine i kamatnom stopom do 1%.

Uslijed nastanka COVID-19 pandemije 2020. godine koja je ostavila negativne posljedice na poslovanje subjekata male privrede u Federaciji BiH, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je 27.10.2021.godine donijela Uredbu o mjerama finansijske pomoći obrtima i ostalim samostalnim djelatnostima u Federaciji Bosne i Hercegovine u cilju ublažavanja negativnih posljedica pandemije COVID-19. Cilj dodjele finansijske pomoći u skladu sa navedenom Uredbom bio je opstanak obrta i ostalih samostalnih djelatnosti, očuvanje radnih mjesta, te osiguranje podrške likvidnosti u svrhu ublažavanja negativnih posljedica pandemije COVID-19. Pravo na dodjelu finansijske pomoći po ovoj uredbi ostvarili su svi obrti i ostale samostalne djelatnosti, koje su uredno izmirivale svoje obaveze po osnovu direktnih i indirektnih poreza i koje su očuvale radna mjesta, a na osnovu službenih evidencija Porezne uprave Federacije BiH, kao i Uprave za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine. Realizacijom navedene finansijske pomoći ostvaren je doprinos opstanku obrta i ostalih samostalnih djelatnosti, očuvanju radnih mjesta i osiguranju podrške likvidnosti u svrhu prevladavanja okolnosti koje je izazvala pandemija COVID-19.

U Hercegovačko-neretvanskom kantonu podržano je 2.291 korisnik u iznosu od 5.810.328 Km što čini 9,7% ukupno realiziranih sredstava.

Tablica 37. Broj korisnika i iznos finansijske pomoći

Rb	Kanton/Županija	Broj korisnika	Iznos finansijske pomoći	%
1	Bosansko-podrinjski	318	595.940	1,0%

2	Hercegovačko-neretvanski	2.291	5.810.328	9,7%
3	Kanton 10	491	993.806	1,7%
4	Posavski	329	764.476	1,3%
5	Sarajevo	5.425	13.505.221	22,5%
6	Srednjobosanski	2.812	6.561.232	10,9%
7	Tuzlanski	4.733	12.083.114	20,1%
8	Unsko-sanski	2.337	5.986.356	10,0%
9	Zapadno-hercegovački	1.296	2.715.458	4,5%
10	Zeničko-dobojski	4.734	10.983.404	18,3%
	UKUPNO	24.766	59.999.335	100,0%

Analiza utroška i efekata sredstava dodijeljenih maloj privredi iz programa FZZP i Službe za zapošljavanje HNK-Ž

Služba za zapošljavanje HNŽ-K Mostar realizira programe sufinanciranja zapošljavanja čiji se efekti mjere brojem novozaposlenih osoba, brojem obučenih osoba, brojem sufinanciranih zapošljavanja nezaposlenih osoba u subjektima male privrede. U promatranom periodu realizirani su različiti programi sufinanciranja koji su na godišnjem nivou usklađivani sa potrebama poslovnih subjekata. Broj programa je oscilirao iz godine u godinu, au 2022. godini implementirana su samo četiri programa i to: (1) Program sufinanciranja zapošljavanja i samozapošljavanja djece šehida / poginulih branitelja 2022. - sa Federalnim zavodom za zapošljavanje i Vladom HNK-Ž; (2) Program sufinanciranja zapošljavanja djece ratnih vojnih invalida 2022. - sa Vladom HNK-Ž; (3) Program sufinanciranja zapošljavanja 2022. - sa Federalnim zavodom za zapošljavanje; (4) Program sufinanciranja zapošljavanja - Start up 2022. - sa Federalnim zavodom za zapošljavanje Navedeni programi nisu realizirani do kraja 2022. godine, što znači da će se njihov završetak prenijeti i u narednu godinu a što je bio slučaj i u prethodnim godinama. Važno je napomenuti da Služba za zapošljavanje HNK-, nije imala programe zapošljavanja finansirane iz vlastitih sredstava, već iz drugih izvora i to od Federalnog zavoda za zapošljavanje (FZZ), Budžeta HNK-Ž i iz EU fondova. U promatranom četverogodišnjem periodu na programe podrške poslovnim subjektima a među njima dominantno subjektima male privrede izdvojeno je cca 19,3 miliona KM ili prosječno godišnje 4,8 miliona KM, a podržano je zapošljavanje 3.909 novozaposlenih lica i 441 lica na obukama.

Tablica 38. Efekti realizovanih programa podrške

Efekti realizovanih programa podrške	2019.	2020.	2021.	2022.	Ukupno
Utrošeno sredstava	5.422.323	5.409.496	4.014.151	4.420.270	19.266.240
Realizovano programa	25	21	21	4	71
Novozaposlenih - ukupno	1.215	1.002	819	873	3.909
Obučenih - ukupno	306	135	/	/	441

Rekapitulacija ulaganja u malu privredu HNK-Ž

Tablic 39. Pregled ulaganja u malu privredu HNK-Ž

	2019.	2020.	2021.	2022.	Ukupno
Ministarstvo privrede HNK	1.220.000	1.140.000	1.600.000	2.250.000	6.210.000
Jedinice lokalne samouprave	10.555.437	4.453.027	9.644.082	15.246.633	39.899.179
Služba za zapošljavanje HNK	5.422.323	5.409.496	4.014.151	4.420.270	19.266.240
Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta	1.629.033	0	5.810.328		7.439.361
(I) JAVNI SEKTOR - UKUPNO	18.826.793	11.002.523	21.068.561	21.916.903	72.814.780
Udruženje LiNK Mostar	83.900	nisu dostavili	nisu dostavili	nisu dostavili	83.900
Asocijacija REDAH Mostar	50.150	nisu dostavili	nisu dostavili	nisu dostavili	50.150
Gospodarska komora HNŽ/K	5.000	nisu dostavili	6.000	2.500	13.500
Obrtnička komora HNŽ/K	10.500	10.220	37.500	18.000	76.220
(II) CIVILNO DRUŠTVO - UKUPNO	149.550	10.220	43.500	20.500	223.770
SVEUKUPNO (I+II)	18.976.343	11.012.743	21.112.061	21.937.403	73.038.550

Projekcija ulaganja u razvoj male privrede HNK-Ž za period 2023-2027.

Na temelju projekcija prihoda i rashoda iz Dokumenta okvirnog budžeta (DOB) HNK-Ž za period 2023- 2025., te dinamike kretanja utroška sredstava za programe podrške maloj privredi u prethodnom četvorogodišnjem periodu, Ministarstvo privrede HNK-Ž uradilo je okvirnu projekciju ulaganja u razvoj male privrede HNK-Ž za period 2023-2027. godina.

Tablica 40. Projekcija ulaganja u razvoj male privrede HNK-Ž za period 2023-2027

	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	Ukupno
(I) Ministarstvo privrede HNK	2.000.000	2.500.000	3.000.000	3.000.000	3.500.000	14.000.000
(II) Eksterni izvori - HNK i F BiH	16.025.000	19.525.000	21.030.000	22.540.000	24.050.000	103.170.000
Jedinice lokalne samouprave	10.000.000	12.000.000	13.000.000	14.000.000	15.000.000	64.000.000
Služba za zapošljavanje HNK	4.500.000	5.000.000	5.500.000	6.000.000	6.500.000	27.500.000
Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta	1.500.000	2.500.000	2.500.000	2.500.000	2.500.000	11.500.000
Neprofitne organizacije HNK	25.000	25.000	30.000	40.000	50.000	170.000

(III) Eksterni izvori (Sredstva EU, međunarodne organizacije, donatori ...)	1.000.000	1.500.000	1.500.000	1.500.000	1.500.000	6.000.000
UKUPNO (I+II+III)	19.025.000	23.525.000	25.530.000	27.040.000	29.050.000	124.170.000